

משרד החינוך
התרבות והספורט
מרכז ההסברה

המכון ליחסים בינלאומיים
ע"ש לאונרד דיוויס
האוניברסיטה העברית בירושלים

מלחמת יום הכיפורים מבט חדש

MBER הרצאות מיום עיון
לציוון 25 שנה למלחמת יום הכיפורים,
שנערך בבניין אלפרד דיוויס (טרומן),
קמפוס הר הצופים,
האוניברסיטה העברית בירושלים,
ז' בחשוון תשנ"ט — 27 באוקטובר 1998

עורכים: חיים אופז, יעקב בר-סימן-טוב

© אין להעתיק או לעשות שימוש כלשהו בחומר הכתוב, או חלק ממנו,
ללא קבלת אישור משירות הפרסומים במרכז ההסברה

עיצוב עטיפה: נחמה וימר

על גבי העטיפה: הודעות דבר כה"ל על פרוץ מלחמת יום הכיפורים

הפקה:

המכון לחישטים בינלאומיים
עו"ש לאונרד דיוויס
האוניברסיטה העברית בירושלים
משרד החינוך התרבות והספורט
מרכז ההסברה / שירות הפרסומים

סודר והודפס בדפוס העיר העתיקה בע"מ, ירושלים

תשנ"ט – 1999

תוכן עניינים

5

הקדמה

9	מושב ראשון: האם אפשר היה למנוע את המלחמה?
9	מר מרדכי גזית, המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה לשעבר
22	מר גדי יעקבי, שר התעשייה, הכלכלה והתקשורת, ושגריר ישראל לאו"ם לשעבר: הניסיון להסדיר ביניים עם מצרים בשנים 1971-1972 ולקחו
59	מושב שני: הקונספציה וההפתעה
59	אלוף (מיל') צבי זמיר, ראש המוסד לשעבר
66	אלוף (מיל') אליעזריא, ראש אמ"ן לשעבר
79	ד"ר (אל"ם מיל') חנן (שווץ) שי, האוניברסיטה העברית בירושלים: ההפתעה במלחמת יום הכיפורים
89	מושב שלישי: הנהול הצבאי של המלחמה
89	אלוף (מיל') יצחק חופי, אלוף פיקוד הצפון לשעבר: חזית הצפון
100	אלוף (mlin) אברהם אדון, מפקד גיסות השריון ומפקד אונדקה בחזיות הדורות לשעבר: חזית הדורות
115	מושב רביעי: מבט מדיני אסטרטגי
	פרופ' מרטין וון-קרפלד, האוניברסיטה העברית בירושלים:
115	אסטרטגיות צבאיות במהלך המלחמה
	דן שיפמן, אוניברסיטת חיפה:
123	יהודיה של המלחמה בפרשפטיביה הערבית
	ד"ר בנימין מילר, האוניברסיטה העברית בירושלים:
140	מלחמות יום הכיפורים: הדיאלוג האמריקאי-סובייטי
	מר שמחה דיניץ, שגריר ישראל בארצות-הברית לשעבר:
153	הDİALOG הירושלמי-אמריקאי במהלך המלחמה

- מושב חמישי: השלכות המלחמה**
- 165 פרופ' יצחק גל-גור, האוניברסיטה העברית בירושלים:
השלכות מלחמת יום הכיפורים: המפנה במדיניות הפנים
165 פרופ' יעקב בר-סימן-טוב, האוניברסיטה העברית בירושלים:
מלחמת יום הכיפוריםenkodat מפנה לשום
181

הקדמה

ספר זה מבוסס על יומן עיון שנערך במכון דיוויס ליחסים בינלאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים, ב-27 באוקטובר 1998, לציון 25 שנה למלחמת יום הכיפורים. מטרת הכנס הייתה לבחון מחדש כמה סוגיות מרכזיות, הקשורות במלחמה זו.

גם לאחר שחלפו 25 שנה אנו עדין תוהים ותמהים באשר לנושאים שונים הקשורים במלחמה זו.DMA מהנoster רב מן הגלי, השאלות רבות מן התשובות, ומלחמה זו עדין מחיה במחקר ולימוד נוספים. "יחודה של מלחמה זו הוא בתחוםים רבים, כמו: שאלת ההפתעה האסטרטגית; אופייה כמלחמה מוגבלת; היotta נקודות מפני יהודית בסיכון הישראלי-ערבי, המצינית את המעבר ממלחמה לשלום; התייחסות אליה כל אירוע בינלאומי, אשר הביא את שתי מעצמות-העל אל ספר עימות גרעיני, לראשונה מאז משבר קובה ב-1962, ועוד.

מלכתחילה הערכנו שאין לנו מסוגלים ביום אחד לכנות את כל הנושאים ולכן החלטנו להתמקד באלו שנראו לנו חשובים ביותר, כמו, למשל, האם ניתן היה למנוע את המלחמה, הקונספסיה וההפתעה, ניהול הצבאי והמדיני של המלחמה, המלחמה כנקודת מפני במדיניות הפנים הישראלית, וביצירת התהילה של המעבר מלחמה לשלום באזרע.

בתכנון יומן העיון עמדה התפיסה, שיש לשלב בין אנשי המעשה לאנשי המחקר, כדי לקבל פרספקטיבה יהודית, המשתלבת היטב עם מדיניותו של מכון דיוויס, הרואה, בין השאר, את יעדו בניסיון לגשר בין תיאוריה לבין מציאות, בין עולם המעשה לעולם המחקר, בין מערכי המדיניות לבין חוקרי עיובוה.

המושב הראשון התרחש בשאלת המטרידה רבים מאיתנו עד היום:

האם ניתן היה למנוע את המלחמה? האם מוצו כל המאמצים המדיניים למנועה? האם ישראל ומצרים עשו די בתחום זה? האם מעורבות יתר של ארצות-הברית הייתה יכולה להוביל להסדר ביןיהם, כדי למנוע את המלחמה? למחרות חשיבותן הרבה של שאלות אלו, דומה כי בהיעדר חומר ארכיני מהימן, עדין קשה מאד להציג בפניה תשובות ברורות. מרדכי גזית, המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה לשעבר, וגד יעקבי, שר התחבורה והתקשות לשעבר, ניסו להתמודד עם שאלה מرتתקת זו. עדמותיהם מעידות על הויכוח הקיים בנושא זה, ואין ספק כי הוא מחייב עריכת מחקרים נוספים.

המושב השני בנושא הקונספסיה וההפתעה האסטרטגית זימן שלושה אנשים, אשר שניים מהם מילאו תפקידים חשובים במהלך מלחמת יום הכיפורים: אלוף (AMIL) צבי זמיר, שהיה ראש המוסד, ואלוף (AMIL) אלי זעירא, ששימש כראש אגף המודיעין (אמ"ן). המשתתף השלישי במושב זה הוא ד"ר (AMIL MIL) חנן (שורץ) שי, הבוחן את הנושא מנקודת מבטו של חוקר והיסטוריון צבאי. הרצאותיהם מצביעות על הקשר הגורדי שבין הקונספסיה לבין ההפתעה, נשא שטרם מוצאה והוא מותיר סימני שאלה רבים. בעית החשיבה הקבוצתית, עוזתי התפיסה, היחסים בין דרג מדיני לדרגת צבאי, חלוקת האחריות ביניהם, ותהליך קבלת החלטות בנושאים מדיניים-ביטחוניים, שנדרנו בהרצאות אלו, מצביעים על הצורך ללמידה לקחים, כדי למנוע היקלעות לצבים כאלה, או לפחות לצמצם את נזקם.

המושב השלישי יוחד לניהול הצבאי של המלחמה. האלופים במילואים, יצחק חופי, אלוף פיקוד הצפון במהלך המלחמה, ו أبرהם אדן, מפקד גיסות השריון ומפקד אוגדה בחזית הדרום, ניתחו את מהלכי המלחמה בחזיות אלה. הקושי לניהול מלחמה בשתי חזיות בתנאים של הפתעה, והמעבר מבלימה למתקפה בשתי חזיות, תוך קביעת סדרי עדיפויות, באו לידי ביטוי בהרצאותיהם.

במושב הרביעי התמקד יום העיון ביחודה של המלחמה ברמה האסטרטגיית-מדינית. פרופ' מרטין וו-קרפלד הציג את ייחודה של מלחמת יום היכפורים בכר שמה קץ למלחמה אזרחית גדולה בין ישראל למידינות ערב. זו שיפטןבחן את ייחודה של המלחמה בפרשנטיבתה ערבית בשתי רמות: אופיה של המלחמה מצד אחד ולקחיה מצד אחר. ד"ר בנימין מילר התמקד בניהול המלחמה על ידי שתי המעצמות, על רקע הדטן – מחד והתחביבותיה הסותרות לשחקנים האזרחיים – מאידך. שמחה דיניץ, שגריר ישראל בארצות-הברית בתקופת המלחמה, הציג את הדיאלוג הישראלי-האמריקאי במהלך המלחמה, ועוד, בין השאר, על הבדלי התפישות בין שני הצדדים באשר לניהול המלחמה וסיוםה.

המושב האחרון עסק בהשלכות המלחמה. פרופ' יצחק גל-נאר התמקד בהשפעותיה של המלחמה על הפוליטיקה הפנימית הישראלית. המלחמה הביאה לשינוי המפה הפוליטית בישראל והשפיעה רבות על מערכת היחסים בין פוליטיקה וחברה. פרופ' יעקב בר-סימן-טוב הציע על חשיבותה של המלחמה בשינוי הסכSOR הישראלי-ערבי, תחילתו במיתונו ואחר כך בישובו.

לבסוף אני רוצה להודות לכל אלו שננתנו יד לקיומו של יום העיון.

בראש ובראשונה נתונה תודתי לטומי הורקני ממרכז ההסברה, אשר סייע בתכנונו ובמימושו של יום העיון, ואשר בלאדי, ספק רב, אם ניתן היה לקיומו.

כמו כן אני רוצה להודות לכל משתתפי יום העיון על נוכנותם ליטול בו חלק, כמו גם על נוכנותם לפרסם את הרצאותיהם. על הברכות יבואו גם החברות בצוות מכון דיוויס – לורה ורטון, אריאלה אברמוביץ, צביה מכון – אשר סייעו רבות להצלחת יום העיון.

ספר זה לא יהיה רואה אוור ללא הסיע הישיר של חיים אופז, מנהל שירות הפרסומים במרכז ההסברה, שלא רק ערך את הספר במילימנות רבה, אלא גם הכיר בתרומתו לידע ההיסטורי על מלחתת ים הכנפים.

פרופ' יעקב בר-סימן-טוב
ראש המכון לחסום בינלאומי
ע"ש לאונרד דיוויס, האוניברסיטה
העברית בירושלים.

מושב ראשון: האם אפשר היה למנוע את המלחמה?

מר מרדכי גזית המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה לשעבר

בפתח דברי אשיב מיד על השאלה, הnickbet במקוד הדיוון במושב זה – האם היו הזדמנויות להתקדם לקראת הסדר בשנתיים שלפני מלחמת יום ה-כיפורים והן הוחמצו? תשובתי היא חד-משמעות – לא היו הזדמנויות יומיום ה-כיפורים והן הוחמצו – לא ניתן היה למנוע את המלחמה באמצעות הסדר עם מצרים. כיון שעומדות לרשותי 20 דקוט בלבך את מקד בנסיוון להסביר ולנמק את תשובתי, ויחד עם זאת אדון גם, במידת האפשר, בכמה שאלות נלוות.

הפער בין עמדותיה של מדינתה ערבית לבין מדינת ישראל נפתח ב-1967 ולא נסגר אלא באביב 1978. עד 1978 הייתה העמדה הערבית (ואני מתכוון לעמדה הקונסנזואלית של כל מדינות ערבי גם יחד), שככל עוד לא תסכים ישראל לנסיגה מכל השטחים, ממש 100%, וכמוון גם מזרח-ירושלים, יסרבו הערבים להסדיר כלשהו עימם. העובדה שזועדת חרטום (אוגוסט 1967) שללה בהחלה ממש וממן, הכרה והשגת שלום עם ישראל, היא עניין בפני עצמו. אבל גם אם נתעלם מהחרטום ונתבסס על יחסן של מדינות ערבית להחלטת 242 – עמדה שהיא, לכוארה "גמישה" יותר – עדין נותר פער בעמדות שלא ניתן לגישור במשך שנים. פער זה חל לא רק לגבי שלום כולל, אלא גם לגבי הסדרים צנوعים יותר, נקרא להם חלקיים, או הסדרי ביןיהם (קביעה זו מחייבת הוכחה ואעשה זאת לקרأت סיום דברי).

עדת ישראל הייתה נחרצת וחצתה מפלגות ובאה לידי ביטוי בהחלטות הממשלה כבר בחודש יוני 1967. במועד זה החליטה הממשלה (ואח"כ הכנסת) על סiphoh מזרח-ירושלים. ב-19 ביוני 1967 החליטה הממשלה גם על סiphoh רצועת עזה. אלו הן עובדות, שאנשים אצלו אינם נוטים לזכור, או שאינם מודעים להן. כמו כן, מתעלמים אצלו מהעדר ההחלטה ממשלה לנחל מומ"מ על יהודה ושומרון. העربים פירשו את הימנעות ישראל מקבלת החלטה בעניין זה שהיה והינו חשוב להם — שהרי מדובר בשטחים מאוכלים בצדיפות — כהוכחה שלישראל יש כוונות ושאיפות סiphoh לגבי שטחים אלה, שהרי מנחם בגין ונציגים מתנועת גח"ל השתתפו במשאלת ישראל. וכailo לא די בכך, התברר שגם משה דיין, חבר במשללה זו ואיש תנועת העבודה, יש עמדה נחרצת בעניין יהודה ושומרון. במאמר מוסגר לצין, שאפילו מפ"ם טענה אז, שעיל ישראל לטעו שינויים בקויי ר' 1967 (ר'), למשל, הצהרות יערן וחוץ מיד אחרי המלחמה והחלטות הוועידה השישית של מפ"ם בדצמבר 1972). העARBים פירשו, איפוא, את העמדה הישראלית לחומרה.

ברצוני לדוחות את הטענה החוזרת ללא הפסק, הנפוצה הציבור והופיעה בנאומים וגם במאמרי פובליציסטייה, כאילו הייתה לנו ב-1971 הזדמנות ל"משהו" לקראת שלום, "משהו" שאומנים לא היה שלום מלא, אבל היה אפשר הסדר כלשהו, הסדר ביןיהם או הסדר חלקיק, שהרי סאדאת, כביכול, "אותה" לנו, ואנחנו התעלמנו מהאיתנות. התעלמות זו, לדעת הטוענים כך, הייתה אחד המבדלים שהביאו עליינו את מלחמת יום הכיפורים. טיעון נפוץ זה הוא רק אחד הטיעונים המופרדים הנוגעים למלחמה יום הכיפורים, שברצוני לדון בהם היום. יש עוד שניים, וכחוקר שהחל לחקור נושא זה כבר ב-1982, חשוב לי לסתור טיעונים אלה. פרופ' בר-סימן-טוב הזכיר את הקשר הוותיק שלי עם מכון טרומן ומכון דיזיוס, ואכן מחקרי הראשון בעניין זה פורסם כבר ב-1983. עם זאת, עלי לצין פרט אוטוביוגרפיאי: עסקתי ולמדתי את יחס ישראל-ערב עוד בתקופת שירותי במשרד

החז. אולי ראו שאזכיר, שאילו שאלתם אותי ב-1971, בהיותי סמנכ"ל ממונה על ארץות-הברית במשרד החוץ ובתוקף תפקידיו גם עסקתי בתפקיד השלום – מה חשתי בסופו של הטיפול שנכשל ב-1971, הייתה אומרים אז – מי יודע, אולי אפשר היה להגיע להסדר כלשהו. הייתה אומרים כך, בין היתר, מפני שידידינו ה טובים, בלי מראות, האמריקאים, היו אופטימיים בשלב מסוים של טיפולים. אדגיש: בשלב מסוים ולא עד הסוף. לנו באותה ימים לא הייתה כתובות טוביה יותר בנושא התיווך הדיפלומטי מאשר וושינגטון, ומאהר שהאמריקאים הערכו שאולי ניתן להגיע להסדר, הייתה גם אני נוטה לומר متى שהוא בראשית 1972, שאולי הייתה הזדמנות והיא הוחמזה. אבל פרספקטיבה ההיסטורית ומחקר מפורט הביאוני למסקנה חד-משמעות שונה שכבר השמעתי.

אבעור עתה לשני הנושאים האחרים שברצוני לגעת בהם.

הكونספציה

מדובר בלי הפסיק על "הكونספציה" וכל אחד משוכנע שבטעיה בא עליינו המחדל. אני רוצה להבהיר חד-משמעות, שאליה הדברים על הקונספציה והמחדל, הם אנשיים מכובדים וחשוביים, בחלקם אנשי קהילת המודיעין שלנו, שיש להם ייסורי מצפון על כך שלא נתנו את ההתרעה הברורה והחד-משמעות, וזאת בגלל הקונספציה המודיעינית לה נפלו קורבן. ברצוני להבהיר שהكونספציה המודיעינית, אבי כל החטאים כביכול, לא הייתה פרי דמיונים של אנשים אלה. מקורה במידע שהתקבל בהדרגה ממקורות מצריים, בעיקר ממקור אחד, אשר אמר: מצרים לא תצא למלחמה עד שהסובייטים יענו לכמה דרישות מצריות מאד מרכזיות בתחום הטילים והחטויות האוירית. כל עוד לא ימולאו דרישותיה, היא תחרוק שיניים ותאמר: אי אפשר להמשיך במצב של לא שלום ולא מלחמה, אבל אין לצאת עדין למלחמה. זאת הייתה הקונספציה, אשר על-פי ידיעות מודיעיניות היא הייתה, כביכול,

קונספסציה מצרית, והמודיעין שלנו העריך ידיעות אלה כמהימנות. אפשר, איפוא, לומר, שם היה בתוך המודיעין מחדל מודיעיני, צריך להאשים את אותו מקור מודיעיני, שהיה מקור טוב בדרך כלל. אפשר לומר, שאולי הייתה כאן הונאה, ככלומר שהמודיעין המצרי החדר לנו ידיעות אלה. עניין זה לא ברור ונשאר פתוח עד עצם היום הזה. אולם הערכה, שמדובר לא תתקוף את ישראל עד שלא קיבל פרייתי נשק נוספים מסוגים שונים, לא הייתה המציאות, לא של פלוני ולא של אלמוני בקהלית המודיעין. אוסיף ואמר, שעצם העניין המודיעיני, אפילו היה מוטעה, דבר מצער כשלעצמו, הרי לא הוא היה בעוכרינו. מה שהיה בעוכרינו היה משהו אחר. אם תרצו, תוכלו לקרוא גם לכך קונספסציה. המשחו אחר היה הנחה תכנית של צה"ל, שנתבררה כמוטעית. הנחה זו גרסה, שישראל בזכות הקווים החדשניים שיש לה מאז 1967, יכולה להדוף או לפחות לבלום כל מתקפה, גם אם זו תבוא משתי חזיות ובספתח; גם אם זו תבוא ממטרים ומסורתיה במתואם ובו זמנית.

בהתאם להנחה זו נערך צה"ל, כפי שניתן להוכיח מהשתלשות האירועים. נתחיל מן האלוֹף אברהם טמיר, שהוא במרכזה של הדברים בראש אנף התכנון. בספרו ("חיל שוחר שלום") הוא כותב עמ' 105: "כל מתראי המלחמה שהיו בסיס לתוכנית הארגון, סדר הכוחות והכישוריים של צה"ל התבפסו על מצב מלחמה המתחל במתקפת פתע כל-ערבית, שאotta יש לבلوم באמצעות המערך הסדיר של צה"ל". במקום אחר הוא כותב: "אנחנו בניוים בחזיות הסורית והמצרים על בלימה מוחלטת, בניוים מראש, עם הסדר. אנחנו יוצאים מتوزע הנחה, שהמלחמה תהיה בו-זמןית בשתי חזיות, מצרים וسورיה. העובדה שאנו מעויזים לא לגייס מילואים נובעת מזה, שאנו מאמינים ביכולת של חיל האויר" וכו'. אני יודע אם האלוֹף אברהם טמיר מתלהב מגישה זו גם כיום. אני רק מצין מה שהוא כותב בספרו שיצא לאור ב-1988, וכי זה קבע את היררכותנו בסוף ספטמבר – ראשית אוקטובר 1973.

נבדוק עתה מה אמר הרמטכ"ל דדו באחד הדיונים לפני המלחמה: "בלימה על ידי הסדר תהייה קשה, אבל נסתרר". באחד הדיונים לפני המלחמה ציין: "יהיו לנו 80 (שמוניים) טנקים בגולן, מול 800 סוריים. אבל זה יספיק, בזכות חיל האוויר". בדיעבד היו שם 180 טנקים בפיזור המלחמה, אשר עימם ניתן היה להתמודד נגד המתקפה רק בקושי רב ובזכות ניהול של קרבנות גבורה.

יצחק רבין, האסטרטג המקורי על כולנו, כתב במאמר שפורסם במעריב, ב-13 ביולי 1973 (הוא לא היה אז בתפקיד רשמי. הוא חזר ארצה מארצות-הברית כמה חודשים קודם לכן): "אין צורך בגיוס כוחותינו, גם כאשר נשמעים איוםים ומבצעת פרישת כוחות אויב לאורך קווי הפקת האש. לפני מלחמת ששת הימים הייתה כל תזוזת כוחות מצריים לתוך סיני מלאצת את ישראל... לגיס מילואים בקנה מידה ניכר. עתה אין צורך בגויס כזה, כל עוד קו ההגנה של ישראל מוצב לאורכה של תעלת סואץ". (אני מניח שאתכם מאמינים לי, שאינני מצטט את דברי רבין מחזק להקשר, או שאני, חלילה, מסתיר או מסלף משהו. אני מציע ליעקב בר-סימן-טוב ולחבריו, שעדיין מסכימים, כי אמשיך להיות עמית במכון דיוויס, שיישימו זאת לעמימות שליל, אם יתברר שאיני מדייק בנסיבות, או שאני מביאם מחזק להקשר). כך הערכו, איפוא, אנשי הצבא שלנו, וכך גם אמרו למשלה, שדי בכוח הסדר של צה"ל, כדי לבulos כל התקפה, ולדעתם זו הצטרפו כל המומחים לענייני בטחון. כזכור, במשלה ישבו רמטכ"לים וגנරלים לשעבר, אנשים כמו משה דיין, חיים בר לב ויגאל אלון, גدول המצבאים במלחמת העצמאות. מאחר שאלה גרסו שדי בסדר, השתכנעו כולם, שהה אכן מספיק. גם כאשר התעורר חשש באפריל-מאי 1973, כמה חודשים לפני פרוץ המלחמה, כי מצרים עלולה לצאת למתקפה, לא גייסו כוחות מילואים. הרושם הנפוץ שגוייסו מילואים – בטיעות יסודו. אומנם, הופעה כוננות וכיוצא בה אבל לא גויסו מילואים. במלים אחרות, הימנעות זו ביטהה נאמנה את ההנחות התכנוניות. עניini, זו הסיבה למה שקרה כמה חודשים

אחר-כך, ערב המלחמה בסוף ספטמבר ובראשית אוקטובר. אוסף רק שהיתה, כמובן, החלטה לגייס מילואים אם יתברר בעיליל, כי המלחמה שפרצה, היא מלחמה של ממש. אומנם, על פי הנחיה, צה"ל יצליח בעוזרת הכוח הסדיר בלבד בבלימה, אבל רצוי בכל זאת לגייס גם מילואים (ענין של 48 – 72 שעות), כדי לצאת למתקפה נגדית ולהנחיל תבוסה של ממש לתקופים.

מיתוס ההטרעה

רצוני להפריך את הטענה, שישRAL הזהירה ע"י אישיות ערבית בכירה, כי מתקפה מצרים וסוריה עומדת להתבצע. נוסף על הטענה שקהילת המודיעין של ישראל נפלה קורבן לكونספסציה, נשלפת טענה נוספת, לפיה קיבלה ישראל מיזוחת וחסובה מאד, שלא הייתה קשורה למידע המודיעיני שהצטבר אצלנו במשך הזמן. אלה המאשימים את ממשלה ישראל ואת קהילת המודיעין זועקים: מדוע התעלמו אלה שהיו בשלטון מהטרעה זו? לפי טענה זו בקרה אישיות ערבית בכירה בישראל, נפגשה עם ראש הממשלה והתריעה שעומדת לפרוץ מלחמה בתאריך קרוב.

ניתן להוכיח שהטרעה כזו לא הייתה, וחשוב מאד לזכות את ממשלה ישראל ואת קהילת המודיעין מאשמה אiomה זו.

ראשית, בין ה-25 בחודש ספטמבר, היום בו דיברה האישיות הערבית עם ראש הממשלה, ועד ל-6 באוקטובר עוד היו עשרה וחצי (10.5) ימים. עם כל הזול שאנו נוטים לוزل – שלא בצדק – בקהילת המודיעין באותה תקופה, הרי אין ספק שזו דאגה באורח קבוע, ברציפות ובמידת הצורך, לבצע תצלומי אוויר. נוסף על כך, "העינויים של המדינה" בחרמון צפו וראו את ההערכות של הצבא הסורי לאורוך הקוים בגולן. בנוסף, גם האמצעים האחרים של המודיעין פעלו ובחנו

כל הזמן, האם יש יסוד לדברים שאotta אישיות בכירה אמרה. חשוב לברר מה היא אמרה, ומה לא אמרה. אומר דבר כמעט אבסורדי. נניח שזו הייתה התרעעה ממש, כמו שמספרת לנו האגדה. אזו חשיבות יש להתרעה, כאשר מקובלים על כולנו דבריהם של רבין, הרמטכ"ל דדו (דוד אלעזר) ותא"ל אריה בראון (המתבוסס על משה דיין), כי בזכות הקווים שאליים הגענו במלחמת ששת הימים, אין צורך לגייס מילואים מראש, וכי בכוח הסדר של זה"ל כדי לבulos כל מתקפה.

האומנם התعلמה המערכת מן התרעעה של האישיות הערבית הבכירה? למורי לא. אני מצטט מספרו של השלישי הצבאי של שר הבטחון משה דיין, תת-אלוף אריה בראון, הכותב דברים ברורים, המתבססים על רישומי מהדינונים שקובימו עם משה דיין. בספרו ("משה דיין במלחמת יום הכיפורים") אין אריה בראון מתווכח או מפרש בדברים, והוא פשוט מביא את אשר רשם בעת הדיון. זה אומנם מכובד על הקריאה, אבל הופך את ספרו למסמך היסטורי אותנטי. אריה בראון מספר, כי ב-25 בספטמבר 1973 הגיע מידע. למחרת היום, ב-26 בספטמבר, נערכו שני דיונים במערכת הבטחון: אחד בדרג הרמטכ"ל, שבו נכח אריה בראון, והשני — שבו השתתף גם שר הבטחון (עמ' 39-40). בשני הדיונים דנו במידע שהגיע לראש הממשלה בערב הקודם. הרמטכ"ל אמר, שהמידע כה עניין אותו עד שהוא DAG לברר היטב מה היה באותה ידיעה, מילה במילה. אריה בראון מזכיר, שדודו אמר: "אני גם שמעתי בדיקוק מה היה אتمול, בשיחה עם ראש הממשלה. גם פלוני היה שם והוא שמע את הכל, מילה במילה". הרי איש לא יכול לומר שדיין או דדו סבלו מאי הבנת הנשמע בשוםעם את המידע שהגיע לראש הממשלה. אילו בדברים שהגיעו לידעו ראש הממשלה הייתה התרעעה במובן הפשטוט, הרי כל ילד היה מבין אותה בתור שכזאת, על אחת כמה וכמה דיין והרמטכ"ל. קלומר, אילו האדם שהביא את הידיעה היה אומר: בעוד ימים אחדים פורצת מלחמה והיא מתואמת בין שתי המדינות, מצרים וסוריה, הייתה ידיעה זו מהוות התרעעהצד וכדין, פשוטה ממשעה.

ישראל ידעה, ויושב כאן האלוף חופי שיכל להיעיד על כך, כי בחודש אוגוסט 1973 החלה ההיערכות הסורית. יש לי כאן ציטטה מדברי האלוף חופי, כי חלה תזוזת כוחות אצל הסורים. הוא אומר דברים אלה בסוף אוגוסט 1973. על נקלה ניתן להתבסס על שורה של אסמכתאות ומראי מקומות, כדי להוכיח, כי במהלך חודש ספטמבר – עוד לפני ה-25 בספטמבר, היום שבו ראש הממשלה קיבל מידע ממוקר מיוחד – ידענו מה מתורחש בחזיות הסורית. אין בכך כדי להפelia, שהרי ההיערכות הסורית הייתה גלויה לנוינו. השאלה הייתה – מה כוונות הסורים. הנחתנו הייתה, שהסורים לא יפעלו, אלא אם יובטח להם, כי גם מצרים תתקוף בו זמנית את ישראל.

ב-30 בספטמבר, דהיינו – ארבעה ימים אחרי הדיוון במטכ"ל ובמערכות הבטחון על אודוטה אותה ידעה, שקיבלה ראש הממשלה ואשר לא הייתה כפי שמציגים אותה ביום, אמר הרמטכ"ל (ואני מצטט מספרו של חנוך ברטוב): "היום עומדת הצבא السوري כולה במרחב חירום ולפי הדוקטרינה הסובייטית. פירוש הדבר שהצבא יכול לעبور בלי הכנות נוספת להתקפה" ("ידדו", עמ' 296). צו ההחלטה הדוקטרינה הסובייטית, והיא הדאגנה בצדק צבא כשלנו המבוסס על מילואים. ידענו שישים ריכוזי מסייבי של צבא סורי ובעצם כל הצבא السوري מוקן לזמן קדימה תוך דקות. אלא שלא אלה בלבד והבטחון הייתה תפיסה מסויימת, לפיה די בצדק הסדריר כדי להזעך מתקפה צזו. נוסף על החיבור והשריון ניתנן, יהיה, כמובן, להתבסס על חיל האויר, מה עוד שבסוףו של חשבון לא היו לנו שם 80 או 100 טנקים, אלא 180. התפיסה קבוצה, שנייתן יהיה להסתמך על הצבא הסדריר והכמות שעמדו לרשותנו בחזיות הסורית אמורה הייתה להספק בהחלט.

נוסף על כך, לשאר הבטחון משה דין – ולאו דווקא בגל הקוננסציה שתיארתי לעיל שהתקבשה, אולי, על הונאה מצרית; או על מקור מצרי לאאמין, אלא בגל היותו מצביה המתמצא היטב בענייני בטחון ואסטרטגיה – הייתה תפיסה ממשו. אכן משהו שהיה עד

לו, משה ששמעתי במו אוזני ימים אחדים לפני מלחמת יום הכיפורים. בדיון אצל ראש הממשלה אמר משה דיין: "את הסורים אני יכול להבין. כל רוחבו של השטח שכבשו בגולן הוא 20 ק"מ, ויש מקומות שבהם הרבה רוחב. גודל הפיתוי בדמשק 'לחתווך' את הגולן מזרחה למערב, לכבותו אותו ואולי אף להתקדם מעבר לקו הירוק. הגולן אכן קורץ להם. אבל מצרים? מה תשיג אם תתקוף? האם תפתח מעין מלחמת התשה מהסוג שהכרנו? הפגזות? פשיטות קומנדות? זה לא סביר. התעללה הזו היא תעלת סואץ, היא תעלת טנקים מרתקעה ומפחידה – 200 מטר רוחבי!" כך אמר דיין באותו דיון. על פי ספרו של אריה בראון (ספר שהוא כולל סגנoria על משה דיין, דבר שהמחבר מודה לו בגילוי לב) מגיע, איפוא, משה דיין למסקנה הזאת בשלושה באוקטובר (עמ' 55), ושוב, בחמשה באוקטובר (עמ' 61). הוא אומר: "אנחנו לא מודאגים בחזיות המצרית", וזאת בכלל היוטו משוכנע, שהצבא הסורי יספק, וכן מתוך בטחון, שאין בכוחם של המצרים לחצות את התעללה בעוצמה, שתוכל להכריע את המערכת.

ההזדמנויות לשלים שהוחמצה

בגלל קוצר הזמן עברו עכשו נושא המרכזי במושב זה, העוסק בשאלת "ההזדמנויות שהוחמצה", כביכול, להתקדם לעבר השלום בשנים הקרובו למלחמות יום הכהפורים. סאדהט היה לנשיא מצרים באוקטובר 1970, ואך קיבל את הגושפנקה לכך, לאחר בחירות כלליות. לכארה, אפשר לשאול – מדוע לא ניתן היה לפתח עימו במשא ומתן לקראת הסדר שלום כבר ב-1971 או ב-1972? הרי כך טוענים ללא הרף במקומותינו. אומרים שהוא אותה לנו, אבל אנחנו, דהיינו – הממשלה, לא הייתה בסדר; היא התעלמה מאיותי סאדהט, וכך קרה שהחמצנו/zדמנות. ברצוני להתמקד בבדיקה טענה זו. מן קיץ 1970, כאשר נסתיימה מלחמת התשה, ביקש משה דיין "למסד"

את הפסקת האש, כדי שנוכל לחיות בשקט זמן רב ביחסות הפסקת אש בלתי מוגבלת בזמן. תמורה הפסקת אש ממוסדת כזו הוא היה מוכן לשלם במה שקרה לו: "דילול כוחות".

כדי לבחון את אפשרות יישומה של הצעה זו, יש לבחון את ראייתו של סאדהט, בעיקר מנקודת מבטו לגבי אפשרות פтиיחה מחדש של תעלת סואץ לשיטת לאחר שנחסמה בשנת 1967. נשוחר, איפוא, את דרך חסיבתו של נשיא מצרים, כדלקמן: אנו סגרנו את התעלה, חסמו אותה ב-16 או 17 אוניות. אנחנו יכולים להוציא ולפתח מחדש את התעלה, ובכך נעשה גישה בריטניה ולכל מדינות מערב-אירופה. אבל השאלה היא — האם זה כדאי לנו? כי ברגע שתפתח התעלה וישראל תיסוג — נאמר, לפי משה דיין — עד המתלה והגדי, ישטרר השקט באזור התעלה, כי השיטות הבינלאומיות יופעל, אבל בזכות שקט זה תונצח נוכחותה של ישראל לא רק בסיני, אלא בכל השטחים — עזה, יהודה ושומרון, ירושלים והגולן והעולם ייחל להתענין בגורלם. ישראל תרוויח מפתיחת התעלה, ואילו מצרים ויתר מדינות ערב תפסנה.

חシבה זו אינה פרי דמיוני, שכן יש ציטוטות מצריות המוכחות שהחשש היה מושרש בחשיבה המצרית: אחת מסאדהט והשנייה ממחמוד ריאד, שהייתה שר החוץ של מצרים עד ראשית 1972. על מחמוד ריאד אפשר לומר: טוב, אין להביא ראייה ממש כמו כי היה קיצוני. אבל הוא היה שר החוץ של סאדהט במשך שנה וחצי! אם סאדהט חלק עליו אבל לא היה עדין חזק דיין, כדי לפטר אותו, הרי גם לא היה מספיק חזק לעשות צעד לקראת הסדר שלום, כגון הסדר ביןיהם (פתיחת התעלה). זו אחת ההוכחות המפריקות את הטענה שסאדהט "אותה" בדבר רצונו להתקדם לקראת שלום, גם בלי מדינות ערב האחרות, ותוך התעלמות מהביטחונות האחרות (ירושלים, יהודה ושומרון, עזה, הגולן).

אזכיר פרשה חשובה מאד, שקדמה ל"איתות", כביבול, ב-1971. היא אירעה בנובמבר 1968. סאדהט היה אז רק סגן נשיא מצרים, ולדעתני סגן נשיא, שלא קרא אפילו את כל החומר הסודי שנאצ'r קיבל. אבל פתאום, ב-1972, באחד מנאומייו, הוא נזכר באותה פרשה. הפרשה התרחשה בשנת 1968, כאשר דין ראסק היה מזכיר המדינה של ארצ'ות-הברית במושלו של הנשיא לינדון גיונסון. על אף שלא היו יחסים דיפלומטיים מלאים בין ארצ'ות-הברית למצרים (הם נוטקו בעקבות מלחמת ששת הימים), בכל זאת נפגש ראסק עם מחמוד רייד בעת עצרת האו"ם בניו-יורק, והגיע לו הצעה לפתרון הסכסוך בין מצרים לישראל. על-פי ההצעה הייתה ישראל צריכה לסתור מכל סייני והתמורה של מצרים לישראל תהיה משווה שהוא פחות משלום — סיום מצב המלחמה. והנה מחמוד רייד הגיב מיד בלאו מוחלט. שאלו ראסק: מדוע אתה דוחה את ההצעה? הרי אתה מקבל כל מה שמצרים זכאיות לקבל. הגיב רייד: זה נכון, אבל מה עם יתר השטחים? אמר לו ראסק: באשר לשטחים הערביים האחרים, הרי קיימת החלטת מועצת הבטחון 242, ולא נשכח מהם. אין' צריך לדאוג, שכן הגיע אנו מדברים על מצרים, דהיינו — על סייני. רייד השיב: לא! אנחנו לא יכולים לנטרש את ירדן, את ירושלים, את סוריה ואת הפליטים. אנחנו מחויבים להם. זה עניין של כבוד. הרי אנחנו המדינה הערבית המוביליה.

והנה, ב-1972, כמה סאדהט ואומר בנאום חשוב: הנה, האמריקאים האלה, לא נוטשים את הדרך הקלוקלת שלהם בה ניסו ללקת מוא 1968, באמצעות הצעתו של ראסק, דהיינו בדרך של הפרדה בין מצרים ליתר מדינות ערב. ב-1972 ראסק כבר לא היה מזכיר מדינה, אבל סאדהט הגיע לאמיריקאים על מה שאירע ב-1968 ועודנו נمشך ב-1972. שהרי ב-1971, בעקבות האיתות, כביבול, של סאדהט, ניסו האמריקאים לשכנע את מצרים להיכנס להסדר ביןיהם עם ישראל, בפרט מסוריה וירדן. סאדהט לא סלח לארצ'ות-הברית על כך. אוסיף גם, כי סאדהט לא היה נוגג להסתמך על תקדים

דיפלומטיים. לא היו לו אסוציאציות היסטוריות, בעיקר כאשר שהתרחשו בתקופה שקדמה לכיהונתו כנשיה. הפעם הוא נהג אחרת והעליה נשכחות. הוא עשה זאת, כי בדצמבר 1971 קיבל ישראל את כל התנאים שלדעת ארץות-הברית היה די בהם, כדי לאפשר השגת הסדר ביןיהם לפתיחה התעלה. ארץות-הברית העrica, שאם ישראל תשככים "לפרוץ" את קו בר-לב, תתיר חצייתם של 700-800 או מעט יותר חיילים מצריים אל הגדה המזרחית,_Tisוג עד לקו המתלה והגידי, ותשתקם בהסכם הפסקת אש מוגבל בזמן – איזי יסכים סאדאת להכנס להסדר על פתיחת התעלה. אולם סאדאת קם ואמר: האמריקאים לא למדו דבר מאז 1968 ימי ראסק, והם ממשיכים בנשיותם להפריד בין מצרים ליתר הערבים. הם רוצחים לפרק את הקואליציה הערבית, את הסולידריות הערבית. אני, סאדאת, לא אסכים לכך.

במועד מסויים אחרי מלחמת ששת הימים החלו הערבים לדבר על כך, שהשלום חייב להיות "כוללי" (comprehensive peace). אמרה זו נשמעת תמים, אבל, למעשה, הייתה רחואה מלאה תמיימה. מאחריו אמרה זו הסתתר ניסוח קיצוני. אודה כי אפילו יהודי ממוני שעסוק כל השנים בנושאים אלה במשרד החוץ פירש את המושג זהה לכולא. סבור הייתי, כי הערבים, אומנם מכירים על דבקות ב"שלום כולל", אבל מצרים, בזכות העובדה המדינה המובילה, תשככים להסדר פחות מ"כולל". טעיתי.

ב-1971, כאשר אחזו בנו אשלית ההסדר לפתיחה התעלה, אמרתי לעצמי, מי יודע, אולי המצרים מפרשים את המושג "שלום כולל" כחזון לאחרית הימים, אבל בינתיים תוכל מדינה ערבית חשובה למצרים להרשות עצמה "סטיטה" קלה מן הדוקטרינה הערבית הקיבוצית. הרי בכל זאת יש למצרים איזה אינטראס לאומי משלו להתקדם, להקל על עצמה. מצרים שהיו לה אבידות קשות במלחמות ההתחשה, אולי מחפשת את הדרך להסדר כלשהו שיקל עליה. והנה, בא

סאדאת פעם אחר פעם ב-1971 וב-1972, ואמר באורח פומבי, רשמי ומחיבב, שהוא אינו מוכן להתקדם. הנה, למשל, ב-20 במאי 1971, שבועיים לאחר ביקורו של מזכיר המדינה רוג'רס בקהיר, אומר סאדאת בפרלמנט המצרי: "חברי פרלמנט נכבדים, אחרי ישיבה זאת היום בכוונתי להשיב תשובה לרוג'רס ולומר לו: אל תטעה בהבנת דברי בנאום שלי בארבעה בפברואר 1971" (הכוונה לנאום שבו דבר סאדאת על היוזמה החדשה לפתיחה התעלה). "אומר לך מר רוג'רס, כל מה שאמרתי איננו אלא עניין של נוהל. היוזמה לפתיחה התעלה אינה עומדת בפני עצמה. לפני שיכול לקרואת איזה דבר שהוא, עלי לקבל התchieיות חד-משמעות, ישראל מוכנה לסתת **כל** השטחים, ובאמרי **כל** השטחים אני מתכוון..." וכאן מונה סאדאת את כל השטחים הכבושים, וחוזר ואומר, שחייב להיות ברור, שאין הוא מדובר על סיני בלבד.

אני מצטרע שלא הספקתי בזמן שעמד לרשותי להביא את כל הראות. רק אזכיר, כי ספרי הזיכרונות של שלושה שרים חוץ של סאדאת — محمود ריאד, איסמאעיל פהמי ומוחמד אבראהים כامل — מאשימים את דברי.

אני משוכנע, שלושת הנושאים שהזכירתי היום (הكونספסציה; האסטרטגייה המוטעית שהتبessa על הכוח הסדייר גם במקרה של התקפת-פתע, וענין ההחמצה, כביכול, ב-1971 וב-1972) הם הנושאים, שצרכיים להיות במרכז ההתעניינות שלכם היום. אני יודע, שהם שניים בחלוקת, ואני מצטרע על כך, שכן קיים חומר מוסמך ואני, המאפשר לתת תשובה חד-משמעות.

מר גד יעקבי
שר התחבורה, הכלכלה והתקשורת, ושגריר ישראל
לאו"ם לשעבר

הניסיונו להסדר ביןימים עם מצרים בשנתיים 1971-1972 ולקחיו

הערה אישית מקדימה: הייתה לי מיזמי של נסיון להסדר ביןימים בין ישראל למצרים בשנים 1971-1972, ונintelתי חלק בפגעים המדיניים הראשונים להשתגתו ובධינוקים הפוליטיים הקשורים בו. אני מאמין, שאליהם הגיעו, מצבה של ישראל ומצבם של המזרח התיכון היו אחרים, גם אם בדיעבד הוועג הסכם הביניים ב-1975 והסכם השלום בין ישראל למצרים ב-1979.

אולם הנסיון הוחמץ, מלחתת יום הכניפוריים פרצה, והוא עלה לנו במחير דמים כבד. בעקבותיה השתנתה החברה הישראלית, המשק נסוג והשלטונו הוחלף, כתגובה מתאהרת, ממפלגת העבודה למפלגת הליכוד ב-1977.

*

סקירת המהלך להשתתת הסדר ביןימים בין ישראל למצרים ב-1971-1972 והנסיבות לכשלונם חשובות, לדעתני, כדי להפיק לקחים לקראת העתיד. עם תום מלחמת ששת הימים הועלו רעיוונות שונות לפתרון הסכסוך בין ישראל לשכנותיה. הסדרי-ביניים, שלבים לkrarat שלום מלא, לא נזכרו כלל בשנתיים הראשונות שלאחר המלחמה.

התוכנית הידועה מכולן הייתה "תוכנית אלון", אשר הציעה בסוף 1967 כי ישראל תפנה את רוב שטחי הגדה המערבית פרט ל"אזור בטחון"

וירושלים, ואילו עזה תשולב בהסכם עם ישות ירדנית-פלשתינאית. כמו כן הוצע ויתור על רוב שטחי סיני למצרים ועל חלק מרמת הגולן לסוריה רק במסגרת הסכם שלום מלא ופורמלי.

הכל חשבו במונחים של הסדרי קבוע. ישראל דבכה בעקרון, כי פינוי שטחים, שנכבשו במלחמה, יהיה אך ו록 במסגרת שלום חזוי, שיווג במשא ומתן ישר. מצרים, מצדיה, תבעה שישראל תותר על כל השטחים שכבהה ממנה, בשלמותם. היא טרם הזירה אפשרות של כינון שלום עם ישראל.

ב-8 בדצמבר 1969 העלה מזכיר המדינה האמריקאי, ויליאם רוגרס, את התוכנית הקרויה על שמו. גם בה לא נכללה אפשרות להסדר ביןiem. ב-1 בפברואר 1969, שבועיים לאחר כניסה ניקסון לתפקידו כנשיא ארצות-הברית, ה提 cascnaה המועצה לבטחון לאומי של ארצות-הברית לסייע המדיניות המזרח-תיכונית, ובה נדונו שלוש חלופות-יסוד. אחת מהן הינה, כי שום הסכם קבוע אינו אפשרי, ולכן יש לרכז ממשיכים בייעדים שהם פחות מהסכם קבוע. אולם הוחלט לנשות ולהתoor להסכם קבוע עדיפות ראשונה. חלופה בדבר יעדים שהם פחות מהסכם כזו נותרה כעמדת נסיגה, למקרה של כשלון.

היה זה הנרי קיסינגיר, שהביע לראשונה ספקות בדבר האפשרות להגשים הסדר כולל, במהלך אחד. בעקבות המלצה של המועצה לבטחון לאומי הוא הציג את השגותיו בפני הנשיא ניקסון: "נדמה לי שאין כלל להניח שנמצא מצע משותף בין הצדדים... מסופק הייתי אם ראוי הדבר, שאמריקה תפעיל לחץ למען הסדר כולל前に היו אלה, העתידים להיבנות ממוני, ידידיה של אמריקה ולא ל��וחות של הסובייטים... מסופק הייתי אם יוכל נאצ'r להתחייב על תנאי-המייער של שלום בישראל תוכל לקבלו. מאין כולל להסדר כללי מסתבר שיעלה חרס... נדמה היה שניסייב לעשות אם נתרכו בהסדר חלקו".

אולם הייתה זו דעת יחיד ונתקבל על הכל הקו החותר להסדר כולל.

תפיסה זו ליוותה את קיסינגר, אינטלקטואל פרגמטי, בטיפולו ברוב הסכוסכים הבינלאומיים, בכלל זה בהסדרי ההפרדה, לאחר מלחמת יום היפורים ובהסדר הביניים שהושג בין מצרים לישראל ב-1975. זו נשאה דעתו גם באשר לדרך הפתרון בין ישראל לירדן ולפלשטיינים בשנים שלאחר 1984.

ב-12 ביולי 1969 השתתפתי בישיבת ועדת מצומצמת מתוך הוועדה המדינית של המערך, שDNA במצע לקרأت הכנסת השביעית. בישיבה זו אמר משה דיין: "אני רוצה שתירשםנה בפרוטוקול שתி הערות 'דפיטיסטיות' שלי. אני מודה ומתוודה שהתיקון שהצעתי על הסכמים זמניים, בתנאי שלא יהיה תחליף לשлом, אינם רק מבחינת הניסוח, אלא גם מבחינת התוכן. איני יודע לאיזה מצבים ניקלע ואני רוצה שידינו תהיה כובלות... אני רוצה שאם נחיה במצב שחשיבותו שיש שלב-ביניים, שהוא יותר טוב ממלחמה, גם אם אינו תחליף לשлом, שידינו לא תהיה כובלות".

מלחמות ההתקשה

במישור הצבאי התקבלה באותה עת "מלחמות ההתקשה" (МОНО שטבעו המצריים) בין ישראל למצרים. הייתה זו מלחמה רצופה, אם כי מוגבלת, לאורך תעלת סואץ. מספר החיילים הישראלים שנרגעו או נפצעו לאורך התעלה גבר והלך. בישראל התקנה ויכוח על תפיסת ההגנה והמלחמה בחזיות התעלה. היו ש החלקו על תפיסת "קו בר-לב" (בין החולקים היו גם האלופים שרון וטל), והיו שהתנגדו להפצצות בעומק מצרים. השכלול הגובר והולך החריף את הוויכוח. הצגת "מלכת האםבטיה" והומור מקאברי הפכו לחלק מן התודעה הציבורית. במיוחד הינה גלים "מכtab תלמידי השמיניות", שנשלחו אל ראש

הממשלה, גולדה מאיר, ב-8 באפריל 1970. 63 תלמידי בית החינוך התיכון, הגמנסיה העברית וביה"ס התיכון שליד האוניברסיטה, כולם מירושלים, וכן תלמידים מתיכון חדש בתל-אביב, על סף גיוסם, כתבו: "עד עתה האמינו שאנו הולכים להילחם ולשרת במשך שלוש שנים כיון שאין ברירה. עתה, אנו ורבים אחרים חושבים כיצד נילחם במלחמה תמידית, חסרת עתיד, בזמן שמשלחתנו מכוonta את מדיניותה כך שסיוכוי השלום מוחמצאים. אנו קוראים לממשלה לנצל כל הזדמנויות וכל סיכוי לשלים".

העיפויות והכאב הפכו למציאות מטרידה, אך המלחמה נמשכה. המצריים בסיווע הסובייטיים קידמו את מערכ הטילים נגד מטוסים אל התעללה. בסוף יוני 1970 ביקר נאצ'ר במוסקבה וקיבל תגבורת נוספת. כוחות סובייטיים הקימו על גdots התעללה עמדות טילים מסוג סאם 2 וסאם 3. מערכ הטילים הצפוף אפשר חיפוי הדדי של סוללות ושיגור מספר רב של טילים בעת ובוונה אחת.

בין ה-30 ביוני ל-7 באוגוסט 1970 הופלו 7 מטוסים ישראליים. ישראל חששה מהתנשויות חזיתיות עם הסובייטים ולמרות זאת חנתרחשו. ב-30 ביולי הופלו על ידי חיל האוויר 4 מטוסי מיג 21 שהוטסו בידי הרוסים. ביוני היו למצרים אלפיים אבדות. מצוקת מלחמת ההשתה וריבוי הנפגעים גרמו בישראל לחיפוי דרך ולא-נוחות בצייבור. תחושת "המביי הסתום" גברה.

ב-21 ביוני 1970 טילפן אליו אל"מ יאק נבו, טייס ומפקד כנף בחיל האוויר, וביקש שניפגש לשיחת אישית (כשנה וחצי לאחר מכן פרש יאק נבו מחיל האוויר). הוא אמר, כי הוא מאוכזב מן ההנחה הבטחונית והמדינית, המוביילה את ישראל לאסון. לאחר מכן הוא ניסה לפתח עסקים, הסתבך והפך להיות פסל בעץ, ופתח סטודיו ובית ממכר לעבודותיו בנמל היישן ביפן. בראשית ספטמבר 1989 הוא לקה בהתקף לב והלך לעולמו. באותו עת הייתה חבר הכנסת מזה שמונה

חודשים. יאק אמר לי שהוא רואה בדאגה רבה את החזית הסובייטית-צרית המתהדקת ואת המחיר הגבוה שאנו נקבעים לשלם. לדעתו, ברית-המעצות לא תשככים לסטטוס-quo והמחיר שייגבה מאיינו יילך ויאמר. החלפנו דעתות על כיווני מדיניות ודרך מוצא אפשריים. "אנו חזקים", הוא אמר ולכון, דוקא עתה הוא הזמן הנכון ליזמות ישראליות. שניינו חשבנו, כי רצוי שישראל תודיע לארצות-הברית, שהיא מציעה כי תעלת סואץ תיפתח למעבר אוניות, במסגרת הסכם חדש להפסקת אש. יהיה בכך מענה לאינטרס מובהק של ברית-המעצות ומצרים. סייכמנו כי כל אחד מאיינו יבדוק מהן תוגבותיהם של אישים מרכזיים.

למחרת, 22 ביוני 1970 בשבוע בבוקר, נפגשתי בשעת בוקר מוקדמת עם משה דיין בביתו בצהלה. הוא כבר ישב בגינה והדביק חרסים, כדי לשחזרם לכד מתකפת בית שני. שאלתי אותו לדעתו על תוכנית אפשרית של הסדר חלקית, שיכלול את פתיחת התעלה. הוא השיב: "עלינו להיות צמודים לתפיסתנו שרק הסדר כולל יוכל לשמש בסיס לשינויי. אסור לנו לוותר מרצונו הטוב. מוטב שייכפו علينا ואז יבואו לידי הסדר עימנו, מאשר נוותר בהתקנות". "אם כן, מה הלאה?" — שאלתי. "ישראל לא טובס באורח צבאי, אולם המחיר יהיה יותר ויותר כבד". רأוי לחשוב, אמרתי, על כיווני פעולה שיביאו לסיום הלחימה. העלייתי גם את האפשרות של פתיחת התעלה, כחלק מהסכם להפסקת אש ומטהליק של הרגעת האзор, ומספרתי על שיחתני עם "איש חיל-האויר", מבלי להזכיר את שמו. אמרתי, שגם אם לא יבוצע הדבר, השיחות עשויות להפרית את הלחץ علينا, ואם זה יבוצע יהווה הדבר גורם שיבלים הסלמה. משה הגיב בהסתיגות: "ארצות-הברית תתנגד, נאצ'ר לא יקבל, כולן יודעים את שיקולי כולם. זה לא יעבד". דיין הוסיף באומרו, שהוא מאמין, כי הרושים עלולים הגיעו לכו התעלה במטוסיהם ואף לעبور אותה תוך שימוש ב"כפפה מצריית".

בקשר זה ציין משה דיין, כי יש לו שלוש הסתייגויות מן המדיניות

הישראלית הרשמית הקיימת:

- א. משא ומתן ישיר לדעתו, אינו עקרון הכרחי (בעוד שגולדה מאיר, ראש הממשלה, הדגישה זאת);
- ב. שלום יכול לבוא לידי מימוש הדרגתי גם באמצעות הסדר ביןיהם, בדרך שלلوم;
- ג. הוא بعد מעורבות אמריקאית בזירה התקיכן. כאשר הרוסים كانوا באורח כה מרוחיק לכט, רצוי שתהיה מעורבות אמריקאית, ואין לחזור ולהציג שאיננו רוצחים בה.

משבר הטילים פורץ; דין על סף התפטרות

ב-4 באוגוסט 1970 קיבלה הממשלה החלטות בעקבות הצעות יארינג, ושרי גח"ל פרשו ממנו. הם לא השלים עם החלטת מועצת הבטחון 242, שפירושה "שטחים תמורים שלום" (איירוניה ההיסטורית היא שהסכם השלום עם מצרים שנחתם ב-1979, נשען על החלטה זו כבסיס לפינוי המוחלט של סייני על-ידי ישראל). באותו יום מסרה גולדה מאיר הודעה בכנסת בדבר החלטת הממשלה, וזו אושרה ברוב ניכר. ההחלטה הממשלה נפתחה בהיענות עקרונית ליזומה האמריקאית.

ב-7 באוגוסט נכנס לתוקפו הסכם הפסקת האש החדש. אולם כמה ימים לאחר מכן, בעקבות טילים שקדמו על-ידי מצרים, בניגוד להבנות שהושגו על-ידי ארצות-הברית, הושעו השיחות. ישראל פנתה לארצות-הברית בתביעה, כי תפעל להחזורת המצב לקדמותו בקו-התעלה, כמתחייב מן ההסכם. אך הדבר לא קרה ויישראלי עיכבה את השתתפותה בשיחות, אשר נפתחו רק ב-29 בדצמבר 1970. באותו זמן התחולל מאבק דעות חריף בישראל על השאלה – האם לעמוד על החלטת הממשלה והכנסת דבר תביעה לסילוק הטילים. שר הבטחון

דין אמר, שזהו מבחן לאמיןותו ולעצמאותה של ישראל, והטיל ספק אם יוכל להמשיך בתפקידו אם תעבור ישראל לסדר היום.

ב-9 באוגוסט בערב טלפן אליו משה דין והציג שנפגש. כשנפגשנו אמר: "אנו מתקדמים לשבר חמור. בנגד למה שהחלטה הממשלה הודיעה ממשלה ארץות-הברית למציר האו"ם או-טאנט, כיiarining הושמך על-פי מכתב רוג'רס המקורי (שכלל את טוותiarining), שאינו דבק בהsegת הטילים ושמירת המחב הקודם. הממשלה קיימה היום דיון ממושך על כך והתברר, שאני היחיד העומד על החלטת הממשלה והכנסת. אם תנסה הממשלה את עמדתה ותתפוך עצמה בכך לגורורה של ארץות-הברית, לא אוכל להמשיך לכחן כחבר הממשלה". בכך הוא הוסיף: "לאחר ישיבת הממשלה זימנתי למשדי את רבין (השריר באלה"ב), הרמטכ"ל ומפקד חיל האוויר, ולאחר שיחה של יותר משעותים עלו רעיונות חדשים, והגענו למסקנה משותפת. בעקבותיה דיברתי עם שרין אחדים והגענו להסכמה, על דעת ראש הממשלה, שהיתה בבדיקות בית-חולים, כי ישראל אינה משנה את עמדתה, ודבר ייאמר לכנסת ביום רביעי הקרוב". הוא הדגיש: "אם יהיה שבר על רקע עמדותינו באשר לאופיו של ההסדר, אפרוש מן הממשלה ולא לביתי. אך למסיבת עתונאים ולמאבק ציבורי, וייתכן שאף לבחירות".

בינתיים החrif "משבר הטילים", לא-דווקא עקב הסכנה הבטחונית המידנית הנובעת מקידום אל התעלה, כי-אם עקב הטענה בדבר אי-אמינותו של הסכם כלשהו עם מצרים. הציבור ובעתונאות החריף הקיטוב בין מחיביו המשך המשא ומתן לבין שולליו.

בישיבת הממשלה ב-24 לאוגוסט, נתגלה שוב מחלוקת יסודית. נרכחה הצבעה על הצעת דין להrosis את הטילים, על רקע העובדה שמצרים הפרה את הפסקת האש. הצעה זו נטמכה רק על ידי מייעוט קטן ונדחתה. הממשלה כולה הייתה עריה למשמעות הפרת ההסכם על

ידי המצריים, אך דיין העמיד אותה על חודה האופרטיבי, כלומר – על כורח הפעולה בעקבותיה. שוב הוא הרהר ברצינות על האפשרות להתפטר מן הממשלה. ההרמונייה לא שرتה בминистр מזה זמן. אולם, נראה היה, כי זו הפעם הראשונה שבענין בטחוני מובהק לא התקבלה עמדת שר הבטחון.

דיין נכנס לשלב ה"הליכה על הסף". הוא נהג כך במצבים של מחלוקת מהותית, כדי להשיג השפעה מירבית. הוא גרס, שגם מדינה במצב חירום, המاويימת מבחוץ, חייבת לנוהג כך.

ב-28 באוגוסט 1970 אמר לי משה, כי ביום אי' הקרוב הוא יתפטר מהממשלה. הוא איננו יכול להסכים להפרת הסכם הפסקת האש, מבלי שישראל תגיב על האזת הטילים על-ידי מצרים.

השمواה על אפשרות התפטרותו של דיין מן הממשלה התפשטה והיתה לנחלת רבים. המתח הפנימי גבר. אחד מביטויו היה עיכוב שיגרו של שדר, שעמד להישלח לנשיא ניקסון על-ידי ראש הממשלה ישראל, שהיה עלול לסגור אפשרויות פעולה. גולדה הסכימה לדוחותו עד לסיכום שייערכ בינה לבין דיין.

למחרת היום נכנסתי אל דיין במשרד הבטחון לשיחת קצה. אמרתי לו, כי-node לעי, שעתידה להתקיים שיחת בין גולדה ביוזמתה. בעוד שבענין הבטחוני-הצבאי אני מסכים איתו שקיימות רק שתי אפשרויות: שיקבלו את עמדתו או שיתפטר. אבל באשר לנושא המדיני, המצב שונה.

משה הגיב: "לא תהיה שיחת עם גולדה. אמש היא טילפנה אליו, אמרה לי שכונתה שלוח שדר לניקסון וכי ברצונה לקרוא לי אותו. אמרתי לה: אם שולחים שדר – אי אפשר לפעול, אם רוצחים לפעול – אין שולחים שדר. היא החליטה לעכב את השדר. כבר אמרתי לכם

שהשיכחה בשבת הייתה האחרונה עם גולדה. היא תביא את הנושא למשלה בישיבתה הקróבה ושם יוכרע הדבר". הוא סיפר לי, כי "בינתיים החלו המצריים גם בהקמת בסיסי טילים בגזרה הצפונית. יתרון שלך דנים הבוקר גם הנשיא ויועציו. יתרון שתהיה הודעה אמריקאית לישראל, אז על הממשלה יהיה להחליט".

ב-3 בספטמבר התקיימה ישיבת הממשלה כועדת שרים לענייני בטחון והוחלט להשעות את השתנותות ישראל בשיחות אരיגן לזמן בלתי מוגדר. כן נקבע, כי עקרון ההדדיות חל על הפסקת האש ולכון אין ישראל יכולה לראות עצמה כבולה להסכם עם מצרים, לאחר שהופר על ידה. לעומת זאת לא נזונה וממילא לא אושרה התוכנית להרס הטילים מעבר המערבי של התעלה. התהווה מצב חדש ודין הסתלק מאיומו להתפטר. המתח הפנימי פג.

שיעור בוושינגטון: הסכם חדש

באותם ימים הוזמנתי על-ידי ה"סטייט דיפרטמנט" לביקור בוושינגטון, בניו-יורק ובהארוורד. ב-4 בספטמבר בערב נפגשתי עם דיין בבתו בצהלה, לקרה נסייתי. בשיחה הוא הגידר את עמדותיו בקשר לנושאים שלסדר היום בין ארץות-הברית לבניינו. "מה אנחנו רוצים מארה"bie? הוא שאל והשיב: "א. תקים את הבטחת הנשיא לשמור על מאزن הכוחות הצבאי, ב. תאפשר משא ומתן ישיר או בלתי ישיר בין הצדדים, ונתוווה מפות (תוכנית רוגירס, למשל), על הסדר חלקו או הסכם שלום".

ובענין הטילים: "לאחר שהופר הסכם הפסקת האש, שתבין את ההכרח שלנו לטפל בהגנתו. שלוש שנים לחמנו בעצמנו וגם עתה איננו מבקשים שחיילים אמריקאים יילחמו עבורנו. אולם זכותנו להגן על קווינו. נכון שבקרב בין טילים ומטוסים, בעיקר כאשר הצד השני אין

מגבלה כמותית, טיליים ינצחו. אולם, מי אומר שעליינו לנפץ את מטוסינו על מערכי הטילים? יש נקודות תורפה אחרות במצרים".

דין ביקש למסור, כי ישmach להיפגש עם קיסינגר במועד ובמקום שיהיה נוח לשניהם, לשיחה שушוויה להועיל ולהבהיר.

ב-7 בספטמבר 1970 החל ביקורי בוושינגטון. רק יד המקראה הביאה לכך, שהוא נערך ימים ספורים לאחר שמצרים הזיזה את טילי הקרקע-אוריר לאורך התעלה, והפירה בכך את "סעיף ההקפאה" בהסכם הפסקת האש בין ישראל. כאמור, ישראל הייתה במצבה: נחתם הסכם הפסקת אש, לאחר קבלת יוזמת רוג'רס. הסכם זה גרם לפירוקה של ממשלה הליכוד הלאומי ולויכוח חריף בישראל, עקב אימוצאה של החילת מועצת הבטחון 242 על-ידי הממשלה. עתה, הופר ההסכם באורח חד-צדדי על-ידי המצריים.

הבית הלבן ומחלكت המדינה היו בעיצום של בירורים להצלת הפסקת האש. יום לאחר שהגעתי לוושינגטון, ב-8 בספטמבר, הודיעו אמצעי התקשורות בארצות-הברית וביישראלי, כי דין מציע "הסכם חדש" בין מצרים לישראל, לאחר שההסכם הקודם הופר. מהותו של "הסכם חדש" אפשרי זה לא פורט.

עתה, בסתיו, וושינגטון הייתה במלוא יופיה. העצים בשלכת הבאהiko בזהבם. השדרות הרחבות, בנייני הממשלה, המזיאונים הלאומיים וגבעת הקפיטול, מושב בתיה הקונגרס – שוב הרשים במנומנטליות שלהם.

תחילה נפגשתי עם שגריר ישראל בארצות-הברית, יצחק רבין, שהיה ממוקד ושיטתי כדרךו, והטען אותו במידע מדויק ועניני.

מלכתחילה נקבעו לי פגישות עם אנשי ה"סטייט דיפרטמנט", עם יועצי הנשיא, וכן שיחות עם סנטורים, חברי בית הנבחרים ועתונאים.

הפגישה הראשונה הייתה ב-10 בספטמבר עם רוי אטרטון, סגן עוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח התיכון, שאירח אותו לארוחת צהריים. אטרטון, בקיא, הגון,אמין ומסור בדיבוקות לעניין שעליו הוא מופקד. מאז פגשטיו פעמיים רבות, בכלל זה כאשר שימש כשגריר במצרים. השיחה מתעלת אל השאלה – מה הלאה? מהן האפשרויות לעתיד כדי לצאת מן המבוク?

הדגשתי, כי אין מייצג כל עמדת רשאית. אולם, לדעתי, קיימות רק שתי אפשרויות: האחת להחזיר את המצב לקדמותו,(Clomer להseg הטילים לאחר ולחדש את השיחות. והשנייה – להביא להסכם חדש להפסקת אש. הסכם חדש זה אינו צריך, לדעתי, להיות מבוסס על הקפאת המצב, אלא על יסודות חדשים, כגון:פתיחה תעלת סואץ, נורמליזציה של החיים באזורי התעלה, בכלל זה חזרת תושבים מצרים אל הערים הנטושות. מגמתו היא ליצור מציאות חדשה ושוונה ביחס למצרים וישראל.

atrton העיר, כי קיים חשש לאפשרות שלישית: חידוש הקרבות. הוא אמר, כי האפשרות השנייה (פתיחה התעלה ונורמליזציה) לא תתקבל על ידי המצרים, ושאל: האם חידוש הקרבות טוב יותר מהחידוש השיחות, גם אם הטילים לא יוזזו לאחר כתביית ישראל? "אתה יודע", הוא הוסיף, "הם טוענים כי רק היזוז טילים קיימים ולא הושיפו טילים חדשים".

השבתי, כי יש לעשות למניעת מלחמה. אולם לא במחיר של מלחמה נוראה עוד יותר בעתיד. פעולה, בנגדם, עלולה להגביר סיכון בטוחה ארוך. כן אמרתי, ש"אני מתפלל, כי ארץ-הברית מצפה לישראל תחדש שיחות להשתת הסכם עם מדינה שהפירה זה עתה הסכם, עוד לפני יבשה עליון הדיו. במצב זה, שמא ראוי לחזור לעיצוב מצב שונה,(Clomer – הסדר ביןיהם שיבוס על יסודות חדשים".

arterton, השיב, שהוא מסכים עם החומרה שבהפרת הסכם, וכי הוא סבור שיש סיכוי טוב שיזוז המצב באזור התעללה למה שהיה ב-10 באוגוסט 1970.

arterton הוסיף באומרו, כי אכן ראוי למצוא דרך ביןים אולם לא הסכם חדש, שהרי אין למצרים עתה, לדעתו, כל כוונות תקיפה. דבר זה בא לידי ביטוי בכך, שהמצרים אינם מצדיקים במפעיצים נוספים ובסעיפים נחיתה ופלישה.

באותו יום, 10 בספטמבר אחר-הצהרים, נפגשתי במחלתת המדינה עם ג'יימס סייסקו, עוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח התיכון.

סייסקו, אדם חביב, יוצר תחושת קירבה וידידות מן הרגע הראשון. עם זאת, תכسىון ומונסה. הוא נטל לעצמו "תשעה קבין" מן השיחה ופתח בمعין "קובלנה": "אני שואף לפעולה משותפת בין ארץ-הברית וישראל. אולם, מה שקרה לאחרונה – השיעית ההסכם – יצר פער אמיןות בינו. האם אינכם מכירים בתהיליכם החשובים המתראחים בעולם العربي, בעקבות הסכמת מצרים וירדן לשיחות יארингן? אתם תהיו חזקים יותר כתוצאה מטהיליכם אלה. אומנם המצרים הפכו את הפסקת האש. יכולתם לנצל זאת להשגת יתרון בשיחות. במקומות זאת, נתתם לעולם לחשב שאתם משתמשים בהזדמנות ראשונה, כדי להסתלק מהן".

להערכתנו, קיים סיכוי להחזיר את המצב לקדמותו באזור התעללה. אולם לשם כך יש להתבסס על מידע מעיני מוסכם, באשר למיקום הטיליםgyptians עם כניסה הפסקת האש לתוקפה (כלומר, למעשה, על בסיס של פשרה בנתוניהם). "אנו חייבים לסמן על המידע שלנו", הוסיף, "אתם יכולים לסמוך על ניקסון. מהנשיא הזה קיבלו כל מה שתרצו. אני מבין את דאגתכם מפני אפשרות של נסיוון נחיתה מצרי-סובייטי לאורך התעללה (הדברים נאמרו שלוש שנים לפני מלחמת יום

הכיפורים – ג.י.). זכותכם גם להטיל ספק בנכונותה של הארץ-הברית להתעורר במקרה כזה. אולם מתחייב מכך דווקא תיאום מירבי ביןנו".

שאלתי: "מה הסיכוי להסכם אמריקאי-רוסי?". "מעל לראשם", הוא השיב, "לעולם לא".

עם קיסינגר

זמן קצר לאחר שהגעתי לוושינגטון טילפנתי למשרדו של הנרי קיסינגר וביקשתי להיפגש עמו, שלא במסגרת תוכנית הביקור שלי, שנערכה על ידי מחלקת המדינה. הוא נענה מיד וב-11 בספטמבר 1970, התקיימה פגישה עימיו בבית הלבן. שלוש שנים קודם לכן, ב-1967, בחודש לאחר מלחמת ששת הימים, השתתפתי בשםינו הבינלאומי שלו באוניברסיטת הארוורד. למדתי להעריך את יכולתו האינטלקטואלית, את הריאליות המפוכח שלו, את כושר הניסוח המקורי וגם את האironיה של היהודי האמריקאי-גרמני זהה.

השכנו להחליף בינינו מכתבים, והוא העביר אליו את מספרי הטלפון החסוי שלו, כדי שדלו תהייה פתוחה בפני, על פי ניסוחו. ידעתי שהוא אדם הנוטה להשתעטם בקלות, כמו רוב האנשים מהיר התפשעה. פתחתי בעיקר ושאלתי על המהלך הישראלי האחרון, השעית השיחות, ומה לדעתו רצוי שיתרחש בעתיד הקרוב. הוא השיב, כי "מה שנעשה – נעשה. יש לחיות עם המצב החדש וממנו לצאת אל העתיד". בחיק והוסיף, כי הוא "בquoisy" יועץ לנשיא ארצות-הברית, ובזודאי שאינו יועץ לישראל. הוא הביע תקווה, כי ראש הממשלה, גולדה מאיר, בביטחון הקרוב בארץ-הברית, תגדיר את יעדן ישראל באורח תכלייתי. אם כך תעשה, הדיוון יהיה פורה.

אמרתי לו, כי "רצוי לחזור להסכם שיביא לנורמליזציה הדרגתית באזרע התעללה, יתכן אף על-ידי פתיחתה ודילול הכוחות משני עבריה". הדגשתי שאיני מייצג את הממשלה ואני אלא חבר הכנסת שדעתו אין מחייבות איש.

הוא שאל אם משה דיין יבוא עם גולדה. השבתי, כי על פי הערכתו הוא לא יבוא. יתרון, אמר, כי רצוי שזמן-מה לאחר ביקור ראש הממשלה יבוא גם דיין לוושינגטון. כששאלתיו כיצד יוכל להתקשר עימו טלפוןונית, השיב במרומז ובחיווך, כי יש להיזהר, שכן "הכל כאן מבוקר ומוקלט" (از לא ידעתי אם היה זה אמירה מבודחת או רצינית. אולם בעבר זמן — לאחר פרשת ווטרגייט — הכל ידעו שזו המציאות בבית הלבן). קבענו דרכי התקשרות ונפרדו.

אין ספק בכך, כי היה זה, לראשונה, שאנשי הממשלה האמריקאי שמעו על הרעיון של הסדר הביניים.

פגישה עם גולדה

ב-16 בספטמבר 1970, בעת היומי בניו-יורק, שלחתי לראש הממשלה גולדה מאיר שהגיעה לשם מכתב, שבו עיקריו הדברים משיחותי בוושינגטון. כתבתתי לה: "אני מוצא לנכון למסור לך את עיקרי הדברים, שעליהם בשיחות, למרות הגוונים, שהיו בדברי האישים השונים, עימם נפגשתי: בחלוקת המדינה חשתי מרירות על החלטה להשעות את השתתפותנו בשיחות יארינג, בעוד ש אצל האחרים התרשםתי מגישה מפוכחת וריאלית יותר בהקשר זה".

"הערכת כל הגורמים היא, כי מאחר שהروسים והמצרים רוצים בחידוש השיחות, לא פחות מאשר ארצות-הברית וישראל, קיימים סיכויי

כפי הם יהיו מוכנים להחזיר את המצב בהקשר להצבת הטילים 'לערך'קדמותו, מבלי להזות בכך פומבית".

"האפשרות לחתימת הסכם חדש להפסקת אש (או הסדר בין היתר) על יסודות קבועים יותר, שיאפשר נורמליזציה הדרגתית של החיים משני עברי התעללה, נראה להם בשלב זה מעורפלת. לדעתם, ברית-המוסדות ומקרים ידחו כל פתרון של קבוע, שאינו כולל נסיגה. הם הדגישו, כי ככל הסכם "לא יעשה מעלה לראשה של ישראל ולא הסכמתה".

"הকוּם הָעִקְרִים שֶׁל הסְכָם הַשְׁלֹם הַנְּרָא לָהֶם כְּאָפָרִי וּרְצִוי, הַיָּמִים: גְּבוּלֹת קָבֻעַ עַל פִּי תּוֹכְנִית רָוגִירֶס; הקְמָת חַבֵּל סְמִי-אוֹטוֹנוֹמִי פְּלִשְׁתִּינָאִי בְּגַדָּה, חַחְלָק מִירְדָּן (הִיָּה זוּ כִּשְׁמוֹנָה שָׁנִים לִפְנֵי הסְכָם קְמִפְּ-דִיוֹיד – גִּי); חֻופֵש שִׂיט בַּתְּעָלָה וּבַמִּכְרִים לְכָל הַמִּדְיָנוֹת; כָּוח בִּינָלָומי, בַּהֲשִׁתְּפָוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיַּשְׁבַּב בְּשָׂארָם אֲ-שִׁית. הַוְצָאתוֹ שֶׁל הַכּוֹחַ תָּכַל לְהִיעָשׂוֹת רָק בְּאִישָׁוֹר מוֹעֵצָת הַבְּטָחוֹן (בָּה יִשְׁלַׁח אֶרְצֹת-הַבְּרִית זָכוֹת וָטוֹ); פִּירְוֹז חָלָק מִסְנִיִּי; אַחֲרוֹתָת מִדְיָנוֹת עָרֵב לְכָל מִעֵשִׁי אִיבָּה כְּלַפִּי יִשְׂרָאֵל שִׁיַּעֲשֶׂוּ מִשְׁטָחָן; רְצֹועַת עָזָה תָּהִי חַבֵּל אוֹטוֹנוֹמִי בְּפִיקּוֹחַ בִּינָלָומי".

ימים ספורים לאחר מכתביו אלה, לאחר ששבה כבר מושינגטון לניו-יורק, הזמין אותו גולדה לשיחה ב"יולדורף אסתורייה". סביב רחשו אנשי שגרירות ישראל בוושינגטון, עתונאים ואנשי בטחון. נראה היה, כי היא שבעת רצון מתוכן שיחותיה בוושינגטון ומן הדרך בה התקבלה שם.

בשיחתנו היא הדגישה, כי לא הופעל עלייה שום לחץ. לדבריה, הנשיהינו מעריך כי יש סיכוי לטילוק הטילים, והוא מבין כי לא יוכל בתנאים הקיימים לחזור לשיחות יארינג. היא אמרה, שהובחר לאמריקאים שלא יוכל לקבל את "תוכנית רוגירס" והננו חייבם – גם במסגרת שלום – לקבוע גבולות בטחון לישראל (מעין "התורה שבعل

פה" של המערך: שליטה בשארם א-שייח; רציפות טריטוריאלית משם לישראל; הירדן – גבול הבטחון; ירושלים מאוחדת; עיקר רמת הגולן בידינו).

אמרתי לה, כי בשיחותי בוושינגטון הבעתי רק את דעתך שלי, ולכן הביקורת שהושמעה בארץ על תוכן שיחותי איננו מוצדק. היא אמרה, כי תacen שהוטעתה לגבי ביקורי. היא סיפה לי שקיימת מגמה שימושה דין יבוא לארצות-הברית להופעה מטעם המגבית המאוחדת ויפגש, אגב כך, אנשי ממשל אמריקאים. לא הופעתך שהרי כך סיכמתי עם קיסינג'ר.

בדרכי ארצה, בלונדון, עם שחר ה-29 בספטמבר, לאחר שהשתתפתי בועידת "הלייבור" הבריטי בבלקפול, בישרו העיתונים על מותו של נאצ'ר.

חזרתי ארצה באותו יום בערב. בנמל התעופה מצאתי את עצמי מוקף בעיתונאים רבים. חריצותם נגרמה, כפי הנראה, מכך שבאותו בוקר התפרסם מאמר ב"הארץ", תחת הכותרת: "היחסים בין דין וגולדה לנקודת רתיחה", שבו גם הסתמכות על שליחותי לארצות-הברית, כביכול "מטעם דין". הודיעתי לעיתונאים שנסיעתי לא היהת בשליחות איש, ודברי בוושינגטון נאמרו על דעת עצמי בלבד. באותו מאמר ב"הארץ" נאמר גם, כי "ኖצראה אווירה כאילו גולדה אינה מייצגת את דעת הממשלה כולה, אף אחרי פרישת גחל. גרוע מזה, ראשי הממשלה האמריקאי הבינו, כאילו דין גמיש יותר וייה קל יותר לדבר אליו, טובנים מקורביה של גבי מאיר".

למאמר זה ב"הארץ" קדם מאמר ב"על המשמר" מיום 22 בספטמבר ובו פרשנות, פרי של אי-הבנה ומגמותו: "מה הציע להם יעקובי? ... הסכם חדש להפסקת אש, שיכלול הסדרים חדשים, לא יהיה מוגבל בזמן ויאפשר נורמליזציה של החיים משני עברי התעלה (זו הגדרה

מצומצמת ביותר של דברי בושינגטון, שככלו גם את פתיחת התעללה לשיט ושייקום הערים המצריות – ג.ג.). להצעתו זו אפשרי רק פירוש אחד: השלמה עם קידום הטילים הסובייטיים–מצריםים לתוך אזור התעללה ויצירת הסכם חדש, שלפיו יוזזו שני הצדדים מקו המים, או במלים אחרות ביטול קו בר-לב". מי כתב זאת? דוקא "על המשמר", בטאונה של מפ"ם המתונה והיוונית.

"לקפוץ למים הקרים" ו"יוזמה" מצרית

ב-3 באוקטובר 1970 אמר משה דיין, בראיון בשידורי ישראל: "אם מישחו יציע הסדר, שיהיה מקובל עליינו ועל המצרים, וכן על כל הצדדים הנוגעים בדבר, ואם נאשר תוכנית מעין זו, הרוי שהושג הסדר חדש".

ב-7 בנובמבר הוא אמר בכנס של מפלגת העבודה באולם "אורנה" בחיפה: " אנחנו רוצים מאי לא רק לגמור את המלחמה אלא להגעה לשalom ואין דרך אחרת לשוחח עם הצד השני, ישירות או בעקיפין. אנו צריכים לקפוץ ולשוחח במים קרים מאי, כדי להגיע לחופי השלום". הפעם הוא לא כלל בדבריו את התביעה להחזיר את מבצע הטילים מצרים לקדמותו.

הצהרתנו של דיין עוררה הדים דווקא משומ שהוא היה זה, אשר כפה על הממשלה את השעיה שיחות יארинг.

במחצית ינואר 1971, מספר רבין בספרו "פנקס שירות", סייסקו סייר לו כי גנרל מצרי פנה אל מיופה הכוח האמריקאי בקהיר והציע לבחון את האפשרות ל"הסדר סביר פтиחת תעלת סואץ לשיט". סייסקו העיד על הגeneral, כי הוא מזכיר מאי לטaadat ופנויתו היא בוודאי על דעת הנשיא. סייסקו פירט, כי ההצעה התייחסה במונחים כלליים לנסיגת

ישראלית למרחק של 40 ק"מ, דילול כוחות מוגבל ביוטר מצד המצרי ופתיחה התעלה לשיט.

נאומו של סאדאת בפני האסיפה הלאומית, ב-4 בפברואר 1971, היה גם ההזדמנות בה חשף סאדאת לראשונה את הסכםו להסדר ביןים, בהציגו אותה כ"יוזמה מצרית חדשה": "דרישתנו היא שבתקופה זו, בה נימנע מי סיום הפסקת האש, תבוצע נסיגה חלנית של הכוחות הישראליים מהגדה המזרחית של תעלת סואץ. יהיה זה שלב ראשון בלוח הזמנים לקראת ביצוע שאר עטיפי החלטות מועצת הבטחון 242 ו-338. אם אכן יתבצע הדבר בתקופה זו, אנו מוכנים לגשת מיד לשיפור תעלת סואץ ולפתחתה לשיט בינלאומי".

בהתבטאות פומביות מאוחרת יותר, ב-15 בפברואר ב"ניו זיורק", הוא פירט את טווח הנסיגה ונקבע במועדים מוגדרים. נכוונות לשלים הובעה לראשונה באיגרת התשובה המצרית ליירינג, כמה שבועות לאחר מכן.

בדבורי אלה הביע סאדאת נכוונות לדון באורח מעשי בהסדר ביןים, אם הוא יהיה חלק מהסכם על תהליך השלום כולם, שיתרחש בעתיד. ברור גם ששсадאת גרס, שאפשרי שלום על יסוד נסיגה ישראלית מודרגת מכל השטחים. תשובה ישראל לדברי סאדאת, הווערבה על-ידי סיסקו. ישראל שאלה – האם ספינוניה תוכלנה לשוט בתעלה, מיד עם פתיחתה, או שהשיט בתעלה יהיה מנوع מישראל, עד להשלמת נסיגתה. שנייה, ישראל אמרה, שהיקף נסיגתה יהיה יחסית למשך תקופה הפסקת האש. שלישיית, ישראל התנגדה, באורח מוחלט, לנוכחות צבאית מצרית ממזרח לתעלה. רביעית, על כוחותיה של מצרים ממערב לתעלה להיות מזוללים. חמישית, ישראל התנגדה לנסיגה מוחלטת לקווי ה-4 ביוני 1967. שישיית, על הכנסת לדון ולאשר כל טוויות הסכם.

במילים אחרות, מה שהיא מוסכם על ישראל ב"הסכם קמפ דיוויד" שמונה שנים מאוחר יותר, לא היה בסיס לדיוון באותה עת.

בישיבת הממשלה ב-7 בפברואר 1971, אמר אבא בגין, שרצה להבהיר את עמדת ישראל: פтиחת התעללה אינה סותרת את זכותנו לקיים את קווי הפסקת האש, כפי שהם, עד לשולם. הואוסיף, כי علينا לטען שהצדור נמצא בmgrash המצרי. מכאן נובע שהוא מתנגד להסדר בגיןים, שיושתה על הסגת כוחות חילית. נראה לי שהtabטאות זו הייתה תרומה "לסבירה האנושית הלווחת" בישיבת הממשלה, אולם העידה על הסתגלות מרוחיקת לכת מצידו.

באوها ישיבה הדגיש ישראל גלילי, שהעובדה כי המלחמה אינה מתחדשת היא חשובה, אולם הגבלת משך הפסקת האש היא חלק מהתוכנית הסובייטית-מצרים להביא אותנו לגבולות ה-4 ביוני 1967. "תמיד צידנו בתעללה פתוחה וערירים משוקמות אך הם לא שיתפו פעולה". הוא אמר שעדי כמה שהוא זוכר, שר הבטחון אמר, כי בשיחותינו בוושינגטון הוא שמע התיאחות שלילית לפתיחת התעללה. גלילי הסתייג חלוטין מדיוון על ההסדר בגיןים.

גולדה ביקרה את התנהוגתו של סייסקו ש"עוסק עכשו במשחק הזה של פתיחת התעללה". היא אמרה, כי שאלנו את סייסקו מה עמדת "בעל הבית" (נשיא ארצות-הברית) ועד היום לא קיבלנו תשובה. "牟ותר לי לחשוב שעמדתו שלילית. הם משאירים את כל האחריות עליינו".

ב-9 בפברואר 1971, לאחר דברי ראש הממשלה, התקיים בכנסת דיון מדיני. ראשון הדוברים היה מנחים בגין, ששלל את רעיון פתיחת התעללה וכך גם רוב הדוברים.

קיסינג'ר לישראל: "מה אתם רוצים?"

ב-17 בפברואר 1971, יומיים לאחר תשובהה של מצרים למסמך יארинг, נפגשתי עם משה דיין במזנון הכנסת. הוא סיפר לי שהמצרים פנו לאמריקאים באורח חשאי, ואמרו שברצונם לדון עימים על-תוכנית דיין", כך הם כינו אותה. זה קרה לאחר שהוא חזר מארצות-הברית. "האיתות של נקלט", הוא אמר. ימים אחדים לאחר מכן סאדהט נשא את נאומו בדבר פתיחת התעלה.

ב-8 במרס נערכה שיחה בין רבין לקיסינג'ר. קיסינג'ר אמר שישRAL אין יכול להסתפק בדוחיות הצעות שאינן נראה לה. עליה להציג הצעות חיוביות. הוא אמר, שהדרך האפשרית היא להתרכז בהסדר החלקי, שיביא לפתיחת התעלה ולנסיגת חיליקת ישראלית מסיני. "במקורה הטוב", אמר "יהיה זה צעד ראשון בדרך להסדר מלא, ואם לא, לפחות יהיה בכך רוח זמן, שאף הוא ראוי לכם ולנו".

רבין דיווח גם על שיחה שקיים קיסינג'ר עם אבא אבן, באותו עניין, זמן מה לאחר מכן. לדבריו, קיסינג'ר אמר: "רבותי, אולי תגידו סוף סוף, לפחות לנו, לידיכם, מה אתם באמת רוצים? אתם מוכנים לסתות לבול הבינלאומי תמורה שלום או לא? מה התנאים שלכם? שארם? מה עוד? ואם לא לבול הבינלאומי – لأن אתם מוכנים לסתות? מתי? תמורה מה? ואולי תואילו, סוף סוף, להגיד לי ארינג לא רק מה אינכם מוכנים לקבל, אלא מה אתם מוכנים לקבל? מהן ההצעות החיוביות שלכם? תבינו: אינכם חייבים לקבל את עמדותינו בכל עניין אבל באותה מידת אינכם יכולים לדחות את כל ההצעות ולשלול אותן מעיקרן, בלי להציג את העמדות החיוביות שלכם! איש אינו מבין אתכם. איש אינו יודע מה אתם רוצים. רוחחים חשובות רציניות, כי כל מה שאתם רוצים, באמת, הוא להתחמק מכל הסדר, המחייב ויתוריהם מצדכם, ולשבט בגבולות שאתם יושבים בהם היום".

לדברי רבין, קיסינגר המשיך לתמונה: "מצרים נתנה ליארינג תשובה מעשית. בפי ישראל אין תשובה כזאת. המצרים מוכנים להסדר של פтиחת התעלה. לישראל אין תשובה".

"המצרים שואלים אותנו שוב ושוב: מה אתם מצפים שנעשה בנסיבות כאלה?! ועל כך אין לנו תשובה... איזה אופי של יחסים אתם רוצים עם ארץות-הברית? אתם מבקשים יחסים אנטימיים, קרוביים, נליוי-לב, אבל אנחנו אומרים לנו מה אתם חשובים ומה אתם רוצים... אנטימיות יכולה להתקיים רק על בסיס של הידידות... בקשה, גבשו את העמדות שלכם והבהירו אותן, לפחות לנו, הן בעניין ההסדר הכלול והן בשאלת ההסדר המוגבל בסואץ".

היתה זו הפניה הישירה, הכוונה והבטחה ביותר של איש ממשל בכיר לישראל בנושא זה.

ארה"ב מציעה; ישראל שוללת ומסכימה

ב-14 במרס 1971 הביאaben לידיית הממשלה את הצעת ארצות-הברית בעניין הסדר הביניים, שגובשה לפי הוראת הנשיא: "ישראל תחזיר את כוחותיה המזוינים לעמדות, בערך 40 ק"מ ממזרח לקו הפסקת האש בתעלת סואץ. שום כוחות צבאים וצבאיים-למחצה לא יוחזרו לאוטו איזור ממזרח לתעלה, אשר ממנו מפוניים הכוחות הישראליים. בתפקידים המינהליים האזרחיים באותו רצועה, לרבות שמירת הסדר והבטחון, יוכלו לשמש אזרחים מצריים. מצרים תסייע לפטוח התעלה, לכל המדינות, לרבות ישראל, תוך שישה חודשים מהתחלת הסכם זה. ישראל ומצריים יקיימו בקפדנות את הסכם הפסקת האש. תוך 15 יום ישחררו מצרים וישראל את כל שבויי המלחמה. האחריות לפיקוח תהיה מוטלת על ועדת בראשות יוושב ראש מטה האו"ם עם נציגי מצרים וישראל. ישראל ומצריים

יסכימו להגבר את המאמצים להתקדם לקרأت שלום, והסדר ביןיהם זה יחשב כשלב ראשון לקראת אותה מטרה".

אבן הוסיף שהצעה זו של ארחה"ב היא יותר ממשית מכל נסיוון קודם להשיג הסדר ביןיהם. זאת התנוורות מתוקפת היסוסים מצד ארצות-הברית. הוא מעיר שהאמריקאים טרם הראו את ההצעה למצרים.

"למרות זאת", הוא הוסיף, "תגובהנו הייתה, שאנו לא מקבלים את ההצעה הזאת". הוא לא הסביר מדוע, למרות שההצעה הייתה הנוחה ביותר לישראל שההצעה עד אז.

נראה לי, שבן הונחה על ידי ראש הממשלה למתן תשובה תמורה זו, באותו נסיבות, אך הוא לא ניתן בנסיבות לומר זאת או להסיק מכך מסקנות.

דבריו של גלייל, שאמր שהוא מקווה שרבין נתן לסיסקו תשובה שההצעה אינה קבילה, אם כי הודעת ראש הממשלה בכנסת על נוכנותנו לושא ומתן על פתיחת התעללה בתוקפה, הסבירו אולי את תשובהה של ישראל. לאחר דברי גלייל, אישרaben שזו העמדה והוסיף, שלא שלנוושא ומתן על הסדר חלקו, אלא את ההצעה האמריקאית הזאת. הממשלה האמריקאי הדגיש אז, שם לא נתקדם יהיה "שוד ושרר", שישפיו גם על יחסינו עם ארחה"ב.

אבן אמר, לקרأت נסייתו לארחה"ב, שהמשמעות עתה היא הסברתיות, כלומר להסביר מדוע ענינו "לא". למשל, הליקויים בהצעה: "לאחר שנוטר על 40 ק"מ, כלומר, גם על קו המים וגם על הביצורים — מה העורבה שכאשר מלחמה תתלקח לא נימצא בלי ביצורים ובלי קווי מים".

עמדת זו הлемה דיפלומט, אך לא מדינאי בעל הכרה. אולם בנסיבות

"הלווחות" באותה ממשלה כל אלטרנטיבתה פירושה הייתה התפטרות ולכך הוא, ככל הנראה, לא היה נכון.

שמונה ימים לאחר מכן, ב-22 במרץ 1971, התקיימים דיון ב"פורום מוסמך" (התיעצות שרים) בו הציע משה דיין להתרחק מתעלת סואץ, במסגרת הסכם ביןיהם, שיתבסס על שלושה עקרונות:

- א. גמר ללחמה – אין אנו מעריכים שהמצרים ייחללו מلتboseע את המשך נסיגתנו, אולם על כך יתנהל משא ומתן בדרכים דיפלומטיות, ללא חידוש המלחמה או איום בו;
- ב. נורמליזציה של האזור – הפעלת תעלת סואץ, שיקום הערים שלידה (סואץ, קנטרה, אסמעיליה ופורט סעיד);
- ג. הסכם ביןינו לבין ארצות-הברית בדבר סיוע צבאי לאורך ימים, וכן פיקוח על השטח שנפנה, שישאר מפורז.

הוא אמר שעל ישראל להתרחק כ-30 ק"מ מן התעלה, ככלומר – עד לפתח המערבי של מעברי הגדי והmittlah. הנימוק העיקרי של המתנגדים להצעתו היה, כי אם אנו מסכימים להסדר ביןיהם, אנו מותרים על התcheinיות ארצות-הברית לפניינו, כי "אף חיל ישראלי לא יוזז מקו הפסקת האש קודם שיווג הסכם שלום".

למרות עמדת המתנגדים באותו יום, שבעה חודשים לאחר שעלה הנושא לראשונה, החליטה הממשלה, כי היא נכוונה להסדר ביןיהם מיוחד, אשר יתבסס על גמר מצב הלווחה ועל נסיגה חלקית של כוחות ישראל מן התעלה. היה זה שינוי בעמדותיה הקודמות של ישראל, כי "נתמיד להחזיק בקווי הפסקת האש עד להסכם שלום".

אני מעריך שאילו כך נעשה קודם לכן, יכול היה ישראל להביא

לשינוי הדרמטי במערכות היחסים ביןינו לבין מצרים, להשיג יתרון בארץות-הברית ולהמעיט את סכנת התקלות המלחמה. אומנם, אין ודאות שאילו הייתה החלטה זו מתאפשרת מוקדם יותר, ההסדר היה מושג, אולם הסיכויים היו גוברים וישראל הייתה זוכה ב יתרונות אחרים.

במועד מאוחר יותר (בספרו "פרק חיים" "מעריב" 1978, כרך ב', עמ' 469), הציג ابن הסבר משלו: "בישיבתה מיום 22 במרס קיבלה ממשלה ישראל את העיקרון של נסיגה הישראלית חלקית תמורת פחותה משלום מלא ... המושג של הסדר ביןיים חלקי בא במקום הגישה הקודמת לשלים נושא 'הכל או לא כלום' והרעיון של 'שירותים טובים' מצד האמריקאים ירש את התפיסה הקודמת בדבר תיווך של האו"ם. העובדה שдин אביה הרעיון אולי מילאה תפקיד מסוים ביצירת התנגדות לו מצד יריביו המדיניים. הייתה גישה זהירה לנסיגה מן התעלה, לא רק מצד גלילי ואלון אלא גם, דבר מפתיע יותר, מצדיו של ספיר המתון, שעתה צידד בדעה שאין ישראל צריכה לסתור למרחק של יותר מ-10 ק"מ מן התעלה. נסיגה מוגבלת זו תאפשר לישראל לשוב ב מהירות לאזרע התעלה אם תפער מצרים את ההסכם".

כלומר, להערכתנו, העובדה שдин אביה הצעה הייתה גורם מכוביד לקבלתה במועד מוקדם יותר.

המצרים מתוכננים למלחמה

בישיבת הממשלה שהתקיימה ב-4 באפריל 1971 סיפר שר הבטחון משה דיין, על רכבות האויר למצרים המביאות ציוד, שאינו יכול להיות מוביל במטוסים קלים. הוא אומר, כי יתכן שמצרים מתוכננת למלחמה. הם אינם חשובים, לדעתנו, שאנחנו נחדש את המלחמה והם כנראה נערכים לחידוש אפשרות של המלחמה מיוזמתם. הסובייטים,

כל הנראה, השתתפו בהגנה בעומק מצרים. הצד, לדבריו, מחזק פרצות חשות בערך המצרי וכולל טילי קרקע-קרקע מהסוג "פרוג". להערכתו, סוריה תשתף במלחמה נגדנו, יחד עם מצרים.

אבא אבן סייר לממשלה שbowshington מודאגים, שאם יהיה קפאון, הסיכוי למלחמה יגבר. הם סבורים, אומנם, כי בשביל מצרים כניסה למלחמה זה איבוד עצמה לדעת. הוא גם דיווח על אשר אמר מזקיר המדינה רוג'רס: "איןכם חייבים לקבל את הצעות יארינג או המצרים, אבל אימרו מהן ההצעותיכם? WHAT YOU ARE VERY GOOD CRITICS? ABOUT BEING CREATIVE? להיות יצירתיים?"

ב-18 במאי גיבשה הממשלה את עמדותיה בנושא הסדר הביניים. רבין סייר על תגבורתו של קיסינגר להצעה זו, כאשר הביא אותה אליו: "הוא מעין בניר שהגשתי לו. קיבל הקရיהה שלו — מדהים, וגם מהירות התגובה: מה זה?! אולי תוכל להסביר לי: لأن נסוג צה"ל? היכן הכו החדש?! ואת ההצעה הזאת אתה מבקש ממני להבהיר לנו?! אם זו ההצעהם, אני אפילו איני רוצה לגעת בה ואני רוצה לעסוק בה... תלבכו עם זה אל סייסקו... ההצעה הזאת משקפת חוסר הבנה בסיסי, הן של הבעייה המהותית והן של מצבכם בארץות-הברית. תעזבו אותה במנוחה... ההצעה שלכם מובילה لكمפואן ולעימות..."

בדיוון הממשלה, שנערך ב-25 באפריל 1971, אמרה גולדה: "אנו בעימות עם ארצות-הברית. לדעתה, מחלוקת ההגנה ("הפטגון") הטריפה למחלוקת המדינה והן בדעה אחת. אולי בפעם הראשונה מאז קום המדינה יש לנו עימות איתן בכל: לגבי רכש, הסדר כולל והסדר חלקי. אין אמצעי בעיניהם שאינו قادر להיזוזנו לגבולות הקודמים. סיני בעיניהם הוא הדגם להמשך. יצליחו שם, ילכו להلاה. האמריקאים אינם אומרים, שהסדר הנפרד לא יגרור התחייבות נוספת מצד

ישראל, אולם מוסיפים שהוא יוצר בסיס להתקדמות, במסגרת שיחות יארינג".

היא זהירה שאסור לנו להכנס לתוכה "מלכודת". על הדברים להיות ברורים: "הפסקת לחימה, או לא זום". בכך היא חלקה על עמדותיהם של דין ובן והכתיבתה במידה מכרעת את עמדת הממשלה.

גילי אמר, כי על פי כל מה שאנו יודעים על המצב במצרים, אין "כיסוי" לכך שהם אומנס החלטו להעדיף דרך מדינית. לדעתו, פתיחת התעלה עלולה רק לאפשר למצרים לחימה בקו התחומי טוב יותר.

לדעתו של ישראל גليل, יתכן שרוג'רס מתכוון להגיע לישראל כדי לדודר אותנו לתנאים שיוכלו לשכנע בהם את המצרים. הוא טובע שהממשלה תקבע את תוכניתה לגבי סיני כדי שהוא יוכל להחליט אם הוא יכול לשאת אחריות משותפת או להFTP. זו התבאות מאי בלתי רגילה של גليلי, שהיא אדם שקול ומרוסן, בדרך כלל.

גם משה דין אמר דברים חדים: "עד כה היינו בשלב הבירורים המוקדמים ורק כאשר תהיינה הנסיבות יהיה טעם להסביר לנו". לדעתו, "המתקפה" האמריקאית היא לצורך ריכוז ויש להמשיך ולהדבר עם ארצות הברית. "ארצות-הברית מעוניינת בפתיחה התעלה. علينا להביא בחשבון את סכנות חדש המלחמה ולדעת שאצל העربים שרירה וקיימת התביעה לנסיגה כוללת. אם לא תהיה הבטחה אמריקאית להטייל את מלאו משקלם, עלולים המצרים לחצות את התעלה ולהילחם גם מצידה המזרחי. מכאן שיש להמשיך בבירור האפשרות להסדר מדיני".

ב-6 במאי 1971 הגיע מזכיר המדינה, ויליאם רוג'רס, ארצה. הפגישה הראשונה ביןו לבין ראש הממשלה וצוות השרים הייתה קשה. בעקבות זאת, הציע שר הבטחון פגישה פרטית ביןו לבין סיסקו. הנושא העיקרי

בפגישה זו היו הדריכים לקדם את רעיון הסדר הביניים. סיסקו אמר, שסאדת רוצה בפתחת התעללה ומוכן להארכת הפסקת האש, לתקופה מסויימת, אך מתנה זאת בהרחקת כוחות צה"ל ממנה.

דין אמר לסיסקו, כי אין לנו מתקנים שיבנה לקו התעללה, אלא נראה את נסיגתנו ממנה בדבר סופי. במקום לשמר על המעווזים נהרסו אותם. ניסוג למרחק רב יותר, אך היסוד לנסיגה זו הוא שמצב הלחימה משתים. אין פירוש הדבר, כמובן, שמצרים מקבלת את קו המיתלה-גידי כגבול קבוע עם ישראל, אלא שהיא מסכימה שהמשא ומתן בין ישראל על גבול הקבע ייעשה בדרךים מדיניות ולא במלחמה. "אם אין המצרים מוכנים לוותר על אופציה של מלחמה, אין הם יכולים לצפות מישראל שתמסור את קו ההגנה המבווצר שלה". דין סיכם: "אליה, לדעתך, שתי האלטרנטיבות: סיום הלחימה, התרחקותנו מן התעללה והritisת קו בר-לב; או המשך מצב המלחמה ושמירה על האפשרות לחזור לקו בר-לב".

אבל בספרו, כי כאשר הובאו תוכנותיה של שיחת דין-סיסקו, لكבות שרים רחבה יותר נמתחה על דין ביקורת בשל גמישות, שנראתה מופרצת בעני אחדים מעמידתו: "שלחתנו לו פתק ובו שאلتיו אם יעמיד את הרעיון הזה להצבעה במשלה, וסביר היהי שבקרה זה לא רק אני אtamוד בו, אלא גם שרים נוספים, בייחוד מסיעות מפ"ם ול"ע. דין השיב שאם לא תקבל ראש הממשלה את הצעתו לא עלה אותה אפילו לדין, ולמעשה ישולן מן ההצעה מעמד רשמי כלשהו. מאחר שלא הייתה הסכמה כללית על נסיגה של 30 ק"מ בלבד דין, בא רצון, מן העניין". כך נהג דין פעמיים נוספת, ודפוסי של מבנה האישיות והחינוך לקבלת סמכות, מאז ילדותו, ודפוסי התנהגות של חיל, גם אם מקורו ואמץ. הוא ראה בראש הממשלה "מפקד" ולא רק "ראשון בין שווים", כפי שהורה "חוק יסוד הממשלה".

דאז.

ב-9 ביוני אמר ראש אמ"ן, אהרון יריב, לממשלה שאפילהו אם המלחמה נדחתה, הסכנה לא בטלה. היא עלולה להחריף תוך חצי שנה או שנה ואז תגבר המעורבות הסובייטית ותהיה מסוכנת יותר. גולדה מאיר אמרה שמן התחילה קשו האmericאים את הסכם הביניים לביצוע 242, בשלב ראשון לנסיגה. רוג'רס אומנם אמר, ש"ההסכם ימודע על רגליו שלו", אבל "השאלה כמה זמן יוכל לעמוד מבלתי להתעדיף..."

בישיבת הממשלה, שנערכה ב-25 ביולי 1971, סקר יצחק רבין, שגריר ישראל בארא"ב, את יחסיו המדיניות. סקירה זו נועדה גם לעסוק ב ביקור סייסקו בישראל. רבין הבHIR לו שאין בהיענותנו לבקשתו לבקר בישראל כל התcheinבות לקבל עמדה חדשה בנושא הסדר הביניים. סייסקו השיב שהוא מבין זאת, אך זהו משא ומתן ללא תנאים מוקדמים ובהנחה זו הוא י יצא לישראל, אם יוזמן. הוא אמר שכוננותוקיימים דו-שיח פתוח, לשם וلهגב.

רבין אמר, כי לדבריו של סייסקו, הפער בין עמדות מצרים וישראל הוא גדול, אך מצרים עדין מעוניינת בהסדר חלק. הוא רוצה לבחון כל נקודת שינויה בחלוקת ולנסות לקרב את העמדות, במיוחד בסוגיות הקשר בין הסדר חלקי להסדר כולל.

דין: "נשלם בחמי אדם; לזרוק לסאדאת גלגל"

באותה ישיבה העיר משה דין, בעקבות הודעת סאדאת, ש"אם יהיה קפאון מדיני, הוא יהיה מוכן להקריב מיליון חיילים מצריים", כי לא זה שمدאג אותך, אלא שחיהם של חיילים ישראלים רבים יאבדו וגם אנחנו נשלם מחיר כבד. הוא הצטער שאין לנו הידברות כוללת על כך עם ארצות-הברית.

הממשלה לא קיבלה החלטות בישיבה זו.

בסוף يولי בא עוזר מזכיר המדינה גיוזף סיסקו לישראל. באותו ימים הודיעה מצרים, כי היא מתנגדת להפרדת ההסדר החלקי מהסכם כולל ואילו נשיא סוריה אסד הודיע, כי מתחזק התיאום בין מצרים לسورיה. נראה שמצרים וسورיה פנו כבר אז אל הכיוון המלחמתי. נראה שהיתה זו נקודת המפנה שבה אבד הסיכוי להשתגת הסדר הבינלאומי.

השיחות עם סיסקו הסתיימו ללא סיכומים חיוביים. ישראל לא הגיעו להצעות חדשות. שר הבטחון לא פצה את פיו במהלך השיחה עם סיסקו בראשותה של גולדה. הוא סבר, כי علينا לתבוע תשובה אמריקאית ברורה בעניין המשך אספקת הפנטומים. הפסקת אספקתם התפרשה, לדבריו, כהחלשת ישראל משיקולים טקטיים. השתרר מבוי סתום.

ימים אחדים לאחר מכן הופיע שר הבטחון בפגישה סגורה בלשכת "עכשווי" של בני ברית בתל-אביב, שהייתי נשיא שלה באותה זמן. היא הוקמה על-ידי דור השני במפלגות העיקריות. בין חבריה היו: זבולון המר, הרב ישראל לאו, פרופ' מיכאל סלע ואחרים.

בעניין הסדר הבינלאומי אמר דיין: "יש לנסות לסיים את המלחמה. המפתח לכך היא מצרים. קשה להם לחזור את המלחמה, למרות הרוסים, למרות הכל. אילו היה להם קל הם כבר היו פותחים בה. אבל, אין סדאות יכול שנשב על התעללה כך, ללא סוף, בלי שתתרחש איזושהי התפתחות".

"לכן, השאלה היא עתה אם אנחנו איננו צריכים, לזרוק לו איזה גלגל, חבל, שיבולת, גמל – איזשהו דבר שיוכל לסייע להתקדמות לקראת הסדר. יכול להיות זהה אפשר לטoadות לא לחזור את המלחמה. לנו, בוודאי, שאין עניין בחידוש המלחמה".

הממשלה חוזרת להסדר הביניים

ב-26 באוקטובר 1971 מסרה ראש הממשלה, גולדה מאיר, הودעה מדינית בכנסת, שבעקביות התקיים דיון והתקבל החלטה, שעל פיה הכנסת "רושמת לפניה" את הودעת הממשלה, שפירושה אישור. בדבריה אמרה גולדה, בין השאר: "שמענו הצהרות מצריות פומביות השוללות מעיקרן כל הסכם מיוחד על פתיחת התעלה. ההצהרות המצריות המוסמכות אומרות במשמעות שאין זה מעניינה של מצרים לעסוק בפתיחת תעלת סואץ, אלא שככל כוונתה להביא לנסיגת ישראל מהתעלה בשלב ראשון לנסיגת מוחלטת של צה"ל לגבולות 1967. ולא זו בלבד, אלא שהצבא המצרי יחזק את התעלה מזרחה, וכי הפסקת האש תקיים רק במשך שישה חודשים, ואם עד תום מועד זה לא תסכים ישראל ללוח זמינים לפינוי מוחלט של כוחותיה, תראה עצמה מצרים חופשית לחדש את האש..."

"בהודעתו الأخيرة של הנשיא סאדאת לוועד המרכזى של הארגון הסוציאליסטי הערבי ב-16 באוקטובר עם שובו ממוסקבה, חזר סאדאת ואמר: 'כל צעד הכרוך בשלב כלשהו חייב להיות כולל בפתרון הכול'. כוחותינו צריכים לעבור לגדר המזרחית של התעלה כדי למלא חובתם הלאומית בשחרור האדמה אם לא יושג פתרון כולל'..."

"באוגוסט השנה", הוסיפה ראש הממשלה, "ביקר בישראל עוזר מזכיר המדינה האמריקאי, מר סייסקו. מר סייסקו הבHIR שגם אם ישראל תסכים לסעיף זה או אחר מרעינותיו, עדין אין הוא בטוח שיוכל להשיג לכך הסכמה מצרית. אילו קיבלנו רעיונות אלה היה בכך משום יותר מצדנו על כמה מעמדותינו החיווניות ביותר, וזאת מבלי שתהיה מובטחת הסכמה מצרית. מכאן ברור, כי לו הלבנו בדרך זו, היו הווייתורים הללו נחפכים במהרה לנקודת מוצא לווייתורים נוספים מצד ישראל למצרים. ישראל מתנגדת עקרונית לכל חזיה צבאית מצרית..."

וגולדה המשיכה: "בעניין הקשר בין הסדר החלקי והחלטת מועצת הבטחון (242) מנובמבר 1967: בעת ביקורו של מזכיר המדינה בישראל בחודש Mai, הייתה עמדת ארצות-הברית כי ההסכם הוא הסכם נפרד, העומד על רגליו שלו. עתה שמענו מפי מזכיר המדינה מר רוג'רס, בנאומו באו"ם ב-4 באוקטובר, כי הסכם תעלת סואץ הוא רק צעד לקראת ביצוע מלא ושלם של ההחלטה 242, תוך תקופה סבירה, ואין הוא מטרה בפני עצמה". נציגי ארצות-הברית טענו ותווענים, כי 'במסגרת הסדר בעניין התעלה, אין מצרים רשאית לتبוע ישראל להתחייב לנסיגה כולהן לגבולות 1967'. תחילת תהיה נסיגה ישראלית חלקית, ללא התחריבות מוקדמת לגבי הגבול הסופי, ולאחר פרק זמן צפוייה תמייה אמריקאית בנסיגת ישראל אל הגבול הבינלאומי, במסגרת הסדר הכלל..."

از היו הדברים מקובלים על רוב חברי הממשלה והכנסת אך בדיעבד כמה אירוני הדבר, שהסכם קמפ-דיוויד מ-1979 (הסכם השלום בין ישראל למצרים), כלל את כל היסודות הללו, אולם רק לאחר שלום המחריר הנורא של מלחמת יום היפורים: ההרוגים, הפצועים והנכדים, האינפלציה והפסקת הצמיחה.

בישיבת הממשלה, שנערכה ב-2 בינוואר 1972, אמר שר הבטחון משה דיין, כי המצב הוא "על חוט השערה", האם המצרים יפתחו באש או לא יפתחו. הוא אמר שיש הכרעה עקרונית מצרית על חידוש הליכימה, אולם עדין לא החליטו על העיתוי, שיוושפ עס מקצב קליטת הצד הsovieti. להערכתו, הסורים ישתתפו במלחמה והם חזקו מאד על ידי הסובייטים בתחום ההגנה הנגד-מטוסית.

העריכתו הייתה, שירדן לא תיטול חלק במלחמה. הוא הביע דאגה מפני התבטחות ישראליות המעריכות, כי מצרים לא תפתח באש. לדבריו זה עלול לטעת אצלם תהושה שאיננו מתכוונים, ועלול להתרפרש צולול בהם. אלה כמובןו אומרים: לא מתנהל משא ומתן, ישראל יושבת ליד

התעלה והמצרים אינם פותחים באש, למרות זאת. הכרה בכך שבישראל ישנה הבנה לחומרת המצב יכולה לשיער, לדעתו, לנוכנות מצד מצרים למשא ומתן ולבלימת נטילתם לפתוח במלחמה.

סוף המירוץ

הבירורים בין ארצות-הברית לברית-המועצות, וגישה "ירוח הזמן" בישראל, לא הולידו התפתחויות משמעותיות בנסיון העמוס, הבלתי נחרץ, של ארצות-הברית לקדם את הסיכוי להשגת הסדר חלקי בין מצרים לישראל.

סמוך לחתימת ההסכם להפסקת אש בוויטנאם, ב-21 בינואר 1973, אמר מזכיר המדינה רוג'רס, בנאום הפרידה מרובין, בתום שירותו כשגריר ישראל בוושינגטון, שארצות-הברית שואפת למלא תפקיד פועל לקידום הסדר הבינלאומי. עד מה זו נקטה ארצות-הברית גם לאחר ביקורם של גולדה מאיר והמלך חוסיין בוושינגטון, זמן מה לאחר מכן.

בראשית פברואר יצא יווץ של סאדאת, חאפז איסמעיל, למסע של שיחות מדיניות, במוסקבה ובוושינגטון. עם תום שיחותיו עם מנהיגי ברית-המועצות היהודיו הסובייטים, שהם מבינים את התנגדותה של מצרים להסדר חלקי הנפרד מביצוע מלא של החלטה 242.

ב-23 בפברואר הגיע איסמעיל לוושינגטון ונפגש עם הנשיא ניקסון, עם ראש מחלקת המדינה ועם היועץ לבטחון לאומי, קיסינגר. הוא הציג בפניהם גישה מצריית עקרונית וכוללת ליישוב הסכוז: על ישראל הגיעו להסכם עם הפלשתינים, לסתת לגבולות שקדמו למלחמת ששת הימים ולשנות את מגמותיה הלאומיות-הציוניות.

קיסינגר אומר בספרו, שהוא ידוע, כי באותו שלב כבר הczטנה

התלהבותו של סאדאת להסדר ביןימים, משום שהוא חש שהדבר יתפרש כחולשה ולא כמדינהות. הוא מספר שבראשי פרקים שהעיבר לנשיא ניקסון, לקרהת שיחתו עם איסמעיל, הוא כתוב: "בהuder הסדר, מעתים ביותר הסיכומים, שמצרים אי-פעם תשיב לעצמה דבר כלשהו. אין זה מעשה ידנו: זהה המציאות, כפי שאנחנו תופשים אותה. על ישראל ומצרים, כאחת, לקבל החלטות קשות".

לדבריו: "במצר הצעתי שלוש אופציות: הראשונה, לעמוד מן הצד ולאפשר לשני הצדדים לחשוב שוב על עמדותיהם. השנייה, לנסתות ולקדם הסכם ביןימים. השלישית, לפעול במגמה להביא להסכם על העקרונות הכלליים של הסדר מكيف".

ニיקסון כלל לא היה מוכן לשמע על האופציה הראשונה, לעומת זאת מן הצד, בהຕנבו, בשולי המזח, כי אי-עשיה תוליך למלחמה: "בשותם אופן. יש לומר זאת לר宾ון, באופן קטגוריאי, לפני שאפגש עימה (גולדה מאיר). דחיתי את העניינים, במהלך שתי מערכות בחירות, והשנה אני נחוש להתקדם. המצב עומד בפני התפרצויות".

וניקסון הוסיף: "כידוע לך, עמדתי הגורשת עמידה עיקשת מול ישראל מבוססת על שיקולים רחבים, מעבר לקיוםו של ישראל בלבד. שיקולים אלה מחייבים תזוזה לקרהת הסדר. ביום אנו הידידה הגדולה היחידה של ישראל בעולם. טרם ראייתי אותן כלשהו לגמישות מצדדים, גם אם ירדן ומצרים טרם ויתרו מספיק. זה הזמן להתחילה בתזוזה ויש לומר להם זאת בנחרצות... הגיע הזמן שנפסיק להיענות לעמדה הישראלית הנוקשה. מעשינו בעבר הביאו לכך שהם חשובים שנעמדו לצידם בכל מקרה, ככל שהם יהיו בלתי גמישים".

בבחינה לאחר מכן, כי הנרי קיסינג'ר צדק בהערכתו שסאדאת הכריע בעד מלחמה כבר בקי' 1972. מה שהביא אותו להמר על מלחמה היה הקפאון בעמדות הצדדים. בספרו הוא כתב: "סאדאת

היה פיקח דיו כדי להבין, כי לא יקבל בחזרה את כל השטח שלו בבת-אחת. באיזה שהוא שלב הוא ייאלץ לעשות ויתורים ממשועוניים. אם הוא יציג גישה מדורגת, שכונתה מאוחר יותר גישת "צעד אחר צעד", הוא יאבד את תמיכת סוריה וברית-המועצות, בהן היה תלוי להפעלת האיוםים, שב ludihם לא יפתח המשא ומtan אף פעם. אם הוא ירموا על שלום נפרד, הוא יישאר עירום בלי האמצעים לשאת ולתת עליו. סאדת ההחלטה להתייר את הקשר הגורדי באמצעות מלחמה. תועלתם של הצדדים הדיפלומטיים ושל ההכנות הצבאיות, מבחינתו של סאדת, הייתה בכך שהם יצרו מסך של חול, שמאחוריו הכנין סאדת את מה שוכלים חשבו לאופציה הבלתי סבירה מכולן: התקפה מצרית-suriorית משותפת נגד ישראל."

החשבון והליך

מפרק של זמן, בדיעבד, נראה שאליו הגיעו להסדר ביןיהם בשנים 1971-1972 היו פנוי הדברים השונים, באורח מהותי, בזורה התקינו כולם ובחיננו בארץ. אומנם, אפשר להניח, שלא מלאה מלחמת יום הכיפורים לא יכולות היו ישראל ומצרים להסכים בדבר ההסדר הביניים ב-1975 ואלמלא ההסדר זה לא היה סיcoli להסכם השלום (הסכם "קמפ-דיוויד"), שהושג ב-1978, ולהתימת חוזה השלום ב-1979.

אולם, אילו בכל זאת היה מושג ההסדר ביןיהם ב-1971-1972, נראה שלא הייתה פורצת כלל מלחמת יום הכיפורים, ויתכן שניתן היה להביא לשלום בין מצרים לישראל, גם בלבדיה, או מכל מקום היו נפתחות אפשרויות אחרות.

נראה שאופציה כזו הייתה קיימת, עד ליולי 1971. היא לא מוצתה עקב היסוס של חשש וαι-ראיות העתיד בישראל. אך גם אם ישראל הייתה מכירה בזכותו של הסדר ביןיהם נפרד, ניתן שההלך הבינערבי היה מונע את מימושו.

הערכה זו שמעתי גם מהנרי קיסינגר, בכמה שיחות שקיימות עימיו בשנים האחרונות. גם רוי אטרטון, מי שהיה שגריר ארצות-הברית במצרים ועווזר מזכיר המדינה של ארצות-הברית בשנים 1973-1970 (בפגישה בירושלים ב-31 באוקטובר 1986), וכן גם מוסטפה חיליל, ראש ממשלת מצרים לשעבר (בפגישה בקיסריה ב-19 בנובמבר 1987) אמרו דברים דומים. כל אלה, אגב, אינם משחררים כלל את ארצות-הברית, מצרים וישראל מאחריות, חלקייה לפחות, לאי-השגת הסדר.

זו אינה הערכה שניתן להוכחה באורח חד-משמעות. יש הסבורים כי מלחמת יום הכיפורים הייתה דרושה לשיקום הגאות המצריית. כך, למשל, סבורה ג'יהאן סאדאת, אלמנתו של נשיא מצרים, שאמרה: "אני לא מסכימה עם אלה הקובעים היום, אצלו ואצלכם, כי סאדאת ניסה להשיג שלום אמיתי לפני 1973. אני מאמינה שניסו להגיע להפסקת אש, לא יותר מזה. סאדאת היה זקוק למלחמה נוספת, כדי לנצח ולפתחה במשא ומתן מעמדה שווה. בעלי היה איש של שלום, אך כמנהיג ערבי לא היה מוכן לשפט עם ישראל ולהרגיש שהוא נחות" ("ידיעות אחרונות", 6 בנובמבר 1987).

מלחמת יום הכיפורים הייתה קרוכה באובדן חי אדם רבים, מצרים וישראלים, בסבל אנושי נורא של משפחות שכולות, פצועים ונכים, נזק כבד לכלכלה מצרים וישראל. היא יצרה מצב חברתי ופוליטי קשה בישראל. במהלך הזמן נגרמו, בעקבות זאת, שינויים תרבותיים ופוליטיים עמוקים בישראל, אחד מהם היה חילופי הממשלה ב-1977. בעקבות זאת התרחשו מלחמת לבנון, מדיניות כלכלית מתירנית וAINFLACIONIST וחשיבות נורמות שלטוניות וחברתיות רבות.

ماוחר יותר השגו הסדר ביןיהם עם מצרים (1975) והסכם שלום עימה (1979), הסכם שלום עם ירדן והסכם אוסלו עם הפלשתינים (1993).

הניסיונו להביא להסדר ביןינים בין מצרים וישראל הוחמצ, קודם כל משום שהצדדים, ישראל, מצרים וגם ארצות-הברית, לא ניחנו במדינאות יצרתיות ובנהרצות דרושא.

ישראל היססה ארוכות, עד שהודיעה, באורח מוסמך, על עמדתה החיובית. לאחר מכן היא התעכשה על נושאים בעלי אופי משני ושולוי (כגון חציית התעלה על ידי אזרחים או חיילים עם נשק קל). המצרים קשוו, באורח נוקשה, את ההסדר החלקי להסדר כולל, ולאחר שחלפה תקופה ללא התקדמות הם החלו באיממי מלחמה פומביים, שהקשייחו את עמדת ישראל עוד יותר.

כל שחלף הזמן היה סדראת חדור, יותר ויוטר, בהכרה כי ללא שיקום הגאותה המצרית, שנפגעה במלחמת ששת הימים, לא תוכל מצרים לוותר, מבליל שהדבר ייתפס כחולשה ולא כמדינאות, ובראשית 1973 כבר בשלה בלבו ההחלטה לצעת למלחמה.

אך גם ארצות-הברית נושאთ באחריות. היא שוגטה בכך שעיכבה זמן רב אספקת מטוסים וציזד לישראל. עקב לכך הקשייחה ישראל, שלא הייתה מוכנה לפעול תחת לחץ, את עמדותיה. במיוחד ניטרה עמדת הוז של ארצות-הברית את פעילותו של משה דיין, שהיה מזוהה, יותר מכל אדם אחר, עם היוזמה. היא לא הייתה החלטית בבחירה כיוון יוזמתה – יארינג או הסדר הביניים – וביקשה להרווח זמן עד לאחר הבחירה לנשיאות.

הפקט הלקרים מפרשה זו חיונית גם באשר להכרעות המדיניות המתחייבות עתה. אשליות ההישgiות ש"בעמידה הקשייחה" אינה תמיד עומדת בפני שיקולים ארוכי טווח הקשורים למוחותה של ישראל וסדר עדיפותותיה.

תולדות ישראל עשירים ב战术י דרכיהם בהם התקבלו, נדחו או עוכבו

החליטות לאומיות, שחלקן הביאו למפנה חיובי ואחרות להחמצות טראגיית. הימנעות מהכרעות הכרחיות, מבعد מועד, עלולה להוביל הידרדרות, שמלוא חומרתה אינו ניתן אף פעם לחיזוי. מדיניות הצופה אל העתיד והנינה באומץ לב לקבלת החלטות מבعد מועד, חיונית הייתה אז ודרישה לא פחות מכך גם עתה.

ספרים מומלצים:

- גולדה מאיר, **חיי**, ספרית "מעריב", 1975.
- משה דיין, **אבני דרך**, ספרית "מעריב", 1976.
- אבא אבן, **פרק חיים**, ספרית "מעריב", 1978.
- יצחק רבין, **פנקש שירות**, ספרית "מעריב", 1979.
- הנרי קיסינגער, **שנותי בבית הלבן**, הוצאת "ידיעות אחרונות", 1980.
- גד יעקבי, **בחוט השערה**, הוצאת "עדנים", 1989.

מושב שני: הكونספציה וההפתעה

**אלוף (מיל.) צבי זמיר
ראש המוסד לשעבר**

בפרק הזמן הקצר העומד לרשותי לא אוכל להסביר ביסודות על השאלה שהוועלתה על ידי המנהה – האם אפשר היה למנוע את ההפתעה במלחמת יום הכיפורים? בכלל זאת, משחו על כך ישתמע בדברי הקצרים. למעשה, את התשובה על כך נתנה ועדת אגרנט בחומר שהביאה לידיית הציבור ובהמשך דברי אביא את דבריה.

קהיליות המודיעין בנזיה באופן עקרוני משתי מערכות: מערכת אחת העוסקת באיסוף ידיעות, וכל תפקידה הוא לאיסוף ידיעות – בנושאים שהוא מתבקש לאסוף – ולהעבירן לגוף המופקד על הערכת הידיעות, על בדיקתו ועל הסקת מסקנות מהן (ערב מלחמת יום הכיפורים היה גוף ייחיד שעסוק בהערכת המצב). אני מייצג את החלק העוסק באיסוף, הוא המוסד על חלקי, שmailto:תפקיד זה.

כל מה שאביא לפניכםLKoch מוכיח שהtrapרפרסם ע"י ועדת אגרנט. איני מצויד בשום חומר אחר שלקחתי איתי כשבותי את המוסד, ולא אכש בכך שאחשוו ידיעות שהשתיקה יפה להם.

פתח בשלושה ציטוטים: בדין מטכ"ל, ב-1 באוקטובר 1973 (זה ל Koh, כאמור, מפרטומים של ועדת אגרנט), אומר ראש אמ"ן: "יש כמה מקורות שהודיעו, כי התרגיל הזה הוא לא תרגיל, אלא הולכת להיות מלחמה. דבר שבහחלט לא נראה לנו, למראות שהמקורות טובים".

ב-5 באוקטובר, יום לפני המלחמה, היתה התיעצות שרים. ועדת אגרנט מביאה את הדברים הבאים: "שר הבטחון אומר: בתקופה الأخيرة היו הרבה ידיעות, והרבה סימנים בשטח של תגבור בחזית המצרית והסורית. בלילה האחרון, או ב-24 השעות האחרונות, באלה, ולא היתי אומר חיובית, אלא הערכה שהספקה כדי לזמן אתכם הנה" (את השרים שבאו לישיבה).

באوها פגישה אומר ראש אמ"ן: "אנו עדים רואים בסבירות גבוהה, שהכנות הסוריות והמצרים נובעות מחשש מפנינו, ובסבירות גבוהה, שהכוונה האמיתית של המצרים והسورים היא לבצע פעולה תוקפנית במוגמות מוגבלות".

מדובר אלה ממשמע, כי כבר לא מדברים על תרגיל, אלא על פעולה התקפית מצרית/סורית (אני לא נכחתי בישיבה זו).

ועדת אגרנט חקרה, לדעתי, באופן מאד יסודי את נושא המודיעין, ואין חומר הנוגע לו, שלא הובא לידיутה הוועדה. מלבדי העידו בפניי ועדת אגרנט אנשי מוסד אחרים, ואני סבור, כי הובאו לידיעתה כל העובדות.

אני מצטט מדו"ח הוועדה, כרך אי עמי 140: "בימים שקדמו למלחמת יום הכיפורים היו בידי אמ"ן ידיעות מתריעות למכביר. הננו סבורים, שידיעות אלה היו חייבות להביא לידי הערכה מחמירה. זאת אומרת, סבירות גבוהה של פרוץ מלחמה".

בהמשך נכתב בדו"ח: "ברצוננו לומר במקום זה, שחלוקת אישום באמ"ן ורשות האיסוף האחרות במדינה, שאוتنا הזכרנו, עשו את העבודה האחרית והמסובכת על הצד היותר טוב, והצדיקו את השם המצוין ששירותי המודיעין שלנו רכשו לעצם".

מרדי גזית, בדבריו, הוסיף פרשנות חדשה לكونספציה – ואני מוכರח לומר שאני שומע אותה היום בפעם ראשונה – שהكونספציה בכלל לא שלנו, אלא היא קונספציה מצרית, קונספציה מצרית של הטיעיה.

מרדי גזית מצין מקור מסוים אחד, ולי קשה מאד להתייחס למקורות. אני רק רוצה לומר, כי המידעות שהיו לנו, בדבר התנאים המצריים למלחמה, התאמתו הלכה למעשה. הגנරלים המצריים לא היו נוכנים למלחמה אם לא יתמלאו מספר תנאים, ואותם הציגו בפני הנשיא סאדת. העיקריים שבהם: א. טילי קרקע אויר להגנה עילית מפני חיל האויר הישראלי; ב. גישור שיאפשר להעביר את הכוחות הדרושים למזרחה התעלה בלוח הזמנים הנדרש על ידם. עובדה זו אפשר באמצעות מתוך מה שהם מפרסמים היום, מתוך מה שכותבים הגנරלים שלהם דאו. הם חשו מאי פעולה תוגובה של חיל האויר. ההלם של התקפות האויר על המצרים היה חרוט בזיכרון, וה坦אי של סאדת ושל הגנරלים שלו לפטיחת מלחמה היה הגנה נגד מטוסים בתעלה. שהיא התנאי לפטיחת המלחמה. ידעו גם متى הטילים הגיעו למצרים בכמות שסיפקה את רצונם. למצרים הייתה קונספציה שאמרה: אנחנו נתוקף עם שתי ארמיות בתעלה. התנאים לכך הם הגנה אוירית וגישור, וכשהלא יהיו בידינו דיביזיות החי"ר יתקפו. ידעו, כי תפקידם של דיביזיות החי"ר, על פי הדוקטרינה הסובייטית, היה לחצות את התעלה ולתפוס מערך הגנה. ידעו, כי לכל אחת מהן הייתה חטיבת טנקים, והיו להן טילים לבולום את התקפת הנגד. ידעו, כי רק לאחר שהדיביזיות הללו תשלמנה את המשימה הזאת תתקבל החלטה אם דיביזיות השריון שהיו ממערב לתעלה יחו אט התעלה או לא. כל אלה ידעו מקורות שונים של המוסד, וכנראה גם מגורמי איסוף אחרים.

ידיעות אלה הגיעו אלינו בזמן, ואני מוכרח לומר לכם, שאנו מתקומות נוכחות מה שאני קורא ושותע, כאשר הארגון שעמדתי בראשו זוכה

להשמצות חסרות אחריות ולסיפורי בדים מכל המינים. אני מודה ומתוודה שאני חסר יכולת להתגונן, כי גם לו היה בידי לומר לא הייתה מפרסם אותו.

לכערי הרב, ההתייחסות לדייעות שלנו על פרטיה היתה, לדעתו, בלתי מספקת. הדבר נוגע להערכתה שהיא באם"ן.

לפניהם שקרה בפניהם ציטטה נוספת, אני מבקש לשוב ולהציג, כי בדברי על המודיעין אני מתכוון אך ורק לעבודת האיסוף, אשר אותה אני מייצג. צריך להבחין בין הערכה לבין איסוף המודיעין. אלה שני דברים נפרדים.

סוג הרמטכ"ל דאז, ישראל טל, אמר את הדברים הבאים, כਮובן לאחר מלחתת יום הכנופים (לקוח מספרו של אלי זעירא "מייתוס מול מציאות"): "ביום הכנופים בפעם הראשונה בהיסטוריה שלנו קיבלנו התראה מלאה גם בתחום הכוונות, וגם בתחום האיומים. ידעו על הכוונות, לא שעה לפני התקפה. ידעו על הכוונות בתהליך, לא פעמיים. זה היה תהליך ארוך, שהתחיל בתחילת האביב בחודש מרץ בערך, ונמשך עד בוקר תחילת התקפה. קיבלנו ביום הכנופים מידע על הכוונות, עם תוכניות התקפה. הכלлонן ביום הכנופים הוא לא כלлонן של המודיעין. המודיעין אמר לנו הכל". אני מניח ששגן הרמטכ"ל בדבריו מתייחס ל"ידיונות" ולא ל"מודיעין", שכן אחרת מתעוררות שאלות אחרות שאינן מעניינו בהרצתה זו.

מה שקרה — vocan אני עוסק לא בцитוט אלא בהערכתה — היה ההתחזקות האדריכלית שחלה במעטדו של צה"ל בכלל, ושל שר הביטחון בפרט, בקרב הציבור והמשלה, מאז מלחמת ששת הימים. אני יכול לומר בוודאות, כי אין מכיר אף החלטה בתחום הבטחוני/מדיני שהוא לא נתקבלה, אלא אם כן משה דיין הסכים לה.

ኖצך, איפוא, תהליך, שהערכת המודיעין חריגה מהערכת המודיעין

הצבאי. הממשלה נגהה בפתחית דיוונית להאזין להערכות של קהילתית המודיעין — שהיה בה, אני מודה, ציבור אנשים מעולה — ובדרך הטבע השאלות שהוצעו בפניה דחפו את אגף המודיעין להציג יותר ויותר הערכות הנוגעות לתחום המדיני, אשר בהן, במדיניות מתוקנות, צריך לעסוק משרד החוץ. נוצר, איפוא, מצב, אשר על פיו היו לשר הבטחון, למשרד ולהערכת המודיעין עמדו דומיננטיות בתחום המדיני-ביטחוני. לדעתי, הדבר בא על חשבון המאמץ המודיעיני בתחום הצבא, של מתן ידיעות לכוחות הלוחמים. תהליך זה לא החל בתקופת כהונתו של אלי זעירא כראש אמ"ן, אלא קודם לכן.

רוב חברי הממשלה, לא רק שלא התוכחו, כאשר הוצעו בפניהם הערכות המודיעין, אלא שלא עדמו לרשותם, אף אחד מהם, כלים לבחון את הדברים.

באחת מישיבות הממשלה, שועדת אגרנט מתייחסת אליהן, השתתף חיים בר-לב ז"ל והוא שאל: "תגידו לי מאימתי אתם יודעים את הדברים האלה? בר-לב לא היה בתמונה, הוא לא ידע מאיין הידיעות האלה.

היו לי לא מעט דיוונים עם גולדה מאיר בעניין היישבות שקיימה עם הצבא. אני רأיתי פגס בכך, שאין נוכחות של המוסד — גורם איסוף חשוב שאינו פועל במסגרת הפיקודית היררכית של צה"ל ושר הבטחון — בישיבות אלה, לאו דווקא שלי, כי במשכי זמן ארוכים לא הייתה בארץ. האמיןנו לי, כי כך גולדה אמרה לי: "תראה, צביקה, אני עצם לא יודעת על מה ידברו. משה מרים לי טלפון, ואומר — גולדה, אני רוצה לבוא לדבר איתך. מה אתה רוצה שאני אגיד לו?"

שר הבטחון בעצמו או בnocחות הרמטכ"ל וראש אמ"ן היה מציג את הערכת המודיעין, אשר היותה תשתיית להמלצותיו המדיניות או הבטחוניות. הוא דחה כל נסיוון של המוסד להשתחף בישיבות אלה.

בעת היומי במוסד קבועי נוהג להפייץ משלצתי גם חומר גולמי לאربעה אנשים. חומר זה הפצתי לראש אמ"ן, לרמטכ"ל, לשר הבטחון ולראש הממשלה, וזאת נוספת, כמובן, על התפוצה הרגילה, שכן המערכת עבדת כך, שככל ידיעה המגיעה מועברת קודם כל למחקר. אולם בעקבות שיחה עם ראש אמ"ן דאז, אהרון יריב ז"ל, חדלתי, על פי בקשתו, להפייץ את החומר הזה לרמטכ"ל ולשר הבטחון. יריב סבור היה – ואני חשב שהוא צדק – כי חומר גולמי מקבל משקל בתודעתו ובהתרשמותו של מי שמעיין בו מעבר לערכו האמתי. לפיכך רצוי, כי החומר ייבחן, קודם לכן, על ידי אנשי המחקה, תוק השוואה למקורות אחרים וכדו'.

סבירמנו, איפוא, בینינו, שאני אפייך את החומר הגולמי רק אליו, בראש אמ"ן ולראש הממשלה. אבל כעבור יום פנה אליו שר הבטחון, משה דיין, ו אמר לי: "תשמע, אני מבין למולדזה שהגיע חומר, מדובר הוא לא הגיע אליו"? אמרתי לו, כי נתבקשתי על-ידי ראש אמ"ן וכוכו. אבל משה, בדרכו ובשפטו: "אמ"ן שמן – שלח אותו אליו", ואני שלחתי לו את החומר. היו לי מפגשים עם שר הבטחון בעקבות החומר הגולמי שנשלח לעיונו. ברוב הפעמים, בהן הבעתי ביקורת על ההתייחסות המזולגת של אמ"ן מחקר, היה שר הבטחון מסכם ואומר, כי עליו מקובלת הערכת אמ"ן. במאמר מוסగור אומר, כי לא הייתה ידיעה שהגיעה למולדזה מכל מי שלא היה, כולל מני, שהיא לא סיפה זאת לשר הבטחון. אגב, הסיפור על המלך חוסיין – מן הידיעות שהתפרסמו בעיתונות ניתנן להתרשם, שהמלך חוסיין היה סוכן של המודיעין הישראלי. אלה הם, כמובן, דברי הבל. במפגשים של חוסיין, אשר קדמו למלחמה בשנים 1969-1968, בפגישותיו עם ראש הממשלה ושר הבטחון, הדגיש מלך ירדן בדבריו, כי חוסר התזוזה יביא בסופו של דבר לעימות צבאי. הוא חשש ממלחמה בגל האינטרסים של ירדן. הוא לא ידע متى תהיה מלחמה; הוא ידע מה שאנו ידענו, והוא לא גילה לנו שום דבר חדש. אבל גם את הסיפור הזה העבירה גולדזה למשה דיין.

החוור שהעברנו לממעוניים נקרא על ידם והם התרשו ממנה, אולי גם מעבר למשקלנו הריאלי. אולם תמיד הגיע אחורי החומר של המחקר.

לסיום, אני מתרשם, כי המצב כיום שונה וכי דרך עבודתה של הממשלה היא אחרת. אומנם, אין עדין יווץ למודיעין ולא כל המלצות של ועדת אגרנט יושמו. אולם המערכת פועלת כך, שהחלטות מן הסוג של שלום או מלחמה, וכן החלטות מרכזיות אחרות, מתקבעות בדרך נכונה. הקבינט כבר לא יכול להטיל את האשמה על קהילת המודיעין, כי הוא מקבל את החומר והמידע מגורמים שונים, גם מיחידת המחקר הקטנה הקיימת במוסד, גם ממשרד החוץ וכו'. אני סבור, כי נעשה شيء, ואני מקווה שהכל ממוסד, סדר, תקין ומתוואם.

הערות ותשובות לשאלות

- * על הערכת היתר של יכולת הבלימה: הגידול שחול בכמות הכוח הצבאי המצרי ובאמצעי לחימתו השפיע על האיכות.
- * על הופעת הטילים נגד טנקים: הטילים היו גורם בעל משקל נכבד ביותר בהתקפות המצרים בחזית סיני עד השמונה בחודש. ההתייחסות אליהם לא הייתה רצינית ומספקת. בשיחה שהתקיימה בין ראש אמ"ן לבין הרמטכ"ל (היא מופיעה בדוח וועדת אגרנט) התברר, כי גם ראש אמ"ן היה מופתע ממה שקרה עם הטילים.
- * על איסוף ידיעות והערכת מחקרית: הגורם המופקד על האיסוף, אוסף את הידיעות (יש הגדרה – מה זו ידיעה) ו מעביר אותן כמות שחן לגורם העוסק במחקר. המוסד אינו מקבל ידיעות שאספויות ייחדות איסוף אחרות. הגוף היחיד מקבל את כל הידיעות הוא ראש אמ"ן מחקר, האחראי על ההערכתה הלאומית.

אלוף (מיל.) אליזע רוש ראש אמ"ן לשעבר

כיוון שהשמעתי מהרבה אנשים, שאני המצאתי את הקונספציה, אני רוצה לספר לכם איך נודע לי, שיש קונספציה.

הגעתי לאמ"ן באוקטובר 1972, לאחר שהיא של שנתיים וחצי בארצות-הברית, וזו הייתה תייצבו אצלי כל ידיעי הסודות המכוסים ואמרו לי: "תשמעו, יש לנו סוד אחד מאי מeos. יש לנו מקור שקיים כבר שלוש-ארבע שנים, והוא מביא לנו את הידיעות החשובות ביותר. אומנם בעיקרם הם ידיעות פוליטיות, על מה שקרה במצרים, והדבר המרכז ע"ש המקור' מביא לנו, הוא מה שאנו קוראים 'הkonspetsia של סאדאת'". אני רוצה להציג: זו הקונספציה של סאדאת. שאלתי אותם: "מהי הקונספציה הזאת?" תשובה הייתה, כי בקונספציה הזאת יש רק שני סעיפים.

הסעיף הראשון אומר: אם ישראל לא תיסוג לגובל הבינלאומי אנחנו נילחם נגדו ונכבוש בחזרה את סיני.

הסעיף השני אומר: יש לנו שני תנאים מוקדמים. תנאי ראשון: אנחנו צריכים לקבל מברית-המועצות מטוסי קרב, שיהיו מסוגלים להגיע נמוך לשדות התעופה של ישראל ולהפציץ אותם, כדי לנטרל את חיל האוויר הישראלי. תנאי שני: אנחנו צריכים לקבל מן הרוסים טילי סקאד, כדי להרתיע את ישראל, שלא יפצעו אותנו עמוק מכך.

ראשי המחבר של אמ"ן הוסיף, שיש לכך גם אישור צולב, שקיבלו ממקורות מאי סודדים על המגעים בין המצריים לרוסים. הם הביאו לי שתי דוגמאות: הראשונה – כבר בשנת 1970, ואני מזכיר מן המקור: "שב הנשיא סאדאת וחר על בקשתו מהروسים למטוסי קרב הפצחה,

היות וטוחה הפעולה של מטוסי ההפצצה הקרביים הרוסיים שלנו, אינו מאפשר להגיע לעומק ישראל, כדוגמת הפנטום, המפציץ בעת בעומק מצרים"; השניה — שנה וחודש בערך, לפני מלחמת יום הכיפורים, נסע אנוואר סאדאת להיפגש עם ברז'נייב. הוא מספר על השיחות שלו עם ברז'נייב, ואומר: "בשיחותינו התכוופות עם ברז'נייב ציינתי, שיש צורך, כי יהיה בידינו נשק הרתעה, שיגרום לכך שהאויב יהסס לתקוף אותנו עמוק. היה ברור, ועודין ברור, שלא נשק הרתעה, לא יהיה מסוגלים בשום פנים לפעול מבחינה צבאית".

כשקיבلتني את הידיעה המענינית הזאת מידועי הסוד שאלתי אותם: איך מופץ החומר? אמרו לי: החומר בראש ובראשונה נשלח לגולדה מאיר,我们知道 יודעים גם, שהוא נמסר מיד לישראל גלילי, יועצה. והוא נמסר למשה דיין, והוא נמסר לאמין. שאלתי: ומה עם הרמטכ"ל? אמרו לי: הוא לא מקבל. אמרתי: ממהר הוא מקבל העתק. ואכן, הוא החל גם כן לקבל את החומר. האמת היא, שלפחות דיין קרא את החומר בעיון רב, עד כדי כך, שלפני שאני ראייתי אותו, הוא היה מצלצל אליו בבוקר ושותאל: מה דעתך על סעיף זה ומה דעתך על סעיף זה. אמרתי לו: אני עדיין לא קיבלתי את החומר. חשוב מאוד לדעת, איך דיין הסתכל על החומר, ואני מסכים עם צביקה ועם אנשים אחרים שדיברו כאן, שימושה דיין היה איש מאד מרכזי, אולי המרכזי בכל הנושא הזה, שהוא בטחון ישראל. אתם יודעים שפוליטיקאים לא תמיד אומרים את האמת, אבל, לפחות, בפעם הראשונה ב-22 בנובמבר 1976. התנאי היה שוויידי זה לא יתפרסם, ואכן הוא לא התפרסם עד מותו. לאחר מותו פנו לבתו, יעל, ושאלו אותה: את מסכימה שזה יתפרסם? והיא אמרה: "כיוון שהדבר כל כך חשוב, אני מסכימה". כמו להרבה דברים אחרים שמתפרסמים, אנשים אינם שמים לב, גם לא תוכנם של ספרים. בכלל זאת, אני רוצה להזכיר בפניכם את וידויו של משה דיין בעניין הקוננספציה. כי מה יותר טוב מאשר לשמוע ממש איש וידויו, כאשר

הוא יודע שהוידיוציא לא يتפרנס? אני אקריא רק כמה קטעים, כי הוידיוציא הוא ארוך מאד.

דין אומר, למי שרשם מפיו מילה במילה: "ראה, במלחמת יום הכנפורים, אנחנו, ראש הממשלה, שר הבטחון, הממשלה כולה, המטכ"ל, הרמטכ"ל, ראש אמ"ן, טעינו בכמה דברים. באופן סכימטי אפשר לומר, שאנו החלפנו לקבל משהו שנוהג לנווטו קונספסציה".

"ה(CON)ספסציה קבעה שמצרים וסוריה, וזה אני אומר בהדגשה מקסימלית, לא יפתחו במלחמה, כל עוד לא יתמלאו תנאים מסוימים, שיהו משקל נגד מול היתרונו הצבאי שלנו. עד אוקטובר 1973, התנאים האלה לא מולאו, ולכן הערכנו, שהנסיבות לפרוץ מלחמה במועד זה היא נמנעה". כשהוא אומר "העריכנו", כוונתו למשלה ולצבא. הוא ממשיק: "אני רוצה להגיד לך, הקונספסציה לא הייתה איזה המצאה של איזה גאון מטורף באמ"ן או של ראש אמ"ן, או של שר הבטחון. היא התגבשה אצלנו על סמך חומר מאד מוצק, שאנו חשבנו שהוא הכى טוב שאפשר להשיג".

בהמשך אומר דין: "אז מה שאני רוצה להגיד זה, שם קיבלנו את הקונספסציה, נכון להגיד, שהנסיבות למלחמה באוקטובר 1973, או בכל מועד אחר שבו לא התקיימו התנאים שדיברתי עלייהם, הייתה נמנעה".

דין מוסיף ואומר: "אני יכולתי להוכיח שבכל מיני מועדים לפני המלחמה, הזהרתי את המטכ"ל להתכוון למלחמה, אבל זה לא יהיה הוגן". כאן אזכיר לכם, כי בועדת אגרנט טען משה דין להגנתו את אשר חזר והזכיר בוידיוציא שלו, שהיה לא הוגן. ומדוע? כי באופן אלמנטרי אני הסכמתי להנחת אמ"ן שהנסיבות למלחמה נמנעה, כל עוד התנאים לא מולאו". אלה הם דבריו משה דין.

אני ממשיך לצטט מן הוידיוציא, כדי שייהיה גם קצת משעשע: "אז על זה

אני אומר שטעהתי, אבל מילאתי את חובתי. קיבלתי את החומר שהיה לאמ'ן, קראתי אותו, הסכמתי עם ההערכות שלהם. נכון, שהם אחראים לטעות, אבל אני הסכמתי איתם, אז אפשר להגיד שאין טיפש, אבל את חובתי מילאתי".

"לעומת זאת", הוא אומר, "אבל רגע, אני רוצה להגיד עוד משחו על המלחמה. איפה שבאמת הצבא לא היה בסדר, זה בתכנוניים האופרטיביים ל McKenna של מלחמה, כי התכנוניים האלה קיימים, והם בלי קשר לשאלת מה סבירות המלחמה".

במשך וידיו אומר דיין: "מה שאתה אומר לא מבין, וגם הציבור לא הבין, וגם ועדת אגרנט לא הבינה. היא התרכזה בשאלת מה שהם קראו 'מחל מודיעני' שלדעתי, לא היה בכלל, כי הייתה טעות אבל לא מחדל. היא דנה במבצעים של הימים הראשונים במלחמה, אבל היא לא שמה את הדגש על השאלה היותר חשובה שהיא: האם התכנוניים האופרטיביים היו טובים וענו על הדרישות? עד כאן הцитוטים.

שאלת מן הקהל: למי הוא אמר זאת?

אליזירא: אני אספר לכם למי הוא אמר: בשנת 1976 ניסה משה דיין להוציא עתון, שהופיע במשך שלושה חודשים. היה שם בחור, כבן עשרים, שעוזר לו במלاكت הוצאה העתון. היום הוא עתונאי, אז הוא עוד לא היה. הם ישבו ושותחו, וכנראה שהבחור רכש את אמונו של דיין, אשר דבר, והוא רשם מילה במילה. אני קראתי בפניכם כרבע משני עמודים, כאשר הווידיוי משתרע על עשרים ויתר עמודים. העניין הוא, שחלק גדול ממה שסיפרתי התפרסם בעיתונות, אך לא זכה לתשומת לב.

מה קורה פה? דיין מעיד על עצמו ועל שותפי הסוד במשרד, שהם

קיבלו את המידע, וכמו שצביבקה אמר, מידע גולמי. לא סגן-אלוף יונה בנדמן, ראש ענף מצרים, ואף אחד אחר לא נכנס שם פרשנות. הם קיבלו את המידע הגולמי, קראו את המסמכים שהם בסודם חומר מדיני, ולא חומר צבאי, כך שהיו להם כל הכלים, ההכשרה והניסיונו להעריך חומר מדיני כמדינאים ותיקים. היה להם יותר הכשרה לנתח נושאים מדיניים, מאשר לאנשי הצבא.

ובכן, הקונספציה הזאת הגיעה למדינת ישראל שלוש שנים לפני שנעשיתי ראש אמ"ן. אני קיבלתי אותה, אני האמנתי בה, אני לוקח עלי את כל האחריות. כמו שדיין וגולדה האמינו בה, גם אני האמנתי בה. האמנתי שהמקור הזה הוא נאמן, וכי מה שנאמר במסמכים שסיפק, הואאמת.

אבל אי אפשר להתווכח עם העובדות. אני האמנתי בكونספציה ועשיתי טעות חריפה בכך שתנתתי לكونספציה יותר משקל מאשר לידיעות שהיו לנו על המצב בשטח, ואני גם ארחיב על כך בהמשך דברי.

העניין הזה מאד הטריד אותי אחרי המלחמה. איך זה, שמצד אחד הייתה קונספציה שהאמנו בה, ומצד אחר פורצת פתאום מלחמה, כאשר למצרים אין המטוסים, שהם העמידו בתנאי למלחמה, וגם הסקדים — הם אומנם קיבלו אותם, אך עדין הם לא היו שימושיים, כי כדי להכשיר את הצוותים המצריים נדרשו, לפחות ארבעה חודשים נוספים.

המשךתי לחקור את הנושא הזה שנים רבות. בשנת 1980, הרמטכ"ל המצרי של מלחמת יום הכיפורים הגנרל שאזי, נידון למוות, ומדוע? הרاي אין זה פשוט לדון למוות רמטכ"ל. הסיבה הייתה ברורה מאד: הוא פירשם ללא קבלת אישור ספר שתאר את מה שקדם למלחמת יום הכיפורים, ומה שaire' במלחמה עצמה.

שאזור נמלט תחילה לפורטוגל, ולאחר כך לאלג'יר, ונדמה שקיבל לבסוף חנינה. אולם לא זו הנקודה. כאשר רמטע"ל כותב ספר ומסיבה זו דנים אותו למות, נראה, שיש בו דברים נכונים. קראתי בעיון רב את הספר וערכתי השוואה בינו לבין הידיעות שהגינו מן "המקור" שכה האמנו בו. מן המקור זהה, היוצא מן הכלל, הגעה ידיעה, שעומדת לפרוץ מלחמה בדצמבר 1972. לא הייתה מלחמה. מן המקור הנאמן הזה, שאני האמנתי בו, הגעה ידיעה שתהיה מלחמה באפריל 1973. לא הייתה מלחמה.

אני קורא בספרו של שאזור, ובספר אחר, שפירסט גנרטל גמאסי, מי שהיה ראש אג"ם בזמן המלחמה, ומהם אני לומד שני דברים: דבר ראשון, שעד אפריל 1973, אף אחד לא דיבר על מלחמה. זאת אומרת, דבר — אבל בלי תאריכים, לא בדבר קונקרטי, אלא כשאיפה.

הפעם הראשונה שהמטה הכללי המצרי קיבל פקודה לבדוק אפשרות של מלחמה עם תאריך — היה באפריל 1973. גנרטל גמאסי כותב שרק באפריל 1973 הוא התחיל לתוכנן, ולהציג כל מיני תאריכים. ואז אומר לו סאדאת: "אנחנו לא נצא למלחמה עד שלא יהיה תיאום ביןינו ובין הסורים. תקימו وعدה שתתאמ". הוועדה הוקמה, והיא התכנסה פעמי אחת, באלכסנדריה, בהסוואה, בין ה-21 לבין ה-23 באוגוסט 1973, 45 يوم לפני פרוץ המלחמה. זאת אומרת, כי עד 45 יום לפני המלחמה, לא היה בכלל תאריך אצל אף אחד. ואז הם קובעים שני תאריכים, אחד בסוף ספטמבר, והשני ב-6 באוקטובר.

בגלל כל מיני סיבות שלא אכنس אליהם עכשו, הם סייכמו על 6 באוקטובר. צרייך, איפוא, לזכור, שאנו מקבלים מן המקור הכיו טוב שלנו ידיעה, כי עומדת לפרוץ מלחמה בדצמבר 1972 ולאחר-כך באפריל 1973, ואין מלחמות. لكن, אנחנו אמורים לעצמנו, שהקונספסיה, אכן, נכוונה, שהרי מצד אחד מספרים לנו מקורות אלה ואחרים, וגם המקור הכיו נאמן, על תאריכים שונים, שבהם עומדת לפרוץ מלחמה,

ומצד אחר מתרברים לנו שני דברים: אחד – אין מלחמה, ושננים – התנאים של הקונספסיה עדיין אינם מתמלאים. והנה בכל זאת פרצת מלחמה, באוקטובר 1973, 45 יום בלבד לאחר שהמצרים והسورים החליטו על תאריך המלחמה.

שנה לפני המלחמה הייתה בידינו תוכנית המלחמה המצרית, ממש לפרטי פרטיה, אבל לא תאריך. בזמן המלחמה החזקתי בידי את החוברת בת 40 עמוד, שהcin אמ"ן, והתברר לי, כי חציית התעלה הינהלה ב-99%, כפי שכתוב בתוכנית. התוכנית דיברה על שני שלבים: שלב ראשון – חציית התעלה. שלב שני – תנועה עד המיצרים. שאזלי מספר בספרו, כי הם עשו רק שינוי אחד קטן בתוכנית: אין שלב שני; לא יוצאים ממטריית הטילים, דבר מאד מוחכם.

כאן אנסה לעורך מאון בין מה שידענו לבין מה שלא ידענו. ידענו את תוכנית המלחמה המצרית כבר מ-1972. היא נמסרה לרמטכ"ל, לשר הבטחון, לאלוף פיקוד דרום, לראש אג"ם. חוברת יוצאה מן הכלל, שהוכחה בזמן המלחמה כמדויקת להפליא.

הוזות לצילומי אויר והאזורות איתרנו בחזיות המצרית כמעט כל טנק וכל תותח. המידע שלנו על הheitenות המצרית באזור החזיות היה מאד מאד מדויק. אנחנו ישבו על צילומי אויר והיו סופרים כל טנק וכל תותח. במילים אחרות, לא היה לנו חוסר במידע.

בחזיות הסורית לא היה הכל כל כך ברור, אולם באפריל 1973 הגיע מידע, אשר קבע, כי המאמץ העיקרי של הצבא السوري, לשם כיבוש רמת הגולן, יתנהל בחלוקת הדרומי של החזיות. ואכן, כך נהג הצבא السوري במלחמת יום הכיפורים.

באפריל 1973 מתקיימת ישיבה אצל חקה (יצחק חופי, אלוף פיקוד הצפון דאז), שנוכח בה גם הרמטכ"ל, ובها אומר קמ"ן הפיקוד (אני

קורא מתוך נספח מדו"ח ועדת אגרנט): "עד חודש אפריל 1973 חשבנו, שהמאיץ העיקרי הסורי יהיה באזרע קוניטריה, או שייהיו מממצים שקולים, גם בקוניטריה וגם באזרע רפואי, וזאת על סמך ההערכה בלבד. אולם בעקבות ידיעות קונקרטיות, הוצאה אפשרות של מאיץ עיקרי בגורה הדורומית, גורת רפיד". זאת אומרת, שכבר באפריל 1973 קצין המודיעין של פיקוד צפון אמר, כי עד עכשו, לפי הערכה, חשבנו כך וכך, עכשו יש לנו ידיעות שהמאיץ העיקרי יהיה בגורת רפיד.

באotta ישיבה, ב-26 באפריל 1973, אומר הרמטכ"ל: "לפני שמגיניים מילואים ועושים איזה שהוא דבר, צריך שייהיו למעלה (למעלה – זה ברמת הגולן) מאה טנקים. כאשר אנחנו נמצאים במצב זה עם המאה טנקים, יעזר להם אלוהים" (להם – זה לسورים). המחשבה שלו הייתה – כמו שהזכיר מרדיqi גזית, ויש לכך עוד הרבה סימוכין – שהכח הсадיר הוא מספיק על מנת לבלום את הסורים עד שייגיעו ייחדות המילואים. אני חושב שחקה חשב כך, אבל אני מצטט את הרמטכ"ל.

מה לא ידענו? ואני אומר זאת באחריותי. לא ידענו, שסאדאת זנה את הקונופציה. אני חושב שהוא זנה אותה לא מאוחר מאשר באפריל 1973, אבל tieten, כי הוא זנה אותה קודם. לא ידענו, שסאדאת צמצם את מטרת המלחמה לחצייה בלבד, ולכן הוא לא יצא ממטריית הטילים. לא ידענו, שהתרגיל המצרי הוא כיסוי. לא ידענו את תאריך המלחמה, ובבחינתי, הדבר החמור ביותר, שלא ידענו כמה אנחנו לא יודעים. כי אחד הדברים הכى גריים לראש אמר"ן, זה שהוא חושב שהוא יודע, והוא לא יודע כמה הוא לא יודע. בגלל "המקור" הזה, שככל כך האמינו בו, וכשאני אומר "האמנו" – זה דיין וגולדה מאיר והרמטכ"ל ואני. חשבנו, שאם סאדאת ישנה את דעתו – אנחנו נדע. הייתי יכול להמשיך ולהזכיר מילאים בעניין זה, אבל יש לי עוד נושא, והוא נושא הפתעה, אשר עליו אדבר בקיצור.

לדעתו, הדברים ממד מאד חשובים. הם, אומנם, נזרכו, באופן סיסטמטי, מתחת לשטיח על ידי ועדת אגרנטו, אבל צריך לדעת את האמת על כך. ב-3 בחודש אוקטובר, שלושה ימים לפני המלחמה, ראש מחלקת מחקר באם"ן, אריה שלו, התיעצב בפני כמה מחברי הממשלה, אלה שהיו שותפי סוד ל"מקורו", ואשר קיבלו לעיונם את החומר המויחד, ואמר להם שלושה דברים (אני אומר אותם בקיצור): דבר ראשון — הצבא הסורי והצבא המצרי ערוכים ומוכנים להגנה ולהתקפה, ועל-פי הדוקטורינה הסובייטית זה המצב, שמןנו יוצאים להתקפה. דבר שני — אני חושב שבמקרים יש תרגיל, ודבר שלישי — אני חושב שהסבירות נמוכה.

על פי דבריו של אריה שלו, המצרים והסורים, מבחינת ההיערכות בשטח, ערוכים ומוכנים לתקיפה כל רגע. אולם הוא נותן לעניין התקיפה סבירות נמוכה. אף אחד אינו מתווכח. כולם מקבלים את דעתו. מדוע? כי כולם שותפי סוד לעניין הקונספסציה, והם יודעים, שתנאייה טרם התמלאו.

הם אינם שואלים אותו: "אריה, תגיד לנו, למה אתה חושב שהסבירות נמוכה"? כל זה נכון עד החמשה בחודש, يوم לפני פרוץ המלחמה, ופה קורה מהפך גדול, בלילה שבין הארבעה לחמשה באוקטובר, ככלומר — בין יום חמישי ליום שישי. אני מקבל בלילה טלפונים, המודיעים לי בקיצור כך: מהומה אצל הרוסים בסוריה. הם מוציאים את הילדים והנשים משם.

בinternים, אנחנו שומעים מקורות אחרים, שמטווסים כבר בדרך מאודסה דרך רומניה לסוריה. מהומה שלימה. בבוקר אני מזמן את כל ראשי המחקר באם"ן ושאל — "מה זה?", והם — "לא יודעים". נתונים כל מיני הסברים. לא יודעים. השורה התחתונה — לא היה לנו הסבר לתופעה הזאת.

בשעה 9.00 מתקיים דיון אצל דין. הוא שואל אותו: "מדוע הרוסים יוצאים"? אני אומר לו, שאין לי הסבר מוכח, אבל השערה אחת מתבלטת על דעתך: אם הרוסים מוציאים את המשפחות, יכול להיות שהם חשובים, שעומדת לפrox מלחמה. אם הם חשובים כך, יש שתי אפשרויות: או שהם חשובים שאנחנו נפתח במלחמה, או שהם חשובים שהערבים יפתחו במלחמה. אילו הם היו חשובים זהה לנו, כבר מזמן היו רצים לאמריקאים, והאמריקאים היו רצים אלינו".

משה דין חשוב על כך (הכל רשום בפרוטוקול), ואומר: "יכול להיות שהתרגיל הוא בכלל CISCO. הסבירות למלחמה היא עצהו יותר גבוהה. אני חשב שישנה אפשרות, שהstorics והמצרים מתכוונים תחת CISCO התרגיל לתקוף אותנו בהפתעה. אני עומד לשלווח לעربים שדר". הוא קורא לזה התרעעה, "שאומרת כך: אנחנו לא הולכים לתקוף אותם. אנחנו יודעים שאתם מתכוונים התקפת הפתעה. תדעו לנו, שאם אתם הולכים לתקוף אותנו בהפתעה – לא תהיה הפתעה". זאת הוא אומר לנו, אז מתחילה דין מאמין, בין לבין הרמטכ"ל, בשאלת כיצד לגייס מילואים אם תפרוץ מלחמה ביום שבת, יום הכיפורים./DDO אומר: "איך נגיס – אין רדיו". דין שואל: "אז מה אתה מציע"? והוא משיב: "אני מציע, שנפתח את גלי צה"ל, ונקרא תהילים". דין אומר לו: "אבל צריך להגיד לכלם לשם. אז כולם ישאלו אז מה פתאום תהילים, הרי זה יעורר פאניקה".

אני לא נכנס כאן לעניין תהילים או לא תהילים, אלא מדגיש שכבר ביום שיימי לפניו הצהרים מתנהל דין מעשי על מלחמה ביום שבת ועל השאלה – איך מגישים. מה שמעניין מאד הוא, שדין אומר לדדו, לא להזיז כוחות, אלא אם זה ממש מתחילה. זאת אומרת – אני חוזר לדבריו של מרדכי גזית – שהמחשבה אז הייתה – יום שישי, לא מגישים ולא מתחילה להזיז כוחות כל עוד המלחמה לא התחילה. זו הייתה המחשבה של דין.

שעתים לאחר מכן מתקיים ישיבת ממשלה. בישיבה זו נוכחים ארבעה, אולי חמישה רמטכ"לים. החמשי, מבחני, הוא ישראל גלילי שהיה ראש מטה ההגנה, ואני מחשיב אותו פחות מרמטכ"ל. מתחילה דיון, שבו אני מציג את כל הנזונים, מסביר את כל התగבורים, ומדגיש, שהצばות הסוריות והמצרים ערוכים וモוכנים לתקיפה. אבל אני עדיםין אומר, שלפי הקונספציה, לפי דעתך, הסבירות היא נמוכה.

אבל דיין, שהאמין כי קיימת אפשרות להתקפת הפתעה מבקש את אישור ראש הממשלה לשלווח הטרעה למצרים דרך ארץ-הברית. בהמשך מתקים דיון במשרד בשאלת – מה עושים אם תפרוץ מלחמה ביום הכנורים. ישראל גלילי אומר: צריך החלטת ממשלה, והממשלה מחליטה, שאם תפרוץ מלחמה ביום הכנורים, גולדה ודיאן מוסמכים לפתח בפעולות מלחמה. תארו לעצמכם: יום שישי, יום לפני המלחמה, החשש למלחמה הוא מאד קונקרטי. דיין אומר: יכולה להיות מלחמה בהפתעה. אני אומר: הם מוכנים לתקוף כל רגע, והממשלה אומרת: אנחנו עכשו מחליטים, שאם תהיה מלחמה, אתם, גולדה ודיאן, מוסמכים לפעול.

דיין אומר באותה ישיבת ממשלה (אני קורא מהפרוטוקול): " מבחינת הכנות ונשך שיש לצד השני, יש להם אפשרות תוך שעות אחדות להתחיל בפעולה. הם מצויים ליד התעלה וברמת הגולן, והם יכולים לתת הטרעה מוקדמת. אבל עד שנראה את ההתרעה הזאת, זה יהיה ממש בפעולה".

זאת אומרת, יושבת ממשלה, יושב בה שר הבטחון, ואומר: הם יכולים לתקוף אותנו בהפתעה, הסבירות יותר גבוהה, אני הולך לשלווח להם הטרעה. המלחמה יכולה להיות אחר. בואו נחליט שאתם נתונים לגולדה וליע סמכות להתחיל במלחמה. אך איש לא מציע לגייס מילואים!

אני סבור, כי הציגי תמונה ברורה בכמה דברים: ראשית, מאין נבעה הקונספציה. שניית, אני האמנתי בكونספציה עד הרגע האחרון. שלישיית, דיין לא האמין בكونספציה כבר מיום שישי; הוא היה בטוח, שישנה אפשרות של התקפת הפטעה; הוא דן כבר ביום שישי על גiros מילואים ביום הכנופרים; הממשלה החליטה לתת את הסמכות לפתח במלחמה ביום הכנופרים, והשורה התחתונה – היכן אני רואה את הטעות hei גודלה שלי – לא בכך שהאמנתי בكونספציה, אלא בכך שלא נתתי משקל מכריע למה שקרה בשטח, שלא העדפתה את הסיינמים המעידים בשטח על העומד ל��רות על פני המשקל שייחסתי להערכת הכוונות, גם אם הידע על הכוונות מגיע ממוקור שנחשב לאמין מאד.

מה אפשר ללמוד בנושא ההטרעה האסטרטגית ממלחמת יום הכנופרים? מה מלמדת ההיסטוריה של מאות השנים האחרונות בעניין **ההפטעה האסטרטגית?**

מסתבר כי במשך מאות השנים האחרונות, מלחמות רבות נפתחו בהפטעה ולא הייתה מקרה אחד, שבו ההפטעה נכשלה! גם הניסיון של צה"ל בשתי מלחמות, שבהן הוא פתח בהפטעה – בסייני (1956) ובמלחמת ששת הימים (1967) – מעיד לעיל, כי פתיחת מלחמה בהפטעה, אינה מן הדברים שקשה להשיגם.

מכאן, שלא יהיה זה עשוי להסתמך על הטרעה אסטרטגית. יתר על כן, היות והיסמכות על הטרעה אסטרטגית אין לה תקדים של הצלחה, יהיה זה מסוכן מאד להשווית את תורת הבטחון על הטרעה אסטרטגית של כוונות מלחמתיות.

הפתרון המשי אינו בחיפוש דרך למניעת הפטעה על ידי השגת הטרעה מוקדמת של מספר ימים, שתאפשר גiros מילואים והנעטם לחזיות. הפתרון המשי הוא השתתת הגנת המדינה, בשלבי המלחמה

הראשונים, על הצבא הסדיר בלבד. לשם כך, יש לעורך שינוי יסודי בהרכבו ובציוותו של הצבא הסדיר, ללא שינוי בגודלו. מערכות הנשק המודרניות מאפשרות בניית צבא סדיר, שייהיה בכוחו לבלום מתקפת פתע, בפרט כל עוד מדינת ישראל עומדת בפני סכנת מלחמה בהזיהitez המזרחית בלבד.

ד"ר (אל"מ מיל.) חנן (שורץ) שי האוניברסיטה העברית בירושלים

ההפתעה במלחמת יום הכיפורים

מתקפת הפתע הערבית הונחתה על ישראל ב-1973, כאשר משימתו של צה"ל הייתה להגן על המדינה.

הגנה מוגדרת בספרים כהדייפת המהלומה, ומאפיינה הראשי הוא הצייפה והמתנה לmahloma.

מן המתנה לmahloma נובעים שני יתרונותיה הראשיים של ההגנה:

הראשון יתרון מעשי. בזמן המתנה יש למגן יכולת לבצע בשטחים בשליטתו הכנות קרקעיות מוקדמות, שנועדו להוות משקל-נגד ליתרונו המספרי של התקופן.

היתרון השני, הקשור ליתרונו הראשוני, הוא מוראלי. לאחר שהמנג ממתין להתקפה אפשרית עליו "בשווין נפש ומתוך מוכנות" ו"לא מלחמת חשש מרגשות של אי-ודאות מביצים", אלא "בשלות نفس", כתוצאה מההכנות המוקדמות שעשה (הציטוט מדבריו של קלוזוביץ), לא ניתן לזעע אותו במקפת פטע, שכן מטרתה היא להוציאו מאייזון כתוצאה מההפתעה.

ב-1973 התגלה פרדוכט גדול: צה"ל שמשימתו הייתה, כאמור, הגנה – דהיינו, ציפייה לmahloma אפשרית עליו, והתכוננות מוקדמת לקרהתה תוץ ניצול יתרונות ההגנה, הופגע גם מעצם ההתקפה עליו, ובDİGED הסתבר שהוא גם לא ניצל מבעוד מועד בצורה מירבית את יתרונותיה

המעשיים של ההגנה, כדי להתמודד עם התקפה אפשרית עליו בצורה מיטבית.

את הפרדוכס הזה ואת נסיבותיו היוצרותנו אנסה להסביר בהרצאתי.

כדי להבין כיצד הפרדוכס הזה נוצר, צריך לחזור לשנת 1949 ולתתליך גיבושה של תפיסת הבטחון בתום מלחמת העצמאות.

הנחת היסוד בקונספסציית הבטחון שהתגבשה אז הייתה, שלערבים יש יכולת לתקוף את ישראל במקפת פטע. היה גם ברור, שיישראלי אינה מסוגלת להמשיך ולהחזיק כוח צבאי מגויס גדול כמו במלחמות העצמאות לאורך זמן, ולכן הוחלט לבסס את הגנתה הראשונית של המדינה על צבא סדיר, שבמקרה של מקפת פטע נועד לו התקפид להשנות את התוקף, ובכך, לאור עקרון אסטרטגייה ה-MINIMAX, לא למנוע אומנם הפטעה, אך לאפשר את גיוס חילוי המילואים וכך למנוע הכרעה. משימת המילואים הייתה לבצע התקפות-נגד להשבת שטחים שעלו לארם היו להיכבש, ועם השבת המצב לקדמותו, לתקוף ולכבוש שטחים ערביים, כדי לגבות מהתקופן את מחיר תוקפנותו.

בשל העדר עומק מספיק להגנת המדינה בגבולות הפסקת האש של 1949, דרש יגאל ידין תקציבים להקמת כוח צבאי נייד, להעברת המלחמה לשטח האויב, כדי ליצור את העומק שחרס. בן-גוריון לא נענה, כיודע, לדרישתו, דבר שהביא להתקפותו של ידין. משנת 1950 ועד 1954 התכוון צה"ל ותירגל את עצמו, بما שידוע כ"תמרון הגדול", להגן על המדינה במקרה של התקפת פטע בתנאים הקשים של העדר עומק אסטרטגי, וזאת לאור תוכנית "מקרה הכל", שהتبיסה על תרחיש של התקפה ערבית כוללת על ישראל, בתנאי פתיחה קשים, אף הרבה יותר מן התנאים שבהם נפתחה המלחמה באוקטובר 1973.

ערב מבצע "קדש" הועמדו לרשות הצבא התקציבים לבניית הכוח

הנידי, שנועד לבצע התקפה מקדימה בסיני ובגדה המערבית, לצורך יצירת העומק האסטרטגי שהיה חסר להגנתה.

כדי למש את מרכיב ההתקפה המקדימה, הוטלה על המודיעין המשימה לספק התרעה על תזוזות כוחות ערביים לסיני ולגEDA. כדי לאפשר לו למלא משימה זו הוגדל הסד"כ המודיעיני: ממי"ן (מחלקת המודיעין) הפכה לאם"ן (אגף המודיעין) – כלומר, המטה גדל מחלקה לאגף – וכאגף עצמאי הוא הוצאה מאג"ם (אגף המטה הכללי), ובכך נזרעו זרעי הראשונים של המשבר ב-1973.

אני רוצה לחזור ולהציג, כי ההתרעה שהמודיעין היה אמור לספק לפני 1967 הייתה התרעה על העובדות העיקריות הבאות: חציית התעלה על ידי הצבא המצרי בדרום, וחציית הירדן מערבה על ידי צבא ירדני או עירקי במזרח. אולם, כאמור, המודיעין לא התריע על כניסה דיביזיה מצרית ושלוש חטיבות לסיני ב-1960, והוא הופתע מכנית כוחות גם ב-1963 וב-1967. ככלומר, בסיכוןו של דבר, גם את משימתו להתריע על עובדות במטרה לאפשר לצה"ל לבצע התקפה מקדימה, המודיעין לא מישר ולא רק ב-1973.

מלחמת ששת הימים יקרה מהפץ של ממש מבחינה אסטרטגית. למדינת ישראל נוסך העומק שהוא חסר להגנתה אחרי מלחמת העצמאות, ואשר בගלו, אני מזכיר, הוטלה על המודיעין המשימה להתריע, כדי לאפשר התקפה מקדימה לצורך יצירת עומק. למרות המהפץ האסטרטגי שאיפשר לצה"ל להתמודד עם מתקפה ערבית בתנאים הנוחים של ההגנה, כפי שהסבירתי בפתחת דברי, השאיר צה"ל בעין את תוכניותיו להגיב על התקפה ערבית אפשרית בהתקפה מקדימה לחציית התעלה בדרום ולתקיפת סוריה בחזית הצפון. נכון, שלצה"ל היו גם תוכניות הגנה, אבל הצבא נבנה והתאמן בעיקר כדי לבסס את תוכניותיו ההתקפיות. הוכחה טובה לכך היא התרגילים

הגדולים שערך צה"ל לפני אוקטובר 1973 – תרגיל "פטן" ותרגיל "עווז'" בدرום ותרגיל "תבור" ברמת הגולן, שפרקיה ההגנה שלהם היו קריטיים ביותר, ועיקר התרגול היה חציית התעלה ותקיפה לעומק שטחי מצרים וסוריה.

מהחר שנדבך ההתקפה המקדימה לא בוטל אחרי 1967, נשארה בעינה גם משימותיו החדשה של המודיעין לספק לצבאות ההטרעה לביצוע ההתקפה המקדימה. אולם, בעוד שלפני 1967 יכול היה המודיעין לבסס את ההטרעה על מידע עובדתי, כגון גיוס והזנת כוחות ערביים מהעורף לחזית, הרי שעתה נוכחותם הקבועה, הכמעט מלאה של צבאות מצרים וسورיה בחזיותו, למרחק של עשרות מטרים בלבד מכוחות צה"ל ערבי 1973, לא אפשרה יותר לבסס את ההטרעה המודיעינית, אשר למעשה כבר הייתה מיותרת, על עובדות. לפיכך נוצרה הקונספציה המפורסת, זאת שיעיריה היו: המצריים לא יתקפו, כל עוד לא יצטידו במטוסים ארוכי טווח והסורים לא יצאו ללחימה בלי המצרים. כל זאת, בלי להבין שמדובר בكونספציה הימורית מובהקת: משומש שבמקום על עובדות, כמו לפני 1967, היא התבוססה על סיבור ההגון הערבי וכוונות מנהיגיו, כוונות שאוטם המנהיגים שמרו לעצם. זו הייתה גם מסקנתו של ראש אמ"ן אחרי המלחמה, בועדת אגרנט: "אילו נשיא מצרים והפיקוד העליון לא היו מגללים את הדברים בצורה שאך אחד, או כמעט אף אחד, בצבא המצרי לא ידע אם זה תרגיל או מלחמה – אז היינו יודעים".

כאן המקום לציין סיבה נוספת, להיווצרותה של הקונספציה המודיעינית: לאמ"ן היה שפע של מידע – "בבחינת עשור השמור לבעליו לרעתו", כפי שאמר ראש אמ"ן בזמנו לוועדת אגרנט. לאמ"ן היה קשה להשולט על שפע המידע שעמד לרשותו, והקונספציה نوعדה לאפשר לקציני אמ"ן למיין את המידע שהגיע אליהם, ולהביא לידיית ראש אמ"ן רק מידע שעלה בקנה אחד עם הקונספציה ההימורית.

על רקע נסיבות היוזכרותה של הקונספציה האם"נית ותפקידה, קל להבין ביום מודיעין הtellם אמר"ן מסימנים מוקדמים מובהקים להתקפה אפשרית, שהעבironו בן-פורת, סגן סימן טוב, מודיעין חיל הים, ואפילו המלך חוסיין.

אני מרשה לעצמי לומר, שאילו הנשיא סאדאת, ולא המלך חוסיין, היה מוסר לגולדה מאיר לפני 1973 שהוא עומד לצאת למלחמה, היו אנשי אמר"ן דוחים את הודעתו על הספר. הם היו בודאי שואלים: "סליחה, האם יש לו כבר מטוסים ארוכי טווח? לא. אם כך, הכל סיפורים. אסטרטג שפוי לא יצא למלחמה בלי מטוסים ארוכי טווח".

כמו כל הימור, גם הקונספציה המודיעינית, שעליו נשענה הגנתה של ישראל לפני 1973, הייתה בבחינת משחק מסוכן. היום אנחנו יודיעים שרצונו של הנשיא סאדאת ערב 1973 היה להניע את התהילה המדיני באמצעות החזרת המעצמות לאזרע. لكن, הוא שינה את התוכניות שהיו לו לכיבוש סיני בתוכנית מוגבלת לכיבוש הגדרה המזרחית של התעלה בלבד, וכך לא היו נחוצים לו המטוסים ארוכי הטווח, שעלייהם ביסס המודיעין את הערכותיו ביחס לסבירותה של מלחמה.

בדיוון שנערך במשלה, ב-5 באוקטובר בצהרי היום (24 שעות לפני פרוץ המלחמה) אמר ראש אמר"ן את הדברים הבאים: "אין – לא למצרים ולא לسورים אופטימיות גדולה לגבי ההצלחות שלהם האפשריות – אם ינסו בקנה מידה גдол, בפרט בגלל הנחיתות האוורית שלהם, הם מודיעים מעד לנחיתות האוורית שלהם, וכל עוד אין [לهم] הרגשה שאפשר להשיג [הישגים] באוויר, לא ילכו למלחמה בודאי לא למלחמה גדולה".

במסמך שהופיע המודיעין ב-15.13 נכתב כך: "לפי מיטב הערכתנו לא חל שום שינוי בהערכת המצרים את יחסיו הכוחותبينם לבין כוחות

זה"ל. אי לך הסבירות שהמצרים מתכוונים לחדש את הלחימה היא נסוכה".

אבל הטענה העיקרית, שאני מבקש להעלות בדיון זה, היא שהבעייה האמיתית באוקטובר 1973 לא הייתה הקונספסיה ההימורית, שעליו ביסס אמין את מתן ההתרעה, אלא העובדה שהיא מי שקיבל אותה. וביסס בעיקר עליה את ההתמודדות עם מתקפת פטע ערבית אפשרית.

משל למה הדבר דומה? לאדם שניים הגן על ביתו באמצעות נעילת הדלתות והחלונות, עד שהחליט לתגונן מפני פורץ אפשרי על ידי תפיסתו בחצר, לפני שהוא נכנס הביתה. לצורך זה, החל וקנה כלב, שתפקידו היה לנבוח ולהתריע על כניסה גורם עזין לחצר, כדי שבבעל הבית יוכל לצאת לקרה הפורץ.

למרבה הצער, לא עמד הכלב במשימותיו ולפחות פעמיים, בשנת 1960 ובשנת 1967, הוא לא סיפק את ההתרעה על כניסה של הגנב לחצר. ב-1973 הגנב כבר היה קצר יותר מתחכם. הוא הונח את הכלב, פרץ ומעט שהגיע לשף הבית.

از התברר, שבבעל הבית סמן רק על הכלב בלי לנוקוט בצדדים המינימליים המתבקשים להגנת ביתו, באמצעות נעילת הדלתות וסגירת החלונות, וכך הוא היה מופתע ומוכרע אחד.

תוצאות מלחמת יום היפורים היו קשות מבחינת מדינת ישראל, שלא ניצלה את יתרונותיה האסטרטגיים כמגינה, אבל הן היו יכולות להיות, לדעתי, טראגיות הרבה יותר לו הדרוג המדיני היהאפשר גiros מוקדם של המילואים. אני אומר זאת כי להערכתי, אם היו מאשרים גiros מילואים היה הצבא מזרז ומגיב בצורה כמעט רפלקסיבית ותוקף הוא את הסורים והן את המצרים בשטחיהם. הם — הסורים והמצרים — היו בעצם הופכים למגנים, ונוהנים מיתרונוותיו של המגן,

בעוד שצה"ל כתוקפן היה נשחק כתוצאה מהחדירה למערכיו ההגנה שלהם. הוא היה נשחק באותה מידה שבה נשחקו הסורים, כאשר שניהם ותקפו ב-1973 לעומק הרמה הישראלית.

בDİיעבד התרחש ב-1973 התרחיש הקלאסי שעמד במרכזו תורתו של קלואזובייך, שעליו ביססו מייסדי צה"ל את הגנת המדינה. העربים תקפו בהפתעה, צה"ל הנק והשחה את התקוף עם הצבא הסדייר, ולאחר מכן המילואים הוא יצא למתקפת נגד וuber למתקפה בשטחי האויב.

להשჩית האויב בשלבייה הראשוניים של המלחמה לא היה, לדעתו, בהתחשב בעומק שהוא לישראל, מחשור בכוח אדם סדייר, כדי למנוע הכרעה במקרה של מתקפת פתע. לכן, לא היה צריך, לעניות דעתו, לתגבר את הצבא הסדייר במילואים, כל איממת שהיה נדמה שהערבים עומדים לתקוף. מה שכן, השהייה הארכיבית המוקדמת שלנו ברמת הגולן ובסיני לא נצלה, כאמור, לצורך מיטביה לגיבוש אסטרטגייה הגנתית מותאמת לנסיבות שנוצרו אחרי 1967, תוך מיצוי מירבי של יתרונות השליטה המוקדמת בקרקע, כמו ענה לנחיתות המספרית של ישראל. כל זה, בהתחשב ביכולת, שלא הייתה לנו לפני 1967, לספוג אובדן זמני של שטחים מסוימים בלתי חיוניים.

תוכניות הגנה מוקדמות טובות והכנה תודעתית ברמה הצבאית והלאומית לאפשרות שנופתע, לא היו מונעים, אולי, את מתקפת הפתע, אך היו חוסכים את הצעוע הכביד שיCREATE ההפתעה מעצם ההתקפה علينا, ואת האבדות הנוראיות שיכלו להיחסן לו היוינו נערכים טוב יותר להגנה.

הראייה החותכת לכך, שהבעייה האמיתית ב-1973 לא הייתה כשלעצמה המודיעין להתריע וسد"כ סדייר בלתי מספיק, וכי ההפתעה האמיתית הייתה ליקויים פיזיים ותודעתיים בהיערכות המוקדמת של כוחותינו להגנה – הם קרבות ההגנה על רמת הגולן. בקרבות אלה הצלicho

כוחות סדירים בגודל של מחלקה, פלוגה וגדוד (כמו כוח קהלני, כוח צביקה גרינגולד וכוח זמיר, חלקם כוחות מאולתרים שנוצרו, מיניה ובה, תוך כדי הקרב, שאנשיהם לא הכירו כלל את השטח משום שהגיעו לצפון כמה ימים לפני המלחמה ושלא עמדו לרשותם מספיק מערכיים ומכשוריים קרקעיים מוכנים מראש), להשות דיביזיות سورיות שלמות שהתקוננו למלחמה הזאת במשך שנים.

* * *

הHIPOSH המתמשך אחר אשימים למחדי אוקטובר 1973 מנע את הדיוון בשאלת החשובה באמת הצורך הפקת لكمים ולמניעת מחדר דומה בעתיד, שהיא לא מי גרים למחדר, אלא מה גרים לו.

כمعנה חלקו לשאלת זו ברצוינו להצביע על תופעה אוניברסלית, שהיא לה משקל כבד בביטחון המדינה ב-1973, כמעט לגמרי, על הערכת מצב הימורית שהפקירה את הבתוון הלאומי בידי המקהלה והגורל, במקומם על הערכת מצב קברניטית, מבוססת על עובדות.

"מסך הברזל" ומazon האימה הגרעיני יצרו אחרי מלחתת העולם השנייה, תלות מוחלטת כמעט של הקברניטות המדינית והצבאית במודיעין ובהתרעה המודיעינית.

הකברניט נשאר אומנם הממונה על קבלת החלטות האסטרטגיות, אבל בפועל היו החלטותיו במקרה של לחימה גרעינית, תלויות לחלווטיו בהתרעה המודיעינית. כאן המקום להציג, שההתרעה על מתקפת פתע גרעינית הייתה מבוססת כולה על עובדות ולא על סיבור כוונותיו של הצד השני.

בלי לשים לב, השטלה במשך השנים בעולם החשיבה הגרעינית על

החשיבות האסטרטגיית הקונבנציונלית, עד כדי כך שימושים מובהקים מעולם התוכן של האסטרטגיה הגרעינית כגון "התרעעה" ו"הרתקעה" הפכו לנכסי צאן ברזל גם באסטרטגיה הקונבנציונלית, למטרות חוסר התאמתם ללחימה האנושית הרגילה.

הייתי מכנה את המצב שנוצר, כייציאת השם הקברניטות הקונבנציונלית לחופשה, כאשר משימה מובהקת של האסטרטג, להבטיח יציבות ושליטה סבירה באירועים באמצעות תכנון נבון, הוטלה על המודיעין, שהפך בעל-គורחו, ולא רק בישראל, למען גירסה מודרנית של חרטומני מצרים.

התופעה של השתלטות החשיבות הגרעינית על החשיבות האסטרטית לא פסחה גם על ישראל, שקשריה עם האמריקאים הלכו והתהדרו בשנות השישים והשבעים. את ישראל התופעה זו תפסה לפני שהתגבשו בצה"ל נסיוון, מסורת וכשרי חשיבה אסטרטגית צבאית קונבנציונלית מוצקם.

העובדה שצה"ל סטה ב-1973 מתורות הלחימה המקוריות שלו, שהתבססו על ההלכה הצבאית האוניברסלית, חזרה לתודעת הפיקוד הבכיר רק אחרי מלחמת יום הכיפורים. מעידים על כך דבריהם של האלופים, גורודיש זיל וטל יבלח"א, בדו"ח ועדת אגרנט:

אלוף טל: "מה שקרה ביום הכיפורים הוא שלא ביצענו את התורות של עצמנו". אלוף פיקוד הדרום אמר: "כל תורה הלחימה שלנו לא נסלה. היא לא בוצעה. לא עשו מה שנלמד".

השפעתה של התופעה הזאת על הקברניטות, בדרגת האסטרטגי-רבתי, הייתה אצלונו קשה באופן מיוחד, וזאת משום שבדרוג זה לא נוצרו מעולם, לא מטה כללי לאומי, לא דפוסים מסודרים של עבודה מטה ברמת הבטחון הלאומי, ותלוותה של הקברניטות המדינית במטה

הכלי הצבאי היא כמעט טוטאלית, עד כדי מיליטריזציה של המדיניות, וכשלון של ההערכה הצבאית היא אוטומטית כשלון של הדרג המדיני, עד עצם היום הזה.

لتיקון פגמים אלה, לשם תמצית ה"מה" גרם למחדר ב-1973, במקום לדיוון המתmeshך על "מי" גרם למחדר, צרייך להקדיש, לדעתו, את הדיוון הציבורי בנושא ההפתעה במלחמות יום הכיפורים בעתיד.

מושב שלישי: ה ניהול הצבאי של המלחמה

**אלוף (מיל.) יצחק חופי
אלוף פיקוד הצפון לשעבר**

חזית הצפון

אני רוצה להקדים ולתאר דברים שקרו לפני המלחמה, בהתייחס למה שנאמר פה לפני. מה היה הרקע ומה היו הדאגות?

בחורף 1972-1973, שקדם למלחמת יום הכיפורים, היו ימי קרב אינטנסיביים מאד ברמת הגולן. מחלבים חדרו, אנחו הגבנו וחזר חלילה. היו קרבות אש גדולים שמטוסים, ארטילריה וטנקים לקחו בהם חלק. בין היתר, גילינו או אוז אט ה"סאגרים" במסה גדולה, משומם על הטנקים נשארו מונחים החוטים, שהפיעלו את הטילים הללו.

התרכשות חריגה שאירעה באותו חורף, והפתיעה מאד, הייתה אי יציאת הסורים ממערך החירום במהלך החורף (מה שנגעו לעשوت מיידי שנה), למראות שלא חששו אז מפוץ מלחמה, ולמרות שלא היו להם תנאים להחזיק מסה כזו של צבא: שלוש דיביזיות בקו החזית. דזוקא עם תחילת האביב, באפריל או יותר מוקדם, אינני זוכר, הם יצאו מן המערך, כדי להתאמן במדבר המזרחי.

ביוולי-אוגוסט הם החלו לחזור. לא היה לנו הסבר משכנע לתופעה זו. אמ"נ הסביר אותה בקרבות הקשים שנוהלו בחורף. לימים הסתבר,

שם בכל אופן עשו אז הכנות למלחמה, והיו חייבים להוציא את הכוח, כדי לעורך אימון יודי.

הדבר השני שהdag אוטי מאד, ולא רק הדאג, אלא גם פעulti בניdon, הייתה העובדה, שככל רמת הגולן נועתה אוצר מוכחה טילי נ"מ.

הסורים קרבו טילי SA6 עד כדי כך שלא יכולנו להתאמן עם חיל האויר בשפץ הירדן. נדלקה אצלי אוז נורה אדומה, משום שהחנת העבודה שלנו הייתה, שבמקורה של מתקפת פטע, הכוח היחיד שיכל לשיער יהיה חיל האויר.

אמרתי אוז לבני פلد, מפקד חיל האויר, שאנו בונים עליהם למקרה של התקפת פטע, ואם אף לאזר השפץ אינם מגיעים עכשו, תהיה לנו בעיה וצינית בהמשך. בני השיב לי, שאני צדק, ומבלתי שחיל האויר יתקוף את מערך הטילים הוא לא יוכל לתת לנו סיוע.

המצב הזה היה ידוע לכלם, לא רק לי. לכן, מי שאומר, שאנו עם הכוח הסדיר של חטיבת 188, בת שני גודדי טנקים (77 טנקים), חשבנו שנוכל להדוף מתקפת פטע כוללת, עם חיל אויר, שיש לו שלשלות על הרגליים, פשוט אינו אומר דברים נכונים, ומסלף את מה שהוא בפועל ערבית המלחמה!

משה דיין ז"ל (שר הבטחון אז) טען בכנס שהיה לנו באילת-השער, מיד עם תום הקרבות (הוא ניסה כבר אז להעביר את האחריות לצבא), שאנו הצגנו כאילו הכוח הסדיר מסוגל לעמוד במתקפה כוללת.

עוד בקי"ז 1973 הצגתי בפני משה דיין שלושה תרחישים שונים, לפיהם חייב להתקיים יחס ברור בין סוג ההתרעה שנתקבל, מ"מחטף" ופעולה חלקית ועד מתקפה כוללת, לבין גודל הכוח שנזדקק לו.

בפירוש נאמר, כי הכוח שהיה לבטחון שוטף – שני גודדי חיל"ר פזוריים במוסבי תצפית, שני גודדי טנקים במסגרת חטיבתית וגודד טנקים שלישי שהוא גודד מילואים – לא יוכל לבלום מסות של טנקים כפי שהיו מולנו. הטענה של משה נאמרה על מנת להוכיח את אי-גיאוס המילואים בזמן.

בקיץ 1972, כשהבאתי לפיקוד מצרכי מחסני חירום פרושים כך, שחטיבות הטנקים הטובות היו רוחקות מהחזית, במחנה קורדי וביקנעם, ואילו החטיבות הממוכנות, המצוידות בטנקי "שרמן", היו קרובות לרמת הגולן.

אני שיניתי פרישה זו, וידעתי למה. אבל לא תארתי לעצמי עד כמה הדבר יהיהكريטי בזמן המלחמה, מבחינת זמן ומרחב של גיוס המילואים.

עוד פעולה שהתבצעה ממש ב-1 באוקטובר, הייתה תרגילת גיוס של אחת החטיבות, שככל הצטיידות, זיווד וחימוש של גודד טנקים. התרגיל עבר בסדר. אבל מאחר שלא הייתי שקט, באשר למצב הדברים ברמה, ביקשתי אישור מן המטה הכללי להשאיר גודד זה מצויד ולא לפרק אותו למצב אחסון.

ב-26 בספטמבר התקיים דיון במטה כללי, בנוכחות שר הבטחון, בנושא ההצטיידות ב-F15.

כשהגענו תורי להציג את דעתינו, הסטתי את תוכן הדברים באמרי, שאני מאמין מודאג ממה שקרה ברמת הגולן, משום כבר הכווחות והעוצמה של הסורים, אף מעבר לשלוש הדיביזיות שהכרנו: היו חטיבות טנקים עצמאיות קדימה, מעבר לדיביזיות שהיו בקו; הייתה ארטילריה נוספת נגזרת שהוצאה קדימה, סימן מובהק לכוונה התקפית, משומם שברגע של פריצה במצב כזה, הכוחות אינם יוצאים מטווח הסיוע.

משה דיין עצר את הדיון ו אמר לדדו (הרמטכ"ל, דוד אלעזר): "אתה משתיים, או שחקה (כינויו של האלוף יצחק חופי) לא יודע על מה הוא מדבר, או שאם הוא יודע יש להחליט מה עושים!" לאחר הדיון, אכן, נכנסנו לחדרו של הרמטכ"ל, והוחלט לעלות אליו את חטיבת 7, שכן הייתה שם עם פרוץ המלחמה.

ערב המלחמה היו לנו 77 טנקים ברמת הגולן.

לא ידענו את אשר קורה מולנו פרט למה שראינו בעינינו. הפיקוד לא היה שותף לידעות גולמיות של אמ"ן, אלא רק לחומר מעובד. לא הייתה לו יכולת הערכה משל עצמו.

היתרון של הקו ברמת הגולן, בקו המוחזק בעצם עד היום, הוא שנייתן לראות את השטח כמו על כף היד; מהחרמון ודרומה אנחנו מחזיקים את קו פרשת המים.

כל מה שתארתי בפניכם היה אומנם מצילומי אוויר, אבל בעיקר ראיינו את הדברים במקיפות, מן התלים.

לפייך, ביקשתי, ואכן הדבר התבצע, לבסוף מידע נוסף, אך הדבר לא נסתיע.

צרייך לזכור, שהmphrik בין הכוחות היה בין 200 מטר לכמה מאות מטרים, כשהכח הסורי בעצם מוכן. אני אמרתי אז, שם הסורים יתחלו לנوع, אנחנו לא נוכל לעזור בעדרם.

החל מיום חמישי, שקדם לערב יום ההפורעים, מבלתי שידענו בודאות, שהחולכת לפrox מלחמה, פרסנו את חפ"ק הפיקוד ברמת הגולן – נפח. ישב איתנו גם חפ"ק חיל האויר, כדי לעזר בסיווע אוויר.

בשבט בבוקר נקראתי למטכ"ל, לדדו ז"ל, יחד עם גורודיש ז"ל (לא אחזור כל הזמן על ז"ל; לדאボני הרב חלק גדול מן的人ים כבר אינם איתנו), נאמר לנו שהולכת להתחיל מלחמה בשש בערב.

חזרתי לפיקוד, נתתי הוראות על תגבורים כאלה ואחרים. ב-12.00 נקראנו שוב לדדו והאש פרצה כשהייתי שם, שכן, כמובן, המלחמה החלה ב-14.00.

רק בשbat בבוקר קיבלנו אישור לגייס מילואים, אחרי שהתקבלה ידיעה, שאכן עומדת לפrox מלחמה. ב-22.00, הייתה פלוגה ראשונה מחתיבת המילואים שלנו ברמת הגולן.

בשלב זה הבעה הייתה — כיצד ל"סתום פרצות". המשנה שתקפה הייתה אדרה, כולל כמות אדרה של ארטילריה, כפי שהדוקטרינה הסובייטית נהגת.

אנחנו הרצנו צוותי תול"ר של חטיבת גולני לפתחי הצירם, כדי למנוע גישה לעמק הירדן ולכינרת. חלק מן הכוחות המשוריינים הראשונים שהתגייסו, העלינו דרך מעלה גמלא, דרך הציר מצפון לכינרת ודרך עין גב, כדי שיתפסו עמדות מעל הצירם היורדים.

ב-22.00 נכבש מוצב החרמון ע"י כוח קומנדו סורי.

עד יום שני בבוקר הייתה מלחמה של מפקדי מחלקות של טנקים בודדים, של פלוגות. היו לי דקות, ואולי יותר מדקות, שלא הייתה בטוח שנצליח למנוע את השטף. זו הייתה ההרגשה שלי, ושיתפתי בה גם את דדו באחת משיחות הטלפון שהיו בינוינו.

ביום ראשון קיבלנו הודעה, שאנחנו מקבלים את אוגדה 146, בפיקודו של מוסה פلد. בפיקוד התגייסו האוגדה של רפול והאוונגדה של דן לנר ז"ל, הייתה אוגדה חדשה בתהילך השלמה.

במאמר מוסגר אני רוצה לומר כאן, שהיו כאלה שטענו, כי בין השנים 1967 ל-1973 צה"ל נח על זרי הדפנות, ובעצם לא עשה דבר. אני מדבר על פיקוד הצפון, לאו דוקא בתיקופתי, במשך 6 שנים. בפיקוד הצפון הוכפל כוח השריון ולכн, אם הייתה מגייס בזמן את כל מה שהיה לי בפיקוד, כל תמנונת הקרב הייתה, מלכתחילה, נראית, כמובן, אחרת.

בצהרי יום ראשון כבר תכננו את התקפת הנגד.

אנחנו מדברים כאן בכנס על פרספקטיביה של 25 שנה. אלא שמדובר פרספקטיביות יש דברים שאצל כל מיין אנשים מקבלים זוויתות שונות, ואני רוצה אפילו להתווכח איתם בקשר לתוכנית התקפה זו.

התכנון של התקפת הנגד הפיקודית הייתה בשטינו באזור הדרומי, כי אנו הבחנו, שהמאמץ העיקרי של האויב הוא בגירה זו, על-יד תל-זוהר או צומת רפיד.

הדרך הקצרה להיכנס לקרב הייתה על ידי האוגדה של מוסה (אלוף משה פلد) מפיקוד המרכז אשר באה מהדרום, על שלשלות בעיקר, בציריהם העולים מעין גב; האוגדה של דן לנר על הציר שעולה מגשר אריק, לאזור חושניה, וחלק מהכוח של רפול, החטיבה של אורן אור, אשר תקפה מצפון מערב לדרום מזרח — האזור שבו הייתה הפריצה העיקרית — אזור ציר הנפט.

הימים שני ושלישי היו עדין ימי קרב קשים מאד, עד שככל השטה אשר נכבש על-ידי הסורים נכבש מחדש. היו אלה קרבות קשים מאד לכל האוגדות. עוד ביום שלישי הייתה ההתקפה הסורית הנדולה האחורה, באזור קוניטרה.

באוגדה של רפול, החלו לעבוֹר באגף של חטיבת 7 טנקים 62 T. היה ממש כפוף בין זה שיאנוש יctrץ להתקפל ובין זה שהסורים יתקפו.

МОוצב שלנו יהיה בעצם מעבר לכוחות הסורים, דיווח שהכוח הסורי מתקף. נוצר מצב, שקורה הרבה במלחמות, כאשר שני כוחות נלחמים זה בזה, וכל אחד מהם חושב שהגיע לסוף יכולתו.

הגענו לייצוב הקו עד ערב יום שלישי.

ביום ראשון בערב הגיעו "פליטים" מモוצב החרמון, וטענו שיש עוד אנשים חיים במוצב. נתתי אישור למחרט גולני לעלות. היה קרב כבד מאד עם הרבה מאד נפגעים, והוא נכשל.

בשלב זה אני רוצה לסכם את תואר הכוח שהוא ברשותנו, לפני גיוס המילואים. את מצב הטנקים כבר תארתי; תוגברנו בשבע סוללות ארטילריה, בעיקר מבי"ס לתותחנות, נוסף על הארבע, שהיו לנו באופן רגיל. הכוח הסורי שעמד מולנו ואשר השתף גם בתקיפה, וגם בפריצה וגם באש, מנה כ-1,500 טנקים. על הכוחות שהיו בקו נוספו דיביזיה מס' 1, שבאה בציר הדורומי, ומאותר יותר הציג הכוח של ריפעת אсад, הדיביזיה של משמר הרפובליקה.

היה ברור לנו, שלא ניתן לסיים את המלחמה בחזרה לקו הקודם, מה גם שכל החרמון עדיין היה בידייהם, ועל כן תכננו את המתקפה מעבר לקו הסגול. התוכנית הייתה, שאוגדת רפול תתקוף בגזרה הצפונית, לרגלי החרמון, כאשר היא נשענת, מבחינת אבטחת האגף, על החרמון, שהוא בלתי עביר לטנקים. אנשי האוגדה הכירו את הגזרה בצורה מצוינת, משום שתוכננו למבצעים שונים בגזרה זו, ובתהליך מאד קצר של תכנון יכלו לתקן.

האוגדה של דן לניר פעלה על הצייר המרכזי המוביל מكونיתרה לדמשק, בדרוג של שעתיים בערך, כדי שהישג של רפול ישפייע أولי על הכוחות מולם.

האוגדה של מוסה נשארה בקו הסגול הישן, והמשימה שלהם הייתה להטעת, כאשרנו הולכים לפrox גם באזור הדרומי.

לפריצה של אוגדת רפול קדמה הכנה אווירית ורטילרית, ב策ורה מסודרת בפעם הראשונה במלחמה, כמו שמילדים. האוגדה של רפול נכנסה לעומק, האוגדה של דן נתקלה עדין בעוצמה גדולה מאוד של נשק נ"ט, והיו לה הרבה מאוד נפגעים בפריצת הקו עד לתוך המובלעת. זה היה ביום חמישי ה-11 בחודש.

ב-12 בחודש, האוגדה של דן נתקלה באגפה בכוח טנקים גדול, שהתרברר לאחר מכן שהיה כוח עיראקי (אנו ידענו, שהוא בדרךו לסוריה). עצרתי את התנועה קדימה, כי נוצר מצב בו היינו פרושים策ורה מדוילת מאד. העברתי חטיבת אוגדת מוסה – חטיבת 205 בפיקוד יוסי פلد (לימים אלוף הפיקוד) – בעקבות דן, והשלמנו את כיבוש המובלעת לאחר עוד מספר ימי קרבות.

נוסף על הכוחות הסורים נתקלו במשך הקרבות בשתי חטיבות ירדניות, שלח המלך חוסיין, כדי להימנע מפתחת חזית בגזרה שלו. היו אלה חטיבות 40 ו-90, אשר אותן הכרנו עוד מלחמת ששת הימים.

כמו כן, היו שתי דיביזיות עיראQUIT, חטיבת ממוכנת סעודית וחטיבת מרוקאית, שהיתה מוצבת ברמת הגולן עוד לפני המלחמה.

בכל ימי הקרבות, כולל גיוס המילואים והתוספת שקיבלו – האוגדה של מוסה – לא היו לנו בשום יום קרבות יותר מ-430 טנקים כשרים. כמעט שלא היה טנק שלא נפגע, לפחות פעם אחת.

מתוך המובלעת שכבשנו, ניהלנו סדרה של קרבות אש ותנועה, יותר אש מאשר תנועה, וב-22 לחודש ביצענו את כיבוש החרמון ע"י הכוח

של גולני, באותו הציג שニיסה לכבותו בפעם הראשונה, וע"י כוח צנחנים בפיקודו של נדל, אותו העלינו בהליקופטרים מעל המוצב הסורי שנקרה מוצב הפיתולים, על מנת שיכבות את המוצב السوري מלמעלה למטה. סיכמנו, כי לאחר שכוח אחד יסיים את הכיבוש שנקבע לו הוא יסייע לכוח الآخر, אשר עדין לא סיים את משימתו.

כוח גולני נתקע, המכ"ט והמג"ד נפצעו, ולא נשאר מי שיפקד על הכוח. דילגתי מהחפ"ק לחרמון מتوز כוונה לפקד על החטיבה. עליתי ברגל מן הרכבל התתיכון, אבל כשהגעתי התברר לי, שקצין האג"מ של החטיבה כבר השלים את כיבוש המוצב שלנו, והצנחנים השלימו את כיבוש המוצב السوري, כמעט ללא נפגעים. למעשה, הצנחנים הספיקו לקבל הוראה להתחיל לרודת לכיוון המוצב שלנו, אבל עצרנו אותם ברגע שהמוצב נכבש.

האויב איבד במלחמה כ-300, 1,300 טנקים. אנחנו הורדנו מהרמה ומן המובלעת 1,060 טנקים שלל, חלקים שרופים, חלקים במצב נסיעה, בתוכם T62, שהיה הטנק הרוסי החדש ביותר. כמו כן, איבד האויב כ-460 נגמ"שים ו-250 קני ארטילריה. מتوز כל הטנקים הנפגעים איבדו עיראקים 130 טנקים.

המספר הכללי של הרוגי האויב – בין 3,000 ל-3,500, ומספר הפצועים כ-5,000. בידינו נפלו 358 שבויים ובידי הسورים היו 35 שבויים שלנו, כמעט האויר. כמעט כל השבויים היו ממוצב החרמון שנפל, מייעוטם היו בודדים, שנטשו כלים שנפצעו.

האבדות בפיקוד הצפון – 781 חללים ו-2,900 פצועים. לא היה לנו אף נעדר אחד. בשלב מאד מוקדם לקחתי כוח מסירת צנחנים (ミリואים) על מנת שייסרקו באינטנסיביות את כל השטח, גם בתחוםינו וגם במובלעת, לוודא שלא נותרו חללים.

כפי שאותם יודעים, מן הטעקים הסורים שהורדנו, הקימו אחר כך אונגהה משוריינית.

אנחנו עשינו שגיאות.

במחוזר הראשון של פו"ס לאחר המלחמה, ניתחתי לא רק את מה שהשיגנו אלא גם את השגיאות.

לפני המלחמה הייתה לי הרגשה לא טובה. לא ידעתי בדיק שહולכת להיות מלחמה, אבל הייתה לי הרגשה גרוועה. אם אני מאשים את עצמי בנושא זהה במשהו, או על כך שלא דפקתי על השולחן על מנת לקבל כוח נוסף. איני יודע אם זה היה עוזר, כי לא רצוי לגייס מילואים, כפי שתם יודעים, אבל אני לפחות, לגבי עצמי, לא דרשתי את זה במלוא התוקף.

הדבר השני שאני רוצה לומר, הוא באשר לוויכוח על פיצול הכוחות. המאמץ הסורי העיקרי היה בדרום, ואילו הכוח שלנו היה גדול יותר באזורה הצפונית של חטיבה 7. מדוברפה במספרים קטנים מאד של טנקים. אם היה ההיפך, היו הכוחות הסוריים עוברים גם את אינוש, שכן באזור הדרומי שלו הם הגיעו עד נפח. לא היה לנו פשוט מספיק כוח לבלום את הפרצות.

ההערכה שלי היא — למروת שאי אפשר לומר דברים בביטחון מוחלט מאחר שלא ניסינו אותם — שלו היינו מבצעים גיוס מילואים מבעוד מועד, לפחות של חטיבת טנקים אחת נוספת, כל תמנונת הקרב של הימים הראשונים הייתה שונה.

איני יודע אם אפשר היה להגיע להישגים יותר גדולים בהמשך, אבל היינו מגיעים להישגים בשלב הקריטי, בשלב הטריאומטי של הבלימה. אני חשב שכתוכאה מכך, גם היינו מאבדים פחות אנשים. אם בכלל

מקום שהיתה פלוגה היה גדוֹד, אם היינו מתוגברים מראש, אז כמות הנפגעים שלנו הייתה פחותה.

לדעתי, ההישג העיקרי מעבר לבלים וסתימת הפרצות הייתה התקפת נגד כמעט מתנעה, כבר ביום שני בבוקר.

אם היינו ממתינים ובצורה סדרה בונים כוחות לאט, היינו נתקלים בקשיי הרבה יותר גדול. אנחנו תפסנו אותם עוד לפני היו מוכנים להגנה, בשטח שנכבש על ידם.

לאחרונה, ביקר המטה שלי מ-1973 אצל מטה הפיקוד 98. לאחר מכן עליינו לרמת הגולן, צפינו מTEL זהה, ושחזרנו לעצמנו מה היה במלחמה הזאת. התחלנו את המלחמה בהפתעה ובטראות רציניות והגענו עד מקום שיכלנו לפגוע בדמשק. תותח שלנו 175, שהיה בדרך בשטח ההפקר כדי להפגיז את דמשק נוצר מסיבות מדיניות, וחוזר.

אלוף (מיל') אברהם אדן מפקד גיסות השריון ומפקד אוגדה בחזית הדרום לשעבר

חזית הדרום

לפני שادر בעל מהלך מלחמת יום הכיפורים בחזית הדרום, אפתח בכמה העורות לדברים שהושמעו בכנס: שמעטוי הרבה דיבורים בנוסח "וישמן ישרון ויבעת", שהתייחסו לתקופה שבין 1967 ל-1973. הייתה מפקד גיסות השריון באותה תקופה זו וברצוני להציג שלא נחנו רגע אחד. עבדנו ימים כלילות. התעכמנו מאד. הגדלנו ושיפרנו את צי הטנקים. שינוינו את מבנה הפלוגה, הנגדוד והחטיבה בשריון, ונכנסנו לאוגדות קבועות. פיתחנו והצמידנו בצד לצלילה, ציוד אומנם מאד מסורבל מפניהם שלא מכרו לנו ציוד אחר. פיתחנו תורה וטכניקה לצלילה טער, ותרגלנו קרובות תנועה במסגרות גדולות, ועוד כהנה וכנה. כך שאין יסוד לטענה הזאת.

הערה שנייה — לא פעם נאמר, כאשר הסאגרים היו עבוריינו הפתעה, ולא היא. הם נכנסו לשימוש מאד אינטנסיבי בצבאות מצרים וסוריה בתקופת ההתחשה ונטקלנו בהם לא אחת. כמובן, שלא היו לנו אמצעים טכניים שיתנו מענה לבועיה. מצאנו פתרון חלקי בפיתוחה תרגולות טקטיות, שהקטינו את סיכון ההיפגעות בתנאים של חופש תמרון, דבר שלא התקיים בשלבים הראשונים של מלחמת יום הכיפורים, אולם בהמשך הלחימה נטאפר הדבר, ולא היה בכוחם של הכוחות המצריים עם הסאגרים למנוע את כיתור הארכמיה השלישית.

הערה נוספת, בקשר לדבריו של גזית הבוקר — נכון שהרגישות לגיאום מילואים לא הייתה אחרת 1967, כפי שהיא בתקופה שקדמה ל-1967, וזאת עקב התרחקות הגבול ממרכז הארץ. אבל מכאן ועד למחשבה,

שיכולנו או שהתכוונו בתוכניות המגירה או במשחקי המלחמה, לבולם מלחמה כוללת של שני צבאות באמצעות הכוח הסדייר בלבד, כאשר

חסרים לו משלימים כמו ארטילריה, הנדסה וכו', המרחק רב.

עוד הערה לגבי קו בר-לב, שקיבל קונוטציה של קו מז'ינו (השם קו בר-לב ניתן על-ידי העותונות או על-ידי המצרים). מכל מקום, על-פי התכנון שלנו זה לא היה קו הגנה, אלא קו של נקודות הטרעה, שהוקם בקו המגע עם האויב.

נכון שנקודות הטרעה בוצרו כהלה במרוֹן קטן 100×100 מ', במטרה לאפשר להם קיום בסביבה של פשיטות והפוגזות ארטילריות כבדות.

היתה אומנם אפשרות לבחור בשיטת הגנה ניידת, לפיה פורסים בקו המגע סיור משוריין המtabסס על טנקים. במקרה כזה הסיור משהה לאחרו, מיותר על שטח תmorות רוח בזמן, ומאפשר לעתודות שריון להיערך לקרב עם האויב באחד משמתי השמדה המתוכנים.

במקרה שלנו השיטה זו לא נבחרה מכמה סיבות:

1. החלטה מדינית אסטרטגית לקיים שליטה על תעלת סואץ.

2. קיומם תעלת סואץ כמכשול מים, אשר חייב את האויב להתגבר על המכשול ולגשר עליו לשם העברת שריון, פועלות הגוזלות זמן של שעות. דבר זה היקנה לנו זמן להנעת השריון שלנו לתעלה.

3. הגנה ניידת נפתחת בהשהייה לאחרו, והשטח מוחזר רק לאחר נצחון בסוף הקרב. אנו חוזינו שנסיגה שלנו מהתעלה לא תגרום לאויב לתקוף לעומק ולהיכנס לשטחי-הشمדה, ותחת זאת הוא יוכל ויתבצע על גדת התעלה וימתין להפסקת אש (דבר שאומנם אומת במלחמות יום הciporim).

האמור לעיל אינו סותר את הטענה, כי את המעווזים, ששימשו נקודות

התרעעה, היה מקום לפנות במלחמת יום הכנופרים מרגע ששימיו את תפקידם ההתרעתני.

אעbor עתה לדיוון במלחמת יום הכנופרים. "תוכנית סלע" אמורה היהנה להתייצב מול מלחמה כוללת אפשרית. על פי תוכנית זו הוקטו לחזיות סייני שלוש אוגדות — אוגדה סדירה ועוד שתי אוגדות מילואים. במקרה של מחתף או השהייה בהגעת כוחות "סלע", תוכננה תוכנית "שובץ יוונים", שפרשה קדימה את האוגדה המשוריינית והסדירה. כיון שבמלחמת יום הכנופרים נתפסנו כאשר שתי אוגדות הסדירות היו בבית, הייתה פרישת כוחות בהיערכות קדמית, על-פי המילואים היו נזקפת, חילקו נובעות מן הרעיון, שאנחנו לא נבעצע תוצאות בכדי למנוע טענות מצריות להצדקת פתיחה במלחמה עקב תוצאות מדאיות שלנו, תוכנית "שובץ יוונים" לא נפרשה. מסיבה זו מצאנו עצמנו ניצבים בחזית שרוחבה 160 ק"מ, וביחסינו כוחות מעבר לכל שימוש. יחס הכוחות בין שני הצדדים היו כדלקמן: 1 ל-170 בחיל רגלים; 1 ל-17 בטנים — מול אוביי הטנק (85 טנקים שלנו מול טנקים מצריים בגדה המערבית, תותחי נ"ט, ונשקי נ"ט ארוך טווח); 1 ל-40 בארטילריה, ועוד.

אולם לא זו בלבד, אלא שנעו שגיאות נוספות: שתי החטויות של האוגדה הסדירה היו 100 ק"מ מאחור בביר גגפה ובביר תמדה. הן החלו לנוע קדימה רק לאחר שפרצה המלחמה, וכבר בהיותן בדרך החלו לפצל אותן. הגל הראשון של 85 טנקים החטיבה הקדמית, אשר היו בחזית, פעלו כמו ברפלקס מותנה, כאילו מדובר בפשיטות שאפיינו את תקופת התחשה. מעוז קורא לעזרה, הטנקים חשים לעזרה. אומנם למרות שהחיר' המצרי צויד בנשקי נ"ט, רוב הטנקים הגיעו לכל המעויזים, אבל בטפטוף. שלושה טנקים לכאנ', מחלוקת לשם. לכל מקום הגיע כוח מאד קטן, שהקל על המצרים לפגוע בהם. הגל השני של שתי החטויות העורפיות הגיע לקרבת החזית כעבור 4 שעות, אבל

פועל לכוחות משנה קטנים. בוגוד לכלל בשריון של הפעלת הכוח במרoco, הופעל השריון טיפין טיפין, עובדה שהקלת על האויב לפגוע בו.

בבוקר ה-7 בחודש, נותרו מן האוגדה הסדירה, שמנתה 290 טנקים, רק 110 טנקים, שהיו מסוגלים לפעול, אך אלה היו מפוזרים לרוחב גורה של 160 קילומטרים.

התוכנית המצרית הייתה פתוחה, במקביל לתקיפה אווירית, בהרעשה ארטילריה אדירה, ובצלחת חמש דיביזיות – 80,000 חיילים מצריים. העיד בשלב הראשון היה לכבות ראש גשר לרוחב כל החזית בעומק של 12 ק"מ, ככלומר – עד ציר החת"ם, שהוא ציר התעוזים שלנו. בשלב השני תכננו המצריים עצירה אופרטיבית, יצירת חומת נ"ט והמתנה להסתערות השריון שלנו, כפי שהם צפו שיקרה. במצב זה הם היו אמרורים להמתין ללא הגבלת זמן. בשלב השלישי אמרורים היו המצריים לחדר את ההתקפה ולכבוש מרחב שישתרע עד 100 ק"מ מן התעלה, בקו נחל-ים – רפדים – א-טור.

מה התרבצע מתוכנית זו? בשלב הראשון היה צריך להתבצע למנ השעה 14.00 בצהרי ה-6 בחודש ועד 6.00 בבוקר ב-7 בחודש. בשלב נפתח במקה אווירית על סוללות ארטילריה, על מתקני מודיעין, על שדות התעופה ברפדים ובביר תמדה, על מתקני מודיעין באום-חшибה, והוא לא היה מרשימים ביותר. הנזקים והאבדות היו קלים.

במקביל החלה הצליחה של חמש דיביזיות חי"ר, שתוגברו בקומנדו שחזק בעשרות טילי נ"ט. הדגש הושם על התפשטות לרוחב, כדי להימנע מחשיפת אגפים, ולכן, במקום לכבות ראש גשר של כ-12 ק"מ עד קו הגבעות וציר החת"ם, נכבש ראש גשר של 3 ק"מ בלבד, ובמקום להעביר 1,100 טנקים הועברו 340 בלבד. היישרותנו בקו החת"ם היא שאפשרה לנו בהמשך את צליחת התעלה.

לפנות ערב, עם חסיכה, היו הכוחות המצריים צריכים לבדוק את שדה המערכת, כדי למנוע מכוחות התגבורת, בעicker מילואים, להגיע לאזור המערכת. בהתאם לכך הם הטיסו בחמשים הליקופטרים שלושה גודדי קומנדו. חיל האויר הפיל עשרים מסוקים עמוסים באנשי קומנדו מתוך החמשים. מידה רבה מההלך הזה השתבש מאד. למרות זאת, גדור אחד הגיע לסייע לטבאות רומי ניסחה לחסום את הדרך בפני האוגדה שלו.

האוגדה הגיעה מרחק של 250 ק"מ ולאחר עשרים שעות ממועד הגiros, בשעה 06.00 של השבועה בחודש, לאזרר רומי, ונכנסה בקרבות עם הגדוד הזה כבר ביוםיה מהמובילים.

האוגדה של שרון הגיעה בשבועה בחודש בשעה 16.00 לטסה.

לסיכום השלב הזה ברצוני לציין את שגיאותינו העיקריות: הראשונה – לא פרסנו את אוגדת סיני לפריסה קדמית לפני "שובץ יוניים" ובעיקר על רקע אי גיוס כוחות "סלע", השניה – לא פיננו את המעווזים מרגע שהסתימים תפקידם התתראתי; השלישי – הפעלנו את אוגדת סיני טיפין טיפין למשימות לא מוגדרות.

בדיוון שהתנהל בערב ה-7 בחודש באום-חшибה עדמה השאלה – מה עושים עם תחילת הגעתם של כוחות המילואים, או יותר נכון לומר, הגעת כוח ניכר של המילואים, בעicker הנקדים של שתי האוגדות. באוויר ריחפה בעיית המעווזים ששווועו לעזירה. הרמטכ"ל היקשה – מודיעם לא פנו לאחר שישים את תפקידם התתראתי, וקיבל החלטה לפנות כל מעוז, המסוגל להתפנות בכוחות עצמו.

הדעות בדיון היו חלוקות. דעה אחת של אלף מנדLER זיל טענה, שצריך להמתין עד שיגיע מלאה הכוח של האוגדות, או, לפחות, עד שיגיעו הארטילריה והחרמ"ש שעוז הדרך, ואז להנחתת התקפה רצינית

מורכזות של שתי אוגדות עם הרבה ארטילריה והרבה כוחות אויר,
ולצלוח במקומות אחד; היתה הצעה אחרת של גון ז"ל – לצלוח מה
שיטור מהר, מחר בבוקר בשני מקומות, על גשרים מצריים, שאגב, לא
כל כך בניוים לשאת את משקל הטנקים שלנו; היתה הצעה שלישית,
שלוי, שאמרה – בשום אופן לא להתקרב לתעלה כיון שיש שם
קטיעים רבים בהם האדמה שוקענית, וכי האויב מחזיק שם חיל רגלים
המצוד בהרבה נשק נ"ט, ובסוללות העפר שמשני צידי התעלה פרוסים
טנקים ותותחי נ"ט רבים. لكن, יש להימנע מלהתקרב לתווך של
שלושה ק"מ מהתעלה, כדי לא להיכנס לטווך הייעיל של נשק הנ"ט.

אני רוצה לחתט את דברי הסיכום של הרמטכ"ל: "מחר נעבור
להתקפת נגד. המתקפה לא תכלול צלייה יוזמה, אלא התקפות על
הכוחות המצריים שצלחו את התעלה. הכוונה אינה לגשת לתעלה
 ממש, אלא לתקוף את הטנקים והכוחות שההתקעה ופנימה. אין
 כוונה לטפל בח"יר המחזיק בסוללה ובסביבתה. המצרים משתמשים
 בהמון חי"ר, בערימות, עם המון טילים נגד טנקים, הפרושים על
 הסוללות, וגם בצרירים הכניסו כל מיini חבריה שיורים טילים. לכן, מחר
 לא יהיה בדיק ניקוי התעלה, אלא תפיסת הכוח שישנו בשטח פנימה.
 בסיווע לאוגדות נפער נגדי הח"יר מאמץ אויר מרווח עם פצצות
 מצרי, כדי שהאוגדות יוכל לפצח טנקים. אני מדגיש שוב – לא נשב
 על התעלה, אלא במקרה של התמונות כללית; אין כוונה לנוקות את
 הסוללות". זה ציטוט הלקוח מעדכון המתה שלו, כאשר הוא חזר
 מאום חשיבה לבור.

כאשר הרמטכ"ל סיכם את דבריו על תוכנית זו, הוא הורה לפיקוד
 דרום לתרגם זאת לפקודה ולשלוח את העתק הפקודה גם למטה
 הכללי. בשעה 03.00-ב-8 בחודש הגיע העתק פקודת מרשם למטכ"ל. זו
 פקודה קמנית במילים, שהמצויר צריך להשלים את הכתוב. הפקודה,
 במילים עדינות, הייתה די לא-מושלמת. אני רוצה לקרוא בפניכם את
 המשימה של הפקודה הזאת: "המשךה: טיהור קו התעלה מבין ציר
 החת"ם וקו המים". זאת אומרת, שבמקום להתרחק מהסוללות,

כמסוכם ע"י הרמטכ"ל צריך להגיעuko המים. ובהמשך, בשונה מסיכום הרמטכ"ל, בדבר اي גישה לסלולות ולמעוזים, נכתב בפוקודת: "והשמדת האויב תזק' חילוץ כוחות מהמעוזים וטנקים תקועים, וכוננות למעבר לצד השני של התעלה".

כאשר סיימנו את הערצת המצב והרמטכ"ל סיים את התוכנית, לייתני אותו בדרכו למיטוס ונשינו בשرون. בגלל פגיעה עם ההליקופטר הוא הגיע באיחור לקבוצת הפוקודות. הוא לחץ על הרמטכ"ל, ואמר: "תשמע, אני בא מהתוחה, המעוזים קוראים לעזרה, החבירה נפלאים שם וחובתנו להחיש עזרה ולהציל אותם". הרמטכ"ל השיב: "סיכמנו שהו אחר, אני מוכרא לעזוב, לך לדבר עם גוןן". הctrpatyi אליו בדברו עם גוןן. לאחר לחצים של אריך, אמר גוןן: "אתה יודע מה, תכנן, ובבוקר או שלא אשר לך לחברו למעוזים, או שאשר לך". למעשה, גם בגורתו היו יכולים להתפנה מעוזים ולא התפנו.

שرون תכנן, ובבוקר הוא לא יצא לשחרר את המעוזים. הוא העביר אליו את "המקל" בקשר, ואמור: "אל תשכח, יש מעוזים...". אני רוצה לצין שהוא נוסף. פקודת המרשם, השונה מסיכום הרמטכ"ל, לא הגיעו למפקדי האוגדות.

מיד לאחר סיכום הרמטכ"ל, טstyl לאותה שלי. קראתי אליו את מפקדי החטיבות, ונתתי פקודות בהתאם לסיום הרמטכ"ל, מבלי לדעת שגוןן הוציא פקודה אחרת. בבוקר במשך שעوت שרהה אי בהירות — לא הבנתי את הפקודות שאני מקבל. אמרתי כמה פעמים ברשותו, שאינו מזכיר לו את מה שסוכם אתמול בעבר. אבל באופן כללי, המגמה, הכוונים של ההתקפות והשימוש במילוט קוד היו דומים. זה היה מקור הבלבול. התנעות היו מצפון לדרום, אבל בעוד שआצלי הדgesch היה על הימנעות מהתקרבות לתעלה, גוןן פקד להתקרב לתעלה. בשלב מסוים בעבר, בשעה 09.00, אני מקבל שרשרת פקודות: להיזהר מטנקים 62-T, שאיתם אנו מקיימים מגע סמוך לkantra, ובו בעת

لوוחצים עלי לחוש מהר לאיסמעליה – זה רוחב של 50 ק"מ חזית – ובאותו זמן גם לגשת לגשר הפירדן "בחזיון", ולהעביר מחלקה אחת לצד השני. זה היה מאד מביך, וזה עשה תוך קשיי תקשורת רציניים ביותר, כאשר כל הזמן הפיקוד נכנס לרשת שלי. היות והקשר לא היה טוב, הוא עבר דרך תחנות ממסר, שם ישבו אנשי קשר, חיילים, שגם אינם מבינים בטרמינולוגיה הצבאית והם סתמו כל הזמן את הרשות. לא נותרה לי ברירה, אלא להיכנס לתוך רשותות חטיבתיות.

עכשו אספר בקיורו רב על מה שקרה בשעה 10.00. אני מוצא עצמי נדחק – גם להיזהר בקנטרה, גם לrox לאיסמעליה, וגם לתקוף לכיוון התעללה. היה ידוע לי שאין לנו ארטילריה כמעט, וביקשתי שלפלחות ייונן לי סיוע אווורי, וגונן, אכן הבטיח שבעוד 30 דקות, קיבל סיוע אווורי. כוחותי מדשדים מול האזרע שאנו צריכים לפרוץ אליו, ומדשדים תוך כדי קרב של חילופי אש עם טנקים של האויב ותחת הנחתות ארטילריה כבדות, וגם החפ"ק שלי, שבאותו זמן היה ב"זרקאור", ספג אש ארטילרית. אנחנו מדשדים ומחכים לסיוע אווורי, ולגדוד שיתגבר אותנו מאוגדת שרון, אז גונן שואל אותי: "נו? ישין' עבר ומדוע איןך תוקף"? ואני שואל: "אייפה הסיוע של חיל האויר"? גונן משיב: "חיל האויר כבר נתן את הסיוע! מתרבר, שהיל הוא נתן סיוע במה שנקרה "שיתות הקלע", לפיה המטוס משחרר מרחוק פצצות שעולות לגובה רב ויורדות בקשת אל הקרקע. זו שיטה שבושים אופן אינה ישימה בסיווע קרוב לתוקפים. אבל חמור מכך, בסך הכל הוקצתה רבייעית מטוסים, שלא הורגשה כלל בשטח המופג. גונן הורה להמתין חצי שעה נוספת לקבלת סיוע אווורי, ואנו ממשיכים לדשדש. תוך כדי הדשדוש הזה היה נדמה לאחד המג"דים, שהוא שמע בקשר את הפקדה לתקוף. לא ניתנה פקודה כזו, אך הוא תקף לאזרע התעללה ונסוג תוך אבידות. כיון ששרון סירב להעביר לי גדור החלטתי להוריד את החטיבה של נטקה מהצפון מאזרע קנטרה ולרכז יותר כוח לתקיפה לעבר התעללה. למעשה, היה כאן גם כשלון טקטי של שליטה

לא מספקת בכוחות, כיון ששוב התפתחה הסתערות בטרם זמן. אבל התנאים האופרטיביים היו ככלא שלא נתנו שום סיכון. מצד אחד לroz' לדרום, מצד שני אתה מתח על 50 ק"מ, ומצד שלישי – אין שום סיוע ארטילרי ואוורירי, ואנחנו כל הזמן מדשדים בהמתנה לאוויר ולתגבור.

אם לא די בכך, מתחילה להתפתח דבר מאד חמור. בפוקודה שגונן שלח למטה הכללי, שעלה לא ידעתו ואשר בה נכתב, שעלי להיות בכוננות לצליחה ולኒקוי התעללה, אוגדת שרון הייתה עתודה לי. לא זו בלבד שגונן לא מצליח לתגבר אותי בכוחות מאוגדת שרון, אלא שהוא מוציא את שרון מהחזית, נותן לו פוקודה לנوع אחרוני לכביש הרוחב ודרך לכיוון סואץ.

שרון יוצא. אומנם ביוםים אלה הוא כותב, שהוא מאד התנגד ליציאה זו, אבל אני יכול להגיד לכם שלשלושה דרגים באוגדה שלו, מג"דים ומה"ט וראש המטה שלו, שואלים: איך נפנה את השטח, כאשר ברן עוד לא הגיע? והוא משיב: תסתמו את הפה – תצאו, אתם לא יודעים מה הולך בדרום. בזעפת אגרנט הוא סיפר שדבר על קטסטרופה בדרום, אבל ועדת אגרנט חיפשה עדות לכך ולא מצאה. בצדתו מהחזית חשף שרון אף של אוגדתי. האויב כבש את "חמותל", ואלמלא כבשנו אותה בהתקפת נגד, החטיבה שהרצתי לכיוון איסמעליה הייתה מנותקת.

אני רוצה לעبور כעת לתקופה השנייה, אחרי ה-8 בחודש, בקורס טلغרפיה. בתקופה זו נמנעו מקרב והיינו בהגנה בציר חת"ס. בזמן זה היו אמרורים לבנות את הכוח – לקבל תגבורות. מחד גיסא הייתה שחיקה יומית-יוםית, ומайдך גיסא היו תיקוני טנקים. אנשים שנפצעו חזרו, וגם כוחות מחוץ לארץ הגיעו, ותווך כדי כך התעצמנו מחדש. בתקופה זו, בשני המהומות, גם אצלונו וגם אצל המצרים, עמדה דילמה: אצלונו – متى לצלוח? אצלו – האם להפסיק עם העצירה האופרטיבית ולצאת להתקפה.

הווכוח אצלנו היה מאד קריטי ומעוניין. היו כאלה שגרסו, שבשים אופן אין לצאת לפעולות הצלילה, משום שהאויב, פרט לתפר, ערוץ ללא אגפים חשופים, ומוגן עם מוקשים ועם נ"ט. לכן, מוטב לחכות שהם יתקפו אותנו. אבל לא ידענו מתי הם יתקפו. היה חשש שהעצירה האופרטיבית תימשך לנצח. ביניים השחיקה של חיל האויר הלכה ורבתה, וחיל האויר התריע על כך, דבר שהזיק את אלה שגרסו, כי הגיע הזמן לצלילה ולהתקפת הנגד על-פי תוכנית "אביורי לב". בסופה של דבר, המודיעין הודיע לנו, תוך כדי הדיוון על כך במשלה, שהמצרים מעבירים כוחות שריון, והם עומדים לפתח בהתקפת הנגד. התקפה זו עלתה להם במחיר 200 טנקים שהושמדו, דבר ששיפר מאד את סיכויי הצלילה.

אני רוצה לגעת במשבר שהתפתח סביבה מערכת הצלילה. הצלילה הייתה מאד בעייתית. למצרים היו 700 טנקים מצד זה של התעללה ולנו היו 650. בצד השני היו להם בחזיות 450 טנקים, ובדרוג נוסף עוד כמה מאות טנקים. הבעיה הייתה: אם אנחנו נצליח מהגדה המזרחית לגדה המערבית, אז המצריים יכולים לסגור علينا בגדה המזרחית, ואנחנו נהייה מנוקקים. ראוי לציין, שהפיקוד הצלlich בغمישות רבה להקים שני כוחות קוזי-אוגדיים — כוח של תא"ל שנון בגדה הצפונית, וכוח עתודה שהתחילה לבנות בדרום — כוח של גראנט שהוחלף מאוחר יותר ע"י האלוף מנדי מרון. כוחות אלה היו בנויים בעיקר על טנקים שלל ועל טנקים שרמן מאייכות פחוותה. הם היו צריים לקבל את האחריות להגנת סיני, שעלה שייתר שלוש האוגדות — של שרון עם 240 טנקים, שלי עם 190 טנקים ושל אלוף קלמן מגן עם 80 טנקים — אמורות היו להשתתף בצלילה ובמתקפה דרומה.

מערכת הצלילה התיכילה בהתקפה של שרון שהיא אמרה לכבות ראש גשר ולהציג שני גשרים. אומנם האוגדה שלו הייתה הגדולה ביותר, אבל למעשה חטיבת אחת, זו של אל"ם חיים ארז, הייתה קשורה לגרירה ולאבטחה של אמצעי הצלילה המסורבלים — דובבות במשקל 80 טון

כל אחת, וגורר גלילים במשקל 400 טון. חטיבה שנייה של אל"ם טוביה הופעלה כהטעייה מזוrich ל"מיסורי" ו"אמיר" – אלה מוצבים שהוחזקו ע"י האויב מזוrich לאזרע הצליחה; ובעצם רק החטיבה השלישית של אל"ם אמנון הייתה צריכה לנوع בתפר, להגיע לציר "לקסיקון", לפנות צפונה, לכבוש ולהבטיח ראש גשר. רק אז חטיבת הצנחנים של אל"ם דני מט הייתה צריכה לעبور לצד השני ולכבוש את החלק המערבי של ראש הגשר.

חטיבת הצנחנים עברה ותפסה ראש גשר ללא קושי, כי השטח היה ריק. אבל אוגדת שרון עברהليلת קרבות קשים. חטיבת אמנון שהתקדמה על ציר "לקסיקון" נקטעה על-ידי כוח מצרי, שפעל באיחור מה בצומת "לקסיקון-טרטורו", והסתערה עליו שוב ושוב. גם ראש הטור נכנס לקרבות שריון בשריון מטווחים קרובים. החטיבה של טוביה הייתה צריכה לבצע הטעייה מזוrich, עלתה על שדות מוקשים והסתבכה בקרבות, והחמור מכל – ציוד הגישור היה הרחק, תקוע בתוך שירות צפופות עמוסות דלק ותחמושת, פגosh תקוע בפגוש.

בשלב מסויים קיבל שרון אישור להתריר לטנקים מחתיבת ארץ לעוזב את הדוברות התקעות ואת גשר הגלילים, שסמילא נשבר בעת תנוועתו קדימה, ולنوع עם רכב ההופך לדוברות שכינויו "תמסח", להגיע לתעלת ולחזק בטנקים את חטיבת דני מט שהיתה בגדה המערבית. ארץ העביר על דוברות ה"תמסח" גודוד טנקים לגדה המערבית, וביצע פשיטה מאד מרשימה. בבוקר ניסה שרון להעביר את יתרת חטיבתו של חיים ארץ, אך בעודם נעים על ציר הכביש, נפגעו ועלו באש ארבעה טנקים מפגיעת סאגרים, שפלו מתוך תעלות ההשקייה של ה"חווה הסינית". התברר שאין לנו פרוזדור בטוח אל ראש הגשר, וכי אין לנו גשרים משום שగשר הגלילים שבור, הדוברות תקעות בשירות מאחור, ואיש אינו מחלץ אותן.

היתה זו שעת משבר. בר-לב פקד להפסיק העברת טנקים לגדה

המערבית בנימוק שלא יתכן לבנות צלילה של שתי אוגדות, שתפתחנה התקפה דרומה על שלוש דוברות "תמסח". הוא הורה לשרון לפעול להבאת הציוד והקמת הגשרים, בתנאי לצלילה האוגדות.

שרון טען, לעומתו, שהאוגדה לחמה כמיטב יכולתה ואם המשימה לא הושלמה, זה לא מושם שהאוגדה לא רצתה, אלא מושם שלא עלה בדיעה. אף על פי כן, לדעתו, צריך להמשיך בלילה של טנקים על גבי שלוש דוברות ה"תמסח". בר-לב טען, שדוברות ה"תמסח" צפות באמצעות אבובים מלאי אוויר, והם פגיעים לארטילריה, ולא ניתן לבסס עליהם מבצע דו-אוגדתי. מחלוקת זו הוכרעה לבסוף על ידי הרמטכ"ל, שפקד להפסיק את הצלילה.

במצב זהה הטיל עלי אלוף הפיקוד לחץ את הדוברות. הטלטי משימה זו על סגני, תא"ל דב תמרי, והעמדתי לרשותו פלוגות סיור, והם תוך עבודה סייזיפית שנמשכה יום תמים, חילצו את הדוברות, ריכזו וקידמו אותן בסמוך לפרוודור החסום. במקביל שלחתי כוח טכני, שתיקון את גשר הגלילים.

כתוצאה מן הפשיטה של ארוז, ממערב לתעללה, גילו המצריים את מעשה הצלילה באזור זה, והורו ליחידות שריון מהארמייה השניה בצפון ומהארמייה השלישית בדרום, לנוע בשתי הגdots לעבר ראש הגשר ולחסל אותו. דיביזיה 16 המצרית שהיתה קרובה החלה מיד לתקוף מצפון. האוגדה שלי שנשמרה רעינה לקראת צלילה ותקיפה דרומה, נכנסה ללחימה נגד שריון האויב, שתקף מצפון, ואשר הפעיל במשולב טנקים וסగרים מתוך התעלות. נלחמנו יום שלם ולקראתليل לילה ביקשנו תגבור של חיל רגלים כדי לטהר את תעלות ההשקייה ולើצב פרוזדור מוגן, שיאפשר תנועה על ציר "עכבייש", על מנת שנוכל להעביר את הדוברות ליעדן בתעללה. בלילה הגיעו חטיבת הצנחנים בפיקודו של אל"ם עוזי יאירי ז"ל, סגנו שא"ל אמנון שחק, והmag"ד שא"ל איציק מררכי. הם נלחמו לא על ה"חווה הסינית" כי

שמפרטים, אלא לטיהור התעלות ויצירת מסך מאבטח למניעת הפעלת סאגרים כנגד הכבש. בעודם בלימה קשה ומושכת, שלחתי סיור על הכבש לנשות, אם אפשר, להעביר את ציוד הגישור בטרם יAIR הים. כוחזר הסיור, העברנו את הדוברות אל אוגדת שרון והגישור התחילה.

בגלל קוצר הזמן לא אפרט. אומר רק שהגיעו אלינו ידיעות, שהארמייה השלישית שולחת חטיבת מדרום לתקוף את ראש הגשר. ואכן מדרום התקדמה חטיבה 25 המצוידת בטנקים T-62. בעודנו נלחמים נגד דיביזיה 16 הנחנו להם מארב אוגדתי, דבר שאינו כה פשוט בשריון. הצלחנו להכנס את כל החטיבה לשטח השמדה, ותוך שעה השמדנו את כל החטיבה ללא אבדות לכוחותינו. ביום ההוא, ה-17 באוקטובר, השמדנו בגדה המזרחית מдинיזיה 16 ומחלטיבה 25 כ-200 טנקים, דבר ששיפר מאד את יחסינו הכוחות בגדה המזרחית, והקל על הצלחה לגדה המערבית.

לאחר שהוחלפנו בקו המגע עם דיביזיה 16 על ידי כוחות מאוגדת שרון, ולאחר שתדלקנו והתחמשנו, צלחנו את התעללה, ופרצנו מראש הגשר אל הגדה המערבית, והתגברנו על מארבי שריון מצריים. פשטו על סוללות טילי קרקע אויר, ובכך איפשרנו לחיל האויר לפעול ולסייע לנו. אחר כך פרצנו למשורי אידה, טיפסנו לבעות גייפה ובמשך חמישה ימים חתרנו דרומה מול התקפות נגד נואשות. בעקבותינו ובאגפינו עלה אוגדת קלמן מגן צ'יל, ובשתי האוגדות כיתרנו את הארמייה השלישית.

לאחר שהארמייה השלישית הייתה מכותרת קיבלנו פקודה מיותרת לכיבוש את העיר סואץ. אבל הזמן לא מאפשר לתאר את ההתקפה שנכשלה.

לסיום, אני רוצה להזכיר את השוני בין מלחמה זו לבין המלחמות

הקדומות – "קדש" ו"מלחמת ששת הימים". במלחמות הקודומות עמדו שני צבאות זה מול זה, כל אחד מהם במלוא כוחו, ואילו כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים היוינו עם הסדר בלבד. עשינו שגיאות, ולכן לנו ה-9 בחודש מונתה מצבת הטנקים שלנו משהו כמו מחצית התקן. את כל המלחמה הזאת על שפע המבצעים, ביצענו עם מחצית הכוח, כאשר למצרים בשלבים הראשונים, כמעט שלא היו אבדות. שמעתי כאן שניים שהיעדו לפני ועדת ארנת, ואמרו, כי לא הפעלו את התורה שלמדנו. אז אני שואל: איך זה שלמרות שהוכינו קשות מוגמת המלחמה בפיקוד צפון בעבר יומיים ובഴית הדרכים בעבר שבוע? איך זה שהגענו למבואות דמשק ולקלילומטר ה-101, בכביש סואץ-קהיר, עם כוחות כל כך קטנים, בתנאים כל כך קשים, ומבליל שהפעלו את תורת הלחימה שלמדנו. איך עשינו את כל זה?

מושב רביעי: מבט מדיני אסטרטגי

**פרופ' מרטין וו-קרפלד
האוניברסיטה העברית בירושלים**

אסטרטגיות צבאיות במהלך המלחמה

מלחמת יום הכיפורים, אף שניתן כМОון להתווכח על הגדרות, הייתה, לדעתו, המלחמה הרצינית האחרונה, שאotta ניהלה או תנהל מדינת ישראל. טענתי היא, שמלחמת יום הכיפורים עשתה עברו מדינת ישראל והמזרחה התיכון את מה שלמלחמת העולם השנייה עשתה עברו העולם בכללו: היא שמה בעצם קץ למלחמות גדולות בין מדינות מפותחות.

עד 1945, המלחמה בין מדינות מפותחות, ועד 1973 המלחמה במזרח התיכון – הייתה עניין של מדינות שנלחמו זו נגד זו. לכל מדינה היה צבא צזה או אחר, שהיה בניו בצהורה זו או אחרת, ובאשר פרצה המלחמה היו הצבאות נקרים לדגל. חלק מן הטנקים היו נסועים ימינה, וחלק היו נסועים שמאליה. חלק מן היגיסות היו מתקדים, וחילם היו נסוגים. חיל האויר היה תוקף או מתגונן, ואילו הצי היה יוצא גם הוא למשימות כלו ואחרות, הגנתיות או התקפיות, קרבות אל החוף או רוחקות ממנו, מעל פני המים או מתחת להם. וכך היה הצבאות מתמודדים אלה באלה, והמלחמה הייתה נשכחת עד שצד אחד או אחר היה מוצא עצמו במצב, שצבאו אינו יכול עוד להמשיך במלחמה.

בעולם המפותח הסטיטים סוג זה של מלחמה בשנת 1945. מאז עברו כבר למעלה מחמשים שנה, ובהן לא אירע אפילו מקרה אחד, שבו נלחמה מדינה מפותחת אחת נגד מדינה מפותחת אחרת. לחילופין, לא היה אפילו מקרה אחד, שבו מדינה מפותחת כלשהי ניהלה מלחמה רצינית, שסיכנה את קיומה או את האינטרסים החיווניים שלה, כפי שמעיד, בין היתר, מספר הקורבנות, הנמוך להפליא.

במבט לאחר, נראה, כי מלחמת יום הכיפורים עשתה עבור מדינת ישראל ושכנותיה את מה שלמלחמת העולם השנייה עשתה עבור המדינות המפותחות. מאחר שמדובר בתחזית לעתיד, אין, כמובן, ודאות בעניין זה, וגם לא יכולה להיות; אבל נכון להיום נראה, שלמלחמת יום הכיפורים, אכן, הייתה האחיפה מסווגה. כיוון שכן, אני רואה טעם רב לדון בשאלת אם הטנקים בחזית זו או אחרת היו צרייכים לנوع יותר מהר, או יותר לאט, יותר מוקדם או יותר מאוחר, ימינה או שמאליה, עם או בלי הפתעה, שכן, לדעתמי, כל זה שייך בעבר שלא יחזור על עצמו.

במקום זאת הייתי רוצה לומר מילים ספורות — וליותר מכך אין הזמן שהוקצב ליאפשר זאת — על הגורם, אשר, לדעתמי, פעל ופועל בעולם; הגורם אשר שם כך לסוג הזה של המלחמה. כמובן, כאמור, לנשך הגראיני.

מאז 1945 הלכה תפוצת הנשך הגראיני וגדלה. בכל מקום בו הופיע נשך זה, ללא יוצא מן הכלל, הביאה הופעתו לכך המלחמות גדולות בין מדינות. הדברים נכוונים אפילו באותה אזורים, שבהם השנה בין עמים ומדינות היא עתיקה ועזה מאיין כמותה, כמו, למשל, בין הודו לפקיסטן. דומני שאת הסיבות להעלמות המלחמה בין מדינות, שהן בעלות נשך גראיני, אין צורך לפרט. בלשונו של סרט בשם "משחקי מלחמה", אשר הוצר בישראל בסוף שנות השמונים, הדריך היחידה לנצח בסוג זה של משחק היה לא לשחק אותו.

מה שאירע בעולם קרה, אם כי באיחור מסויים, גם אצלנו. פרטיה של התוכנית הגרעינית הישראלית ידועים היום פחות או יותר, ואני אסבירם אותם בקיצור. מקור התוכנית הוא, ככל הנראה, בימים שקדמו למערכת סיני, כאשר הסיווע בתחום זה הפך לחלק מתנאי הברית, שכרטתו מדינת ישראל וצפת נגד מצרים. הגשמהה החלה בשנים 1957-1958, כאשר הגיעו טכנאים ומהנדסים צרפתיים לדימונה על מנת לבנות את הкор ואת מה שתואר ב"סנדי טיים" כמפעל הפלוטוניום אשר עצם קיומו הoster במשך עשרות שנים עד אשר גילתה זאת ואנונו ב-1986, בהציגו תמונות מן האתר, קיבל עם וועלם.

בסוף שנות החמשים התנהל, כאמור, דיון מסויים בarendra של בן גוריון בדבר הצורך או אי- הצורך, הcadiot או אי-הcadiot, של רכישת פוטנציאל גרעיני בידי מדינת ישראל. המתנגדים, ובראשם יגאל אלון, העלו שתי טענות מרכזיות: ראשית, היה קיים חשש, שהנושא ידחף את העربים להציג אותו גם הם; ומאחר שהערבים הם, כמובן, גורם לא רציונלי היה התוצאה עלולה להיות הגדלת הסיכון לישראל במקום הקטנותו. שניית, אלון היה סוציאליסט בהשפטו, ותפיסתו אמרה שנגד פוטנציאל גרעיני אי אפשר להילחם. גרעון המורה התיכון, עלול להוביל לאובדן היתרונו האיכותי של הלוחם הישראלי, אשר אלון, כסוציאליסט, ראה בו את היתרונו הגדל ביותר שיש לישראל בכלל.

במבט לאחרו, על-פי פרסומים זרים, נראה שיישראל החלטה להשיג לעצמה נשק גרעיני עוד לפני מלחמת ששת הימים. אבל היא נאלצה להסתיר את קיומו עקב לחצים מצד ארצות-הברית, הנשיכים עד היום. אז, כמו היום, ניסו האמריקאים למנוע מכל מדינה (חוץ מעצם, כמובן) להשיג נשק גרעיני, לניסותו, ולהחזיק בו. עם זאת, מקורות שונים בחו"ל נראה, שושינגטן חשה כי נבצר ממנה, ואולי לא חפה בכך, להפעיל על ראש הממשלה, לוי אשכול, לחץ כה כבד שיאלאכו לחזור בו מן התוכנית. על כן, היא הגיעה איתו להבנה, שאמרה: "אתם לא תודיעו, ואנחנו לא נדע". הבנה זו קיימת עד היום.

אין צורך לומר, שמהיגי העולם היהודי היו מושכנים בדבר קיומה של התוכנית הגרעינית הישראלית, כמעט מן הרגע הראשון. הם ידעו שישראל מקימה כור, והם לא הישלו את עצם בקשר ליעדים אשר לשם הוקם. בין המהיגים שהתייחסו לעניין במפורש יש לנו את שם הוקם. נאצ'ר, את המלך חוסיין, את הגנרל Kassem, למשל אז בעיראק, וכן את שר החוץ הסורי דאו, איברהים מאחוס. כולם ידעו שהתוכנית קיימת, וכולם עשו ככל יכולתם לשכנע את המערב, שליחץ על ישראל לבטל אותה. בין אלה שנטעו על כך דעתם, וגם פעלו בהתאם, היו נאצ'ר, כאישיות הבכירה ביותר בעולם היהודי כולם, וכן אנוואר סאדאת, שאז היה יו"ר הפרלמנט של מצרים. נוסף על הלחצים שהפעיל נאצ'ר בברית המערב, נראה, כי הוא גם ביקש מבני בריתו הסובייטיים כל נשק גרעיניים, אבל נענה בסירוב. בנובמבר 1965 התקנסה ברבאאט ועידת פסגה של ראשי מדינות ערב ודינה בעניין. כתוצאה לכך, התקבלה החלטה, שקרה להנלה מלחמת מנע נגד ישראל — החלטה אשר בישראל אסרה היה להזכיר.

בדיעבד, נראה, שנאצ'ר, או המומחים שאיתם התייעץ, טעו בחשבון. נאצ'ר האמין, שהפצצת הישראלית תהיה מוכנה בשנת 1968. לאחרונה נטען מקורות שונים בחו"ל, כי כבר בשנת 1967 יוחס לישראל נשק כזה. נראה, איפוא, שמלחמת ששת הימים הייתה, או נועדה להיות, אותה מלחמת מנע, שעלייה הוחלט בוועידת רבאאט. יתכן שמטרתו האמיתית של נאצ'ר בהכנסת גייסות לסיני וגיוס העולם היהודי, הייתה להפעיל לחץ על ישראל כדי שתפרק את הכוח או שתעמיד אותו תחת פיקוח בינלאומי. הדבר גם עשוי להסביר מדוע הוא סגר את מצרי טיראן, כפי שהנשיא קנדי עשה בעניין קובה חמיש שנים קודם לכן.

בעקבות מלחמת ששת הימים ניצבו העربים לפני בעיה: כיצד לכבות חורה את השטחים השיקניים להם, כאשר מולם עומד אויב שהוא, לדעתם, בעל נשק גרעיני. על מנת לפתור את הבעיה, הם נקבעו בקו חדש: כפי שבדיקת העתונות הערבית בכלל, והמצרית בפרט, מעידה,

נהגו הערבים עד מלחמת ששת הימים להציג את התקדמותה של ישראל בתחום הגרעיני ולהכריז השם והערב, כי ישראל עומדת על סף השגת פצחה. לאחר התבוסה במלחמה זו, נשמעו לפתע זמירות אחרות; העתונות הערבית החלה לטען, כי מידת ההתקדמות שהשיגה ישראל בתוכניתה אינה ידועה. בצייטה שמצאתי אמר נאץ עצמו, ש"כל הדיירומים על כך, יכולים לישראל כבר יש נשק גרעיני אינטנסיביים: מדובר בלוחמה פסיכולוגית המופעלת מירושלים, אשר מטרתה למנוע מן הערבים להחזיר לעצם את אדמותם".

בשלב זה החלה העמדת הפנים של ישראל — אותה נוסחה מפורסמת שאמרה, כי ישראל לא תהיה הראשונה שתכניות נשק גרעיני למזרחה התיכון — לפעול נגדה. נוסחה זו, שמקורה בלחץ אמריקאי, היא שאיפשרה לערבים לפתח במלחמה يوم הכנופים. כמובן, כموון, שהם עשו זאת בזיהירות רבה, שכן חלון הזדמנויות היה צר מאד והסיכון רב. בצפון תכננו הסורים להסתפק בכיבוש הרמה, ולא צפו להתקדם מעבר לכך. בדרום הסתפקו המצרים בקילומטרים ספורים של דבר. ואולם הגורם שאיפשר את פרוץ המלחמה היה ההתחשנות הישראלית לעצם קיומה של הפצחה.

לאחר מלחמת יום הכנופים השתנה המצב. אירועים שונים — ביןיהם סיוף הכנות הגרעיניות שהוכרזה בישראל ב-8 באוקטובר 1973, אשר התפרנס בחו"ל בשנת 1976 — הביאו לכך, ששום מהיג ערבי כבר לא פקפק בקיומה של פצחה גרעינית בידי ישראל. ידיעה זו הייתה אחת הסיבות להחלטתו של סאדאת לפנות בדרך השלום. המצרים, כמוון, לא יכולו להזות שזאת הסיבה. הוודאה כזו הייתה מחייבת אותם לבנות פצחה בעצם, ואת זאת הם לא חפכו לעשות מסיבות כאלו או אחרות. במקומות זאת, הם בחרו להתעלם מן הנושא כמויטב יכולתם. הדבר לא היה תמיד קל ופשוט. למשל, בעקבות פרישת ואנונו התעוورو בפרלמנט המצרי שאלות בייחס ליכולתה הגרעינית של ישראל, והצורך שמצרים תעשה דבר-מה בעניין. בתשובתו אמר שר המלחמה של

מצרים דاز, גמאси, שם בירושלים אומרים שאין להם נשק גרעיני – הוא מאמין להם. מן הסתם היה גמאси האיש האחרון בעולם שהאמין לישראל בעניין זה.

הstorios הלכו בדרך אחרת. קראתי את כל נאומיו של אסד בין השנים 1974 ו-1988. עיון בנאומים אלה מראה בעליל כיצד, מתוקפה לתקופה, מנאום לנאום, ניסה נשיא סוריה להתמודד עם הביעיה. פעמים אמר ששיק גרעיני – "כלי נשק מודרניים", קלשונו – לא יצליחו נגד מלחמת גירה, וכי מלחמת גירה היא על בן הקו שבו יש לנוקוט נגד ישראל. פעמים אמר, שהנשק הגרעיני, הנמצא, אולי, בידי ישראל הוא חסר-משמעות, שכן תנאי הזירה הם ככל שישראל לא תוכל להפעיל אותו מחשש לקרינה, נשות, וכדומה. בהזדמנויות אחרות דיבר על יצירת מאزن אסטרטגי בין ישראל לבין סוריה. נראה גם, כי בשלב כלשהו החליט אסד לבקש נשק גרעיני מן הסובייטים, ונכח.

כללו של דבר, מעקב שהשתרע על פני חמישה שנים מראה כיצד ניסה אסד להנגבר על המכשול הגדול והנורא שנקרא נשק גרעיני, הנמצא, להנחתו, כנראה, בידי האויב הציוני. באחד מנאומיו אף אמר: "המועד להתקפה, למלחמה חדשה בין סוריה לישראל והחזרת זכיותינו כבר נקבע". נאום זה נישא לפני מעלה מעשר שנים, ומאו לא אירע דבר. נראה, אם כן, שאסד לא הצליח לשכנע לא את עצמו ולא את שומעו בכך, שאומנם יש בידו אופציה צבאית ריאלית, היכולת לנטרל את הנשק הגרעיני, הנמצא, להנחתו, בידי ישראל.

וכך קרה, שאותה מדינה אשר בעשרים וחמש השנים הראשונות לקיומה ניהלה חמוץ מלחמות – תלוי, כמובן, אין סופרים – גדלות ועקבות מדם כנגד שכנותיה הערביות, חדלה לנשל מלחמות ככל במשחק עשרים וחמש השנים שעברו מז. היוצא מן הכלל היחיד היה

אותו מבצע אומלל שנקרא מלחמת שלום הגליל (של"ג) אשר במקומו נועד להיות מבצע בלבד.

נכון היום, נראה לי, שגם אצלנו הסטיים עידן המלחמות הגדולות בין מדינות. עשרים וחמש שנים מאז תום המלחמה הגדולה האחרון, גם צה"ל, ככל הנראה, מתחילה להבין את המתרחש, והוא מתאים את עצמו למציאות החדש. לשון אחר, צה"ל ומאחריו מדינת ישראל, נuisים היום בכיוון, שבו החל שאור העולם לנوع כבר בשנת 1945. בכל אזורי העולם הביאה האפשרות לימוש אופציות גרעיניות להעלמותן של המלחמות הגדולות בין מדינות. התוצאה בכל המקרים הייתה הקטנה הדרגתית של הצבאות, מעבר לשירות חובה לצבאות קבועים, וירידה של ממש במשקלם של הצבאות בחברה. אצלו ניתן לזהות את תחילתם של אוטם תהליכי בסוף שנות השבעים, או בראשית שנות השמונים, או אולי רק באמצע שנות השמונים. תהיה נקודת ההתחלה המדויקת אשר תהיה, אין ספק לגבי הכיוון, שבו נעים

שאלתי פעם כומר, שהיה דרשן, מה הוא עושה בראותו, כי צאן מרעיתו מתחילה לאבד עניין (לא שזה יכול לקרות לקהל שהתקבץ כאן, כמובן). תשובה זו הייתה: "אני אומר 'לבסוף'..."

ובכן, לבסוף – ראשית, מאז הסתיימה מלחמת יום הכיפורים כבר חלפו עשרים וחמש שנים. כיון שכך, ולאחר שאיני מאמין שתהיה לנו שוב מלחמה מן הסוג הזה, איני רואה טעם רב לשוב ולדון בעניין תנעויותיהם של הגייסות, האסטרטגיה, הtekтика וכו'. שאלות אלועשויות, אולי, לעניין ההיסטוריונים צבאים כמוני, וכן מגדיים או מהচטיים בחיל השריון. אבל ספק אם יש בהם עניין לאיבור הרחב.

שנית, לאחר ששאלת הנשים עלתה – שלא ביוזמתי – עוד לפני שנכנסתי לאולם, אומר כמה מילים גם בעניין זה. לדעתתי, אכן קיים

קשר הדוק בין העובדה שהמלחמה הרצינית האחורה של ישראל כבר נמצאת רבע מאה מאחורינו לבין חידתן הגוברת של נשים לתחומים שונים בצבא. ככל שצה"ל (כמו צבאות אחרים בעולם המפותח) מפסיק להילחם והופך לצבא של ימי שלום, הולך תפkid הנשים בו ועולה; ככל שתפקידן הנשים מתרבים, כן יורדים מוכנותו ורצונו של צה"ל לנוהל מלחמה רבתי בנוסח מלחמת יום הכיפורים. הגם שאי אפשר לקבוע מה הסובב ומה המסובב, דומני, שני התהיליכים אומנים קשורים ביניהם אחדדי.

ייחודה של המלחמה בפרשפטיבית הערבית

מאז הקמת מדינת ישראל וביסוסה, בעקבות מלחמת העצמאות, אפשר לדבר על שתי מלחמות, שהיו בבחינת פרשת מים, בתולדות היחסים בין העולם العربي לבין המדינה היהודית. מלחמת ששת הימים חוללה תהליכי שינוי באופן ניכר, ובתחומים מסוימים אף באורח דрамטי, את המיציאות האסטרטגית באזור בכלל ואת הפרמטרים של הסכסוך הישראלי-ערבי בפרט. מלחמת יום הכיפורים חשובה לא פחות, כיוון שהנסיבות, אשר עיצבו מلتchapילה את אופייה של המלחמה, כבר היו תוצר של המפנה האסטרטגי והפסיכו-פוליטי שהתרחש מאמצע 1967, וכיוון שתוצאותיה עיצבו, במידה רבה מכך, את מאzon הכוחות בתחום זהה, במתכונת הקיימת עד עצם היום הזה.

כדי להעיר את ייחודה של מלחמת יום הכיפורים ואת השלכותיה מרחיקות הלכת, ראוי להתמקד במצרים ובאנואר סאדאת. המדינה הערבית הגדולה, הייציבה והחשובה ביותר, הכתيبة לעולם היהודי כולה את גבולות האפשרי במאבק עם ישראל (ובתחומים אחרים); "כללי המשחק" שנוצרו בעקבות מלחמת יום הכיפורים, עיצבו, יותר מאשר כל גורם בודד אחר, את מאzon הכוחות הישראלי-ערבי. הכריעותיה של מצרים באותו צומת אסטרטגי ופוליטי, עיצבו במידה מכרעת על ידי אנואר סאדאת. אותן הכריעות, שעדיין תקפות במצרים עצמה, אומצו למעשה על ידי הזרם המרכזי בעולם היהודי והן מכתיבות את מהלכו, עד עצם היום הזה, למרות התמורות העמוקות שעבר האזור בעשרים השנים האחרונות, ולמרות הסתקותם של סאדאת עצמו לפני קרוב לשני עשורים.

כאשר בוחנים את המלחמה זו מן הפרטקטיביה של הגורם הערבי שיזם אותה ובעיקר מן הפרטקטיביה של מצרים וסאדאת, שהנהלה לעולם العربي, מותבלת ייחודה של המלחמה בשני הקשיים חשובים. ההקשר הראשון, הוא הנسبות שחוללו את המלחמה ועיצבו את דמותה מלבתachelה. ההקשר השני, הוא המסקנות שנתקשו בדיעבד, גם מן ההצלחות הערביות וגם מוגבלותיהם המבניות של הצלחות הללו. שני ההקשרים – מלכתחילה ובדייעבד – אפשר לדבר על הייחוד ה"קטן" – הישיר והמוגבל יותר מבחינת משקלו וחשיבותו, ועל הייחוד ה"גדול" – מרחק הלכת מבחינת משמעוינו וחשיבותו. באלה ראוי למקד את הדיון. ראשית, בייחוד של המלחמה בתחום הצליפות מלכתחילה, שעיצבו את דמותה של המלחמה ואת יעדיה ואחר כך בייחוד בתחום המסקנות בדיעבד, שהוליכו אל האסטרטגיה המדינית שאומצה בעקבותיה.

א. ציפיות מלכתחילה

מלחמת יום ה-1948 הייתה המלחמה הכלכלת היחידה שהערבים יזמו, בבחינת סוף מעשה במחשבה תחיליה, תוך אימוץ תוכנית אופרטיבית עם יעדים מדיניים ואסטרטגיים מוגדרים ושיטת פעולה מחושבת מראש, שנועדה להשיגם. לא כך היו הדברים בשתי המדינות הערביות החשובות ביותר שהשתתפו במלחמת 1948. ירדן נכנסה אליה מלכתחילה, במסגרת שותפות אסטרטגית רחבה עם ישראל, ואילו מצרים נגרה אליה ברגע האחרון, במסגרת המאבק עם הציר האשימי על הבכורה בעולם العربي. בשנות החמשים לא הcin נאצ' תוכנית אופרטיבית למלחמה עם ישראל. תקוטתו "לשחרור פלסטין" נועד להתmesh בשלב מאוחר ובלתי מוגדר, כתוצר לוואי של התמורה היסודית שהצליחה להכניס במחצית השנייה של העשור, במעמדם של העربים בזירה העולמית ובמעמדם של הגורמים הרדיקליים בהנהגתו במאראח התיכון עצמוו.

גם בשנות השישים לא הייתה לנוצר (קל וחומר למשהו זולתו) תוכנית אופרטיבית, מוגדרת בזמן ובשיטה, כדי להביא את ה"שחרור" המיוחל. נוצר הודה, במהלך המחצית הראשונה של העשור, שאין לו תוכנית כזו והוא נדחק בהמשך על ידי סוריה, לדנסיסיבת מעקה, בנסיונטיו להסביר מדוע אינו יכול אפילו להגדיר متى יהיה מסוגל להשלים את הכנוטיו, כדי ש"שחרור" כזה ייחף לאופציה ריאלית. מלחמת ששת הימים פרצה, לבסוף, לא משום שנוצר הגיע למסקנה, כי השלים את הכנוטיו והציג תוכנית בת מימוש להשגת היעד הזה, אלא לאחר שאיבד את הבקרה על תהליך, שהידרדר לקראת עימות, שבו לא רצה באותו מועד. הדעת נותרת, כי נוצר כבר ידע, באותו מועד, כי חיסולו של ישראל, מניה ובייה, אינו כל יעד בר-השגה, בתנאים שאפיינו את אמצע שנות השישים, אלא שהוא נכשל בשכנווע הזרם המרכזיז בעולם הערבי להפניהם את העובדה הזו ברבדים עמוקים של הכרתו. כאשר נראה היה, באביב 1967, שנוצרה, לכארה, הزادנותם של ערבים למש את היעד הזה, ניסה נוצר להיבנות מן האווירה הזו לחיזוק עמדת המיקוח שלו, מבליל להגיע ל מבחן כוח עליון; סופו שנ Sachif במערבות שיצר הוא עצמו ונמצא קצר סופה בינוי, לאחר שורע רוח במאי. תוכנית אופרטיבית להכרעת ישראל ודאי שלא הייתה כאן.

היהוז הקטן

אחרי התבוסה של 1967, נאלץ נוצר לאמץ את עיקר מרכיביו של מה שנייתן לכנות בשם "היהוז הקטן", שבא לידי ביטוי אחר כך במלחמות יום הכיפורים: ההכרה שלפחות בשלב הנוכחי של המאבק עם ישראל, צרייך להתמקד ב"חיסול תוכאות התוקפנות" של 1967, תוך דחיתת "חיסול תוכאות התוקפנות" של 1948 לשלב מאוחר ובלתי מוגדר בזמן של המאבק הזה. משמעות הסיסמה של "חיסול תוכאות התוקפנות של 1967" היה נסיוון להסביר, במידת האפשר, את המצב לקדמותו —

כפי שהייתה לפני מלחמת ששת הימים, תזק חילוץ השטחים מידי ישראל, אלא להיענות לتبיעתה, להשlijש בעבר הנסיגה זו תמורה מדינית של ממש, בדמות הסכם שלום בין ישראל לבין המדינה הערבית, שתזכה בהשבת השטחים שנכבשו ממנה במלחמה. נאצ'ר הקדיש את שarity חייו (1967-1970) לניסיון לכפות הסדר כזה על ישראל, מתוך הכרה והבנה, כי המאבק הממושך והקשה זהה, עשו את החתירה לשחרור פלסטין" בלתי אופרטיבית לעתיד המיידי, ואולי גם לעתיד הנראה לעין.

היחוז הגדול

רק אחרי הסתלקותו של נאצ'ר, פנה סאדאת אל האסטרטגייה המדינית שאוותה ניתן להגדר כ"יחוז הגדול" של מלחמת יום היפורים. מדובר בהפנת ההכרה בדבר עליונותה האסטרטגיית של ישראל, על פני כל צירוף ערכי שנייתן לגייס כדי להיאבק בה. נאצ'ר לא היה מסוגל לאמץ מדיניות הנגורות מתוך ההכרה זו, אף שידע, בפועל, שאין הוא מסוגל לגייס כוח מספיק כדי לשנות מיסודם את יחסיו הכוחות שנוצרו באזרע בעקבות מלחמת ששת הימים. השלמה עם ההנחה בדבר העליונות האסטרטגית של ישראל ועם יכולתה של ארצ'ות-הברית להכטיב למצריים מגבלות קשות ואף משפילות על יעדיה המדיניים, היו מהוות הודהה של מחולל התנועה המשיחית שנקשרה בשמו, כי מפעלו חיו המדייני הגיע למבני סטום. נאצ'ר לא היה מסוגל להשלים עם הודהה כזו; על רקע סיורובו להפנים את המזיאות החדשה, נגרר בשנותיו האחרונות מכשולן אחד למשנהו והוכרע, בסופו של חשבון, על ידי שברון לב, לא פחות מאשר על ידי בריאותו הפיסית.

גם לסאדאת הייתה ההכרה בכשלון מפעלו חיו של נאצ'ר מאכזבת וכואבת. סאדאת היה שותף להצלחות ולתקות, שנבנו במחצית

השניה של שנות החמשים, אך היה מסוגל גם להינתק מן המדיניות של נאצ'ר, משעה ששוכנע שהיא מוליכה למביון סתום. לאסטרטגייה המדינית שאימץ בראשית שנות השבעים, תחילת בהיסוס ואחר-כך בהדרגה בתנופה הולכת וגדלה, היו שתי הנחות יסוד שקשה להגיזם בחשיבותן. ההנחה הראשונה נגעה לumedzon של ארצות-הברית ושל ברית-המועצות; ממנה נגזרת, במידה רבה, ההנחה השנייה, הנוגעת לישראל.

בשאלת מעצמות-העל, הבין סאדאט, לפני רבים אחרים, שברית-המועצות אינה עצמת-על במובן המלא של המילה, המציב אותה באותה מדרגה שבה עומדת ארצות-הברית. הוא הבין, כי למרות כוחה הצבאי האדיר, משאביה המדיניים (והכלכליים) של ברית-המועצות מוגבלים מאד. לאחר תקופת מצוקה של כמעט עשור שנים, הייתה מצרים זקופה נואשת לסיוע, שرك ארצות-הברית הייתה מסוגלת להעניק, כדי לחלצה מצוקותיה, גם בעימות עם ישראל וגם בהתרומות עם קשייה הכלכליים. הוא גם הבין, כי הסובייטים מתאימים, מאין כמונם, לסייע מהירות ומסיבי במלחמה ולאיים אסטרטגיים בשלבי הסיום שלה (וכך אומנם עשה בהם שימוש במהלך מלחמת יום הכיפורים), אך כאשר הגיעו העת למימוש הישגים מדיניים ושיקום כלכלי, אין תחליף לארצות-הברית.

נאצ'ר בנה את מפעל חייו המדיני על תחרות בין מעצמות-העל, באופן שכפה על ארצות-הברית לתמוך בו ולחלו צו מתוכאות הרפטקאותיו המדיניות (למשל ב- 7/1956 ובאופן בולט פחות גם ב- 1962 בתימן). נאצ'ר זכה באותו שלב לסייע הזה, למרות שירותו באופן מובהק ומסיבי את מטרותיה של ברית-המועצות, הרבה מעבר לתחומי המזורה והתיקון. הנוסחה הזו פعلاה היטב בימי הנשיאות איזנהוואר וקנדி, אך נחסמה בידי הנשיא ג'ונסון. אחרי 1967 איבדה מצרים גם את שארית הנכסים, שאיפשרו לה לפעול על פי המתכונות הזו.

בעוד שנאצ'ר לא היה מסוגל להינתק מן האסטרטגייה הזו ולהזות

שארצות-הברית מוטטה, בסופו של חשבון, את יומרתו החשובה ביותר, הבין סאדת, כי מצרים המותשת וברית-המוועצות המוגבלת ביכולתה, אינן יכולות עוד לכפות על ארצות-הברית לפעול בניגוד מובהק כל כך לצרכיה החיווניים ביותר. הוא פשוט השליט, בדיעד, עם מה שהיה בלתי נמנע מלכתחילה ועיצב את המלחמה, מראשיתה, אתגר למעמדה של ארצות-הברית באזרע, רק כדי שיוכל לעבור, במהלך המלחמה עצמה, מן הצד הסובייטי לצד האמריקאי של המתรส.

הנחה השנייה נגעה, כאמור, בישראל והתמקדה בהשלמה עם העובדה שמצרים אינה מסוגלת כלל להיכנס לעימות בר-סיקוי עם העליונות האסטרטגית של ישראל (קל וחומר "לשחרר את פלסטין"). סאדת הבין, כי מן ההכרה הזו נוצר, שניתן, לכל היותר, למצוא סדק במקום ובזמן בעליונות הזו, כדי ליעzu את ישראל ואת ארצות-הברית, ולכפות על שתיהן להעניק למצרים עמדת מיקוח טוביה הרבה יותר מזו שייחסו לה ערבי המלחמה. משעה שזנה את היומה למוטט את העליונות האסטרטגית של ישראל, יכול היה סאדת לעצב את הכוחות המזוינים של מצרים ואת תוכנית הפעולה שלהם במלחמה עם ישראל, באופן שמאזן הועלות והתועלות של מלחמה כולה, השתנה באופן בולט לטובת מצרים.

אם המטרה מצטמצמת ליעד מדיני בר-השגה, הופך גם מחיר גבוה, באבדות ובנזקים, לכדי מבחינת השיקול הלאומי הכלול. בתנאים כאלה הפגנת חדלון הכוח של מצרים, בהשגת יעדים צבאיים מרחיקי לכת, אינו עוד בגדר תבוסה, ונitin לבנות את מיתאר המלחמה באופן הנמנע, מלכתחילה, מלחתו להכרעה צבאית, ולהתמקד, ביצירת המיציאות המדינית הדורשה. לצורך זה מתאים גם צבא מוגבל ביכולתו, של מדינת "עולם שלישי", המגיע בסוף המלחמה לשבר, שהוא אפשר לישראל להכותו שוק על ירך. די למצרים בצבא כזה, כיוזן שארצות-הברית תמנע הכרעה כזו מישראל, וגם ישראל עצמה

עשוויה להעדיין שלא לחתוור לכך בכל מחיר. ארצות-הברית וישראל עשויות ליהוג כך, כיון שארכות-הברית תיבנה בתחום הגלובלי, דזוקא במצב שבו תמנעו מישראל להשפיל את מצרים ולמוטט את צבאה, וכיון שישראל עשויה להשליטים, ללא חמדה, עם מצב בלתי מוכרע, אם יתברר לה, כי המגמה המדינית החדשה שאימצה מצרים, משרתת, לטוחה ביןוני וארוך, את יעדיה המדיניים, יותר מאשר הבסת מצרים.

על רקע זה, נמנעה מצרים במלחמה يوم הכנופורים, מלכתחילה, מהתוור לאופנסיבה אסטרטגיית عمוק לתוך סיני, בוואך הנגב, אלא הסתפקה בגלגול שטיח דפנסיבי מזרחה אל שטח סיני, רק עד גבולות טווח הכספי של טילי הנ.מ. (כ-15 ק"מ). ההפתעה בעיתוי ושיטות הלחימה, אכן, איתרו את הסדק, בזמן ובמקום, בעליונותו האסטרטגית הכוללת של ישראל; באמצעות הצלחה מצרים לחדר מעוד לסתק הזה, לועזע את החבורה הישראלית, את השאננות האמריקאית ואת המערכת הכלכלית בעולם התעשייתי שלו. כאשר התואשנה ישראל והבטיחה לעצמה אופציה של הבסת הכוחות המזוינים של מצרים, אכן התגיים ארצות-הברית (בעזרת איומים סובייטיים) לבلوم את המהלך הישראלי הזה באיבו.

בנסיבות אלה, מימש סאדאת את התפנית המדינית שתכנן עוד לפני פרוץ המלחמה; הוא מימש אותה בדיק שעצומה של התפנית, הצבאיות לטובת ישראל, שנתקבלה מן העדיפות האסטרטגית, שסאדאת ייחס לישראל ממילא. כאשר הסתבר, כי צלחת התעללה מערבה מבטאת את התפנית הזה, פנה סאדאת לארצות-הברית באופן שהבהיר, כי מדובר בראשיתו של שינוי מרחק לכת באוריינטציה הגלובלית של מצרים. כשבוע מאוחר יותר הצלח לגייס את שתי מעצמות-העל לאיומים וללחצים על ישראל, בדיק בתפר שבין נתישת ברית-המעצות וההתחברות לארצות-הברית. הסובייטים עדין קיינו, לשוא, כי נכוונותם לאיום במורבות צבאית ישירה, למען חצצת מצרים מתבוסה כואבת ומשפילה, תשכנע את סאדאת שלא למס

את התמורה הדרמטית באוריינטציה המעצמתית; האמריקאים כבר הניחו, בצדק, כי ניצול מעמדם המוחלט בישראל לאותה תכלית עצמה, תמסד את התמורה זו, לנכס צאן ברזל של מדיניותם באזורה.

כל האסטרטגיה המדינית זו, שהצלחה מאד במהלך המלחמה ובעקבותיה, הייתה מבוססת, כאמור, על ההכרה מלכתחילה בעליונותה האסטרטגית של ישראל. בלעדיה לא ניתן היה לבנות את הצבא ואת המלחמה, באופן שעימות כולל עם ישראל ייתן פירות מדיניים; למטרות שלונוטיה המודיעניים והצבאיים הבלטי צפויים (בישראל, בארץות-הברית ואף במצרים) של ישראל, בשלב הראשון של המלחמה, באה העדיפות האסטרטגית זו לידי ביטוי פחות משמעותיים לאחר שהחלה.

ניסיונו מצרי לעימות כולל ובלתי מוגבל עם ישראל, היה מביא לתבוסה כבאית ולאובדן שארית כושר המיקוח המדיני של מצרים. הכרה בעדיפות זו, הימנעות מההתמודדות חסרת סיכוי עם השלוותה, ואמוץ אסטרטגיה מדינית הולכת עדיפות זו בחשבון, היא שעשתה את מלחמת יום הcapeiros להצלחה מצרית, ובディעד אף להצלחה אמריקאית (שסיעה גם למימוש היעדים המדיניים ארוכי הטווח של ישראל). סיובו של נאצ'ר להשלים עם העדיפות זו, להזדמנות בה בפועל ולאמץ את המדיניות הנגזרת ממנה, הייתה מרכיב מכירע בכשלונו. נכוונו של סאדאת לעשות כן, נתנה למלחמה יום הcapeiros את יהודה העיקרי והבטיחה לו את ההצלחה היחסית, שהיתה אפשרית, ביחסי הכוחות הכלולים ששררו באותה תקופה.

ב. מסקנות בדיעבד

בעקבות המלחמה, התגבשו בהדרגה מסקנותיו המדיניות של סאדאת מכלול התנאים של העימות עם ישראל והרבה מעבר לו — מכשור המיקוח של הערבים במאבק למימוש יעדיםם המדיניים. ערבי

המלחמה התמזה הייחוד של תפיסת סאדת בנסיבות אמיצה, לתת ביטוי אופרטיבי ונחרץ למציאות, שכמעט הכל הכוו בפועל במאפייניה. אחרי המלחמה, התבקשה הערכה בהקשר רחוב הרבה יותר. גם כאן אפשר לדבר על "ייחוד קטן", משמעותי אך מוגבל בהשלכותיו, עשוי להיות לאFINE גם מנגנים פחות נועזים ומרחיקי ראות מסדרת, ועל "ייחוד גדול", שבשבילו נדרשה מדיניות מסווג מיוחד.

היהוד הקטן

היהוד הקטן, הוא ההכרה הערבית בנסיבות "קל וחומר" של המלחמה. ישראל נקלעה, במהלך המלחמה ובעקבותיה, למשבר הדרמטי ורב הפנים ביותר בתולדותיה. בתחום הצבאי, נסלה ישראל, לא רק משום שהופתעה מעצם פרוץ המלחמה, במועד ובמאפיינים שהופיעו בפועל, אלא גם משום שנדרה ואוכזבה קשות מכושרה הצבאי בשלב הראשון של המלחמה ומן המיצאות הצבאיות שנותרה בסיוםה. בתחום החברתי-פוליטי, חוללה המלחמה משבר אמון عمוק וחסר תקדים ביחסו של הציבור כלפי הנגתו, כלפי האליטה שלו וככלפי המשמד שלו בכלל, בחומרה שבבלה באובדן דרכן. בתחום הכלכלי, נוצר משבר عمוק שבלם את התפתחותו של המשק הישראלי, שיעבד אותו, בדומה חסרת תקדים, להוצאות הבטחון, וייצר תלות חסרת תקדים בארצות-הברית. בתחום המדיני, סבלה ישראל מבידוד עמוק, שהתמקד בציינו בולט של היחסים עם מדינות אירופה ובהתקומות מעמדה של ישראל במוסדות הבינלאומיים. בתחום הפסיכו-פוליטי, נאלצה ישראל להשלים עם תדמית רוחחת, שראתה את העربים ומפיקות הנפט בכלל, ככוח העולה, הזכיר תאוצה כלכלית ופוליטית, לא רק במזרח התיכון, אלא גם בזירה העולמית.

מבחינת עמדת המיקוח הערבית בסכוך עם ישראל, היו אלה תנאים כמעט אידיאליים – ישראל נחלשת, כואבת, מבוזצת, קרואה מבפנים

ונבוכה, מול עולם ערבי הנטפס, אפילו בארצות-הברית, ככוח עולה, העתיד להתחזק עוד ועוד. מה שחייב את סאדאת, ובעקבותיו גם גורמים אחרים בעולם العربي, לשקל מחדש את הערכותיהם, היה האפקט המוגבל של המציאות הזו, על עמדת המיקוח של ישראל מול העربים ומול ארצות-הברית.

כאמור, הניח סאדאת, הרבה לפני המלחמה (ו אף לפני שהגיע לשלטונו), כי לישראל עדיפות אסטרטגיית, שאינה ניתנת לשבירה על ידי צروف כוחות ריאלי בעולם العربي. על רקע זה, הגיע למסקנה, כי מבחינת הערבים, יש למצב הצבאי תפקיד מוגבל, המתמקד בהקניית תנופה להסתדרים מדיניים, בתנאים משופרים מאוד מבחינתם. סאדאת ידע, כי הישגיהם הצפויים במערכת המדינית אינם כוללים, כמובן, את חיסול ישראל ואף לא את החלשתה, עד לנקודה שבה החיסול הזה יעשה אפשרי בעתיד הנראה לעין; עם זאת, הניח סאדאת לפני המלחמה, כי שינוי האוריינטציה כלפי ארצות-הברית, הפגנת הסכנה של עימות גלובלי בין מעצמות-העל והזעוז הכלכלי הצפוי במדינות המתוועשות, כתוצאה ממשבר האנרגיה, יאפשרו לעربים עמדת מיקוח חדשה, שתדחק את ישראל לעמדת מיקוח קשה מנשוא. כאשר הביאה המלחמה בכנפייה תוכאות טובות אף ממה שהניחה מצרים מלבתילה, גברה התקווה שניתן יהיה, בתהליך מתמשך ובכלים מדיניים, "לקוץ את ישראל לממדיה הטבעיים".

שנתיים ספורות לאחר המלחמה, התברר כי הזעוז שספגה ישראל בכלל התהומות שנוצרו, פגע בעמדת המיקוח שלה הרבה פחות מאשר היה צפוי. היא אומנם נאלצה לסתור מתעלת סואץ, אך רוב מכ雷ע של הנכסים הטריטוריאליים האסטרטגיים שרכשה במהלך ששת הימים נותרו בידייה ואף הנסיגת המוגבלת בסיני הייתה כרוכה בהישג מדיני כלשהו ("הסדר הביניים", ספטמבר 1975). ארצות-הברית אומנם גויסה לשרת כמה מייעדי האסטרטגיים של מצרים, אך רוב הייעדים האלה התיישבו עם צרכיה של ישראל ובכמה תחומים חשובים

אף שירתו את הצרכים האלה טוב מכל אמצעי אחר. מצומצם השפעתה של ברית-המועצות באזורי היטיב עם ישראל, והتلות המצרית בארצות-הברית בתחום הכלכלי ובהדרגה גם בתחום הצבאי, הרחיקו את סכנת המלחמה.

לצד התלות המכובידה והחזקת ארצות-הברית, שיפר הסיווע האמריקאי מאד את מצבאה של ישראל בתחום הצבאי ומנע את קרייסט הכלכלה הישראלית בשעתה הקשה ביותר. גם בתחום הפלסטיני, שבו הייתה ישראל נתונה למתקפה קשה — באו"ם, באירופה, ובימיו הראשונים של ג'ימי קרטר אףלו מצד הממשלה האמריקאי, החלטה ישראל ליצב את החזיות ולשמור על עיקר עדמותיה. ההתחומות עם המשבר הפנימי הייתה קשה ומתחשכת, אך לצד הטרואמה חזקה מיד בעקבות המלחמה, עברה החבורה הישראלית גם תהליך התבגרות מואץ, שהזיק את אושיותה.

המציאות זו שכנהה את סאדת, בשיטת "קל וחומר", לצורך לשנות מיסודה את האסטרטגיה המדינית בסכסוך עם ישראל. אם גם בתנאים של הצלחה ערבית מסחררת בהשגת היעדים המדיניים של מלחמת יום הכיפורים, הרבה מעבר למה שניתן היה לקוות ערב המלחמה, וטרואמה קשה לישראל ממה שניתן היה לצפות — מסוגלת ישראל לשמור את עיקר עמדת המיקוח שלה, חייבות מצרים לשנות כיון, אם היא חפכה להינתק מן הסכסוך עם ישראל ולמצות את הסיכוי שהציגו לה קשריה החדשניים עם ארצות-הברית. אם זה המקסימום שניתן להשיג בעימות צבאי, כאשר כל התנאים, לרבות קוניקטוריה מדינית וככללית חריגה בזירה הגלובלית ומזל רב, פועלים לטובת העربים — קל וחומר שנסיון מוצלח פחות באותו כיון, יכול רק להרע את משווה עלות-תועלת מבחןכם. השיקול הזה מתחזק, אם לוקחים בחשבון שאין בידי העربים המשאבים הדרושים, כדי להביא על ישראל שוב טראומה כזו (קל וחומר — קשה ממנה).

מלחמת יום הכנפרים הפכה ליהودית מבחינה זו, דזוקא ממשו שהיתה הצלחה לעربים. כל שאר המלחמות הכוללות נסתיימו בתבוסה ערבית והשאלה – מה היה קורה לו הושגה בהן הצלחה, הייתה תאורטית. כאן המחלוקת דזוקא ההצלחה הבולטת והבלתי כפiosa את מגבלותיה של הצלחה זו.

במונח זהה, מסבירה המציאות שהפתחה בשנים הראשונות, בעקבות מלחמת יום הכנפרים, את פרשת המים העיקרית ביחס ישראל – ערבי מראשיהם – את יוזמת סאדאת ב-1977. התנאי הכרחי לאוטו מפנה דרמטי הוא, אכן, אותו "ייחוד קטן" שהזוכר – ההכרה, כי אם אפיקו מלחמה מוצלחת זו אינה מסוגלת לשנות מיסודה את המצב המדיני, הקשה והמסוכן למצרים ולערבים, יש צורך במפנה דרמטי הרבה יותר. אלא שה"ייחוד הקטן" אינו אלא תנאי הכרחי. כדי להשיג את התנאי המסתפיק, ראוי להתמקד במרכיב אחר, הרואוי לתואר "האחד הגדול" של המסקנות בדיון בעקבות מלחמת יום הכנפרים.

האחד הגדול

המרכיב הזה מקיים מערכת שיקולים רחבה יותר מן הסכsoon היישראלי ערב. ישראל משקפת בו תפקיד חשוב של משל ודוגמא, אך אופקיו משתרעים הרחק מעבר למזרח התיכון. גם בו יש תפקיד ל"ייחוד הקטן", המצביע על הצלחת ישראל להתמודד עם הטרומה – האסטרטגיית, הכלכלית, התרבותית והפסיכון-פוליטיית – של מלחמת יום הכנפרים ותוצאותיה, אך אין הוא מסתפק בעצם עובדת ההתואשות של ישראל, אלא יורד לשורשי הגורמים, שאפשרו לישראל לשמור על כושר המיקוח שלה, למרות הזעוז שעברה, ולגורמים שהיקשו על העربים לסגור את הפער ביןם לבין ישראל, גם כאשר הם היו בשיאם, ואילו היא – בשפל קשה.

נראה שלסאדאת התבגר, כבר בשיאה של האופוריה בשלתי שנות השבעים, מה שהפך מקובל בראשיתה של הדפרסיה בעולם הערבי, עשור ומחצה מאוחר יותר. מדובר בהכרה בעובדה, כי מה שקרו "העולם השלישי" בכללתו, הגיעו למימי סתום במאבקו עם "העולם הראשון", ונאלץ, למעשה, להשלים עם מגמה מותמכת של הרחבת הפערים ביניהם ברמת החיים, באיכות החיים ובכושר המיקוח הפוליטי.

בשנות החמשים והשישים רוווחו תפיסות רומנטיות, שהניחו כי רק הדיכוי הקולוניאלי מנע מעמי אסיה ואפריקה למצות את הפוטנציאל האדירים העומדים לרשומות ולזכות במקום הרואוי להם בסזר הכלכלי והפוליטי בעולם. פחות מחצי מאה מאוחר יותר, ברור כמעט לכל, כי במקורה הטוב, יש סיכוי לחלק קטן מן המדינות הללו לשפר במידה ניכרת את מצבן (בעיקר הכלכלי), בעוד שרובן הגדול נידונו, בעתיד המידי והנראה לעין, לשקוע עמוק יותר ויוטר במצוותן. המצוקה הזאת מופיעה אף במקרים שבהם ניתן להבטיח, לזמן מה, הצלחות מוגבלות בתנאים קשים, כיוון שהפער בין "העולם הראשון" לבין ה"עולם השלישי" מתרחב בתוקף הכלכלי של "העולם הראשון", גם ללא מדיניות "העולם השלישי" מכתיבות, במידה חסרת תקדים, את "כללי המשחק", מתרחב הפער הזה יותר מאי פעם.

נראה שסאדאת כבר החל להבין, למעלה מעשר לפני קרייסט ברית-המועצות ולפני שההכרה הזאת התפשטה בחוגים נרחבים, כי הסיבות לגידול הפער הזה הן סטרוקטוראליות ולאין מעודדות תקootות למצוא מהיר מן המצוקה ומהשלכותיה הפוליטיות. העולם הערבי, אומנם, אינו תקוע בקטוב המדכא ביוטר של הספקטורים הזה, יחד עם מדיניות אפריקאית השחורה, אך גם לא באותו מיקבץ מדינות קטן (בעיקר במזרח-אסיה), שבו ניתן היה למקד את התקווה, לפחות להישגים כלכליים. הוא חשש, לפניו רבים אחרים, כי עמדת המיקוח הערבית,

שנראתה בשנות השבעים כאיתנה וכתמזהת בהתמדה, עומדת להישחק ואולי אף להתמודט.

סאדהת היטיב להבין, כי טיבו של הסדר משקף את התחזית בדבר כוشر המיקוח של הגורמים המעורבים. כאשר ההנחה המקובלת היא שכושר המיקוח יעלה, מוכן הצד השני לקבל תנאים, שלא יהיה משלים עליהם, לו לא חש שבעתיד יצטרך לוותר שבעתיים, משום שעמדת המיקוח של יריבו רק תשתפרק. הוא ידע שモטוב למצרים ולערבים לעצב את תנאי ההסדר, כל עוד האמין העולם כולם, כי העربים הם "גל העתיד", וכי מחيري הנפט והצבר הממון יוסיפו לחזוקם. הוא חש מפני התנאים שיוצעו לערבים אחרי שיסתבר, כי עמדת המיקוח שלהם נמצאת בירידה מתמשכת. לא צריך להניח שסאדהת חזה מראש את קרייסט ברית-המועצות, את התמוטות מחירי הנפט ואת מלחמת עיראק-איראן. על יסוד מהלכו (והתבטאותיו) ניתן, עם זאת, להעריך, כי הבין שאין ל惕דיה העוצמה וההתעצמות של העARBים באמצעות השבעים על מה להסתמך.

בלא להניח, כי סאדהת הבין את המגמה זו, קשה, אם לא בלתי אפשרי, להסביר את המפנה הדרמטי שהחניכ שביבمبر 1977 בתולדותיו של הסכסוך הישראלי עברי. בעבר שנים מעטות, במהלך שנות השמונים ובראשית שנות התשעים, הצרף, למעשה, להערכתו ולמסקנה המדינית הנגזרת ממנה, גם הזום המרכזי בעולם העברי. יש להזכיר, כי ההצטרכות זו הייתה לא רק פרי ההכרה בצדקה הערכתו של סאדהת, אלא גם תולדה של העובדה, שחוזה השלום בין מצרים לישראל, עשה את תחזיתו של סאדהת ל"נבואה המקימת את עצמה": כאשר פרשה המדינה הערבית הגדולה והחשובה ביותר ממעורבות פעילה בסכסוך האלים עם ישראל, נחלש כוח המיקוח של יתר הגורמים הערביים באופן דרמטי.

התפנית הדרמטית בתולדות יחס ישראל-ערב – אולי החשובה

bijouter מאז החלו בשלחי המאה הקודמת, היא, איפוא, במידה רבה, תולדה של מלחמת יום הכיפורים – אותו "ייחוד גדול" שבא בעקבותיה. התנאי ההכרחי לתפנית זו היה, כאמור, ב"ייחוד הקטן" – בהכרה שאם אפילו הטרומה של המלחמה לא מוטטה את כושר המיקוח של ישראל, אין סיכוי ל��ע אותה. התנאי המספיק שהשלים אותה, הקשור להבנה שכושר ההתאוששות של ישראל, נובע מעצמתה הסטרוקטורלית של החברה הישראלית, המסוגלת לספג עוזוע כזה ולהתמודד איתו בהצלחה, כמו חברות אחרות של "העולם הראשון", בעוד ש"עולם השלישי" גם הצלחה מרחיקת לכת ובלתי צפואה, כמו זו שלה זכו העربים ב-1973, אינה יכולה להביא אלא להישגים מוגבלים וזמןניים.

ג. אפיילוג

תיאור המפנה שהכניס סאדת ביחסו לישראל – ערבי ומיקוד גורמי בherence העربية בדבר العليונות האסטרטגי של ישראל וחדלו כוחם של העربים, יכולים להויל למסקנות, שאין מקובלות על כותב שורות אלה. מן התיאור זהה עשוי להשתמע, כי הקולקטיב הערבי ומרכיביו השונים נטשו את המאבק עם ישראל בניסיון לחזור תחתיה, ומנפניהם את כל מרצם ומשאביהם לשיפור עמדת המיקוח שלהם, ולקראת הסדר של דו-קיום בשלום, המקובל על שני הצדדים. אף שבתיאור כזה יש גרעין שלאמת, הרי בצורתו הפטנטית והಹוללת הוא עלול להטעות.

הherence שאין העARBים מסוגלים, בכל צירוף כוחות ריאלי, להתמודד בשדה הקרב עם العليונות האסטרטגי של ישראל, אכן הופנה בזרם המרכז של העולם הערבי, אך ראוי להשמע לגביה שתי הסתייגויות. הראשונה היא, שהמסקנה זו נוגעת לעתיד המידי והנראה לעין. שינוי בנסיבות הבינלאומיות והאזוריות, עלול להציג את התקווה

זו זאת שוב, ואך להביא ללחצים על מקבלי ההחלטה, שייכפו עליהם מהלכים שהם עצם מדיפים שלא להסתבך בהם. השנייה היא, שהדברים נוגעים לעימות הצבאי, כפי שהיא מקובל עד כה, ועשוי בהחלט להישקל מחדש, אם וכאשר מרכיבים אחרים של כוח אלים, יקבלו באזרע מעמד של בכורה.

המפתח להבנת שבירותה של ההבנה שהוזכרה כאן, היא המוטיבציה למאבק בישראל. לא רק שזו לא פחתה בעקבות הסדרי השלום, במובן מסוים ובחוגים חשובים היא אף העמיקה. דווקא העובדה, שישראלי הצלחה לכפות על הערבים הסדרים פוליטיים, בצל עדיפותה האסטרטגית הבלתי מעורערת, מksamמת זרמים חשובים באיכות הערבית, אף יותר מן המצב הקודם. דווקא העובדה, שישראלי, בת "עולם הראשון", מצילהה כל כך בתחוםים רבים, שבהם הגיע "העולם השלישי" למボוי סתום, מעוררת קנהה ועלבון, ומלבה את המוטיבציה לפגוע בהצלחה הישראלית יותר מאי פעם בעבר.

כאשר המוטיבציה מתמידה (ובתחומים מסוימים אף מתגברת), והאפיק העיקרי של המאבק חסום, מחפש הלחץ הזה, מطبع הדברים, אפיקים חלופיים. אחרי מאה שנה של נסיוונות כושלים, הגיעו רבים בעולם العربي למסקנה, כי ישראל היא בגדיר אכילס, מבחינת חשיבותה לפגעה. מطبع הדברים, הם מחפשים את עקב אכילס. הם מוצאים אותו בשני תחומיים: מעל לעימות הקונבנציונלי ומתחתיו. "מעליהם" הם מחפשים כבר שנים ארוכות, כמו מדיניות אחרות בעולם השלישי, הסובבות מאותו תסכול עצמו, את הנשך האולטימטיבי הגורעני, ובהעדרו את "נשך ההשמדה המוני לעניים" — הכימי והביולוגי. "מתחתיהם" גילו גורמים ערביים שונים כבר מזמן את הטrror והగירה, ולאחרונה הייתה להם שוב עדנה, לנוכח סימני החולשה והמצוקה, שמשדר חלק חשוב של החברה הישראלית.

אסים בפרדוקס, הנוגע ליחס בין אפיק המאבק העיקרי שנחכרם,

במידה רבה, ולפעמים גם ננטש, בין האפיקים החדשניים, שבהם מתמקדת, בשלב הנוכחי, תקוותם של הגורמים הערביים המטיפים להמשך המאבק האלים עם ישראל. מה שעשה את ישראל חזקה במאבק שהזכיר באפק העיקרי – חברת "העולם הראשון" המתמודדת עם צבאות וחברות של "העולם השלישי" – הוא בדיק מה שמחלייש אותה במאבק מול טילים בליסטיים המכוננים למרכז אוכלוסייה ומול טרור וגרילה: חברת שבעה, אינדייבידואליסטית, "עכשווייטית" ולפעמים מפונקת, של "העולם הראשון", שיש לה הרבה מה להפסיד, מול חברת "עולם שלישי", המוכנה לשאת בעלותו של מאבק ממושך. האתגר ההרטעתי של ישראל, לצד תהליך מדיני של פשרה והסדר, הוא להציג, גם בתחוםים האלה, עליות, שאפיינו חברת "עולם שלישי" כזאת אינה יכולה לשאת לאורך זמן.

ד"ר בנימין מילר האוניברסיטה העברית בירושלים

מלחמת יום הכיפורים: הדילוג האמריקאי-סובייטי

מלחמת יום הכיפורים, מעבר לחשיבות העצומה שלה לישראל ולסיכון הישראלי-ערבי, מהוות ציון דרך ונקודת חסובה במלחמה הקרה, וביחסים/globalים בין ארצות-הברית לברית-המועצות. מלחמת יום הכיפורים היא המשבר האסטרטגי החמור ביותר בין שתי המערכות הללו מאז משבר הטילים בקובה של אוקטובר 1962 ועד סיום המלחמה הקרה בסוף שנות השמונים.

מלחמת יום הכיפורים ולמשבר המעצמי, שהוא מעורב בה, היו גם אפקטים שליליים לגבי הדעתן שהתחילה להתפתח בשנים אלה בין שתי מערכות-העל. למלחמה יש היבט מאד מעניין של קשר בין מלחמה אזורית לבין המערכת הגלובלית. מלחמת יום הכיפורים, ובעיקר התוצאות שלה, מהוות גם שינוי מסוים במערכת הגלובלית ביחס למזרח התיכון, בעיקר עקב התחלת המעבר של מזרים לתחומי hegemonia האמריקאית לאחר המלחמה. בסיום אציג מספר הבדלים בין מערכות גלובליות שונות, וכיידן משפיעות, ולדעתי משפיעות בצורה משמעותית, על סכנות המלחמה וסיכוי השלום באזוריים שונים, ובמיוחד, אולי, במזרח התיכון. מלחמת יום הכיפורים מתרכשת בكونטקט גלובלי מסוים. מערכת גלובלית זאת השתנתה לפחות מזמן סוף שנות השמונים. אבל גם הקונטקט הגלובי הנוכחי יכול להיות שি�שתנה, ואז תהיה סיטואציה אחרת לגמרי לגבי נושא המלחמה והשלום. סכנת המלחמה, או סיכוי השלום, יהיו באור שונה עקב שינויים גלובליים שייתכנו בעתיד.

מאמר זה מתמקד בשני פודוקסים או puzzles, שקשורים בהיבטים הגלובליים של מלחמת יום הcapeiros. ה-puzzle הראשון הוא הצלחה המעצמתית במניעת המלחמה. ה-puzzle השני הוא הצלחה בסיום המלחמה, או יותר דיוק, סיום מהיר יחסית של המלחמה.

הפזול הראשון מתייחס להתנגדותן של שתי מעצמות-העל למלחמה אזורית. הן אפילו משתפות פעולה ביניהן בנושא זה, או לפחות כך זה נראה בראשית שנות השבעים. אולם למרות שהרבה יותר חזקות לעומת השחקנים האזרוריים – מצרים, סוריה וישראל – הן נכונות לחלוות בנושא מניעת המלחמה, והמלחמה פורצת בהיקף גדול.

מה שקרה לkrarat סיום המלחמה, הוא דבר הפוך: המעצמות מגיעות לעימותו ביניהן, לכארה אףלו עימות חריף (לכארה גם מאי קשה לשולט על קליננטים הנמצאים במצב מלחמה, עם כל הסיבות הכרוכים בכך). למרות זאת, וזהו הפזול השני, המעצמות מצליחות לכפות את סיום המלחמה על הצדדים המקומיים.

כיצד אנחנו מסבירים את שני הפזולים האלה? פזול הצלון למרות שיתוף הפעולה, ופזול ההצלחה למרות העימות המעצמתית?

אציע שני הסברים. ההסבר הראשון קשור במאזן המוטיבציה בין המעצמות הגלובליות לבין המדיניות האזוריות לפני המלחמה ולקראת סיוםה. ההסבר השני קשור באופןם המעורבות המעצמתית.

לגביו ההסבר הראשון – טענת מאזן המוטיבציה. הטענה היא, כי מה שקובע הרבה פעמים, תוצאות ואירועים, זה לא כל כך, או לא באופן בלעדי, יכולות היחסיות של הצדדים, אלא למי איכפת יותר מההתוצאה, מי מעוניין יותר בתוצאה, ולמי יש אינטרסים גבוהים יותר באותו נושא. וכך מתחולל שינוי מאד מעוניין בין הסיטואציה לפני המלחמה, לבין הסיטואציה.krarat סיום המלחמה.

לפni שפורצת מלחמה אזורית, אףלו אם זה באזור חשוב כמו המזרחה הticaן, למערכות יש הרבה ממד דברים הנמצאים על סדר היום שלהן. עם כל החשיבות של המזרחה הticaן, זה במקרה הטוב item אחד בסדר היום הגlobלי שלhn.

לעומת זאת, לגבי השחקנים האזרחיים, הנושא של מלחמה ושלום אזרחיים, הוא כל סדר היום האסטרטגי שלהם, שככלו עוסק בשאלת הזאת. ולכן, למרות פער העוצמה העצום בין המערכות הגלובליות לבין השחקנים האזרחיים, ההחלטה האם,מתי ובאיזה תנאים תפוץ מלחמה אזורית, נתונה בידי השחקנים האזרחיים, ולא בידי המערכות הגלובליות. במיוחד נcone הדבר לגבי אותם שחקנים שאינם מרכיבים מהסטטוס-quo, בעיקר מהסטטוס-quo הטריטורילי, והם רוכים לשנות אותו, ובמיוחד אם הם מגיעים למסקנה, שלא ניתן לשנות אותו בדרך דיפלומטיות, לפחות על פי התנאים שהם מציבים. בנסיבות הללו, יכול ממד להיות שהם ינקטו באופציה צבאית, כדי לגרום לשינוי בסטטוס-quo הטריטורילי. כך קרה עם מצרים וسورיה ערב מלחמת יום הכיפורים. הם הגיעו למסקנה שלפלחות, על פי התנאים שלהם, לא ניתן לקבל בחזרה את השטחים שישראל כבשה ב-1967, ואשר הם רצו ממד לקבל בחזרה. כיוון שהם העריכו, כי לא ניתן לעשות זאת בדרך דיפלומטיות, הם פנו לאופציה הצבאית, וזה החליש ממד יכולת השיטה של המערכות בניסיון שלhn למונע מלחמה אזורית. לעומת זאת, לקראת סוף המלחמה, מazon המוטיבציה נוטה יותר יותר לטובות המערכות בגל החשש הגובר להסלמה מעבר לאזור או לאובדן קליניים של המערכות באזורי. במצב זה המערכות יכולות לנצל ביותר את יתרונותיהן במאزن היכולות, כדי להביא לסיום מעשי האיבה.

הסביר הנוסף קשור באופן המעורבות המעצמתית באזרחים שונים, בסיטואציות של מלחמה ושלום. הבדיקה היא בין מספר סוגים של מעורבות מעצמתית: תחרות, שיתוף פעולה, הגמוניה, והתנטקות.

שני הסוגים הקלאסיים, שהם גם הרלוונטיים ביותר לתקופה שלפני מלחמת יום הCAFIRS, ולזמן המלחמה עצמה, הם הסיטואציות, או סוג המעורבות של תחרות עצמאית (תחרות על בטחון, עצמה, השפה וכו'), ומצב של שיתוף פעולה ביניהם. אלה הם שני הדגמים הקלאסיים, הרלוונטיים במיוחד לתקופה שלפני מלחמת יום הCAFIRS, ולמלחמה עצמה, כפי שאציג מיד. באופן היפותטי קיימות שתי סיטואציות נוספות, או שני סוגים מעורבות עצמאית אחרים. אחד מהם הוא הגמוניה, כלומר – עצמה אחת דומיננטית. זה מה שקרה בヅ'ריה התיכון בהדרגה מאז מלחמת יום הCAFIRS עם המעבר להגמוניה האמריקאית, המשנה באופן דרמטי את המצב האסטרטגי של המזרחה התיכון. קיימת גם סיטואציה אולטרנטיבית אחרת של אופי מעורבות עצמאית, וזה התנקות עצמאית, כלומר – המעצמות אינן מעורבות כלל בסכסוך האורי, אך גם לסוג מעורבות (או אי-מורבויות) זה תיתכנה השפעות דרמטיות על נושא המלחמה והשלום, וצריך לקחת אותו בחשבון היפותטי לגבי העתיד.

אבל בנוסף לתחרות ושיתוף פעולה, שהיו דומיננטיים בתקופה שלפני המלחמה ובזמן המלחמה, יש גם שני ואריאנטים של תחרות ושיתוף פעולה. אחד הוא עימות, כלומר – כשהתחרות מגיעה לשיאה, וקיימת סכנה של שימוש בכוח צבאי, או לפחות המעצמות מאיימות בשימוש בכוח צבאי, וגם מזימות כוחות צבאים ומערכות דרגות כוננות צבאיות. קיימים גם ואריאנט נוספים, והוא הוואריאנט שהיה, למעשה, דומיננטי בסיום המלחמה, וזה מה שנינתן לכנותו כשיתוף פעולה סמי. כאמור, יש שיתוף פעולה, אבל שיתוף הפעולה הזה לא הוסכם במשא ומתן, הוא איננו מפורש, והוא איננו תוצאה של אידיאולוגיה משותפת, חזון משותף, או מוסר משותף. זהו שיתוף פעולה, הנובע מכללי התחנוגות מסוימים, שהעצמות מתנהגות בסיטואציה מסוימת על פיהם. הכללים הללו, והתחנוגות על פי הכללים הללו, מביאים בסופו של דבר לתוצאה, שלפחות, באופן מעשי, מקובלת על המעצמות, וזה מה שקרה בסיום המלחמה.

נדון עתה במה שקרה לפני פרוץ המלחמה: מדו"ע המעכבות נכשלו במניעת המלחמה, בנוסף ליתרונו במאزن המוטיבציה לשחקנים המקומיים?

הסביר הוא, כי למרות שבשנים שלפני מלחמת יום הכיפורים הדעתן הבין-מעצמתית מגיעה לשיאו, והמעכבות מגיעות, לכארה, לרמה מאד גבולה של שיתוף פעולה, הרי מה שעומד מאחורי מראית העין של שיתוף הפעולה זהה היא דינמיקה של תחרות ומאבק בין-מעצמתית.

לכארה, שיתוף הפעולה המעצמתית מגיעה לשיאו בוועידות הפסגה הבין-מעצמתיות, במאי 1972 במוסקבה, וביוני 1973 בסאן קלמנטה. המעכבות יוצאות בהצהרות משותפות על העולם בכלל, ועל המזורה התיכון בפרט, בדבר הימנעות מיתרונות חד-צדדיים של כל אחת מהן; שימת דגש על מניעת מלחמה גרעינית גלובלית ועל מניעת משבטים אזרקיים, וכן הצהרה משותפת על הצורך בקיודם של הלחום במזרח התיכון.

לכארה, שיתוף פעולה אידילי בין המעכבות, ואכן הוא מתבטא גם באופן קצר יותר עשוי בכך שדווקא ברית-המועצות, למשל, מגבילה ומצמצמת את אספקת הנשק שלה למצרים וسورיה בשנים 1971-1972. לכארה, יש כאן שיתוף פעולה מאד משמעוני, שאמורקדם את השלום במזרח התיכון. אבל מאחורי מראית העין של שיתוף הפעולה הזה, קיימת דינמיקה הרבה יותר משמעונית של תחרות. מי שלרבה העניין מוביל את התחרות הזאת, שיש לה השפעה מאד גדולה על פרוץ מלחמת יום הכיפורים, הוא הנרי קיסינגער.

עד 1971, מדיניות החוץ האמריקאית במזרח התיכון נוהלה על ידי מחלקת המדינה, בראשות מזכיר המדינה, וויליאם רוגרס, ועוורו ג'וזף סייסקו. מחלקת המדינה נוקטת, לפחות חלקית, בגישה של נוכנות לשיתוף פעולה עם ברית-המועצות בקיודם פתרון לסכסוך

הישראלית-ערבי. אבל ב-1971 ניהול המדיניות המזרחית תיכונית של ארצות-הברית עבר לידיו של קיסינגיר ولو יש אסטרטגיה שונה לחלוין. קיסינגיר מאמין, כי לארכות-הברית יש יתרונות טבעיים במזרח התיכון. יש לה יתרונות גדולים לעומת ברית-המועצות, והיא צריכה לנצל אותם, כדי להרחיק את ברית-המועצות מעמדות השפעה במזרח התיכון, ולהפוך לעצמה הגדומנית באזורי.

מעבר ליתרונות הכלכליים הבורורים של ארצות-הברית ביחס לברית-המועצות, קיסינגיר גם מאמין שישראל יכולה להיות נכס דיפלומטי לקידום מעמדה הגדומני של ארצות-הברית במזרח התיכון, על חשבון ברית-המועצות. וזאת כיצד? על ידי כך, שארצות-הברית תחזק את יכולתה הצבאית של ישראל.

ישראל, על ידי היכולת הצבאית העדיפה שלה, תרטיע התקפה צבאית ערבית עליה; הערבים, מצידם, יגיעו למסקנה שבדרך צבאית של שיתוף פעולה עם ברית-המועצות, הם אינם מסוגלים לקבל את השטחים בחזרה, ומאהר שאי אפשר להם בדרך צבאית, הרי הדורן היחידה לקבל את השטחים בחזרה היא על ידי פניה לוושינגטון. כמובן, רק דרך וושינגטון, רק דרך אויריאנטציה אמריקאית, realignment — הקמת ברית חדשה עם ארצות-הברית, ועל ידי נתיחה ברית-המועצות, רק על ידי כך הם יכולים לקבל את השטחים מחדש, וארצות-הברית תהפוך אז לברוקר של המזרח התיכון.

באופן כללי, קיסינגיר צדק. זה מה שקרה בסופו של דבר במזרח התיכון. הייתה לו רק טעות קטנה, שבמידה מסוימת תרמה לפrox מלחמת יום הכיפורים, וזאת בגלל שברית-המועצות התחילה להיבהל מימוש האסטרטגיה הקיסינגיריאנית.

ביולי 1972, הנשיא סאדאת מגרש את היועצים הסובייטיים מצרים. זהו לכארה ההישג גדול של האסטרטגיה של קיסינגיר: מצרים מתחילה

להתרחק מברית-המועצות, ולהתקרב לארצות-הברית. ואכן, מתיקיותו באותו זמן שיחות מאחורי הקלעים, בין קיסינגר לבין ציגים מצריים, כדי להביא לשינוי האסטרטגי זהה של חילופי הבריות במצרים התיכון. קיסינגר בכונה גורר את ברית-המועצות לכל הចזרות היפות האלה של הדטנט –קידום השלום במזרח התיכון, מניעת אלימות וכו', וזאת כדי ליצור חיז' בין ברית-המועצות לבין העربים. העربים יראו, כי ברית-המועצות מעמידה את הדטנט עם ארצות-הברית על סיווע נשק להם, וכך הם אינם צריכים את ברית-המועצות, כי מミלא כל מה שהיא יכולה לעשות במקרה הטוב זה אספקת נשק. אם זאת היא אינה עשויה, אז מה הם בכלל צריכים אותה. לכן, הם יפנו לאלה"ב, האסטרטגיה של קיסינגר תנצח, וארצות-הברית תהיה תייפך להגמון.

העניין הוא שברית-המועצות נבהلت מגירוש היועצים שלה ביולי 1972 ממצריים, ועשה reassessment (הערכת מחדש) של מדיניותה לגבי הגבלת אספקת הנשק למצרים וسورיה, ולמן פברואר 1973 היא מתהילה בהזמנה מסיבית של נשק אופנסיבי למצרים וسورיה. כמיות נשק הללו, הן אלו שאפשרו למצרים וسورיה לצאת ללחמה אם כי הן לא היו את הגורם לה; מצרים וسورיה יצאו להילחם בגל המוטיבציות ותפישת האינטרסים שלהם, ולא כדי לשרת את ברית-המועצות. אבל אספקת הנשק הסובייטית עזרה להם למש את המוטיבציות והשאיפות שלهن.

הנקודה האחורה שנותרה לבירור לגבי הנושא של מניעת המשברים על ידי המעצמות לפני המלחמה, היא הנקודה של שלישי באוקטובר, שלישה ימים לפני פרוץ המלחמה, כאשר הסובייטים מוציאים את אזרחיהם ואת משפחות היועצים שלהם ממצרים וسورיה. יש הטוענים, כי בנקודת צעד זה הם מילאו את אחת המחוויויות שלהם להסכמי הדטנט, בכך שקיו, כי זה ישמש הטרעה לישראל, ובעיקר לארצות-הברית, שהמלחמה עומדת לפרוץ, ובכך הם יملאו את חלקם, לטובת הדטנט ולמניעת משברים.

הענין הוא, שהתרעה זאת לא כל כך נקלטה על ידי האמריקאים ולא על ידי הישראלים, ויש הטוענים שהסובייטים עשו מעט מדי ומאותר מדי, כדי למנוע את המלחמה. בכך הדינמיקה של התחרות הבינו-מעצמתית סייעה לפrox המלחמה, גם אם הסיבות לפריצתה קשורות באינטרסים וב모טיבציות של השחקנים האזרחיים.

מה קורה במהלך המלחמה? למרבה העניין, כל סוג האינטראקציה – היחסים ההזדיים בין המעצות – שציינתי, מתקינים, ככלומר – תחרות, שיתוף פעולה, עימות ושיתוף פעולה סמי. אבל הטענה שלי היא, שכראת סיום המלחמה שיתוף הפעולה הסמוני הופך להיות הדומיננטי והוא זה שמסיים בהבאת המלחמה לסיומה.

אלמנט התחרות התקיים בכך שהמעצות תמכו בעמדות הקלינייטים שלהם לגבי מועד, עיתוי והתנאים להשגת הפסקת האש. זה המימד הדיפלומטי של התחרות. המעצות גם התחרו במשךן עוצה צבאית לצדדים המקומיים, על ידי רכבות אוויריות. הסובייטים למנ ה-10 באוקטובר עברו לרכבת אווירית מסיבית למצרים וسورיה, והאמריקאים הגיעו ארבעה ימים מאוחר יותר, ב-14 באוקטובר, ברכבת אווירית מסיבית לישראל.

אבל לצד התחרות, המעצות גם משתפות פעולה ביניהן. הן משתפות פעולה ביניהן מבחינה צבאית על ידי ריסון התנהלות שלן. הן מנסות לעשות כל מאמץ למנוע הידדרות של המלחמה האזרוחית לרמה הגלובלית, וכן למנוע בכלל מחיר מעורבות שלן במלחמות הצבאיים של השחקנים המקומיים. הן גם מנסות לתחם ולהגביל את המלחמה. שיתוף הפעולה הגיע לשיאו עם נסיעתו של קיסינגר למוסקבה, שם הוא בא לידי הסכם עם ברז'יניב, ב-21 באוקטובר, על הפסקת אש במקום, ועל התחלת יישום החלטה 242 של מועצת הבטחון, ככלומר – התחלת משא ומתן לשлом במזרח התקון.

ואכן, يوم לאחר מכן, 22 באוקטובר, מועצת הבטחון של האו"ם מקבלת כלשונה את ההסכמה של קיסינגר וברז'נייב, וזה החלטה המפורסת של מועצת הבטחון, 338, על הפסקת אש במקומות ועל התחלת יישום החלטת 242.

אבל הפסקת האש הופרה, בעיקר בחזיות הדרומית, ואין זה משנה מי גורם להפרתה. בכלל אופן, ישראל היא זאת שניצלה את הפרות הפסקת האש, כדי לכתר את הארכיה השלישית של מצרים.

садאת פנה למערכות וביקש מהם להתערב, כדי לאכוף את ההחלטה הפסקת האש שהתקבלה בהמלצתן על ידי החלטת מועצת הבטחון.

ארצות-הברית לא כל כך נענתה לפניה של סאדאת. לעומת זאת, ברית-המועצות נענתה לכך מיד, וכן החל, לבסוף, שלב העימות הבין-עצמאי, אותו שלב המפורסם והזרמתי ביוטר של מלחמת יום הכיפורים. עמדו קודם כל על מאפייני העימות. לאחר מכן נראה האם זה רק עימות או האם יש גם משהו נוסף לעימות.

העימות התבטח בכך שברז'נייב אמר לאmericאים, שאם הפסקת האש לא תתקיים, ברית-המועצות תשקל נקיטת צעדים חד-צדדיים, כדי לגרום ליישום הפסקת האש. מעבר ליום המילולי הזה, הסובייטים גם נקטו בשורה של מהלכים צבאיים של הפגנת כוח צבאי, אשר הפכו את היום המילולי הזה, ליום ממשי ואקטואלי של התערבות צבאית סובייטית במצרים. כל שבע הדיביזיות המוטסות הסייעו הוועמדו בכוננות גבוהה. הצי הסובייטי ביום התקון תוגבר ל-85 ספינות. נראה היה גם, ששפינה סובייטית, שעברה במצרים הבוספורוס, הcliffe בתוכה נשק גרעיני, שאולי יועד לגזרי הסקאד הסובייטיים שנמצאו אז למצרים.

האמריקאים לקחו מכך ברצינות את מה שהתרפרש, לפחות, ביום

סובייטי של מעורבות צבאית חד-צדדית במטרה התיכון, והעלו את דרגת הכוונות של הכוחות הגלובליים שלהם, הקונבנציונליים והגרעיניים, ל-3, Defcon, כלומר – Defense condition מס' 3, שהיא רמת כוונות גבוהה יחסית של הכוחות האמריקאים. הם גם נקבעו בשורה ארוכה של צעדים צבאיים קונקרטיים: הדיביזיה המוטסת 82 הועמדה בכוונות; נושאות מטוסים אמריקאיות החלו לנעו לכיוון מזרח הים התיכון; מפציצים אסטרטגיים הועברו מגואם לארכזות-הברית; הוכנו מתדלקות אויריות בסיסים שונים, והוועתה רמת הכוונות של צוללות וטילים בין-יבשתיים.

לכוארה, יש לנו כאן עימות מודרני בין-מעצמות, המזכיר את המשברים הגדולים של המלחמה הקרלה: ברלין, קובה, טאיוואן ומשברים בין-מעצמות אחרים.

אבל כאשר אנחנו בוחנים מה עומד מאחורי הצעדים הללו של שתי המעצמות הגדולות, נראה שיש כאן דפוס התואם מאוד את דפוס ההתנהגות שלחן בכל המשברים של המלחמה הקרלה. דפוס ההתנהגות הזה הוא מה שנitinן לראות כשיתוך פעולה סמי בין המעצמות, גם מונע מלחמה ביניהן, וגם מביא להפסקה מהירה יחסית של מלחמות אזריות בהיקף גדול, במיוחד מלחמות, שועלות לגורום להתערבותן.

כיצד מתבטאת שיתוך הפעולה הסמי הזה? הוא בנוי על מספר כללי התנהגות האומרים מתי מותר ולגיימי (לגייטימי במערכות) לאיים בשימוש בכוח צבאי? למי מותר לאיים בשימוש בכוח צבאי? ומה צריכה להיות התגובה של המעצמה השנייה? הכללים הסמיים הללו אינם כתובים בשום מקום, ולא הוסכם עליהם במשא ומתן. אלו הם כללי התנהגות הנובעים מהסיטואציה הדו-קוטבית של AMAZON הכוונות בין המעצמות, ומהנשך הגרעיני של המערכת הגלובלית הגרעינית הבין-מעצמתית.

למי מותר לאיים בשימוש בכוח צבאי? למי שנראה, כי מאין האינטראסים הולך להשתנות לרעתו, כלומר – למי שהסתטוס-קוו הולך להשתנות לרעתו, ובקשר האזרחי פירושו של דבר – לפטרון, למעשה, העומדת לאבד קליננט חיוני. למעשה זאת מותר על פי הכללים הללו לאיים בשימוש בכוח צבאי, ולהפגין נוכנות להתערבות אפילו באופן חד-צדדי.

לכן, ברית-המוסדות, על פי הכללים הללו, היא זאת שצרכיה לאיים בשימוש בכוח צבאי. כלומר – מותר לה, "לגיטימי" מבחינת הכללים הבין-עצמאיים, לאיים בהתרבות, בגלל שהקלינייטים שלה, מצרים וسورיה, עומדים לסייע תבוסה אסטרטגית, שייתכן כי תגרום לאובדן בעלי הברית הללו מבחינתה של ברית-המוסדות, ולכן היא רשאית לאיים בשימוש בכוח.

מה צריכה להיות התגובה של המעצמה השניה, כלומר – הפטرون של הצד המנצח? במקרה הנדון זו ארץות-הברית, הפטرون של ישראל, שהיא הצד המנצח, וגם מי שניצלה את ההפרות של הפסקת האש להשגת יתרונות.

הmighty השניה צריכה לנוקוט שני סוגים של צעדים: סוג אחד הוא צעד של הרתעה. ארץות-הברית צריכה להרתיע את המעצמה השניה מהתערבות חד-צדדית, בעיקר באזורי קרייטי וחינוי כמו המזרח התקיכון, וכן, כמו שראינו – זה לבדוק מה שעשתה ארץות-הברית: העלתה את דרגת הכוונות של הכוחות הצבאיים שלה, ונתקה בהרתעה כלפי הסובייטים.

אבל יחד עם זאת, המעצמה של הפטرون המנצח צריכה לנוקוט בסוגו נוסף של צעדים. סוג זה אמרו לשמרו, או לצמצם מכך את השינוי בסטטוס-קוו, כדי לצמצם את הפגיעה באינטראסים של המעצמה השניה, וזאת, במקרה של מלחמה אזורית, על ידי הפעלת לחץ מסיבי חסר תקדים על הקלינייט שմפר את הפסקת האש, כדי

שיצירת החלטת הפסקת האש, ויימנע מגרימת תבוסה אסטרטגית ליריב האזרחי שלו.

ארצות-הברית מתקשה מכך, בימים נורמליים, ככלומר – לא בימי מלחמה, בהפעלת לחצים על ישראל, בין השאר בגלגול לובי יהודי ונכסיים אחרים שיש לישראל בארצות-הברית. בכךודן לכך, בימי מלחמה, בעיקר בין-עצמותי, ארצות-הברית יכולה לנצל את האיום הסובייטי בתערבות, כדי להפעיל לחץ חסר תקדים ומאסיבי על ישראל, כדי שתשכית להפסקת האש. זה בדיקות מה שקרה בעקבות האיום הסובייטי.

לסיכום, ניתן לומר, שמערכת גלובלית תחרותית, כפי שהتبטהה בתקופת המלחמה הקריה, היא מערכת שאינה מצליחה למנוע מלחמות אזוריות. אבל, כאשר המערכת הזאת מרכיבת משתי עצמות, ושתייהן גרעיניות, היא יעלה, לפחות יחסית, בהבאת מלחמות אזוריות לסיום מהירות.

המערכת הגלובלית, שצמיחה בהדרגה ביחס למזרח התיכון לאחר מלחמת יום הциיפורים, והגעה לשיאו עם התמוטטות ברית-המועצות ולאחר מלחמת המפרץ, היא מערכת הגמונייה בהנהגת ארצות-הברית. המערכת הזאת היא הרבה יותר יעלה, לא רק בהבאת מלחמות לסייע, אלא גם במניעת מלחמות, ובקידום תהליכי שלום. הגורם העיקרי, שקידום תהליכי שלום במזרח התיכון מאז ההסכמים העיקריים, לאחר מלחמת יום הциיפורים ועד הסכם וואיא הילך-הראשוניים לאחר מלחמת יום הциיפורים, ובעקבותיו, הילך-הראשוניים-הברית, וזאת עקב התלות הגדולה, גם של ישראל וגם של שחקנים ערביים שונים, בארצות-הברית, תלות שהגיעה לשיאו לאחר התמוטטותה של ברית-המועצות. לכן, hegemonיה האמריקאית היא חלון הזדמנויות חסר תקדים לשחקנים האזרחיים, כדי להתקדם בתהליכי השלום.

אם נחשוב על אלטרנטיבות גלובליות, שיתכן כי תתממשנה בעתיד, הן

תהיינה הרבה יותר גרועות מבחןת קידום תהליכי שלום במרחב התיכון. אם המעצמות לא תהיאן מעורבות בכלל במרחב התיכון, לא יהיה גורם שישיעו אפילו בסיום מלחמות, וברור שלא במניעת מלחמות ובקידום תהליכי שלום. אם תצמץ מערכת תחרותית בעתיד, שתהיה אoli רב-קוטבית, ותכלול, למשל, את סין, רוסיה מחזקת מחדש, אולי אירופה מאוחדת, שתתחרנה עם ארצות-הברית – תהיה זו מערכת שתקשה מאד על הצדדים בקידום תהליכי שלום, לא תמנע מלחמות, ואולי אף יהיה הרבה יותר קשה להביא לסיום מלחמות. לכן, המערכת הנוכחית היא הזרמת השחקנים האזרחיים, לישראל ולערבים, להתקדם בתהליכי שלום, כדי למנוע חזרה על מלחמה, כמו מלחמת יום הכיפורים.

הדילוג הישראלי – אמריקאי במהלך המלחמה

אנחנו, אדוני היייר, מתקרבים לנעילה, ואני דורש לעצמי זכויות שחוץ מקבל בתפילה נעילה ביום הכיפורים. אם עדין לא שקעה המשמש, נוטנים לו להאריך בניגון של אבינו מלכנו. לפני שאדבר על מה שנטבקשתי, אבקש רק שלוש דקות, כדי להעיר כמה הערות על אודות הדיוון בבוקר שבחלק ממנו נחתתי, שהרי ההיסטוריונים בזודאי יכתבו עוד הרבה ספרים, ולא מעט דוקטורנטים עוד יכתבו על הנושא – אם אפשר היה למנוע את המלחמה או לא".

המועד הוא פברואר 1973, שמונה חודשים לפני מלחמת יום הכיפורים. המקום הוא: וושינגטון. השחקנים הם: יצחק רבין ז"ל, שגרירנו אז בארץות-הברית; הנרי קיסינגר שכיהן כיייר המועצה לבטחון לאומי, וחאפו איסמעיל שהיה יו"ר המועצה לבטחון לאומי למצרים, וגם שליחו המיעוד של סאדאת לארצוות-הברית. אומנם נכון, שהאמריקאים די זלו בchapfu איסמעיל במשך תקופה ארוכה, ואולי אףלו בידי שליח אותו, אבל על כך לא נדבר כרגע.

אולם עובדה היא שמתקיימות שיחות חשאיות, אשר עליהן אנו יודעים מפי ד"ר קיסינגר, המדווח לשגריר שלנו רבין. וכך קורה, כי בפברואר 1973, עשרה חודשים לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים, מזמן קיסינגר את רבין ואומר לו: תראה, בשיחות שלי עם חאפו איסמעיל מסתמנתஇயூ שhaija מגמה, העשויה, אולי, להביא לפיצת דרך. אבל לפני שאני ממשיך הנהל את השיחות במגמה זויאת, ומתווך

האינטימיות שקיימת בין ישראל לארצות-הברית, אני חייב לקבל "אור ירוק" מכם – האם המשיך בדרך הזאת? שואל רבין: על מה מדובר? משיב קיסינגיר: מסתמן מגמה של אפשרות להגעה, אולי, להסדר של ריבונות תמורה בטחון בסיני. זאת אומרת, ישראלי תכיר בריבונתה של מצרים על כל סיני, כפוף, כמובן, להסדר בטחון מתאים. רבין אומר: זאת שאלה גדולה ונכבדה מאוד. אני יכול לתת לך על כך תשובה עצמי. אני צריך לדבר עם ראש הממשלה שלי.

ראש הממשלה, גולדה מאיר, מגיעה לוושינגטון לשיחות עם ניקסון, ואני הקטן נלווה אליה, כמו שכיהן באותה עת בתפקיד מנכ"ל משרד Blair House. אנחנו יושבים ב- ראש הממשלה וועץ ראש הממשלה. אנחנו יושבים ב- ושותעים מיצחק רבין את הנוסחה הזאת. גולדה מאיר, "הנץ שבניצים", זאת שיכלה "למנוע את מלחמת יום הכיפורים ולא מנעה", אומרת לרבין, לאחר שיחקה קצרה: אתה יכול לחזור לקיסינגיר ולהגיד לו שאנו מוכנים, שיבדק בעצמו הסדר של ריבונות מצרים על כל סיני, תמורה הסדר בטחון.

ובכן, רבין התקשר לקיסינגיר, שמספר לניקסון, והנושא נדון בשיחה, ששוב השתתפה בה אצל נשיא ארצות-הברית. קיסינגיר אישר לניקסון, שקיבל את אישורה של גולדה לבדוק את העניין. בספרו כותב קיסינגיר על כך: "בדקתי את העניין עם האפ"י איסמעיל, אך הוא דחה זאת באומרו (חשוב לזכור, כי דברים אלה נאמרו שמונה חודשים לפני פרוץ המלחמה): 'מצרים איננה מעוניינת בהסדר נפרד, אפילו אם מדובר על כל סיני. היא מעוניינת בהסדר, במחויבות ישראלית לניסיגת מכל השטחים, כולל מזרח ירושלים'."

כדי שלא תחשבו שהדיבורים של practitioner, כמו שפה קראו לי, הם לא כל כך מבוססים כמו אלו של המלומדים, כי המלומדים מצטטים (ואת מי הם מצטטים בדרך כלל? את ה-practitioners שהוא שם), אבל בפניםם דברים כתובים בספרו של קיסינגיר Years of Upheaval

עמ' 214-215 (אני רוצה שתיתלו אך ורק בעובדת היותי נוכח, מتوزع מה ששמעתי, כי בכל זאת חלפו למעלה מ-25 שנים, והגיל עושה את-slao. אנחנו כל כך אcoli אשמה עצמית בכל הקשור למלחמה יומ' היפורים; אנחנו כל הזמן מ Chapman מחפשים את ההוכחות, כדי לעות על עצמנו את החטא הגדול והנורא – שיכלנו להביא שלום ולא הבנו). ובכן, אני מתרגם לעברית את מה שכותב קיסינגיר בספרו: "ח爰פז איסמעיל עומד על כן, שהעמדה המצרית היא, שישראל צריכה לשגת בכל הוצאות לקווי 1967 עם כל שכניה; השלית הערבית בMOTECHA ירושלים היא הכרחית ואניינה ניתנת למשא ומתן בכלל".

בספרו "פנקס שירות", עמ' 389, כותב רבין: "קיסינגיר אמר לי: 'יאיני רוצה שתהיה אי הבנה. הבסיס למגעים עם איסמעיל, היא ריבונות מול בטחון. על ישראל להכיר במלוא הריבונות המצרית על כל סיני, ומקרים תצטרך להסכים עם נוכחות צבאית ישראלית בנקודות מסוימות בסיני. ייתכן שאת הנוכחות הצבאית יהיה צורך להסות בנוכחות אזרחית על סיורי בטחון'. השבתי שעל כך עלי לחזור ולקבל את אישורה של גולדה מאיר ... (כאן הוא כותב על נושאים אחרים). סיכמנו את שיחתנו בהסכמה שאחזר ל- Blair House ואקבל את הסכמתה של ראש הממשלה לסיקום'."

כדי שלא תחשבו כי סתם דחקתי את עצמי לסיפור, וכי לנוכחותי שם יש ביסוס, אביא את המשפט הבא מספרו של רבין: "גם השגריר שבאה להחילפני, שמחה דיניץ, נמצא עימנו".

יצחק רבין ממשיך: "חזרתי ל- Blair House, מסרתי לגולדה על שיחתי עם קיסינגיר, וגולדה אישרה את הסיקום. התקשרתי לקיסינגיר ב- 9.00 בערב והודיעתי לו".

רבין מספר לאחר מכן, שהוא חיכהטלפון מקיסינגיר בעקבות פגישתו עם הנשיא, ואכן בשעה 10.30 טילפון קיסינגיר ל- Blair House ואמר

(ציטוט מספרו של רבין): 'אני מטלפן לך מהדרו של הנשיא. הנשיא אישר את כל מה שסיכמנו אמש'. אחרי 24 שעות מתוחות ראייתי את גולדה מחייכת. גם לי הוקל'.

"המפלצת" הנוראה הזאת, גולדה מאיר, לא רק שהסכימה לريبונות מצירת על כל סייני, שמונה חודשים לפני מלחמת יום הכהפורים, אלא אפילו חייכה והוקל לה. תארו לעצמכם, עד כדי כך היא "מנעה" את השלום. ועוד משפט אחד, לגבי הסדר הביניים אשר לגביו באותו שיחה עם ניקסון, בפברואר 1973, כתוב רבין: "גולדה אומרת לנו: אנחנו מסכימים שתבדקו גם עם המצריים, גם עם הסובייטים את אפשרות המשא ומתן המדיני, כל האפשרויות, אנחנו מוכנים להסכם חלקי בסואץ. אפשר שזו גם הדרך המעשית ביותר". עד הנה בנושא שלא נתקשתתי לדבר עליו.

עכשו לנושא הרצאה:

לשמחתני הרבה, חלק גדול מן הדברים שרציתי להגיד, נאמרו על ידי חברי. אני רוצה לחלוק לרוגע על דבריו של פרופ' וון-קרפלד (וון-קרפלד: "אני רגיל לזה, בסדר") ולא לגבי התוכן, אלא לגבי עצם העבודה, שאנחנו מבאים גנרטים שישפרו לנו על תנונות הצבא, זהה, לדבריו, חשובות חשוב. יכול להיות שלו הייתי איש צבא והייתי צריך לתקן את המלחמה הבאה, שאנו מקווה שלא תהיה, לא הייתי הולך לפי הדגמים שעברו. דרך אגב, זה נכון גם בדיומטיה ובחשיבות מדינית. אסור להילחםמלחמות עתידיות על בסיס המלחמות הקודמות, וגם לא לחשוב חשיבות פוליטית על בסיס חשיבות פוליטית ישנה.

אבל אני רואה ברכה רבה, שמכון דיוויס זמין לכך גם את מה שאותם קוראים practitioners בצד הצבאי ובצד המודיעיני, מפני שיש קשר הדוק ביותר בין ההתפתחויות הצבאיות, בכל מ抒ר, ובין ההתפתחויות המדיניות. כמובן — בהיותי מופקד על הזירה המדינית

בושינגטון במלחמת יום הכיפורים יכולתי לנהל מערכת אחרת אילו התוצאות בשטח היו אחרות, וכל כוחי יוכל להציג הישגים היו פונקציה ישירה של מה שהביאו התפתחויות בשטח. ככל שההדים מהווים יותר מdiceim יותר, יהיה לי יותר קשה, וככל שאנו הינו על הסוס, יהיה יותר קל. כך, שיש הכרח ללמידה את ההתפתחויות הצבאיות אם רוצים להבין את ההתפתחויות המדיניות, וההתפתחויות המדיניות, שהן חשובות יותר, לפי דעתך, אין מספיק ידועות לציבור הישראלי.

לצערי הרבה אנחנו מודדים את ההיסטוריה של ישראל מלחמה ללחמה. כל מלחמה הטבעה את חותמה. מלחמת העצמאות הביאה לעצם הקמת מדינת ישראל; מלחמת סיני הביאה את ישראל פעמי ראשונה לשוטפות בינלאומית, ולא חשוב כרגע אם לטוב או לרע, אבל שותפות עם עצמות בעולם; מלחמת ששת הימים העלה, לדעתך, את ישראל על המפה האסטרטגית הגיאופוליטית בעולם בכלל, ובמזרחה התיכון בפרט; מלחמת ההשתה חזקה את ההיאחזות הסובייטית במצרים; מלחמת יום הכיפורים, לדעתך, תיכנס להיסטוריה כמלחמה שלולה את הדרך לשלוום.

מדוע? על כך רמזו כבר כמה מקודמי. היא שללה את הדרך לשלוום מפני שהיא יקרה שינוי ערכיים יסודי בחשיבה הערבית, הישראלית והאמריקאית.

מצרים, כפי שנאמר פה בצדק, הלו של העניין, הייתה צריכה להתגבר על הבושה, או כפי שהם קוראים לזה בספרות הערבית, התסקול או הצלון של 1967. נכוון שנאצר בנה לו פסל גдол של נצחון במלחמת ששת הימים, אבל גם הוא ידע את האמת. ההשפה והבושה שאחزو בעולם היהודי מנעו ממנו את האפשרות לנהל משא ומתן עם ישראל לפני שתתוקן "העללה הגדולה הזאת", שנעשתה למצרים.

מלחמת יום הכיפורים, ולפחות שלושת הימים הראשונים שלה, ריפהה את הטראות הزادה, והחזירה למצרים מעט מן הגאות העצמית, אשר הייתה תנאי הכרחי לפתח דיאלוג כלשהו עם ישראל. אך אם, חלילה, המלחמה הייתה מסתימת, כפי שהחלה, לא היו תוצאותיה מביאים את הדיאלוג המquo. לכך נדרשו שני מרכיבים: מצד אחד, ההישגים המצריים בראשית המלחמה החיזרו את הגאות המצרית ואפשרו את פיתוח הדיאלוג עם ישראל, מצד אחר – המלחמה הסתימת, כאשר הארכיים השלישית מכותרת, וכוחות צה"ל ניצבים במרחב של 100 ק"מ מקהיר ו-40 ק"מ מדמשק. המצב בחזיותם עם סיום המלחמה הוכיח לעربים בעיליל, כי למروת תנאי הפתיחה הטובים (אלמנט הפתעה, משבר הנפט, האחדות בעולם הערבי, האספקה המסייעת של נשק ואמצעי לחימה Sovietyים) נסתיימה המלחמה כמתואר לעיל.

בתפיסה הערבית חלה מהפכה כפולה. מצד אחד – החזרת הגאות העצמית ובכך השחררות מן המועקה ומהתסביך של מלחמת 1967, ומצד אחר – הבנת מגבלות הכוח כפתרון לביעית הסכוזן. תפיסה זו הביאה את מצרים אל הנכונות למשא ומתן ואל האלטרנטיבה הדיפלומטית.

גם בישראל חל מהפץ: התפיסה של "זה"ל הבלתי מנוץח"; ההנחה, כי הסטטוס-quo פועל לטובתנו כל הזמן; הטענה, שאין לנו ממה לחושש, כי השטחים ימנעו מלחמה – הקונספסיה המוטעית הזאת על כל מרכיביה התנפיצה מול עינינו. גם אנו החלנו להבין, כי יש אלמנט של משא ומתן לשולם, שחשיבותו כמרכיב בטחוני, איננה נופלת מן המרכיבים האחרים.

אצל האמריקאים חל שינוי מהותי וחשוב ביותר: בפעם הראשונה ידעה ארצות הברית לנצל תוצאה של מלחמה בין ישראל לעربים, כדי לפתח יוזמה דיפלומטית. קיסינג'ר למד להבין, כי אין קופים על

ישראל פתרון במהלך ח-צדדי. לא עוד נסיוון כדוגמת תוכנית רוגרים; לא עוד שליחות מטעם האו"ם שליחות יארינגן, מבלי להבין שעצם הכתובת של האו"ם היא מבחינה של ישראל כתובת לכשלונו של כל משא ומתן, שכן אין היא יכולה להסכים לויתור כלשהו לארגון, אשר מראש אנו מפסידים בו כל קרב עוד בטרם החל.

במקום נסיונות כושלים אלה הצטרפה היוזמה המדינית האמריקאית לנכונות המצרית והישראלית, כדי להביא את שני הצדדים למשא ומתן ישיר דו-צדדי.

היוזמה האמריקאית לא נולדה אחרי המלחמה, אלא תוך כדי המלחמה, והיא מצאה את ביטויה בכל האירועים החשובים במהלך המלחמה. כדי להבין את המהלך המדיני בתקופת המלחמה, על הסתירות והעրפל שליהם, צריך להבין, מהם תולדת המטרה האסטרטגית, שקיסינגר קבע לעצמו. הייתה זו, למעשה, מדיניות החוץ שלו, שכן הנשיא ניקסון היה טרוד, רבו כ collo, בפרשת watergate. אנשי מחלקת המדינה היו מנוטרלים מעיסוקו של ראש המחלקה בנושא זה, ולא בצדד כינתה התקשורות את קיסינגר – "נשיא ארצות הברית לענייני חוץ". קיסינגר יזם, איפוא, את האסטרטגייה הזאת, וטיפול בישומה מן המseed ועד הطفחות.

הסטרטגייה הייתה מבוססת על שלושה כללים:

א. נצחון ישראלי ללא תבוסה מצרית. כאמור, יש סתייה בין שני חלקי המשפט, אבל יש גם אייזון. נצחון ישראלי דרוש, כי ישראל היא בת-ברית, וגם תוחלת העם היהודי, והבטחת קיומה הוא חלק מערכת הערכיהם האמריקאים. זאת ועוד, ישראל נלחם בנשקי אמריקאי נגד נשק סובייטי, ואי אפשר לתת לנשך הסובייטי לנצח את נשך האמריקאי. כמו כן, ישראל היא שהותקפה על

ידי מצרים (אחת הסיבות, שגולדה מair לא אישרה פעולה מנע — בצדκ או לא בצדκ, זה סיפור אחר — הייתה אי-הסכםה לכך, שיוכר חסר בהירות אצל האמריקאים לגבי השאלה — מי פתח מלחמה, וזאת מפני שידעה, כי נזדקק לסייע אמריקאי. היה גם אמרה זאת במשלה).

אם כן, קודם כל נצחון ישראלי אבל גם לא תבוסה מצרית, שכן צריך להשאיר את סאדאת כפרטן שלום. פרטנר מובס אינו פרטナー שלום, כי אם פרטנר לנקמה. ראה לכך, הוא מה שהירע בעקבות מלחמת ששת הימים. לכן, האסטרטגיה נעה בין הצורך לחזק את ישראל ולסייע בידה להציג נצחון (את הנצחון הביא צה"ל, לא קיסינגר) לבין הצורך למנוע מישראל להביס את סאדאת (כל פעם שנסתמנה סכנת תבוסה מצרית טוטאלית זהה המדיניות האמריקאית לכיוון הצלתו).

ב. דחיקת رجال הסובייטים מן המזרח התקיכון, מבלי לשבור את הדטנט. גם כאן יש, כמובן, דבר והיפוכו. אולם לא כך הם פנוי הדברים. קיסינגר פירש דטנט באופן שונה ממה שאחרים פירשו: עם שאלה מישוה: מהי הגדרה של אנטישמיות? והוא השיב: אנטישמי הוא מי שונוא את היהודים מעל הצורך ההכרחי (*more than absolutely necessary*). דומה הדבר לגבי תפיסת הדטנט ענייני קיסינגר: דטנט הוא שיתוף פעולה במידה המינימלית של הצורך. במילים אחרות, אין זו מערכת של יחס אהבה, וגם לא שיתופם של הרושים במדיניות הננקטת על ידי ארצות-הברית. הכוונה היא לקיים הבנה מינימלית, כדי למנוע סכנות התபוצצות של חבית אבק-שריפה.

ג. רכישת העربים מבלי לאבד את ישראל. ארצות-הברית דוחקת את הסובייטים ממאחזיהם במזרח התקיכון ובאה במקומם, אך לא על חשבון קשריה המיחדים עם ישראל. שובanno רואים כאן את

הנוסחה האסטרטגיית הטיפוסית כל כך לקיסינגר, כאילו דבר והיפוכו, דבר והמגבלות שלו.

ננסה לבחון מדיניות זו על מרכיביה לאור אירועי המלחמה:

בנושא רכابت הסיווע האוירית הציגה ארצות-הברית, ביוםיים הראשונים למלחמה, פרופיל נמוך. הסיבה לכך היא, ש愧 אחד במשל האמריקאי לאאמין שלמלחמה יום הכיפורים תהיה שונה ממלחמת ששת הימים. אם ב-1967 ל夸 ישראל לסיים את המלחמה תוך שישה ימים, אולי מלחמה זו תארך שבעה ימים. כך סברו האמריקאים, וכך הם לא הכירו בדחיפות ההכרחית לשלוח האספקה תוך כדי המלחמה. הם היו בטוחים שאנו מוגנים ובגלל הפאניקה שאחזה בנו לא ראוי להמריץ את האمبرגו על הנפט, ולסכן את הדתנות עם הרוסים (אגב, עובדות ודעות אלה מופיעות בספרים).

רק ביום השלישי למלחמה הבינו האמריקאים שאנו באמת צועקים מכאב. הם ראו את רשיית הצווד ואמצעי הלחימה שבאבדו לנו — מטוסים, טנקים וכוכי, ובאותו יום העביר ניקסון דרך קיסינגר את הבתחוור הראשונה לאספקת הצווד שאבד. הוא אמר: אתם יכולים להשתמש בכל הרזרבות שלכם, מפני שככל הצווד יסופק לכם.

אולם אנו לא יכולים להסתפק בכך, שכן ידענו, שלמלחמה זו לא תסתומים מהרתיים, וכי צפוי לנו מאבק ארוך. החלו, איפוא, הדיוונים — כיצד להעביר במהירות המירבית את הצווד המלחמתי, ובעיקר את התהומות, ברכابت אווירית. בחלוקת ההגנה, בראשות שר ההגנה פרופ' שלזינגר החלו לחפש מטוסי צירטרים של חברות פרטיות, כדי להעמידם עלייהם את הצווד שיגיע לישראל. כמובן, ש愧 חברה פרטיטית אינה מוכנה לשולח את מטוסיה לשדה הקרב, אלא אם כן יש לה ביתוח מושלתי אמריקאי. אולם הממשלה אינו נותן ביטוח לחברות פרטיות, אלא אם מכריזים על מצב חרום לאומי (National

(Emergency). ואכן, אחד הרעיונות של שלזינגר היה להביא לקונגרס הצעה להכריז על מצב חרום לאומי. תארו לעצמכם שהקונגרס האמריקאי היה מציבע על הצעה כזאת בגל המלחמה בישראל.

המאבק על הרכבת האוירית נמשך עוד שלושה-ארבעה ימים נוספים, עד אשר נשבר הקרח ביום שישי. ההחלטה של ניקסון הייתה טיפוסית לאישיותו. הוא אמר: אם כבר — הרי שלזינגר מציע שלושה מטוסים ואילו קיסינגר מדבר על שלושים מטוסים — אנו עושים זאת, ונקבל את כל הביקורות מן העربים והרוסים, מכל העולם, אז מוטב שנעשה זאת בצורה נכונה. בואו נטיס את כל מה שיכול לעוף. כך אמר נשיא ארצות-הברית, ובין השאר הוא התכוון גם לשleziniger (צחוק).

כדי להסביר את חלקו השני של משפט זה אביה לכט סקוב, שכן הדברים הללו עדין אינם בכתביהם. לפניו כמה חדשם שמעתי עוזות מפי אלכסנדר הייג, שנכח באותה ישיחה. לדבריו, אמר ניקסון: "I do not have these"Everything that flies should fly" If you can't find the planes, I'll have planes available" to look for another Secretary of Defense"

לאחר שנתקבלה ההחלטה האמיצה החד-משמעות של ניקסון, ביצע הפנטגון את הרכבת האוירית בעילום מופתית. רכבת זו כללה 567 יחידות, שהעבironו במשך חודש ימים 22,000 טון של אספקה צבאית. כמוות זו היא גודלה יותר מזו שהעבironו הרוסים לעربים ואף יותר מזו שספקה ארצות-הברית ברכבת האוירית לברלין. רק, לאחרונה, הופיע פורסום ביחסות: Kenneth Robertson, *Operation Nickel Grass*, (Dover, Delaware 1998), שבו מופיעים נתונים מרשים על היקף הסיוע שניתן ברכבת האוירית זו, כמו לדוגמה: 2,000 T O W missiles; 16,256 L A W light Anti-tank weapons; 11,500 rounds of H E A T anti-tank ammunition

אני יודע, שקיימת היום נטייה לזלزل, במידה זו או אחרת, בחשיבותה של הרכבת האוירית, בעיקר בקרב חברי מן הצבא, האומרים כי היינו מסתדרים גם בלי רכבת זו. יתכן, לא אני איש יכול לערער על דעתם של גנלים. יבואו הם ויערכו כפי שיערכו. מן הבחינה המדינית היווה סיווע זה גורם הרתעה חשוב ביותר.

כיוון שאני כבר נתון במצב-רוח, המעורר אותי לספר סודות אגלה לכם עוד סוד:

באחד ממוטשי הענק ברכבת האוירית היה טנק. בראשיותו שהגשו לאספקת הציוד הצבאי, באמצעות הרכבת האוירית, לא היו טנקים. לא ציפינו, כי הם יוטסו במוטסים (נוסף על 22,000 הטון שהובילו ברכבת האוירית, העבIROו האמריקאים מאות טנקים ומוטסים באוניות מגרמנים).

מיד לאחר שקיבلت מברק מיישרל: "מה עושה הטנק במוטס?" הלכתי לקיסינגר לשאול לפשר הדבר. הוא אמר לי: אני יודע שלא הזמנתם. הטנק הזה הוא ממוני, ולא כל כך בשביבכם, אלא כדי להראות לרוסים, למען ידעו, שאם ארצות-הברית מחליטה להTHRר ציוד, היא יכולה להTHRר גם טנקים באווירוניים.

אני קורא לטנק זהה, "הטנק ההרטעתני", וכפי שהתברר הרוסים ידעו עליו, כמו שידעו על דברים רבים אחרים.

לרכבת האוירית הייתה חשיבות גדולה לא רק מבחינת ההרתעה במישור הבין-עצמתי, אלא גם מבחינת השפעתה על שיקול דעתו של הצד הערבי. שאלתי את קיסינגר: איך הסיווע הזה מתyiישב עם רצונכם לרכוש את העربים, והוא השיב: שידעו מה אנחנו מסוגלים לעשות למי שהוא בן ברית שלנו.

שוב אני מזכיר את נסחתו המדינית של קיסינגר: רכישת העربים בלי לאבד את ישראל. ברכבת האוירית בא לידי ביטוי הרצון להראות, כי משתלים להימצא הצד האמריקאי. אולי אפשר לעשות מלחמה בלי הרוסים, אבל אי-אפשר לעשות שלום בלי האמריקאים.

משפט אחרון זה מביא אותו אל סיום דבריו, אל המסקנה, שיש ללמידה מן הלקחים. ביום ישנה אפשרות להגיע להסדר רק בשיתוף פעולה ובבנה עם העצמה היחידה בעולם. כל אלטרנטיבה תהיה הרבה יותר גורעה. לא אירופה או האו"ם, לא רוסיה או מדינות חבר העמים, אין גורם אחר. הברירה היא או שיתוף פעולה עם ארץות-הברית, או ה인터넷ות. למען אלה הסבירים, כי הניתוח טובה יותר אוסף את המשפטים הבאים:

האמריקאים עשו עליינו מאד, כאשר הפרנו את הפסקת האש לאחר ה-22 באוקטובר 1973, זאת ממשום שהם ואו בהסכם הפסקת האש הסכם בין-עצמאי בין ברית-המועצות, ולכן הם כל כךמדו על קיומו. הפרת הסכמים בין קלינייטים הוא דבר חמור, אבל כאשר בעל הבית חותם על הסכם אתה מפר אותו, המעשה חמור הרבה יותר. ואכן, נשיא ארץות-הברית, ריצ'רד ניקסון, העביר מסר חריף "If you will" ביוטר לראש ממשלה ישראלי גולדה מאיר. במסר נאמר: "If you will continue doing this, I'll consider disassociating myself from Israel". מותוֹן היוני בקי למדี้ בתולדות יחס ישראל — ארץות-הברית, איini זוכך אף מקרה אחד, שבו נשיא ארץות-הברית השתמש בביטוי: ".disassociate from Israel

הלכתו לגנאל סקוקרופט כדי להרגיעו. אמרתי לו: "מה אתה רוצה? יורים עליינו, וכשיורים עליינו ".We cannot sit like sitting ducks" תשובתו הייתה: ".Be standing ducks, but don't be moving ducks" כוונתו הייתה לומר, כי היה מוכן לקבל את העובדה שאנו משיבים אש, אבל אם באותה הזדמנות אנו גם מתקדמים ומctrרים את הארמיה השלישית על 25,000 חייליה, הרי העניין הוא כבר סיפור אחר.

מושב חמישי: השלכות המלחמה

**פרופ' יצחק גל-ניר
האוניברסיטה העברית בירושלים**

השלכות מלחמת יום הכיפורים: המפנה בפוליטיקה הפנימית

הקדמה

מלחמה היא זעועם בסביבה הקרייטית של כל מערכת פוליטית. היא מעמידה את המערכת ב מבחן עליון, ובודנת את כושר עמידתה בהבטחת האינטראס הקולקטיבי המכרייע ביוטר של החברה. מערכת פוליטית דמוקרטיבית שאינה עומדת ב מבחן זהה, בין אם ההערכה היא אובייקטיבית או סובייקטיבית, מאבדת את כושר ההישרדות שלה, וסופה להשתנות או להיעלם. הדבר נכון במיוחד בתנאים של ישראל, ואומר זאת בלשון הפלגה: בישראל אין הצדקה לקיומה של מערכת פוליטית, שלא תהיה מסוגלת לעמוד ב מבחן של הבטחות היישרות המדיניה, לאחר שאנו עמידה ב מבחן הזה הופכת את הרצונות הקולקטיביים האחרים לחסרי חשיבות.

המלחמות עד 1967 ועד בכלל, שתוצאותיהן נטפסו כמצוינות, ותקופות הרגיעה שלאחריהם, תרמו ליציבותה של המערכת הפוליטית, תרמו ולא השיגו יציבות, כי אפילו מלחמות הן לא גורם בלבד.

לעומת זאת, כל המלחמות ללא יוצא מן הכלל, מאז מלחמת יום ה-1969-1970), הכהפורים (וליתר דיוק מאז מלחמת ההתשה ב-1969-1970), תוצאותיהן שנויות בחלוקת, והן תרמו לחוסר היציבות הנמשך במערכות הפוליטית. במלחמות יום הכהפורים המערכת הפוליטית נסלה בבחן הクリיטי של הרתעה/מניעה, או של נזחון במלחמה – בוודאי שבחינת התוצאות הסובייקטיביות של הציבור. אני לא זו שאלה אם היה בכל זאת נזחון צבאי למטרות ההפתעה, כי הדבר לא מצא ביטוי בתהווה הציבורית, שהמלחמה הייתה "מלחמה רעה".

הכינוי "רעידת אדמה", המלווה אותנו מאז מלחמת יום הכהפורים מבטא היטב את הזעוז העמוק, גם מבחינת הנושא שאני ذן בו – ההשלכות על הפוליטיקה הפנימית. זו היתה רעידת אדמה במינון גבוה מאד, בסולם העלום של הרגישויות הגדלות בחברה הישראלית. הסולם הדמיוני הזה מודד, בין השאר, את מבנה היחסים שבין החברה לפוליטיקה ובין הפוליטיקה לחברה, ומכיון שהרעדיה הייתה חזקה, כך גם תוצאותיה:

- * חלק מהבניין קרס והתמוטט מיד.
- * חלק אחר ניבעו סדקים, והוא התמוטט מאוחר יותר.
- * בחלקים אחרים היסודות הזעוזו, והם עלולים לגרום לנפילת הבניין אפילו 25 שנה מאוחר יותר.

סימני המפנה ניכרו זמן קצר לאחר המלחמה

אזכיר רק את שתי ההשלכות החשובות ביותר, ואטרצ'ו בדברי בשנייה שבחן. ראשית, מידת האמון שבין הציבור לבין הנהגה הפוליטית שלו. המלחמה הפרה אותו חוזה בלתי כתוב, שבלעדיו הפוליטיקה מתנסה מאי לפקד במשטר דמוקרטי. אסכם זאת במשפט אחד: עד 1973 הייתה בישראל הבדיקה חדה, כמעט ללא תקדים במדיניות האחouston, בין

נושאי פנים לבין נושאי חוץ. הייתה מעין ברית, לפיה יעשו המנהיגים מה שייעשו מבית (ועל כך היו מחלוקת קשה ומרות עוז מתוקפת היישוב) – אפשר לסמוֹך עליהם בנושאי חוץ ובטחון. בחוזה הבלתי כתוב והמחייב הזה נאמר שמדיניות הבטחון והחוץ תוצאה, כמובן, מן ההקשר הפוליטי הפנימי. אני מוסיף "כבריכול" כדי להציג שההבחנה היא, כמובן, מלאכותית, והוא שיקולים מפלגתיים, שהם טבעיים לגמרי, גם במדיניות החוץ והבטחון. אבל לעניינו, מרבית הציבור האמין שבמבחןם קרייטיים אפשר לסמוֹך (ולא רק על בן-גוריון), שהמערכת הפוליטית תנעה על פי הבדיקה הזאת.

מלחמת יום הciporim שניתה באחת את הכלל הזה. היו לכך גם היבטים חיוביים, כגון "החוזה" נושא החוץ והבטחון אל תוך הפוליטיקה הפנימית, ככלומר, לפיקוח הדמוקרטי של אזרח ישראל. אולם הייתה גם פגיעה במירקם הרגיש: נוצרה תחושת אי-אמון, שמקשה מאד על ההנאה להנהייג. נפגם אותו "כשור היגוי" שבשלדיו כל מערכת פוליטית ייצוגית מתנסה לנוכח מטרות ולהנחות את החברה להשגתן. הפגיעה הזה מתמשכת מאז באופן רצוף, ולימים היא התגלגה לתחושהuai-אפשר לסמוֹך בכלל על הפוליטיקאים, וכי לא ניתן לנתן אמון במוסדות הפוליטיים, והדברים ידועים, ואסתפק בכך.

ההשלכה השנייה, שעליה אני רוצה להרחב את הדיון, היא על "איך עושים פוליטיקה?" ככלומר, מה השתנה בעקבות מלחמת יום הciporim במעמד המוסדות הפוליטיים, ההתנהגות הפוליטית, ובאופן יותר טנטטיבי – בתרבות הפוליטית, לרבות חוסנה של הדמוקרטיה הישראלית. רשימת הדברים שהתMOVטו מיד, ידועה, והיא מופיעה תחילת בדוח ועדת אגרנט וברזות של תנועות המכחאה. נזכר רק, כי למרות שבבחירהו לכנסת השמינית, ב-31 בדצמבר 1973, המערך זכה עדין ב-51 מנדטים, "המהפץ" השלטוני של 1977 סומן כבר בדףusi ההצעה ב-1973 – עליית גח"ל ב-22 אחוזים (יחד עם הרשימה

הממלכתית והמרכז החופשי) ל-39 מנדטים בכנסת, והקטנת הפער בין המפלגה הראשונה לשנייה ל-12 ח"כים בלבד.

ממשלה גולדה מאיר, שהוקמה לאחר משא ומתן ארוך ב-10 במרץ 1974, הייתה "קוואליציה מינימלית" עם המפ"ל והלייבורים העצמאים, שמנתה 65 ח"כים. היא לא החזיקה מעמד אפלו חדש ימים, אבל גם ממשלתו הראשונה של יצחק רבין, שהוקמה ב-3 ביוני 1974, הייתה צרה ושבירית ומאוז כל קוואליציות הממשלה הלאומית להוציא המשלה הראשונה של בגין ב-1977) הן צרות מידי או רחבות מידי מבחינת יציבותן הפוליטית.

במבט לאחרו, ניתן לומר, שנפילתה של הממשלה גולדה-דין-ספר היא גם סוף hegemonia של תנועת העבודה. זאת ועוד, ב-1977 אירע לא רק מהפך שלטוני, אלא גם שינוי דרמטי בעל תוכנות מרחיקות לכת למערכת הפוליטית: היעלמות המפלגה הדומיננטית שהיתה מפלגת הציר מאז תקופת היישוב. חמש שנים לאחר מלחמת יום הכיפורים, כאשר מנים בגין ניהל את המשא ומתן בקמפי דיוויד, הוא כבר פעל במסגרת של מערכת פוליטית שונה לחלוטין. דפוסי ההצבעות בכנסת על הנסיגה מסיני ועל חוזה השלום עם מצרים, מצביעים על התמורה הגדולה שהתחוללה במדיניות הישראלית (רי. I. A. Diskin and Galnoor, "Political Distances between Knesset Members and Coalition Behaviour: The Peace Agreements with Egypt", *Political Studies*, vol. (38, 1990, pp. 710-717

התמורות במבט לאחרו

מספר הערות מקדים. אני מייחס את כל השינויים במערכת הפוליטית הישראלית למלחמת יום הכיפורים. הרי כולנו יודעים שהמערכת הפוליטית החלה להשתנות עוד קודם לכן בעקבות פרשת

לבון, פרישת בן גוריון, מלחמת ששת הימים והקמת ממשלת הליכוד הלאומי (1967-1970). אני חייב גם להזכיר התפתחויות "נורמליות" בחברה ובכלכלה, שהשפיעו עמוקות על הפוליטיקה. עם זאת, בראצוני לטעון, שללחמת יום הכיפורים שימושה "קטליזטור" לTIMEROT מרחיקות לכת בפוליטיקה הישראלית. היא זרזה תהליכי השחלה קודם לכך, או היו בעיצומם, כגון שבירת ההסכם (كونסנסוס) בשאלת השטחים והגבולות. זאת ועוד, המלחמה עצמה גרמה לשינויים רבים, בהיותה מאיצ' רב עצמה לתופעות חדשות.

מבט מהיר על המערכת הפוליטית עד שנת 1967 יעזר לנו להציג על כך. אני בכוונה פושח על התקופה 1967-1973, לעומת זו שלאחר 1973, משום שהיא בעייתית וטרם נחרה היבט. זו הייתה מעין תקופה ביןיהם, "האימפריה הישראלית הראשונה", ואולי האחרון, שהוליכה לשירות לכל מה שתרחש מאז. מכל מקום, צילום של המערכת הפוליטית הישראלית בשני העשורים הראשונים שלה, מראה מספר מאפיינים כלליים.

ראשית, ובכלליה, זו הייתה מערכת פוליטית בעלת כושר היגוי, מלשון הגה, כלומר – יכולת משליאות (governability). הדבר התבטא ביציבותיחסית, ביכולת להתגבר על משבירים, והעיקר ביכולת להכריע בנושאים רגיניסטיים ושנויים בחלוקת, כגון נסיגות משטחים שנכbsו במהלך העצמאות או במבצע סיני, 1956 (רי יצחק גלגור, "המשבר במערכת הפוליטית הישראלית", אצל מ. ליסק ו. קני-פז, ערכאים, ישראל לקראת שנות 2000, הוצאת מאגנס, 1996, עמ' 144-175). אגב, אין בקביעות אלה שמצו של געוגע לאוותה מערכת פוליטית כאלו הייתה טלית שכולה תכלת. לא אמרתי, למשל, שההכרעות שנפלו היו טובות ונכונות, או דמוקרטיות לעילא. ב"כוח היגוי" אני מתכוון אך ורק לכך, שהמערכת הפוליטית ידעה אז לענות לאתגרים שעמדו בפנייה, ובעיקר בנסיבות הבתוון.

שנית, הזכירתי שהיתה הסכמיות רבה בקהילה היהודית בישראל לגבי מטרות העל, כמו, לדוגמה, המדינה כמכשיר להשתתפות מטרות הציונות. אוסיף לכך הסכמיות מעניינית אחרת בראשית דרכה של המדינה: נכונות של כל הפלגים לפעול על פי כללי המשחק, ואני מוכן אפילו להוציא, על פי כללי המשחק הדמוקרטי. שוב, גם נכונות זו לא התנהלה על מי מנוחות, אבל עובדה שככל היריבויות הפוליטיות והאידיאולוגיות של תקופת היישוב תועלו לזרה הפרלמנטרית בבחירות הראשונות ב-1949.

שלישית, למרות הפיצולים בחברה, שהיו קיימים כבר אז (דתיים/חילוניים, מזרחיים/מערביים, יהודים/ערבים, וכדו), הם "הופקו", אם אפשר להשתמש באותו כזה, מן הזירה החברתית-קהילתית ונסרו "לטיפולה" של המערכת הפוליטית, והפוליטיקה עשתה עם הביעות האלה מה שהיא יודעת לעשות: היא תימנה, התמקחה, התפשרה, מצאה פתרונות אקראים זמינים, ואף טאטאה חלק מהן אל מתחת לשטיח. מטרתה של המערכת הפוליטית הייתה להשיג שקט: להביא לכך שהמחלקות האלה לא תחרפנה וכי הנסיבות תהיינה מחייבות, ובכך היא הצלחה בכך כלל, כאשר הפתרונות עצם ממנה והלאה. מכאן שגם בנושאי הפנים הייתה יציבות מסוימת, והיתה אותה יכולה להתגבר על המשברים, ולמצוא הסדרים היפים לשעתם. ניתן לומר, שהפוליטיקה הצליחה "להפקיע" מחלקות אלה מן הרחוב, ולהעבירן לטיפול האליטות הפוליטיות.

רביעית, המוסדות היו בעלי עצמה ובעלי מעמד מוכר, חלקם כמו הסוכנות וההסתדרות עוד מתקופת היישוב. מדרגה גבוהה של מסודר ולגיטימציה נהנו גם מוסדות המדינה: החל במשלה הריכוזית, החזקה, והשולטת על משאבי, וכלה בבתי המשפט, צה"ל, שירות הבטחון, שירות המדינה, העתונות ואילו "קול ישראל". ואזכור שוב: אני מתאר, לא מقلס.

חמיישת, המפלגות. אי אפשר לתאר את המערכת הפוליטית היה באלי לחזור ולהציג שהמפלגות היו סוכניות התיאום הראשיות. הן שמשו ערוצי תקשורת עיקריים בין החברה לפוליטיקה, בין הפוליטיקה לחברה, והיוו את עמודי התווך של המוניות הפוליטיים: מchnerה הפועלים הדומיננטי, המchnerה הדתי-לאומי הנשפך אליו, והמחנה המפוץ והחלש יחסית שנקרא "אזורתי". המוניות והמפלגות הכלילו את כולם, ללא יוצא מן הכלל, במערכות הפוליטית. מי שלא היה במשלה, כמו חרות ומק"י, היה בכנסת,ומי שלא היה בכנסת היה בהסתדרות,ומי שלא נתמך על ידי ההסתדרות קיבל כספים מהסוכנות היהודית. אפילו את השבועון האופוזיציוני "העולם הזה" ניסתה מפא"י לknotta, שלא לדבר על מרבית החרדים, ש"הצטרפו" אינסטיטומנטלית למדיינה באמצעות מפלgotיהם. כולם היו בתוך המערכת הפוליטית – מי יותר במרכז, מי יותר בשוליים. הופעל אז עקרון של הכללה, שתרם הרבה מאד להיציבות והן לכושר ההיגוי.

שישית, פועל יוצא מהמבנה שתואר עד כה הייתה לא רק השיטה לקבלת החלטות בנושאי פנים (משא ומתן, פשות, קואליציות), אלא גם עקרון היחסיות. הוא הופעל בשיטת הבחירה היחסית לכנסת, וגם בקואליציות הרחבות, בחלוקת המשאים, בפתח המפלגות ובשיטת גיוס של קואפטציה כלפי היהודים המזרחיים והערבים. עקרון היחסיות הוא גם אמצעי לתת תחושה של שותפות, גם לקבוצות הקטנות ביותר. שיטת הבחירה היחסית היא שנתנה הזדמנות למר ויקטור תייר להציגם פעמי ארבע שנים בבווע שם שקי הכספי המזמין ואלפי החתימות בנסותו – לשואה – להיבחר לכנסת. זה נתן לפחות תחושה שאפשר להגיע למרכז.

שביעית, במערכות הפוליטית היה לא היו מרכז-משנה או תונומיים, ולא היו קבוצות חוץ-פרלמנטריות, וקבוצות אינטרס בלתי מסונפות. הכל היה קשור, מנותב, מאורגן: הסתדרויות העולים היו מסונפות למפלגות, ההתאחדות לכדו רגלה הייתה בנויה לפי מרכז הספורט ואפילו

אחד-עשר שחקני נבחרת ישראל בצד רגול היו מחולקים לפי המפתח: הפועל, מכבי ובית"ר. קיומה של מפלגה דומיננטית עזר מאוד ללכידות הפנימית של המבנה המסובך הזה, מה גם שהפיתוח החברתי והכלכלי היה בראשית הדרך ולא היה "מגזר שלישי" אוטונומי.

אנסם את התיאור הקצר והמأد סכמטי זהה בהדגשת עניין שהזכיר: במערכות הפוליטית היא התקיימו כללי המשחק הדמוקרטיים הבסיסיים – נערךו בחירות לעתים מזומנים, היה מבחן מפלגות, החלטות התקבלו בהכרעת רוב, והוכחה לגיטימות של הממשלה ושל המוסדות האחרים. זו הייתה מערכת פוליטית ריכוזית שנחננת מתמקינה רבה וקיימה דמוקרטיה מאורגנת למדוי: חזקה בכושר היגוי וחלשה בייצוגיות.

מה נשתנה?

ב-1977 פרסמתי מאמר תחת הכותרת: "תמורות במערכות הפוליטית הישראלית מאז מלחמת יום כיפור" (מדינה, משל ויחסים בינלאומיים, מס' 11, 1977, עמ' 5-25. Political System since the Yom Kippur War", in A. Arian, ed., *The Elections in Israel - 1977*, Jerusalem Academic Press, 1980, pp. 148-119).

אנסה עתה להראות שאט המפנה בפוליטיקה הישראלית ניתן היה לאנער כבר ארבע שנים לאחר מלחמת יום הכיפורים ומרבית התמורות רק הלכו והעциימו מאז ועד היום. Außerdem גם על מספר התפתחויות חשובות, שלא הוזכרו כלל באותו מאמר מ-1977. להלן רשימת התמורות העיקריות שהופיעו במאמר, בתוספת הערות שלי מנוקדת המבט של ימנו אלה.

על ההסכמיות

"מלחמת ששת הימים עוררה מחדש מחדש את הויכוח בדבר מטרות הציונות ודרך הגשמהה. מלחמת יום כיפור ותחושת הסכנה (אפילו היא סובייקטיבית) לעצם קיומנו שבאה בעקבותיה, ערערה את ההסכמיות, ויצרה קיטוב אידיאולוגי. היא גם העמידה בסימן שאלה את יכולתה של המערכת הפוליטית הקימית לעמוד ב מבחון העליון של הבטחת קיומו, קל וחומר ב מבחנים פחות קритיים, בתחום הצדκ החברתי, הכלכלה והຕפקוד הייעיל של השלטון".

נדמה לי שאני פטור מהוכחה, שהחלוקת רק הלהקה והחריפה לאחר מכון והביהה לרצח ראש ממשלה בישראל. עם זאת, ניכרים לאחרונה סימנים להסתמנותה. הנקודה שברצוני להציג היא, שמערכת פוליטית שאינה מצליחה להציג פתרון לביעיה המרכזית של המדינה — שלום, גבולות ומעמד השטחים — סופה להיחלש. בכך יש להוסיף שנושאי החוץ והבטחון נעשו משלבים בחלוקת הפנימיות, כגון זו שבין חילוניים לדתיים. אסתפק בהערה נוספת: החלוקת הקשה לא מתועלות ביום בהכרח לפרלמנט, והן נעשו במידה מסוימת "חוץ-פוליטית" ولكن מסוכנות פי כמה.

על אידיאולוגיות

"הפיקול הקודם, לשLOS תת-התרבותיות הפוליטיות (המחנה הפועל, האזרחי והדתי) אייבד את המARGIN האידיאולוגי עם חידוש הויכוח בדבר המטרות הציוניות. למרות שנשתמרו המבנים הפוליטיים והארגוניים שבבסיסו, החלה תנועה בכיוון לקיטוב אידיאולוגי, שקו ההפרזה שלו סב על שאלות שלום, בטחון ושטחים, וההשלכות שליהם לאופייה של החברה הישראלית, כלכלתה והמערכת הפוליטית שלה".

במאמר מ-1977 קיימת עדין איזו אופטימיות כלשהי לגבי שימור המתח האידיאולוגי במהלך היחסונות והפנימיות בחברה הישראלית. ההנחה שלי הייתה, שיוציאו מஸגרות חדשות, אולי מבנה דו-גושי שיבטא את ההבדלים הללו. בפועל, המസגרות הקודמות התרסקו (ראה גורלה של ההסתדרות) ולא כמו להן יורשים. להיפך, השעים הפנימיים הילכו והתעמקו והיכולה של המערכת הפוליטית "להפקיע" את המאבקים מן הרחוב, ולטפל בהם ברמת האליטה הפוליטית פחותה מזו. ה"כלים" נשחקו: קואליציות, פשות, הסכמי הסטטוס-קו וczyיצא באלה אינם תורמים כבר ליציבות. במקומ המהנות והמפלגות, הפוליטיקה מתנהלת, כביכול, בכלי התקשרותה ההמונייה, והיא הופכת בהדרגה לאופרת סבון, או לעימות ברוטלי. בKİצ'ור, אי אפשר כבר לסמוד על הפוליטיקה, שתגיע לשירות שתהיהינה מחייבות. הסכם הוא לא הסכם, ואפילו חוק שעובר בכנסת לפעם אין מוצאים אותו. לא חסרות לצער זוגמאות. באנדרלמוסיה זו אנחנו מוצאים שתי מגמות מנוגדות בתכלית.

מגמה אחת מצבעה על תחושה של פיצול לשני מהנות עווינים — ימין ושמאל — שעולמים להיפך לששעים טוטאלים: דתיים, מזרחיים, עולים, מעוטי הכנסת ומתנגדי אוסלו — מצד אחד; חילוניים, מערביים, ותיקים, בעלי הכנסתות גבוהות, מרבית יהודי התפוצות ותומכי אוסלו — מצד אחר. למשלנו, הקיטוב באף אחת מן הקטגוריות האלה אינו מלא. לדוגמה, ה"מסורתיים" יכולים לשמש קשר עדתי ודתי; ואילו העربים אזרחי ישראל נמצאים ב"ישראל" — מבחינת העמדות, וב"ימין" מבחינת רמת הכנסתות.

המגמה האחראית מצבעה על התרסקות החברה הישראלית לשבטים, למזרחים, למיעוטים ולקבוצות שונות ואחרות, מלבד שהפוליטיקה (בעיקר זו המפלגתית) תצליח לגשר ביניהן. גם דיאגנוזה זו מוקדמת מידי, לדעתי, בגלל הסטיירות הפנימיות המתרכזות ביום בחברה הישראלית כולה ובמזרחה השוניים, כמו, לדוגמה, בקרב העולים הרוצים להיות גם "רוסים" וגם "ישראלים".

על המפלגות

"בעקבות מלחמת יום כיפור הגיע לשיא תהליכי ההתרופפות של המפלגות, בעיקר המפלגות שהשתתפו בשלטון, ונפגעה יכולתן לשמש מרכז תמוס ועורוצי תקשורת".

אני חשבתי אז, בגל חוסר דמיון, שהתרופפות המפלגות כבר הגיעו לשיא, אבל הדרך הייתה עדין ארוכה עד שהמפלגות הגיעו לנצח העוגם היום. חשוב להזכיר, שתהליך זה החל עוד לפני המכחה האנושה שהוכנו המפלגות עם הנהגת הבחירה המקדימות, הבחירה היסודית בראשות הממשלה ומסירת תעמולת הבחירה לידי סוקרים ומשדרים ליחס ציבור. ברור, המפלגות היו חייבות להשתנות, ولو בשל התהליכי הטבעי שהביא להרפיה אחזיתה של המערכת הפוליטית בחברה ובכלכלה. אולם המוטלת נעה לקיצוניות רחוכה מיידי. עד לשנות השבעים הייתה למפלגות עוצמה רבה מיידי, אך מאז השפעתן נעשתה בהדרגה לשולית מיידי. הן לא השפיעו בצורה משמעותית על החלטות החשובות, כגון הנסיגת מסיני בעקבות הסכמי קמפ דייוויד, או החלטת הנסיגת משטחי הגדה המערבית בעקבות הסכמי אוסלו.

הן גם לא מסייעות להתמודד עם המשברים הפנימיים, או לחיזוק כללי המשחק הדמוקרטיים. ביום המאבקים האישיים בתוך המפלגות ובין המפלגות, המתנהלים בכלי התקשורות אינם מאפשרים לתעד את היריבויות הרעיוניות לתוכניות מוסכמות, או לחקיקה. המחיר על כך הוא סכנת שבירתנו של המרכז הפוליטי, בהיותו חשוב לכל זאת. לדוגמא, ניתן לשער שתמיכת הציבור בתהליכי השלום הייתה חזקה יותר, אילו עמדה לרשות רבין ופרס מפלגה מתפקדת. דוגמא קשה יותר: רצח רבין הביא למיצוי נורא את המעבר מפוליטיקה מפלגתית לפוליטיקה אישית, בהנחה שדי להרוג את המנהיג כדי לשנות את המדיניות.

על עוצמת הרשות המבצעת

"בஹשווואה לקודמותיה הכנסת השמינית הייתה בעלי פוטנציאל להגברת העוצמה הפוליטית לעומת הממשלה".

בתהום זה השינויים מורכבים מאד, וاعמוד על אחד מהם: הנסיוון לחזק את "គוער ההיגוי" שהתרופף מאז מלחמת יום הכיפורים באמצעות "תרומות פלא" – הבחירה הישירה לראש הממשלה. השינוי הזה מייצג, לדעתי, חוסר הבנה עמוק מאד של הקשר הפנימי בין חברה ופוליטיקה, למשל, באשר לתרומה של עקרונות היחסיות לתהושה הפוליטיקת הישראלית היא ייצוגית, והחנסת אומנם נותנת הזדמנות נאותה לייצוג רחב. במבט ראשון קביעה זו נראה מוזרה. הרי הבחירה הישירה נועדה לממן את הפוליטיקת הישראלית, "למרכזה אותה", כפי שאמרו תומכיה. אולם בחברה מוקטבת הכרעה חזה עלולה דוקא ליצור תהosit ניכור בבחינות: "אם המועמד שלי לא נבחר, אז הוא לא ראש הממשלה שלי". בכך נוספת גם הנטייה להגברת הרסיות של ייצוג המפלגות בכנסת, כפי שראינו בבחירות 1996.

גם הקואליציות הממשלתיות, שהן המכניות שהופך את תוכנות הצעבה בבחירות לכחולת היגוי אין ממלאות את יעוזן. מאז 1973 הקואליציות הן צרות מיידי (ממשלה רבין 1974; בגין 1977, 1981; שמיר 1983, 1990; רבין 1992; ונתניהו 1996) או רחבות מיידי (ממשלה האחדות 1967-1970 ו-1984-1990). כללו של דבר, עוצמת הכנסת לעומת זו של הממשלה היא שאלה משנה, בהשווואה להתרופפות הכללית של השלטון, וגם של מוסדות מרכזיים אחרים, כפי שנראה להלן.

על "משפטיזציה" של הפוליטיקה

"התערערות המערכת הפוליטית גרמה לשיתוקם של התהילכים הפוליטיים-מינוחיים, ששימשו בסיס לתפקידו של המינהל הציבורי. הסימנים הבולטים לכך הם הנסיוונות לפטור בעיות פוליטיות ומינוחיות שלא באמצעות הבירוקרטיה הממשלתית".

ובהמשך:

"הדוגמא המוחשית ביותר היא הנטיה לחפש פתרונות לביעות פוליטיות מובהקות באמצעות החוק וחווות הדעת של משפטנים. המערכת הפוליטית בישראל השואבת את הלגיטימציה לפועלה מכוחם של חוקים, נמנעה באופן ברור מלערב את הרשות השופטת בתהליכי הפליטי. מכאן גם הרתיעה למסור לידי בתיה המשפט את הסמכות העלונה לפסוק בדבר חוקיותן של פעולות החוקיקה של הכנסת".

תהליך ה"משפטיזציה" רק הלא ותגבר מאז שככבותי דברים אלה לפני יותר מעשרים שנה והדברים ידועים. בראוני להציג רק היבט נוסף אחד: רשיימת המוסדות המרכזיים בחברה הישראלית, שמעטם אינו כפי שהוא, בלשון עדינה, היא ארוכה מאד: צה"ל, המוסד, השב"כ, בתיה המשפט, ובית המשפט העליון במינוח, היוזץ המשפטי, הכנסת, המפלגות, המוסדות להשכלה גבוהה, שירות המדינה, העתונות, הכתובה, כלי התקשורות, שלא לדבר על הסתדרות, הסוכנות, המושבים והקיבוצים. יתרן מאד, שמוסדות אלה או אחרים היו משתנים כמעט, או היו מאבדים מעוצמתם המוגזמת, שהתחיימה לתקופת ראשית המדינה. זו לא הנΚודה. הבעייה היא הצבירות תחושת אי-האמון במוסדות ובמערכות הפוליטית בכללותה, מבלי שקמו להם יורשים לגיטימיים. הת蘆יפות האמון במוסדות עשויה להביא מערכת פוליטית אל עבר סוף הארכיה.

תהליך ה"משפטיזציה" הוא, לדעתי, עדות סימפתומטית לקריסתם של תהליכיים פוליטיים ומינוחיים, שאינם נזקקים לשירותיו הטובים של בית המשפט. אני מתכוון בפירוש לתרבות פוליטית, כלומר לנורמות של התנהגות שקובעות מה לא עושים בשום פנים ואופן. לפריצת הגדר של מה לא עושים אחרים בעיקר הפליטייקאים, ודאי אם אזכיר את הנסיך למנוט את בר-און ליועץ המשפטי לממשלה בשנת 1997.

"ככל שנטען מעדשה הסמכותי של המערכת הפוליטית, גברת הנטיה להשתמש ברג"צ למטרות פרסומת, או לניגוח גופי השלטון... ואילו במשל פנימה, הפך היועץ המשפטי לאורים ותומים בנושאים שהיו בדרכם כלל מוסדרים קודם לכן, באמצעות פוליטיים-מינוחיים".

תחזית זו שנכתבה במאמר ב-1977 התגשמה במלואה ואפשר להויסף לה את בעיית העדר הלגיטימציה.

על הדמוקרטיה

איני יכול לסיסם את הסקירהazzo של תוכאות מצטברות מבלתי לציין את תהליך הדמוקרטיזציה בחברה הישראלית ולהציג גם על תוכאות חיוביות הקשורות, לדעתי, במישרין למלחמה يوم הциיפורי. אביא דוגמא אחת: מעטה הסודיות שהיה קיים עד אז סביב נושא הבטחון וגם סביב מעשי הממשלה בכללותם. כתבתי אז, שמאז מלחמת יום הциיפורים "מתנהלת הפוליטיקה הישראלית כחלון ראווה", וכן, ש"החלשת המונופול של הסתדרים הפוליטיים הקודמים בכל הנוגע להשגת מידע והשפעה, הצמיחה פתיחות רבה יחסית של המערכת הפוליטית כולה... התמורות במערכת, ובעיקר ההתרופפות בחוליותה

המרכזיות, יקרה גם פתיחות שנייתן לראותה כחייבית, מבחינת התנהלך הדמוקרטי".

הנה לכמ דיאלקטיקה מרתקת של תהליכי פיתוח פוליטי. מצד אחד, מאז 1973 המערכת הפוליטית נפתחת, היא הרבה יותר דמוקרטית, היא מגיבה יותר לדרישות הציבור, ומתחילה להשתרש בה התביעה לדין וחשבון (accountability), של הנהגה גם בין בחירות לבירות. זאת ועוד: מאז היו לנו שלוש פעמים חילופי שלטון והם נעשו בצורה תקינה, וגם זו תרומה חשובה מאד לדמוקרטיה. מצד אחר, גוברות גם הנטיות האנטי-דמוקרטיות. הפוליטיקה נעשית פופוליסטית וברוטלית. היא נשענת יותר ויוטר על בעלי ממון, ולא נעדרים ממנה סטמנטים מפחדים של כוחנות ורצונות. קיימים איוםים מוחשיים על הדמוקרטיה הישראלית, ויש לחזור ולומר זאת בפה מלא לאחר שנרצח ראש ממשלה בישראל.

מילות סיום

הדוגמאות שהבאתנו נועדו להראות שהסימנים להעדר המשכיות במערכת הפוליטית הישראלית ניכרו כבר מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים, והם נמשכים והולכים. באותו מאמר מ-1977 רשותי מספר תרחישים אפשריים. אחד, אנדרלמוסיה: חוסר יציבות כרוני, העדר יכולת היגוי וחשש למשטר הדמוקרטי. שני, שינוי רדיקיי במערכת הפוליטית החל בשליט יחיד, וכלה במערכות פוליטית דמוקרטית שונה לגמרי. שלישי, תמורה הדרגתית, כאשר חלק מהדברים השתנו לפחות חלק מהדברים השתנו מהר יותר — בעיקר היוצרים שני גושים פוליטיים עם תשובות מנוגדות לגבי נושאי השלום, הבטחון והשתחים. ב-1977 חשבתי שהשינוי יהיה הדרגתי. דחיתי את הסברה, שמלחמת יום הכנפרים תהיה אפיוזדה חולפת בחיננו, אבל סברתי שלאחר

תקופת הסתגלות تعוצב במשך הזמן מערכת פוליטית חדשה –
פתוחה ודמוקרטיית יותר, וישוקם האמון בין הציבור לבין מנהיגיו.
סבירתי גם, שכשור ההיגוי יפחח, הכרוי לחברה מודרנית, שעיקר
מעייניה של המערכת הפוליטית שלו הם בנושאי פנים.

מה התרחש בפועל? עיניכם הרואות: המערכת הפוליטית שלנו נזילה
מאד ו"הסתגלות" עדין נמשכת. מה יקרה? על כך אני לא מעז לדבר.

פרופ' יעקב בר-סימן-טוב
האוניברסיטה העברית בירושלים

**מלחמת יום הכיפורים כנקודת מפנה
לשלום**

מאמר זה ינסה לבחון את מלחמת יום הכיפורים כנקודת מפנה בסכוז הירושאי-ערבי, אשר אפשרה את הפחתת הסכוז ואף את המעבר לשלום בין ישראל למצרים. קודם שנדון במלחמה ובתוצאותיה אתמקד תחילתה בסוגייה תיאורטית מרכזית, הקשורה בדיאון על אודות המעבר מלחמה לשלום. ניתן להציג שלוש שאלות בהקשר זה: متى תוצאותיה של מלחמה מאפשרות מעבר מלחמה לשלום? מה הם התנאים והנסיבות, אשר גורמים ללחמה לשמש נקודת מפנה בסכוז ממושך?

1. בשנות ולמידה כתנאים לשינוי סכוז

הידע התיאורטי שלנו בנושא המעבר מלחמה לשלום הוא דל. אנחנו יודעים הרבה על הסיבות והגורם ללחמה, אולם מעט מאוד על הסיבות לכינון שלום, ועל גורמי המעבר מלחמה לשלום. חוקר בשם גפרי בליני ציין בספרו "סיבות ללחמה", שראה אור בשנת 1973, כי על כל 1000 עמודים, שנכתבו על סיבות ללחמה, קיימים פחות מעמוד אחד על סיבות לשלום. מיעוט המחקר בנושא, אכן, מאכזב, אך הוא מהווע סיבה טובה להתעמקות בו.

בשנים האחרונות הושקע מאמץ ניכר בלימוד המעבר מלחמה לשלום. כדי להבין את המעבר הזה ניתן להשתמש בשני היגדים תיאורתיים: בשנות ולמידה. המעבר מלחמה לשלום מחייב בשנות

(ripeness) מסויימת של שני הצדדים, הנוצרת, בדרך כלל, לאחר משבר חמור או מלחמה, שתוצאותיה מביאות את הצדדים לנצח של מבוי סתום כאב הדדי. בשלוות מתפתחת לאחר מלחמה, שלא הסתיימה בהכרעה ברורה של אחד הצדדים, ולאחר שהצדדים שילמו מחיר כבד, ואין בתוצאות המלחמה כדי למש את מלא מטרותיהם או אף את חלקן. נוסף לכך, שני הצדדים מבינים, כי אין במלחמה חדשה כדי למש את מטרותיהם, וכי עלותה של זו גבוהה במיוחד. הדרך היחידה להיחלץ מן המבוים הסתום הכאב הדדי, שנטפס על ידי שני הצדדים כבלתי נסבל, היא באמצעות השגת הסכם למיתון או ליישוב הסכוזן. שני הצדדים מעריכים, שהשגת הסכם כלשהו עדיפה על פני המצב הנוכחיים, וכי אי-התקרמות בכיוון זה עלולה להחרין את המצב הנוכחיים. אלא שלא תמיד הצדדים מסוגלים לבדם — לאור הסכוזן הממושך, רמת האלימות הגבוהה, העוינות הגבוהה, ואי האמון הדדי — לפתוח בתהליך של שינויי הסכוזן. לכן, יש צורך בגורם חיצוני, צד שלישי, שישיע הצדדים להכיר בכך, שאכן יש דרך דיפלומטית ליציאה מצב של מבוי סתום כאב הדדי — אף שהוא כרוך בויתורים הצדדים, אשר לעיתים כאבים מאד — ואף להציג דרך זו. בשלוות היא, איפוא, תנאי הכרחי, אולם לא מספיק, כדי לשנות סכוזן.

הכשלון בשימוש במלחמה כאמצעי יעל לקדם מטרות לאומיות, יכול להביא למידה מסויימת של מנהיגים, המתורגם לנכונות לשנות עמדות ואפילו בצורה מוגבלת, הן כלפי הסכוזן עצמו, והן באשר ליריב. קיומם של מנהיגים, המסוגלים ללמידה מכשلونת, לחוש את תחושת החידול שבמצב הנוכחיים ואת העייפות הרבה בצבאור בשל המחיר הכבד של הסכוזן, והם גם אמיצים דיים, כדי להכיר בגורם לעורך שינוי בסיסי בעמדותיהם, אשר כרוך במחיר פוליטי גבוה — הוא תנאי הכרחי, אם כי לא תמיד מספיק, כדי לשנות סכוזן ממושך בין מדינות.

ניתן להבחין בין למידה הדרישה למיתון ולהפחחת הסכוזן לבין

למידה הדורשה ליישוב הסכsoon. אנו נתמקד במאמר זה בעיקר בסוג הלמידה הראשון, הנראה לנו כמתאים יותר להסביר את המעבר מלחמה לMITTON הסכsoon הישראלי-ערבי לאחר מלחמת יום ה毅ורים.

למידה פשוטה או טקטית יכולה לסייע בעבר מלחמה לMITTON ולהפחיתת הסכsoon, בעוד שלמידה מורכבת או אסטרטגיית דרישה ל交代 מיתון הסכsoon ליישבו. למידה פשוטה או טקטית מתרכשת כאשר צדדים בסכsoon מבינים, כי מלחמה אינה עילה יותר למימוש מטרותיהם הצבאיות או המדיניות, לא רק משום עליותיה של מלחמה חדשה, אלא גם משום שלא ניתן באמצעותה להשיג הישגים חד-צדדיים. רק באמצעות שיתוף פעולה בMITTON הסכsoon קיימים סיכוי מסוימים לא רק למנוע נזק הדדי, אלא גם כדי למשח חלק ממטרותיהם בסכsoon. הבנה כזו מפתחת לאחר הסלמה של הסכsoon, כאשר הצדדים מוצאים עצםם במובי סתום כאב הדדי.

לאחר מלחמה שלא הוכרעה, אשר כולה להשיג מטרות מינימליות, או שעליותיה אין מוצקות דין – למידה פשוטה או טקטית יכולה להתרכש. כאשר הצדדים כוונים עדין את פצעי המלחמה ואת המבו הסתום שנוצר בעקבותיה, הם נוטים להבין, כי התמדתו של הסכsoon במצבו וברומו רק י חמיר את מצבם במונחים מוחלטים ויחסיים, וכן יש צורך חיווני לצאת מן המצב הנוכחי בסכsoon, באמצעות MITTON. עם זאת, הצדדים טרם הגדרו מחדש את עמדותיהם ואמונהיהם היסודיות בסכsoon והם אינם מוכנים עדין ליישב את הסכsoon בדרך שלום. MITTON הסכsoon מחייב שינוי מסוים בעמדות ובהתנהגות, שכן הוא מחייב שיתוף פעולה מסוים בין היריבים, כדי ליעצב את הסכsoon על מנת למנוע אלימות לא רצויה. שיתוף הפעולה הדורש מוגבל לנושאי בטחון בלבד, כך שאינו מחייב שינויDRAMATIC בעמדות ובאמונות כלפי היריב.

MITTON הסכsoon אפשרי רק באמצעות מיסודה. מיסוד הסכsoon אפשרי

באמצעות הסכמים רשמיים או לא רשמיים, כדי להביא את יחסיו הסכסוך בין הצדדים למצב יותר יציב וחזק לשם מניעת אפשרות של עימות מזווין. פונקציות המיסוד הן: מניעת משברים, סילוק או מיתון מניעים להסכמה, קידום אמצעים של אי-הסכמה, כינון מתכונות התנהגות, שיוליכו לפיתוח נורמות יותר יציבות של ניהול סכסוך, ואמצעים בוני אמון, או משטרי בטחון, אשר גם יעוזדו ציפיות ליישוב הסכסוך.

למיסוד הסכסוך יש, איפוא, פוטנציאל לא רק ליצב את הסכסוך אלא גם לשיער בהכרת הקרקע ליישבו. כדי למסד סכסוך, חייבים הצדדים להסכם על שינוי מבנה יחסיהם הבתווניים, אשר דורותים שיתוף פעולה אם גלו אם מיכללא. הויאל והמחלקות היסודיות עדין קיימות, המניעים לשיתוף פעולה אינם מספיקים, כדי להביא אויבים חדשניים להכיר בחשיבותו של שיתוף פעולה בטחוני. אין שום בטחון, כי הצד الآخر מוכן, אכן, לשיתוף פעולה בשינוי הסכסוך, אך שנוכנות גלויה עלולה להתפרש כחולשה. לאור זאת, התערבותו של הצד שלישי יכול להיות חיונית, כדי להגיע למידה פשוטה או טקטית, ולמיסוד הסכסוך. במצבים שבהם מתקשים הצדדים להתחיל בתהילה למידה בעצם, תפקידו של הצד השלישי הוא מכריע. תפקידו של הצד השלישי תלוי בnocנותו להתרבע במיتون הסכסוך, באופן היחסים שיש לו עם הצדדים, ובnocנות הצדדים לשיתוף פעולה עימם. הצד השלישי יכול לשיער לצדים להכיר בכך שהזמן בשל לשנות את הסכסוך על ידי הדגשת הסיכון הכרוכים בהמשך הסכסוך ברמתו הנוכחית, תוך הצעת פתרון אפשרי במצב הקיטים, ומתן פיצוי ועروبות, כדי לאפשר את הויתורים הדרושים לצורך השגתו של הסדר המיון הסכסוך.

2. מלחמת יום הכיפורים כיוצתה בשלות

מלחמת יום הכיפורים לא הביאה מעבר חד מלחמה שלום, אלא

למייתו הסקסוך תקופה, בין ישראל למצרים, ובין ישראל לסוריה, ואף ליישוב הסקסוך הישראלי-מצרים. מה הם הגורמים אשר אפשרו למלחמות יום הכהפורים לשמש נקודת מפנה בסקסוך, במיוחד לאחר ארבע מלחמות קודמות במסגרת הסקסוך (1948-1949, 1956, 1967, 1969-1970) נכשלו בכך. יתרה מכך, כל אחת ממלחמות אלו יירה את הזורעים עבורה המלחמה הבאה.

ניתן להצביע על חמישה גורמים, אשר באמצעותם ניתן להסביר את מלחמת יום הכהפורים כנקודת מפנה, ואלו משלבים היבר עם הגורמים התייאורטיים לבשлот, שהזכירנו קודם לכן. הגורמים הללו הם: סוג המלחמה; אופן סיום המלחמה ותוצאותיה; המלחמה כיווצרת מבוי סתום כואב הדדי; מידת פשוטה או טקטית של מנהיגים; והמערכת הבינלאומית, או בעיקרו של דבר, תפקידה של ארצות-הברית.

א. סוג המלחמה — מלחמת יום הכהפורים שונה מאד ממלחמות קודמות בסקסוך, בהיותה מלחמה מוגבלת קלאסית. זו מלחמה בעלת מטרות מדיניות, אסטרטגיות וצבאיות מוגבלות יחסית; מלחמה שיעודה לשבור את המבוים הסתומים הכוabs, שמדיניות העימות הערבית ובייחוד מצרים היו מצויות בו מאז מלחמת ששת הימים. זו מלחמה שיעודה לשנות סביבה פוליטית, אסטרטגית, אזורית וגלובלית, ולקדם תהליכי מדיניים לשינוי סטטוס-quo טריוריאלי ומדיני אחד. אף שהיכולת הצבאית המוגבלת של מצרים וسورיה כפו סוג מלחמה כזו על שתי המדינות, הרי שהנשיא סאדאת העريق נכון את מגבלות העוצמה המצרית, ואת יכולתה למשש מטרות מוגבלות ברמת סיכון גבוהה. ההערכה שהדרך היחידה לשבור את המבוים הסתומים היא באמצעות מלחמה מוגבלת, שתביא את המעצמות להתערב בסקסוך, כדי לקדם תהליך מדיני כלשהו, אשר יאפשר את החזרת השטחים, שהערבים הפסידו ב-1967 — הייתה.Foundation תפיסת המלחמה המצרית. אף שהיו הבדלים בתפיסת המלחמה בין מצרים לסוריה, הרי שהתפיסה המצרית היא שליטה, בעיקר, בהכוונות המלחמה ובניהולה.

התוצאות למלחמה כאל אמצעי מדיני לשינוי סביבה אסטרטגית מסוימת מividת את מלחמת יום הכיפורים מן המלחמות האחרות בין ישראל לארצות ערב.

ב. אופן סיום המלחמה ותוצאותיה – מלחמת יום הכיפורים הסתיימה בכפיה. סיום כפו חיצוני עצמתי מנע, למעשה, מישראל למש את ההישגים הצבאיים של המלחמה בשתי החזיות. בעוד שברית-המוסדות בלהמה את ישראל בזירה הסורית, שתי המעומות, ארץ-הברית וברית-המוסדות, בלמו אותה בזירה המצרית. לא נחטא לאמת אם נאמר, שאילו ניתנה לישראל הזדמנות להגיע סמוך יותר לדמשק ולקהייר, קרוב לוודאי שהיתה עשוה זאת. ישראל גם הייתה מנסה, קרוב לוודאי, להשמיד את הארמיות השלישית והשנית המצריות, ולמעשה להביא את סוריה ומצרים אל סף תבוסה מוחלטת. אלמלא נכפה סיום המלחמה על ישראל, ספק אם ניתן היה להתקדם לשינוי הסכsoon. המלחמה הסתיימה בمعنى תיקו אסטרטגי. ההצלחה הצבאית הערבית בשלב הראשון של המלחמה, אוזנה על ידי הצלחה צבאית מאוחרת של ישראל. המלחמה הסתיימה, אכן, ללא הכרעה אסטרטגית ברורה, אלא גם משום התנוגשות צבאית בין שתי מעומות-העל, שיכולה לאפשר את שינוי הסכsoon בדרכי שלום.

ג. מבוי סתום כואב הדדי – המלחמה הסתיימה כך שני הצדדים הגיעו לנצח של מבוי סתום כואב הדדי. לראשונה, מאז שנת 1967, הגיעו שני הצדדים לנצח זה. בעוד שמצרים, סוריה, וירדן הגיעו לנצח זה לאחר מלחמת ששת הימים, הריישראל לא הגיעו אליו אלא לאחר מלחמת יום הכיפורים. לראשונה, מאז 1967, נוצרה סימטריה בנצח המבוים הסתום הכאב.

מלחמת יום הכיפורים יצרה, לראשונה, מבוי סתום כואב עבור ישראל, אלא שהיא לא הקטינה אותו עבור העربים, ואולי אף הגדילה אותו.

זו הייתה המלחמה השלישית בתוך שבע שנים בין מצרים לישראל, והשנייה בין סוריה לישראל. במלחמות אלו שילמו הצדדים באפי אבדות, הרוגים ופצועים, כמו גם בעליות כלכליות נבותות. ההצלחה הצבאית הראשונה במלחמה אומנם החזירה את היוקרה והגאווה למצרים ולسورיה, אולם לא היה בה די, כדי למש את מטרתן העיקרית במלחמה – לכפות על ישראל נסיגת מלאה מסיני ומהגולן. אלמלא נכה על ישראל סיום המלחמה, מצרים וسورיה היו מוצאות עצמן בתבוסה אף קשה מזו של מלחמת ששת הימים. כיתור הארכיה השלישית על ידי ישראל וקירבתה של זו לקהיר (101 ק"מ), העמידו את מצרים בפני מצוקה אמיתית. גם سوريا לא רק שהפסידה את הישגיה ההיסטוריים הראשונים, אלא שאיבדה גם שטחים חדשים, כאשר האיום הישראלי על דמשק התקרב מאד. ישראל, למרות הצלחתה לקיים את הסטטוס-quo ההיסטורייאלי (להוציא רצועה צרה לאורך הגדה המזרחית של תעלת סואץ, הפסד שפוצה על ידי כיבוש רצועה כזו ממערב לטעלה) שילמה מחיר כבד ובלתי נסבל. המלחמה יצרה טרומה לאומית, הקשה ביוטר מזו מלחמת העצמאות. זו הייתה רעิดת אדמה מאד חמורה, שהביאה לקרע בין הנהגה לבין הציבור, ולתנוועת מהאה סוחפת, שרצתה לא רק לבדוק מדוע נכשלה הנהגה לצפות מראש אפשרות המלחמה, אלא גם את כשלונה של התפיסה המדינית-בטחונית, שה��פתחה לאחר מלחמת ששת הימים.

ד. במידה פשוטה או טקטית של מנהיגים – שני הצדדים מצאו עצמם לאחר המלחמה במבוים סתוום כואב הדדי, שאפשר לרשותה בתולדות הסכסוך בשלות מסוימת לקידום שינוי כלשהו בסכסוך. מצב זה אפשר, לראשונה, הפתוחותו של תהליך במידה פשוטה או טקטית. שני הצדדים העריכו, כי יש צורך בשינוי מסוים בסכסוך לצורך הימצאות ממבוים סתוום כואב. הנשיא סאדאת ידע, כי בתנאים האידיאליים של פтиחת מלחמה – מלחמה דו-חויזית והפתעה – מצרים הצליחו להגיע להישגים ממשיים, ואלמלא התרבות העצומות ספק אם ניתן היה לעצור את ישראל מהשגת נצחון צבאי ממשי יותר.

ישראל, מайдץ, במידה להערכץ לא רק את מחיר שמיירטו של הסטוס-קו הטריוריאלי, אלא גם את מגבלות העוצמה הצבאית. עליוונתה הצבאית, אין בה כדי להרטיע מלחמה חדשה. שני הצדדים נאלצו, איפוא, להערכץ מחדש את מחיר הסכוז ולהסיק עד כמה האופציות הצבאיות לא רק שהן מסוכנות למדי, אלא גם שתועלתן מצומצמת לצורך שימוש מטרותיהם בסכוז. שני הצדדים רואו צורך בשינויים האמורים לקידום מטרותיהם המנגדות, אף שאלה לא השתנו, וזאת בשל הניגודים הברורים והאייה הממושכת. שני הצדדים הערכו, כי אין המלחמה אמצעיiesel לצורך קידום מטרותיהם הפליטיות, לא רק משום עליונותה הבלתי נסבלות, אלא גם משום שאין במלחמה, כדי להבטיח היישגים חד-צדדיים ממשיים. המעוצמות חסמו את ההזדמנויות לכך.

שני הצדדים היו עתה בשילם לבחירת טכניקות חלופיות לניהול סכוז, כדי למנוע מלחמה חדשה. התפתחות זו, בהתיחסות לסכוז, חייבה שיתוף פעולה מסוים. אולם הצורך המיידי לשיתוף פעולה, כדי להיחלץ מהמבוי הסתום הכאב הצדדי, לא היה בו די, כדי להביא הצדדים עווינים, שחדרניים, ללא אמון הצדדי מינימאלי, להכיר בחשיבותו של דיוון משותף בבעיות בטחון משותפות. היה צורך, איפוא, בוגרים חיצוניים ונוחש, כדי לעודד את הצדדים לשיתוף פעולה בטחוני על מנת ליצב את יחסיהם הבטחוניים. שני הצדדים העדיפו את ארצת-הברית כגורם שישיעם בידם לעצב מחדש את יחסיהם הבטחוניים, ולמסד את הסכוז כדי למנוע מלחמה לא רצiosa.

ה. **המערכת הבינלאומית ותפקידה של ארצת-הברית** – אי-אפשר להבין את סיום מלחמת יום הכיפורים ותוכחותה ללא ארצת-הברית. לראשונה, מאז 1967, הגיעו ארצת-הברית למסקנה, שניתן לבוון את המלחמה לנתיב, שיאפשר שינוי של הסכוז.

מלחמה זו אפשרה לשר החוץ האמריקאי, הנרי קיסינג'ר, לנסתות

ולקדם את תפיסתו המבוססת על ההנחהות הבאות: לא ניתן לשנות את הסכוז הישראלי-ערבי בלי שטדיות ערב ובעיקר מצרים ישתכנעו בא-תוחלת המלחמה, ובאי-תוחלת הברית עם ברית-המועצות, כדי להחזיר את השטחים שהפסידו הערבים. ארץ-הברית היא הגורם הבלעדי, שיכל לסייע ערבים בכך, וזאת תמורה נוכנותם לקדם תהליכי מדיניים, שנויי האוריינטציה הסובייטית ונוכנותם לבלעדיות אמריקאית בניהול המהלך המדיניים באזורה. משנוכח קיסינגר בפוטנציאל שיש במהלך המלחמה, לאחר שפרצה, כדי לקדם את תפיסתו, דחף את הצדדים לטיזום המלחמה ול透צאות הרצויות לארצות-הברית. קיסינגר היה מעוניין במהלך שיטתיים בתיקו אסטרטגי, מתוך הנחה שזו התוצאה היחידה היכולת לקדם תהליך מדיני.

קיסינגר האמין, שהסכוז הישראלי-ערבי לא ניתן ליישוב במלואו ובבת-אחת, אלא על ידי פיצולו לסכוכים בין-מדיניים, ויישבו בשלבים. דהיינו — מיתנו תחילת ויישבו מאוחר יותר. קיסינגר העрин שישראל ומצרים בשלות מיתנו הסכוז בשל המבוי הסתום הכאב הדדי, וכי הצלחתו במיתון סכוז זה תאפשר מיתונים בשלבים של סכוכים נוספים. לאור זאת, היה הכרח להביא את הצדדים לידי כך, שיכירו בתנאי הבשלות המשותפת, הכרוכה בויתורים הדדיים, כדי לקדם שיתוף פעולה בטחוני מוגבל. קיסינגר סבר, כי הבעייה הראשונית היא לייצב את הפסקת האש, לספק מזון לארמיה השלישית, לחלקה מהគטור הישראלי, ולהחזיר את השבויים הישראלים מצרים. ואכן, בזמן קצר יחסית, הוא שכנע את הצדדים ליצב את הפסקת האש בהסכם שענקו (נובמבר 1973), ולהתקדם לקראת מינו של משטר בטחון מוגבל, באמצעות הסכם הפרדה, בינואר 1974.

3. הסכמי ההפרדה עם מצרים וסוריה

הסכם ההפרדה בין ישראל למצרים היה ההסכם הרשמי הראשון בין ישראל למדינה ערבית, אשר יועד למנוע מלחמה חדשה. שני הצדדים הסכימו לתנאים הבאים: נסיגת ישראלית מוגבלת, פירוז שטח והפיקתו לאזור הפרדה בין הכוחות, הצבת כוח בינלאומי בשטח זה, כינון אזורים דילי כוחות מעבר לשטח ההפרדה המפורז, וטיסות בקלה אמריקאיות מעל השטח לצורך פיקוח על ביצוע ההסכם.

אמצעים בניי אמון אלו יצרו, כאמור, מעין משטר בטחון חלקי, אשר ייצב את הסכסוך ומיתן את הסכנה למתקפת פטע. לראשונה, הושג הסכם رسمي על שיתוף פעולה הדדי, אף שהגבול לנושאים בטחוניים וצבאיים בלבד. יחד עם זאת, שני הצדדים הערכו מחדש את דרך התייחסותם לסכסוך, במיוחד לגבי האופציות ממש את מטרותיהם. הלקח החשוב ביותר שנלמד היה מודעות הדדית, כי מלחמה אינה יכולה להיות אמצעי עיל לניהול סכסוך, וכי יש צורך לנשות דרכים לא אלימות ליישוב הניגודים ביניהם. שני הצדדים, אכן, הסכימו, כי הסכם ההפרדה אינו הסכם שלום, אלא יש להו כהסכם ראשון בתהליך של מיתון הסכסוך ויישובו, וכי הסכמים נוספים יבואו בעקבותיו. להפתחות המוצלחות הזו בסכסוך הישראלי-נוצפים יבואו בעקבותיו. הייתה השפעה מוגבלת על הסכטומים האחרים באזרע. הייתה לה השפעה חיובית מסוימת להשגת הסכם הפרדה ישראלי-סורי, אולם לא הייתה לה שום השפעה ממשית על הסכטומים בין ישראל לירדן ולפלסטינים.

ישראל וسورיה היו גם הן מבוי סתום כאב לאחר מלחמת יום הכיפורים, שرك התעצם על ידי מלחמת התsha, לאחר שהפסקת האש הצליחה לייצב את החזיות. עם זאת, שני הצדדים היו מעוניינים לייצב את הפסקת האש בגולן, ולצמצם את החיכוך בין שני הצבאות. בעוד שسورיה הייתה מעוניינת להטיר את האיום הישראלי על דמשק, ולא

להישאר מוחץ לתהיליך מיתון הסכוז, היהת ישראל מעוניינת בשחרורו שבויי המלחמה שלו, בהשגת הפסקת אש יציבה, ובמצומם העויניות הסורית, כדי להמשיך בתהיליך מיתון הסכוז עם מצרים. שני הצדדים היו בשלים לשינוי מסוימים בסכוז, אולם תהליך הלמידה כאן היה מוגבל יותר מאשר במקרה הישראלי-מצרים, אבל מספיק די, כדי למסד את הסכוז. ההיסטוריה הארוכה של עוינות אלימה, אי-האמון ההמוני, והמצב האובייקטיבי בגולן עצמו — שטח מצומצם, הקרוב מאוד לאינטרסים בטחוניים של שני הצדדים, ונווכחותם של יישובים ישראלים — היקשו מאד על מיקוח אפשרי של הסכם הפרדה. הוצרך בתיווך נמרץ של ארצות-הברית היה חיוני במיוחד. שני הצדדים העריכו, כי ללא ארצות-הברית ייבצר מהם לקדם הסכם כלשהו ביניהם.

הסכם ההפרדה הישראלי-מצרים שימש דגם עבור הסכם ההפרדה הישראלי-סורי. אותם עקרונות לבניית אמנון הדדי הופלו בו: נסיגת ישראלית מוגבלת, פרוץ שטח וכינונו כאזור חיץ, יצירת אזוריים דיליילים כוחות, פרישת כוח של האו"ם, ובקרת ההסכם על ידי האו"ם. אמצעים אלו, יחד עם התחייבויות אמריקאיות לשני הצדדים, אשר צמכו את הסיכוןם עבורם, איפשרו את השגתו של ההסכם. שני הצדדים הסכימו, שהסכם ההפרדה הוא הצד הראשון לכינון שלום יacific.

חשיבותו של הסכם זה אינה מוגבלת לנושא הבטחון; היו לו גם השלכות פסיכולוגיות ופוליטיות חשובות. הוא מציין גם נקודת מפנה היסטורית ביחסים ישראל-סוריה. סוריה שהיתה ידועה כמדינה הערבית הקיצונית ביותר בסכוז הישראלי-ערבי, לא רק שחתמה על הסכם رسمي עם ישראל, אלא שבאופן סמלי הכרה בישראל והסכמה לשיתף פעולה בתחום הבטחון. בכך למעשה הכירה את הקרכע עבור המשך המאמצים לממן את הסכוז במיוחד עבור מצרים. מצרים, אכן, הייתה זקופה להסכם זה, כדי להתקדם לשלב הבא של מיתון

הסכם עם ישראל. דומה שגם הכרה בכך שהדרך קדם הסדר נסף עם מצרים היא באמצעות השגת הסכם עם סוריה. הבנה זו היא תוצאה ישירה של מלחמת יום היפורים ותוצאתה. הברית המצרית-סורית שהובילה למלחמה חייבה את הצדדים הנוגעים להתייחס לשימושוותה לאחר המלחמה. השלכה זו לא כללה את הסכומים האחרים באזורה זה שבין ישראל לירדן, וזה שבין ישראל לפלסטינים. מצרים וسورיה לא התנו את הסכמיין עם ישראל עם הסכמים דומים בסכומים האחרים. מעניין לציין, כי מצרים וسورיה אף התנגדו לכל הסכם הפרדה בין ישראל לירדן, שיזמיא את הפלסטינים מחוץ לו.

ירדן עצמה הייתה מעוניינת בהסכם הפרדה עם ישראל בדומה להסכמים עם מצרים וسورיה. היא רצתה בהסכם שיכלול נסיגת ישראלית חילקית בגדרה המערבית, לאורן הירדן, או, לפחות, ליד יריחו. אולם ישראל התנגדה לכך. ישראל התנגדה לכל נסיגה בגדרה המערבית, בעדיפה תחת זאת חלוקת אחריות אדמיניסטרטיבית עם ירדן בשטח זה. הסכם הפרדה צבאי היה נעדך חשיבות במקרה זה, שכן לא הייתה התנגדות צבאית בין שתי המדינות במהלך יום היפורים. שיטוּף הפעולה הבטחוני הלא-רשמי, שהתקיים בין שתי המדינות מאז ספטמבר 1970, מיסד את ניהול הסכם בין שני הצדדים, כך שלא חייב הסכם רשמי. ישראל לא ראתה שום יתרון במיסוד רשמי של ההסכם, כאשר התקשה לשלם תמורתו במתן שטחים בגדרה המערבית.

העדן אינטנסיבי ישראלי בהסכם הפרדה עם ירדן, והעניין המצוומצם שגילתה ארצות-הברית בו, מנעו מיסודה הרשמי של הסכם הישראלי-ירדני. אלא שגם העולם הערבי עצמו שלל את מה שכונה האופציה הירדנית, לאחר שועידת הפסגה הערבית ברבאאט, באוקטובר 1974, הכרה באש"ף כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני, והסמיכה אותו לשאת ולתת על עתיד הגדרה המערבית ורכועת עזה.

השגתנו של הסכם ההפרדה הישראל-סורי סייע, עם זאת, לפחות הסכם הפרדה שני בין ישראל לבין מצרים. שני הצדדים היו מעוניינים במידה נוספת נסוך של הסכוז ביניהם. ניתן בהחלט להבחין כאן בתהיליך במידה הדרגתית בין חתימתו של הסכם ההפרדה הראשון (ינואר 1974), לכשלון להשיג הסכם הפרדה חדש (מרץ 1975), והשגתו בסופו של דבר (ספטמבר 1975).

במהלך עשרים החודשים בין שני ההסכמים, ניתנה לשני הצדדים הזדמנויות לא רק לבחון את כוונות הצד الآخر, אלא גם להכיר ביתרונות הסכם ההפרדה. כמו כן, הם למדו את כללי המשחק של מצב שהוא פחות משלומם. ככלונו של קיסינגר במרץ 1975 להשיג הסכם חדש הצבע על כך שני הצדדים הצליחו לתפוס את מגבלות הסכם ההפרדה למימוש מטרות ארוכות-טווח. רק לאחר הערכה מחדש בראצ'ות-הברית הסכימה ישראל לעשות שינויים מסוימים בתפיסה, שאיפשר את חתימת ההסכם החדש.

הסכם ההפרדה השני של ספטמבר 1975 נבנה בדומה להסכם הקודם. נוסף לאמצעים בניי אמון, שנכללו בהסכם המקורי, הוכנסו אמצעים חדשים, שהוסכמו על ידי שני הצדדים, כדי לצמצם סכנת הונאה ולשפר את הסיכויים לאיימות ההסכם. שני הצדדים הפעילו תחנות התרעה באזורי שוננים של מעבר הגidi. ארצ'ות-הברית נעשתה אפילו מעורבת יותר בבדיקה ובאיימות של ביצוע ההסכם על ידי איש תחנות ההתרעה בנוסף לטיסות הסיור מעל שטח ההסכם. ארצ'ות-הברית אף חתמה ארבעה הסכמים חמאים עם הצדדים, שלושה עם ישראל ואחד עם מצרים, אשר צמצמו את הסיכויים הצבאיים והפוליטיים הכלולים בהסכם.

ההסכם החדש יצר יציבות אסטרטגית, אשר העניקה לשני הצדדים במידה גדולה יותר של בטחון. נוסף על כך, ההסכם שיקף גם יתרה-התאמה פוליטית בין הצדדים, אשר הצבע על העמקת תהיליך

הلمידה. שני הצדדים התחייבו ליישב את הסכוז בינם בדרך שלום, והסכם לא לשמש באומי כוח. בעוד שישראל הסכימה להחזיר למצרים שטח נוסף בסיני, הכולל את שדות הנפט באבו-רוודיס, הסכימה מצרים להתריר את מעברים של מטענים ישראלים בתעלת סואץ, שיקמה את ערי התעלה ויישבה את פליטי מלחמות ההתקשה ויום הכיפורים. עד אחרון זה הגיעו את נחיותה של מצרים להמשיך בתהליך השלום. ההסכם החדש, אף ששוב הוגבל בעיקרו לנושאים בטחוניים ולא כלל הסכם לאי-לוחמה כפי שישראל ביקש, הבahir לשני הצדדים, כי הדריך היחידה למש את תביעותיהם הרחבות היא באמצעות הסכם שלום בלבד. בעוד שמצרים יכול היה ל��ות להחזירת סיני, ישראל ציפתה ליישבו הפליטי של הסכוז עם מצרים.

4. הסכם השלום הישראלי-מצרי

מלחמת יום הכיפורים הביאה לבשלות ולמידה שאפשרה את מיתון הסכוסכים בין ישראל למצרים ובין ישראל לסוריה, אולם לא ליישם, שכן הצדדים לא היו בשלים לכך. אולם ההצלחה של שני הצדדים ההפרדה עם מצרים סייעה להמשך תהליך הלמידה. שני הצדדים הבינו, כי מיסוד ניהול הסכוז יש בו כדי לייצב את יחסם הבתוון ביניהם ולמנוע מלחמה חדשה, אולם אין בו כדי לאפשר את מימוש מטרותיהם הפוליטיות. רק יישובו הפליטי של הסכוז מסוגל לאפשר זאת. שני הצדדים הערכו, כי הם חייבים לשנות את עמדתם כלפי הצד الآخر, כמו גם כלפי הסכוז. שני הצדדים נאלצו גם לשנות את סדרי עדיפויותיהם. מצרים הבינה, כי המירב שתוכל להשיג בהסכם שלום עם ישראל יהיה החזרת סיני בלבד, וזה אפשרי רק תמורת הסכם שלום נפרד בלבד. ישראל הסיקה, כי המירב שתוכל להשיג הוא הסכם שלום נפרד בתמורה לכל סיני והסכם אוטונומיה לפלסטינים. שני הצדדים, אכן, הערכו שלא ניתן למש את מלא

מטרותיהם, אלא שהישגיהם בהסכם השלום נתפסו כעלויות ההסכם. גם כאן חשיבותה של ארץות-הברית הייתה מכרעת לא רק בסיווע שנטנה לצדדים בהשגת ההסכם, אלא גם בערבותות הכלכליות, הפוליטיות והבטחוניות שסיפקה.

סיכום

מלחמת יום הכיפורים הייתה המלחמה הראשונה בתולדות הסכוז *הישראלי-ערבי*, אשר אפשרה את תחילתו של תהליך מיתון הסכוז ווישבו של הסכוז *הישראלי-מצרים*. היוותה של המלחמה מוגבלת, בעלת אוריינטציה מדינית מובהקת, סיומה הכספי ותוצאותיה המעורבות – איפשרו יחד עם נחישותה של ארץות-הברית למתן את הסכוז *הישראלי-ערבי*, ובוקר את זה שבין מצרים לישראל. לראשונה, בתולדות הסכוז, لماذا שני הצדדים בעקבות המלחמה לא רק את מגבלותיה של מלחמה כאמור רצionario ויעיל למש את מטרותיהם, אלא גם את הסיכונים המצויים בשימוש באלים. מיתון הסכוז נתפס לראשונה כדרך שאין בילתה, כדי לייצב את יחס הבטחון. לראשונה, הסכימו מצרים וטוריה למסוד את ניהול הסכוז עם ישראל באמצעות הסכמי הפרדה, שניתן לראותם כמעין משטרי עם ישראלי באמצעות הרכבת הפלדה, שמיועד להנחת התוצאות של ביטחון. אלא שמשמעות זה התאפשר לא רק בזכות התוצאות של המלחמה, אלא גם בשל נוכנותה של ארץות-הברית להביא את הצדדים להכרה בביטחונות הפוטנציאלית שנוצרה בעקבות המלחמה, ולהביאם לידי שיתוף פעולה בטחוני מוגבל, שאיפשר לייצב את הסכוז ולהכשירו לידי יישוב.

אולם מיתון סכוז אין בו בהכרח כדי ליישבו. כאשר הצדדים אינם מוכנים לשלם את מחיר המעבר ממיתון ליישוב, הם עשויים להסתפק ביטרונות הבטחוניים של מיתון הסכוז. ואכן, זה מה שהתרחש בפועל ביחסי ישראל וירדן עד ליישבו של הסכוז, וזה מה שתרחש

גם ביחסים ישראל-סוריה. שונה, כמובן, היה המקרה הישראלי-הצרי, אשר בו חברו יחד הנסיען החיוובי של מיתון הסכsson, וההכרה המשותפת, כי הדרך למשטרות מדיניות וטריטוריאליות משמעותיות כרוכה בתשלום פוליטי ניכר לשם יישוב הסכsson.

מלחמת יום ה- 30 במאי 1948, איפוא, מפנה משמעותי גם בהביעה ליישומו של הסכsson הישראלי-צרי, וגם בסוללה את הדרך ליישומו של הסכsson הישראלי-ערבי בכללותו.